ONALE VITT. EMANUELE
12
1 M
17

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Assistent[illegible] Germaniae Soc.tis Jesu

ADAMI TANNERI, E SOcietate IESV Theologi,

# DISSERTATIO PERIPATETICO-THEOLOGICA. DE COELIS.

IN QVA

*DE COELORVM ORTV, INTERITV, SVBSTANTIA, ACCIDENTIBVS, NOVIS Phænomenis, ac numero; iuxta Scripturæ Sacræ SS. Patrum, ac Peripateticæ Philoſophiæ ductum, copioſe diſſeritur.*

INDICEM QVÆSTIONVM EXHIBET pagina quinta.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

*INGOLSTADII,*
Ex Typographeo GREGORII HÆNLIN.
*Anno M. DC. XXI.*

Digitized by Google

*Facultas Ordinis.*

**MVTIVS VITELLESCVS,**
Societatis IESV Præpoſitus Generalis.

*Cum Diſſertationem Theologicam de Ortu & Interitu Cælorum, P. Adami Tanneri, noſtræ Societatis, aliquot eiuſdem Societatis Theologi, quibus id commiſſum fuit, recognouerint, ac in lucem edi poſſe probauerint; facultatem concedimus, vt typis mandetur; ſi ita ijs, ad quos pertinet, videbitur. In quorum fidem has literas manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus. Romæ 17. Octobris. M. DC. XX.*

MVTIVS VITELLESCVS.

## APPROBATIO FACVLTATIS THEOlogicæ almæ Vniuerſitatis Ingolſtadienſis.

*Præſens Diſſertatio de cælorum Ortu, Interitu, Subſtantia &c. tractans; quia diuinis eloquiis, placita Philoſophorum (conformiter SS. Patrum doctrinæ) ita connectit, vt illa ex his lucem; hæc verò ex illis robur accipiant; lucem publicam optimo iure meretur: ad multa enim, quæ in hac materia obſcuriora videntur, elucidanda valebit.*

*Sic iudico, loco Reuerendi & ſpectabilis Domini Decani.*

LEO MENZELIVS S. Theol. D. Profeſſor, Vniuerſitatis Ingolſtad. nunc Rector & Procancellarius.

Digitized by Google

# ADMODVM REVERENDO PATRI IN CHRISTO, PATRI MVTIO VITELLESCO, SOCIETATIS IESV Præpoſito Generali.

*Admodum Reuerende Pater.*

MItto ad R.dam admodum Paternitatem Veſtram, cœlum, hoc libello incluſum: idque pro felicibus huius ineuntis Anni auſpicijs, quaſi votiuum xenium, reuerenter dico & offero: ingens planè munus, & ab ipſa libelli paruitate, baiuli imbecillitate, largientisq; inopia, non paulò maius etiam, & admirabilius, ſi rem tantam tam paruus libellus caperet, tam infirmus humerus ferret, tam egena manus daret. Planiùs ergo dicam; mitto cœlum, non ſuis cardinibus firmatum in nihilo; ſed pauculo atramento delineatum in papyro; typum nimirum cœli, non prototypum.

Et tamen admodum præſtans adhuc & grande munus darem, ſi typus hic, quamuis calamo tantum in vili charta exaratus, vndique velut ad amuſſim prototypo reſpõderet. Sed enim hoc ipſum video, quantum humanas vires excedat; cum legam, Deum ipſum humanæ arrogantiæ, ne eò vſque ſe
Iob. 38. efferret, his verbis quaſi metas fixiſſe: *Nunquid noſti ordinem cœli, & pones rationem eius in terra?* Fateor ſanè, nec typum vndiq; exactum, aut prototypo parẽ me mittere; quod ſi facerem, iam nec typum mitterem: ſed æmulam tamen certe imaginem; vel vt verius dicam, vmbram tanti prototypi mitto.

Neque verò turpe exiſtimaui, rem tantillam, (cœli vmbram) tanto patri, tanto interuallo, denuo Romã mittere; quam eiuſdem authoritate comprobatam, non ita pridem Romà recepi; quando præſertim etiam vmbræ rerum maximarum ſæpè in pretio habentur. Jmò potius ſpe optima fruor, hunc cœlorum qualemcunq; typum, admodum R.[da] Paternitati Veſtræ eò fore gratiorem, quòd in eo conformando, ſcripturæ ſacræ, ſanctorumq; Patrum ductum ſequi,

Digitized by Google

ſequi, quod comunem ſcholarum & ſcholaſticorum Doctorum doctrinam, Peripateticæ Philoſophiæ conſonam, tueri; quod Societatis noſtræ maiorumq; noſtrorum ſenſum præceptioneſq; exprimere, curę fuit. Ita enim planè ſemper exiſtimaui, in re tam obſcura & ancipiti, nec tutius quicquam eſſe, nec vero propius, quam prætermiſſis quaſi nouitatum auijs, tritam tot ſæculorũ vſu ac ſenſu viam conſectari. Si quid tamen forte vſpiam noui ſecutus videor, id & in parergis ſolum accidit, & vbi, diſſenſione opinantium, omnia propemodum ex æquo videri poterant, & noua, & vetera.

Quæ cum ita ſint, Reuerendam admodum Paternitatem Veſtram enixè rogo, vt ne grauetur tã benigno ac hilari vultu hanc qualem qualem cœlorum imaginem acceptare, quam ardenti animo, pro ſua erga Deum pietate, prototypum ipſum ſolet concupiſcere. Ego verò Deum viciſſim ſupplex oro ac veneror, vt dilato tantiſper deſiderio, admodum Reuerendam Paternitatem Veſtram, ſupra anteactæ vitæ merita, in multos adhuc annos, ad multorum ſalutem publi-

cumque Eccleſiæ ac Societatis noſtræ bonum, ſoſpitem & incolumem ſeruet; ac demum dilatæ remunerationis moram centuplicato fænore compenſet. Jngolſtadij Calend. Januarij Anno M. DC. XXI.

*Admodum Reuerend. Paternit. Veſt.*

indignus ſeruus & filius in Chriſto

ADAMVS TANNER.

Digitized by Google

# DISSERTATIO THEOLOGICA.

# DE ORTV ET INTERITV, SVBSTANTIA, ACCIDENTIBVS, NOVIS Phænomenis, ac numero cœlorum.

*Argumentum ad Lectorem.*

*De cœlorum natura, proprietatibus, accidentibus, ortu, interitu, atq; numero, magna ſemper fuit inter viros doctos diſputatio; inter ſe non ſolum diſceptantibus, ex naturæ lumine, integris quibuſq; Philoſophorum ſectis; ſed nec ipſis etiam ſanctis Patribus, quantumuis altius ſacræ ſcripturæ lumen conſectantibus, ſatis cõſentientibus: ſiue quia & hi ipſi ſua ex Philoſophorum, quibus antea operam dederant, placitis, ad hanc rem diiudicandam, præiudicia attulerunt; ſiue quia ſcriptura, quam huius diſceptationis normam profitebantur, multa quidem, ſed minus clare & perſpicue, hac de re docuiſſe viſa eſt.* De cœlis quid SS. Patres.

*Iam vero quidam recentes Theologi, vtrumque tam ſcripturæ, quam rationis lumen, vna cum ſanctorum Patrum ſcriptis, ad hanc rem accurratius diiudicandam iungere atque conferre viſi, in rebus non paucis,* Quid recentiores Theologi.

*paucis, nec paruis, à communi Ariſtotelis, & Peripateticorum doctrina, quadringentis iam & amplius annis, in ſcholis, magna ſemper conſenſione comprobata, quaſi ſcripturæ ſacræ, & SS. Patribus minus conſentanea, receſſerunt.*

**Quid Aſtronomi.**

*His accedunt deniq; recentiores quidam Aſtronomi, qui nouis Phænomenis ac experimentis inducti, eo vſque proceſſerunt, vt de ea Ariſtotelis doctrina palam iam quaſi conclamatum eſſe velint; cælum videlicet (ſaltem in quo planetæ vagantur) non eſſe ſolidũ, non incorruptibile, non pluribus ſphæris contextum; ſed vnum quoddam continuum ac liquidiſſimum corpus, quod à ſtellis perinde, vt à piſcibus æquor, vario motu liberè permeetur. Addunt aliqui, non cælum, non ſtellas; ſed terram motu diurno cieri; cælum aut animatum, aut animantium domicilium eſſe. &c. Quæ omnia an ex ſuæ profeſſionis inſtituto agant; ipſi viderint. Certè ille, quem libenter ducem ſequuntur, Tycho Brahe, epiſt. Anno 1588. die 17. Auguſti ad Rottmannum Mathematicum Landgrauianum data, candidè profitetur,* ipſam de materia cœli quæſtionem, non propriè ad Aſtronomi deciſionem pertinere; eum enim non quid ſit cœlum, & vnde ipſius ſplendida corpora conſtent; ſed ſaltem

**Cauſa ſcribendi.**

quo-

Digitized by Google

quomodo omnia hæc moueantur, ex obſeruationibus certis perueſtigare. Alterum Theologis & Phyſicis diſcutiendum relinquere. *Similia habet idem Tycho epiſt. ad Rotmannum data Anno 1589. 21. Februarij.*

*Ea de cauſſa cum & me veritatis, in re tanta, tamque digna ſcitu, indagandæ ac tuendæ cupido inceſsiſſet, id inprimis curæ habui, vt non tam ex Ariſtotelis Philoſophia, rationumue naturalis dictamine, quam ex diuina reuelatione, ſanctisque Patribus, ac Eccleſiæ decretis, ipſaque inprimis ſcriptura ſacra, ortum, interitum, naturam, proprietates, & accidentia cæli inueſtigarem & conſtituerem. De qua re tam multa, tamque varia vel ſolus Moyſes in Hexaemeron deſcriptione denarrauit, vt perſpicua etiam & liquida videri potuiſſent, niſi tot, tamque varijs, & aduerſis variorum ſenſis & explicationibus fuiſſent obſcurata. Intelliges ex his lector, Peripateticam Chriſtianorum Philoſophiam, in hoc de cælis argumento, non modo ſcripturæ ſacræ nihil aduerſari; ſed ei cumprimis conſentaneam eſſe & conſonam. Vndecim autem quæſtionibus diſſertationem hanc omnem comprehendere placuit; ſequenti Catalogo deſcriptis.*

# CATALOGVS QVÆſtionum.

Quæſtio I. An, & quando cælum fuerit creatum.

II. Vtrum ſolum cælum Empyreum; an potius cæli omnes, omniaq; elementa, quoad ſubſtantiam, primo die fuerint creata.

III. Ex qua materia cælum conſtet.

IV. An cælum ſit animatum.

V. An ſit natura ſua generabile & corruptibile?

VI. Solidumne an liquidum corpus?

VII. An incorruptibilitati ſoliditatiq; cælorum obſtent noua Phænomena?

IIX. Quid ſit firmamentum; & quales ſint aquæ, quas firmamentum diuidit?

IX. An cælum ac ſidera moueantur, terra immobili?

X. Quot ſint cæli?

XI. An & qua ratione cæli in fine mundi ſint interituri?

Quibus deniq;, per modum Epilogi, additur breuis Synopſis eorum, quæ dicta ſunt; accommodata ad primum caput Geneſis, quatenus de Cælis agit.

Quæ

# Quæſtio I.

## *AN, ET QVANDO COELVM fuerit creatum?*

INtelligitur quidem cœli nomine, quandoque latè omne corpus ſublime diaphanum, terra & aqua ſuperius; quo modo etiam aer, cœli nomine comprehenditur, iuxta ſcripturam, quæ *cataractas cœli*, Geneſ. 7. v. 11. & ſæpe alias *volucres*, ſeu *volatilia cœli* nominat, Geneſ. 1. v. 30. Gen. 9. v. 2. Pſal. 8. v. 9. Ieremiæ 7. v. 33. Matthæi 6. n. 26. & cap. 8. n. 20. Strictè vero hoc loco ſumitur preſſius pro corpore non ſublunari, ſed elementis omnibus ſuperiori; quod à concauo lunæ ſurſum magnis ſpatiis protenditur; quodq; ſiue à *celando*, quaſi ſtellis *celatum*, ſiue à *celando* dicitur, quod *totam naturam inferiorem integraliter ambiat, & in ſe, & ſua continentia claudat*, vt poſt Ambroſium in Hexaemeron notarunt Beda expoſit. in Geneſ. & S. Thomas, ſeu quiſquis ille eſt author poſtillæ in Geneſim. *Quid nomine cœli.*

Id à Deo creatum fuiſſe, vero aliquo ſenſu, ex fide certum eſt, & apud Catholicos extra controuerſiam; quicquid olim hæretici quidam *Angelici* idcirco vocati, & ab Apoſtolo notati Coloſſ. 2. v. 18. de Angelis cælorum creatoribus dixerint; quos refert & refellit Epiphanius l. 1. panarij hær. 29. & lib. 2. hær. *Creatio cœli* [illegible]

 60. Con-

60. Conteſtatur id apertè ſcriptura ſacra Gen. 1. v. 1. *In principio creauit Deus cœlum & terram.*

Sed & comunis Doctorum ſententia eſt, cœlum (vti & terram) propriè & ſtrictè creatum fuiſſe; accepta videlicet creatione, non ſolum generatim, pro quauis rei productione, ſed etiam ſtrictè pro productione ex nihilo; iuxta receptam creationis definitionem, ex Hugone Victorino lib. 1. de Sacram. p. 1. cap. 1. & ex Anſelmo c. 8. Monologij. Hoc enim ſenſu Hugo Victorinus loco citato ait: *Fecit ergo Deus cœlum & terram, nec ſolum fecit, ſed creauit, hoc eſt, de nihilo fecit.* Eodem ſenſu S. Thomas 1. p. q. 45. a. 4. docet, *creari proprium eſſe compoſitorum & ſubſiſtentium*; idq; probat in argumento *ſed contra*, ex illo ipſo loco Geneſis citato: Et in reſponſione ad ſecundum, concedens quidem, cõpoſitum conſtitui ex præexiſtentibus naturâ principijs, nihilominus addit: *Compoſitũ ſic dicitur creari, quod ſimul (tempore) cum omnibus ſuis principijs in Eſſe producitur.* Et Molina tract. de oper. ſex dier. diſp. 2. ex inſtituto probat, cœlum, vnà cum terra & aqua, *productum à Deo fuiſſe ex nihilo, per creationem preſſè ſumptam.*

S. Thomas. Molina. Vaſquez.

Qua de cauſa, non probatur, quod Gabriel Vaſquez, part. 1. tom. 2. diſp. 174. cap. 4. n. 17. docuit, *compoſitum ſecundum rationem compoſiti nunquam creari, ſed ex aliquo produci, etiamſi ſecundum ſe totum omnino incipiat: eo quod vocula ex nihilo, in definitione creationis poſita, excludat omne ſubiectum, vel etiam principium conſtituens, quod ſaltem naturâ prius ſit:* id quod etiam ſenſiſſe putat Gabrielem in 2. diſt. 1. q. 4. a. 1. quod plane repugnat S. Thomæ & comuni antiquorum Theologorum ſententiæ; vt dictum.

Rectius

Rectius idem Vaſquez diſp. 172. c. 3. n. 10. rationem creationis propriè & ſtrictè acceptæ explicans, ait, *perinde eſſe, rem ex nihilo, tanquam ex termino à quo produci, atq; nihil præexiſtere ante productionem, quod ad illius rei conſtitutionem quodammodo pertineat: vel quod idem eſt, inquit, atque rem fieri ſecundum ſe totam*, ſeu, vt dixerat S. Thomas loco citato, *ſimul* (vtique tempore) *cum omnibus ſuis principijs in Eſſe produci*. Cum ergo in vno eodemque inſtanti temporis cœlum factum ſit ſecundum ſe totum, atq; in Eſſe productum, cum omnibus ſuis principijs; nec adeo vllum ex his ante illud inſtans productionis præextiterit, propriè vtiq; cœlum ex nihilo creatum dici debet; etiamſi natura prius, quam forma eius, ipſumq; totum cœlum produceretur, præceſſerit materia. &c. vt etiam in terra accidit, iuxta illud Sap. 11. v. 18. *Omnipotens manus tua, quæ creauit orbem terrarum ex materia inuiſa.*

Sed quando nam cœlum à Deo fuerit creatum, controuertitur, idque dupliciter; Primo enim dubium eſt de illo ipſo cœlo, quod Moyſes Gen. 1. v. 1. dixit creatum *in principio*, quando nam fuerit productum; an primum die creationis ſecundo, quando productum eſt firmamentum, an in aliquo inſtanti, ipſius primi diei, quo creata ibidem lux dicitur; an potius in aliquo inſtanti antecedente, ita vt tempus aliquod ſaltem breue, inter inſtans creationis cœli & terræ, & ipſum initium primi diei interceſſerit; cœlumq; adeo & terra, non in aliquo ſex dierum creationis, ſed tempore antecedente fuerint producta. *Quando creatum cœlum cõtrouerſum.*

Secundò dubium eſt, an omne cœlum quoad ſubſtãtiam, ſimul eodemq; tempore ac die fuerit crea-

cum; ſiue an cœli nomine, quod vna cum terra in principio creatum fuiſſe dicitur, intelligatur omne cœlum quoad ſubſtantiam; an ſolummodo cœlum empyreum; ita vt firmamentum, de quo Geneſ. 1. v. 6. etiam quoad ſubſtantiam, productum fuerit primũ die ſecundo. Priorem dubitationem hac quæſtione, alteram ſequente enodabimus.

*Prima ſententia.* Quod igitur ad primum attinet, non deſunt graues quidam authores, qui aſſerunt, Moyſen per illa verba, *In principio creauit Deus cœlum & terram*, non ſignificaſſe certum aliquod opus, ante cætera opera productum, ſed ſummam duntaxat eorum omnium, quæ poſtea ſex dierum ſpatio à Deo facta ſpeciatim narrantur, retuliſſe. Ita Cyrillus Alexandrinus contra Iulianum lib. 2. Burgenſis Add. 1. in Geneſ. Steuchus in Coſmopœia. Eandem interpretationem inter alias habent etiam Auguſtinus lib. 12. Confeſſ. c. 17. & S. Thomas 1. p. q. 68. a. 3. ex S. Chryſoſtomo. Ex qua doctrina neceſſario ſequitur, cœlum non fuiſſe opus primæ diei, ſed ſecundæ, quando factum eſt firmamentum, cui ſimul etiam cœli nomen impoſitum.

*Secunda ſententia.* Secundò docent alij, cœlum & terram, fuiſſe creata tempore diem primum antecedente, ita vt inter eorundem creationem, & primi diei initium, aliquid ſaltem breue tempus interceſſerit. Ita præter Auguſtinum lib. 12. confeſſ. cap. 8. aperte ſentiunt Alenſis p. 2. q. 41. m. 4. S. Thomas in 2. diſt. 12. Aureolus in 2. d. 14. q. 2. art. 2. Toſtatus in geneſ. Carthuſianus ibidem. Pererius ibid. n. 4. Gregorius de Valentia tom. 1. diſp. 5. q. 3. pun. 1. Aſcanius Martinen-

tinenguis Gloſs. lit. ad cap. 1. Geneſ. circa verba illa, *In principio*; qui pro eadem ſententia adducit omnes SS. Patres & Scriptores, *qui tenebras ante lucem conſtitiſſe, cum Moſe exiſtimant*, vt & eos, *qui primò compactum chaos volunt, & poſt ſex dies perfectum & venuſtatum*; ſpeciatim Clementem Romanum, Irenæum, Tertulianum, Gregorium Nazianzenum, Nyſſenum, Baſilium, Ambroſium, Chryſoſtomum, Theodoretum, Damaſcenum, Gennadium, Acatium, Diodorum, Strabum, Hugonem, Bedam, Alcuinum, Rabanum, Iſidorum, Magiſtrum, S. Thomam, Bonauenturam, *omnesque*, vt inquit, *Iuniores*; imo pag. 81. ait, *omnium Græcorum ac etiam latinorum patrum eſſe ſententiam, quod à primo momento, quo Deus ex nihilo cælum & terram condidit, ad prima diei initium, quo lucem animauit, & diei primæ exordium dedit, tempus decucurrerit.*

Argumenta huius ſententiæ ſunt iſta. Primum ſumitur à communi ſenſu Patrum & Doctorum, vt paulo antea dictum.

Secundum: quia dies prima non cœpit ante lucem creatam; cum ipſa lux in primo inſtanti primi diei creata, vt nonnulli Patres dicunt, initium dederit primo diei; nec vero ſine luce dies eſſe poſſit; iuxta illud Geneſ. 1. v. 5. *Appellauitque lucem diem*: & tamen ante lucem creatam conſtat tenebras fuiſſe ſuper faciem abyſſi, cælo vtique & terra iam creatâ, Geneſ. 1. v. 2.

Tertium. Quia aliàs prima dies non conſtaret præciſe viginti quatuor horis, æqualiter in lucis & tenebrarum tempus diuiſis, ſed pluribus. Nam vt colligitur ex illis verbis Geneſ. 1. v. 5. *Factumque eſt veſpere & ma-*

*& mane dies vnus*, dies primus, vt & cæteri deinceps ſubſequentes, prius habuerunt veſperum, quam mane, & in ipſo mane fuerunt completi: hoc autem fieri non potuit, niſi dies cœperit ab oriente luce, quæ paulatim, horis vtique duodecim, ad horizontem accedens, veſperum; & deinde totidem horis alterum terræ hemiſphærium obiens, mane conſtituerit.

*Quartum.* Quartum. Ante lucem, eiuſque motum, non fuit tempus: ergò nec dies. Antecedens probatur; quia non fuit motus, cuius ſiue menſura, ſiue duratio eſt tempus.

*Tertia ſententia.* Tertia ſententia eſt, cœlum vna cum terra fuiſſe creatum, ipſo primo die, ſeu in inſtanti inchoante primum diem creationis. Ita ſentit apertè Ambroſius *Ambroſ.* lib. 2. Hex. c. 1. vbi ait: *Diem primum, vel potius vnum, vt potuimus, abſoluimus; in quo conditum cœlum, terram creatam, aquarum exundantiam, circumfuſum aerem, diſtinctionem factam lucis atque tenebrarum, Dei omnipotentia, & Domini Ieſu Christi, Spiritus quoque ſancti operatione, cognouimus.*

*Damaſcenus.* Et Damaſcenus lib. 2. fid. orth. cap. 10. *Terra inquit, quatuor Elementorum vnum eſt, ſiccum & frigidum, grauiſſimum & immobile, à Deo ex nihilo ad eſſe prima die deducta. In principio enim, inquit, fecit Deus cœlum & terram: cuius ſedem & baſin nullus hominum dicere valuit.*

*Procopius.* Item Procopius in Geneſ. *Primus dies*, inquit, *dignitate reliquos ſequentes longe antecellit: Nam in illo, quæ nunquam fuerant, ſuam creationem ſumpſere diuinitus. Cæteris diebus nihil effecit, cuius ſeminaria non in primo die exſtitiſſet.*

*Alcuinus.* Item Alcuinus lib. 1. Diuin. Offic. tit. de die ſancto ſiue Dominico: *Apparet autem*, inquit, *hunc diem etiam*

in

*in ſacris ſcripturis eſſe ſolennem. Ipſe eſt enim dies primus ſeculi, in quo formata ſunt elementa mundi, in ipſo creati ſunt Angeli &c.*

Idem tuentur Beda lib. de ſex dierum creatione Petrus Comeſtor Hiſt. Eccl. c. 3. & Caietanus in Gen. 1. ubi ait: *Illudmet inſtans, quod fuit principium temporis, menſurans creationem cæli & terræ, fuit inſtans initiatiuum diei primæ artificialis.* Item Molina 1. P. de opere ſex dierum diſp. 7. §. *Hic tamen*, pro abſurdo habet, *Deum ante primum, atque adeo ante omnem diem, creaſſe cœlum & terram.* *Beda Caiet.*

Vtramq; ſententiam poſteriorem, velut probabilem referunt Toſtatus in Geneſ. Bonauentura in 2. d. 12. a. 2. q. 2. Ægidius 1. p. Hexa. c. 22. Dionyſius Carthuſianus in Gen. c. 10. *Bonau Toſt Carthus.*

Differunt tamen hi Authores inter ſe. Nam aliqui dicunt, ſimul ac in eodem inſtanti temporis, quod fuit initium primi diei, creatum fuiſſe non ſolum cœlum & terram, ſed etiam ipſam lucem. Ita præter Auguſtinum, Beda, Comeſtor, Caietanus: Item Bonauentura & Toſtatus pro vna ſententia. Alii verò docent, eodem quidem die primo, ſed non eodem inſtanti creatam fuiſſe lucem. *Diſcrimen inter citatos autores.*

Aſſertio prima. Illis verbis Moyſis, *in principio creauit Deus cœlum & terram*, deſignatur certum & peculiare opus diuinum, ante cætera creationis opera factum; ita vt cœlum illud, vna cum terra, creatum ſit à Deo, ante opus ſecundæ diei ipſumque diem ſecundum. ita communis & iure dixerim certa ſententia omniũ cæterorũ ſcriptorum, quos poſt primam ſententiam retulim⁹. Et colligitur aperte ex contextu Moyſis qui *Aſſertio. 1.* *Probatur ex ſcriptura.*



Digitized by Google

cum dixiſſet Gen. 1. *In principio creauit Deus cœlum & terram*, mox ſubiungit v. 2. *Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas.* Vnde manifeſte ſequitur, terram de qua prius mentionem fecerat, iam tunc productam fuiſſe, antequam nimirum lux produceretur, cæteraque fierent, quæ poſtea à Deo facta Moyſes narrauit: Alioquin terram dixiſſet Moyſes vacuam, antequam eſſet producta; nec explicari etiam poſſet, quænam fuerit illa *facies abyſſi*, aut quænam *aquæ*, ſuper quas *Spiritus Dei ferebatur*, ſi non ante lucem, cœlum & terra fuiſſent à Deo creata. Quam rem acute etiam pluribus expendit Tertullianus, in fine ſequentis quæſtionis verbatim allegatus. Accedit quod Chryſoſtomus & Cyrillus, pro contraria ſententia adducti, intelligi forte poſſunt de ſumma, non ſequentis narrationis, ſed operis; ſiue de illo imperfecto chao, ſeu primordiali ſeminario rerum omnium deinceps faciendarum.

*Aſſertio 2.* Aſſertio ſecunda. Multo probabilius videtur, cœlum & terram eodem primo die, quo lux facta eſt, adeoque ipſo initio, ſeu primo inſtanti primi diei fuiſſe creata. Ita ſentio cum Authoribus tertiæ ſent. Probatur primò ex ſcriptura, quæ id ſatis aperte indicat. Exodi 11. v. 20. dicitur. *Sex diebus fecit Dominus cœlum & terram, & mare, & omnia, quæ in eis ſunt.* Et Exodi 31. v. 17 *Sex diebus fecit Dominus cœlum & terram, & in ſeptimo ab opere ceſſauit.* Similia habentur alibi. Si ergo cœlum & terra ſex dierum aliquo facta ſunt, certe non ante primũ diem, ſed ipſo primo die creationis facta ſunt. Adducunt etiam Caietanus & Molina illa verba Gen. 2. v 4. *Iſtæ ſunt generationes cœli & terræ, quando creatæ ſunt,*

*Probatur 1 ex Scriptura.*

in

Digitized by Google

*in die, quo fecit Dominus cælum & terram.* Sed quia mox ibidem additur, *Et omne virgultum agri, antequam orire-tur in terra, omnemque herbam regionis. &c.* ſatis conſtat, *diem* illic ſumi late, pro tempore.

Secundo idem probatur authoritate ac teſtimoniis SS. Patrum non ſolum iis, quæ citauimus, ſed etiam pluribus aliis, dum mundi opificium vocant *Hexaemeron* ſiue *Sex dierum*; vt ſpeciatim videre eſt apud Baſilium, Ambroſium, Gregorium Nyſſenum, & alios. Quibus accedit authoritas, Eccleſiæ, in officio diei dominicæ ante matutinum canentis: *Primo dierum omnium, quo mundus extat conditus.* Atque in eundem ſenſum optime etiam intelligitur illud concilii Lateranenſis cap. *Firmiter* de ſumma Trin. & fid. Catholica: *Deum ſimul in principio temporis (adeoq; primi diei) vtramque de nihilo condidiſſe creaturam, ſpiritualem & corporalem Angelicam & mundanam &c.* *Probatur 2. autoritate Patrū & Eccleſia.*

Tertio probatur ratione. Tum quia alias Moyſes in ſua narratione Geneſis, non ſatis determinaſſet certum initium creationis mundi. Si enim cælum & terra creata fuerunt ante primum diem, ſane cum Moyſes interim ne verbo quidem inſinuet, quanta duratio primum diem anteceſſerit, exiſtimari poſſet, quantum eſt ex ea Moyſis narratione, cælum una cum terra, creatum fuiſſe, non ſolum aliquot centuriis ſeculorum, ante primū diem, ſed etiam ab æterno; ſaltem ex eorum ſententia, qui exiſtimant, non implicare contradictionem talem mundi creationem ab æterno: verbis interim illis, *In principio*, vt multi interpretantur, ſignificantibus ſolum, *Ante omnia*, ſiue *Primum omnium.* Eſt autem incredibilile, Moyſen perfectio- *Probatur 3. ratione.*

fectionem & ornatum cæli & terræ tam diligenter ac definitè, per ſex dies, diſtinxiſſe; ipſam vero primam ac ſubſtantialem productionem cæli & terræ nullo certo tempore definiſſe. Tum quia contextus ipſe Moyſis Geneſ. 1. v. 1. 2. 3. 4. 5. ſatis indicat, ea quæ ibidem facta narrantur à Deo, ad unum & eundem diem ſpectare. Præſertim cum deinceps etiam ſequentibus aliquot diebus plura ſæpe, vno die à *Deo* facta eſſe referantur.

*Reſpond. ad 1. argũ ſent. 2.* Ad primum Argumentũ, pro contraria ſententia ſecunda obiectum, Reſpondetur, Oppoſitam ſententiam neutiquam eſſe communem, multo minus *omnium SS. Patrum & recentiorum*, vt dixit Martinengus, quæ potius eſt paucorum. Licet enim pleriqueomnes (Auguſtino & paucis quibusdam exceptis) docuerint, ante creationem lucis, cælo terraque iam creatis, præceſsiſſe tenebras *ſuper faciem abyſſi*, id quod nos etiam concluſ. ſeq. docebimus; minime tamen ſequitur, cælũ & terram fuiſſe creata ante primũ diem, cum hic ipſe dies primus à tenebris, non à luce cœperit, vt dicetur ad tertium. Multo minus repugnant illi, qui docent, chaos, ſiue ipſum cælum ac terram, rudemue mundi ſubſtantiam fuiſſe primo creatã, & poſt ſex dies perfectam & abſolutam: quia hoc verum eſt, etiamſi, ipſo primo inſtanti primæ diei fuerit creatum cœlum & terra; inſtans enim illud, quod anteceſſit ſex dies, nihil adimit durationi ſex dierum, ad quos ſe habet, ſicut ad lineam, punctum: ſine quo manet quantitas, & extenſio tota lineæ.

*Reſp. ad 2. & 3. arg:* Ad ſecundum & tertium reſpondetur, diem primum (naturalem intelligit Moyſes,) fuiſſe viginti

qua-

Digitized by Google

quatuor horarũ; nec tamen cœpiſſe à luce, vt quidam dicunt, ſed à tenebris, *quæ operiebant faciem abyſsi:* ſicut & ſequentium dierum initium ſumitur, non à mane, ſeu oriente luce in terra creaõtiis ſiue Palæſtinæ; ſed à *veſpere* vt ſcriptura loquitur, ſeu ab initio noctis, vt poſt Magiſtrum in 2. diſt. 13. lit. D. rectè declarat, & probat Molina Diſp. 7. de opere ſex dierum, ſuper illà verba, *factũ eſt veſpere & mane dies unus.* Secundus, inquit, ſenſus, qui mihi omnino placet, & quem inter alios probat hoc loco Abulenſis, eſt, quod produxerit Deus lucẽ primi diei, poſt duodecim horas à creatiõe mundi, & produxerit eam in puncto Arietis, comparatione Palæſtinæ; ita vt in puncto creationis illius, inceperit eſſe mane in Palæſtina; ac ſi tunc oriretur ſol: eaque ratione primus dies naturalis in Palæſtina fuerit viginti quatuor horarum, duodecim tenebrarum ſeu noctis, à punctò creationis mundi, usque ad productionem lucis; & aliarum duodecim diei artificialis, à puncto creationis illius, usque ad occaſum eiuſdem lucis, comparatione Palæſtinæ. Iuxta hunc ergo ſenſum nomine *Veſpere*, in prima die, intellexit Moyſes tempus illud tenebrarum ſeu noctis; eo quod nox à veſpere ſeu occaſu ſolis ſoleat incipere (licet nox illa non ita inceperit) & terminetur mane, ſeu ortu ſolis: nomine verò *Mane* intellexit diem artificialem, ab ortu directorum radiorum lucis, usque ad occaſum; propterea quod dies artificialis incipiat à mane ortuè ſolis & terminetur veſpere ſeu occaſu ſolis.

*Primus dies creationis quemodo inceperit.*

Iuxta hunc ſecundum ſenſum, quem germanũ eſſe ſcripturæ arbitramur, verum eſt, Deum prima die creaſſè cælum & terram, ut ſcriptura aperte ſonat;

 Creauit

Digitized by Google

creauit namque cælum & terram & aquas, in inſtanti initiatiuo duodecim horarum noctis ſeu tenebrarum, quæ lucem anteceſſerunt, fueruntque prima pars primi diei naturalis. Ex eodem ſenſu eſt manifeſtum, cur in enumerando primo die, & cæteris diebus ſequentibus, exordium ſumpſerit Moyſes à *veſpere*, dicens, *factum eſt veſpere & mane dies vnus, ſecundus, tertius, &c.* quia ſi tempus noctis ſeu tenebrarum anteceſſit tempus lucis, fuitque prior pars primi diei, ſupputationem dierum merito inchoauit à veſpere ſeu nocte. Conſentit cum his omnibus mos Hebræorum, quo ab occaſu ſolis ſupputabant dies. Hactenus Molina.

*Confirmatur.* Et confirmatur hæc doctrina. Quia *veſpere & mane*, per ſe ſola, non conſtituunt integrum diem naturalem, de quo ſine dubio loquitur Moyſes, ſed ſolam noctem, cum adiunctis terminis eam utrinque concludentibus. Ergo neceſſario ſubintelligendus eſt dies artificialis, qui rectius per *mane*, quam per *veſpere*, ſicut etiam nox rectius per *veſpere*, quam per *mane* ſignificatur. Quod autem ſcriptura dicit, *lucem* vocatam fuiſſe *diem*, quaſi productâ primum luce dies cœperit, intelligendum eſt de die artificiali, non naturali, de quo loquitur Moyſes, cum ait, *Factum eſt veſpere & mane dies vnus.*

*Refellitur Beda de luce primi diei.* Atque hęc de creatione lucis, ſuo motu diem noctemque diſtinguentis, ſententia, multo videtur probabilior, ac ſcripturæ conformior, quam illa Iunilii ſeu Bedæ, aſſerentis, primo die creatam fuiſſe lucem, *generaliter omnia replentem, ac capite carentem*, nullasque diſtinguentem horas. Ita enim loquitur apud Lipomanum.

nium in catena Gen. t. 6. *Quia nimirum priusquam Sydera fierent, non erat, quibus ordo temporum annotaretur indiciis; vnde meridiana hora dignoſceretur, antequam ſol medium conſcenderet igneus orbem; non vnde cæteræ diei noctisq. ſignarentur horæ; donec aſtra polum æquali inter ſe ſorte nocte dieque diuiderent; ſunt ergo luminaria in ſigna temporum; non quod à conditione eorum tempora cœperint, quæ conſtat cœpiſſe à principio, quo fecit Deus cælum & terrã: ſed quia per ortus eorum ſiue traſitus, temporum ordo dierumque annorumque ſignatur. Nam totum illud triduum ſuperius in diſcreto curſus ſui proceſſu tranſierat; nullam penitus dimenſionem habens horarum; vtpote quia lumine primario adhuc generaliter omnia replente, nullumque caput habente; quod nunc de ſole accipit, nusquam radij ardentiores illuxerant: & nulla ſub caute, vel arbore, aquis remotior umbra frigebat.* Ita qui ſub Iunilii nomine citari ſolet Beda; ex cuius ſententia explicari vix poteſt, qualenam fuerit mane illud & veſperè, primi, ſecundi, & tertii diei; qualis item fuerit dies & nox poſt lucem iam productam Gen. 1. v. 5.

Ad quartum reſpondetur, tempus fuiſſe ante lucem, motumque lucis, non quod cælum ſtatim ac creatum eſſet, moueri cœperit, vt quidam dixerunt; ſed quia tempus eſt duratio ſiue menſura, non ſolum motus, ſed etiam quietis oppoſitæ. Contrariorum enim eadem eſt ratio, vt recte etiam Molina l. c. *Reſp. ad 4. arg.*

Aſſertio tertia. Cælum vna cum terra, non fuit creatum eodem inſtanti, quo creata lux fuit, ſed tempore antecedente; ita vt per aliquod tempus à prima creatione, cælum & terra, luce carerent, tenebris vndique cooperta. Ita communis ſententia SS. Patrum & Doctorum fere omnium, ſpeciatim Clemen- *Aſſertio 3.*

tis

tis lib. 1. Recog. Baſilii Hex. hom. 3. Ambroſii l. 1. c. 8. Chryſoſtomi in Geneſ. Hom. 3. Hieronymi epiſt. 83. ad Ocean. Tertulliani in carmine Geneſ. Marii Victorini lib. 1. in Geneſ. S. Thomæ in 2. diſt. 12. Molinæ & Martinengi lo. cit. contra paucos ſuperius citatos. Probatur apertè ex ſcriptura Gen. 1. v. 2. ubi poſt creationem cæli & terræ dicitur, *Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.* Quod ad metaphoricas tenebras, Angeli ſcilicet mali caſum, aut inſtans ſolum naturæ, quo nondum cogitetur terra fuiſſe illuminata, referri nullo modo poteſt. Sunt enim verba nimis clara; & verbum illud imperfectum *erant,* etiam durationem aliquantam tenebrarum ſignificat. Similis eſt locus 2. Corinht. 4. v. 6. *Deus, qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere:* qui ad literam plane de creatione primæ lucis intelligitur; nec facile etiam poteſt ad tenebras ſpirituales, vel ad ſolam negationem luminis, creationem cæli antecedentem, referri. Licet vero contrariam ſententiam erroris damnare non auſim, propter graues, qui eam ſequuntur authores, ſuperius citatos, non vereor tamen falſam plane & improbabilem dicere, vt potè ſatis apertè ſcripturæ & communi SS. Patrum doctrinæ repugnantem, nullo ſane firmo ſolidoque fundamento.

*Orientis & Occidentis termini contigui inter ſe diſtant vno die.*

Plura de hac die & luce apud Molinam diſp. 9. & 8. Vbi ſimul rectè indicat, in omni ſententia fatendum, eſſe in terra duo loca vicina, imò proxima, nimirum in confinio, quo ſecundum factam deſignationem, oriens diſterminatur ab Occidente: Vnum orientaliſsimum, alterum occidentaliſsimum, quæ vnius integri diei naturalis numeratione diſſideant;

deant; ita vt cum vnus eorum numeret primum menſis, alter numeret ſecundum, &c. quandoquidem quo quiſque locus occidentalior eſt, eò tardiùs diem eiuſdem menſis incipit, eò verò citius, quo orientalior. Quæ etiam cauſa eſſe poteſt, cur ab iis, qui terram totam, nauigando circumuecti ſunt, vnus dies deſiderari viſus fuerit; quandoquidem neceſſe eſt, vt qui in deſignato illo confinio, ex occidente in orientem tranſmeat, vno die naturali qui proximè ſecuturus erat intermiſſo, ſequentem à proximo numerare incipiat. De qua tamen re non eſt hic pluribus diſſerendi locus.

## QVÆSTIO II.

### VTRVM SOLVM CAELVM EMPYREUM; *an potius cæli omnes, omniaque elementa, quoad ſubſtantiam, primo die fuerint creata?*

QVod ad alteram controuerſiam, priore quæſtione propoſitā attinet, an omnes cœli, quoad ſubſtantiam ſimul, & quidem primo die creationis, vt dictum; an vero aliqui primum ſecundo die fuerint producti, varia rurſum Doctorum ſententia eſt. Siquidem ſentiunt non pauci, primo die, ſeu ante primum diem, iuxta varietatem ſententiarū eadem quæſtione præcedente declaratam, creatum fuiſſe ſolummodo cælum Empyreum, reliquos à cælo inferiores omnes, etiam quoad ſubſtantiam, non propriè creatos, ſed ex præſuppoſita materia productos fuiſſe, die ſecundo. Ita docent Strabus in Gloſſa, *Prima ſententia quorundam.*

Hugo Victorin. in Sententiis tract. 2. cap. 1. Bonauentura in 2. diſt. 12. Lyran.⁹ in Poſtilla, Toſtatus in Geneſ. c. 1. Catharinus ibidem; qui omnes diſerte nomen cæli Empyrei exprimunt. Idem ſentiunt Origenes in Geneſ. in Homil. 1. Diodorus Tarſenſis in Gloſſa ordinaria, Iunilius in Hexaemeron, Theophilus Antiochenus lib. 2. ad Autolycum, Hilarius enaratione in Pſalmum 135. Procopius in Geneſin, Anſelmus lib. 1. de imagine mundi cap. 28. & fere Philo de mundi opificio; licet nomen Empyrei cæli non exprimant, ſed duntaxat de ſupremo cælo, quod ſedem eſſe beatorum ſignificant, loquantur. Idem ex inſtituto propugnant Molina de opere ſex dierũ Diſp. 2. & 3. & Delrius in Geneſ. v. 1. fauetque non nihil Aſcanius Martingenus in ſua Gloſſa. Sed & Aureolus in 2. d. 14. q. 2. a. 2 concedit quidem, cælum Epyreum, vt & primum mobile, ſiue cælum nonum & cryſtallinum, vna cum quatuor elementis producta fuiſſe *in principio*, primo die, ſeu ut ipſe putat, ante primum diem, attamen firmamentum, ſeu cælum ſydereum productum fuiſſe docet primum die ſecundo.

*Fundamentum eius ſententiæ.* Fundamentum potiſſimum ſumitur ex ſcriptura Geneſis primo v. 6. & 8. *Dixit quoque Deus fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, diuiſitque aquas, quæ erant ſub firmamento ab his, quæ erant ſuper firmamentum. Et factum eſt veſpere & mane dies ſecundus.* Cum igitur hoc loco expreſſe *firmamentum* appelletur *cælum*, idque ſecundo primum die, non *creatum*, ſed *factum* dicatur, vti & cætera, quæ ex ſubiecta materia facta poſtmodum narrantur, perſpicue colligi videtur, cælum non omne quidem, ſed

ali-

aliquid tamen ſecundo primũ die, etiam quo ad ſub-ſtantiam, factum fuiſſe: quod vtique non de ſupremo ac præſtantiſſimo cælo iam antea primo die creato, ſed toto ſyſtemate cæleſti inferiori, ſaltem ſydereo, accipiendum eſt. Quod ſi cælum eo die factum non eſt, vix apparet, quid ſecundo die à Deo factum fuerit. Nihilominus alii plures contrarium ſentiunt, vt dicetur.

Aſſertio prima. Non ſolum Empyreum, ſed etiam ſydereum cælum, atque adeo corpus omne cæleſte, quoad ſubſtantiam, productum fuit primo die. Ita expreſsè docent Tertullianus lib. contra Hermog. cap. 26. Baſilius homil. 1. & 2. Hexaem. Ambroſius lib. 1. cap. 6. & lib. 2. cap. 4. Damaſcenus lib. 2. Fid. Orthod. c. 5. 6. & 10. Innocentius tertius commentar. in 5. Pſalmum pœnitentialem, ſanctus Thomas in 2. d. 13. & 1. p. q. 68. ad primum, expoſitione ultima, & in Poſtilla Geneſis (ſi tamen eius hoc opus) cap. 1. Dionyſius Carthuſianus in 2. d. 13. q. 1. Lyranus in Poſtilla expoſitione 1. Caiet. in Geneſis cap. 1. Steuchus in coſmopoeia, Lipomanus in Catena, Vielmius lectione 3. in Geneſin. Pererius in Geneſin lib. 1. in illa verba *cælum & terram*. Gregorius de Valentia 1. p. d. 1. q. 2. punct. 1. Optime & apertiſsimè ex antiquioribus Gregorius Nyſſenus in Hexaem. *Poſtea quam igitur*, inquit, *quæ vocantur aquæ, ab illis quæ intelliguntur, ſecretæ ſunt*, [illegible] *aquarum naturam* [illegible] [illegible] *terræ, atque omnibus quæ* [illegible] *in principio factum eſſe dicitur*, [illegible] [illegible] *oſtenditur, &c.* Nec refert,

 quod

*Baſilius* / *Ambroſ.* quod Baſilius homil. 3. Hexaem. & Ambroſius l. 2. c. 4. firmamentum ſecundo die creatum, à cælo in principio creato, & ab vtroque cælum tertium, in quod raptus eſt S. Paulus, diſtinguunt. Intelligũt enim diſtingui non ſubſtantialiter adæquatè: ſed vel accidentaliter tantum: vel ſubſtantialiter inadæquatè velut partem à toto: nimirum quia ſecundo die firmamentum ex ſubtili materia cæli in principio creati conſolidatione quadam & condenſatione productũ fuit. Interim cum cælo & terra, omnia intermedia elementa fuiſſe in principio quoad ſubſtantiam creata, apertè aſſerunt, vt dictum. Vnde etiam idem Baſilius in alio opere Hexaemeron ab Euſtathio latinè reddito, ac recens edito lib. 1. ita ſcribit. *Fecit Deus cælum, & terram, non ſingula ex dimidia parte, ſed integrum cælum & integram terram, id eſt, ipſam ſubſtantiam, cum ſpecie comprehenſam.*

*Ambroſ.* Et Ambroſius lib. 2. Hexaem. cap. 4. *Videtur mihi,* inquit, *nomen cælorum commune eſſe; quia plurimos cælos ſcriptura teſtificatur; nomen autem eſſe ſpeciale firmamentum. Siquidem & hic ita habetur. Et vocauit Deus firmamentum cælũ: vt videatur ſupra generaliter dixiſſe, in principio cælum factum, vt omnem cæleſtis creaturæ fabricam comprehenderet: hic autem ſpecialem firmamenti huius exterioris ſoliditatem, &c.*

*Probatur aſſertio ex ſcriptura.* Probatur 1. concluſio noſtra maximè ex ſcriptura. Tum quia Moyſes Gen. 1. v. 1. indefinitè dixit, *In principio Deum feciſſe cælũ,* ſeu vt in Hebraico textu ſignificantius habetur, *cælos.* Indefinitæ autem eiuſmodi propoſitiones in dogmatibus tradendis vim habere ſolent affirmationis vniuerſalis, ſicubi nulla ſpecialis ſuppetit reſtringendi ratio. Tum quia in eodem loco

paulo

paulò inferius Geneſ. 1. v. 8. ubi de firmamento fit mentio, ſignificatus voculæ *cæli* diſertè explicatur; neque tamen eo loco pro ſolo cœlo Empyreo accipitur; & valde durũ eſſet, in tam paucis verbis, præſertim vbi ipſa nominis ſignificatio ex inſtituto explicatur, tam obſcuram æquiuocationem fuiſſe commiſſam. Tum quia nusquam alias in ſcripturâ, vbi cœlum terræ coniungitur, ſaltem quando de eorum productione ſermo eſt, cœli nomine ſolum cœlum Empyreum ſignificatur, ſed vniuerſim tota cæleſtis ſubſtantia, vt videre eſt Geneſ. 14. v. 19. & 22. Exodi 20. v. 11. Exodi 31. v. 17. Deuteron. 4. v. 26. Deuteronomii 30. v. 19. Deuteronomii 31. v. 28. 1. Paralip. 21. v. 16. 2. Paralip. 2. v. 12. 2. Eſdræ 9. v. 6. Iudith. 6. v. 15. & cap. 7. v. 17. & cap. 13. v. 24. Eſther 13. v. 10. Pſalmo 113. v. 5. &c.

In quo genere vel maxime inſignis eſt locus Geneſis 2. v. 1. vbi Moyſes quaſi per anacephalæoſin repetens ea, quæ præcedenti capite narrauerat, ait; *Igitur perfecti ſunt cæli & terra, & omnis ornatus eorum.* Et verſu 4. *Iſta ſunt generationes cæli & terræ, quando creata ſunt, in die quo fecit Dominus cælum & terram.* Vbi nemo utique dixerit, nomine *cæli* ſolum cœlum Empyreum ſignificari. Optimè in hunc locum Chryſoſtomus homil. 10. in Gen. *Conſidera,* inquit, *quam nihil ſit ſuperfluum, nihilque non amabile in diuinis literis. Poſtquam elementorum cuncta complectentium meminit, non vlterà particulatim commemorat, ſed vt dixit: perfecta ſunt cælum & terra, ſequit, & omnis ornatus eorũ. Quo ſignificat omnia & quæ in cælo, & quæ in terra. Ornatus enim terræ, ſunt ea, quæ ab illa proferuntur vt herbarũ germina, fructuum prouentus, arborum fructus, aliaq;*

*Optimus locus ex ſcriptura*

*S. Chryſoſt.*



*omnia*

*omnia, quibus illam Deus ornauit: ornatus autem cæli ſol, luna, ſtellarum varietas, creaturæque, omnes intermediæ. Et ideirco ſacra ſcriptura, cœlum terramque commemorans, omne Dei opificium per hæc elementa complexa eſt.*

Sed & in ipſo etiam ſymbolo Apoſtolorũ profitemur Deum *creatorem cœli & terræ*, phraſi ex 1. Gen. v. 1. expreſſa; vtique non Empyrei tantum, ſed vniuerſim omnis cœli; cum ipſa quodammodo res exigat, vt quando profitemur in ſymbolo factam à Deo creationẽ cœli & terræ, iis nominibus totius mundi ſubſtantia intelligatur.

*S. Thomas de cœlo Empyreo.*

Accedit, quod cœli Empyrei rudis populis Iudæorum, cui eam creationis hiſtoriam potiſſimum ſcripſit Moyſes (vt rectè S. Thomas 1. p. q. 68. a. 3.) vix ullam habuit notitiam. Imò idem S. Thomas 1. p. q. 66. a. 3. ait: *Cœlum Empyreum non inuenitur poſitum, niſi per Authoritates Strabi & Bedæ & iterum per authoritatem Baſilii; in cuius poſitione quantum ad aliquid conueniunt, ſcilicet quantum ad hoc, quod ſit locus Beatorum.* Ita S. Thomas: tametſi Dionyſius Carthuſianus in 2. d. 2. q. 3. non ab illis tantum, ſed etiam à Damaſceno, Gregorio, & Hieronymo cœlũ illud fuiſſe agnitum velit: ſed qui certe ſub eo nomine cœli mentionem non faciũt: multò minus credibile eſt, hoc cœlum etiam à gentibus fuiſſe agnitum. Vide Pererium lib. 1. in Gen. Qua de cauſa in eam potius adducor ſententiam, vt rectius vniuerſim negari poſſe exiſtimem, Moyſen in ſua deſcriptione operum diuinorum, ullam cœli Empyrei expreſſam & diſtinctam feciſſe mentionem (quod etiam non pauci de Angelis ſentiunt), & in eundem ſenſum S. Thomas 1. p. q. 68. a. 3 ait, *Non ſemini* [illegible] *rudis*

*rudis populi condeſcendentem, illa ſolum eũ propoſuiſſe, quæ manifeſte ſenſui apparent.*) quàm ſolum cœlum Empyreum in principio à Deo creatum commemoraſſe.

*Ratio congruentiæ pro ead. aſſer.*

Ratio etiam quædam congruentiæ pro eadem concluſione eſt, quia cum cœlum etiam ſydereum ſit corpus ſimplex, & quidem longè præſtantioris naturæ, quam terra & aqua, quæ in principio creata à Moyſe referuntur, non conueniebat illud poſt terram & aquam, aut ex aqua produci.

*Reſpond. ad fund. cont. ſent.*

Ad contrarium fundamentum facile reſpondetur, quando Geneſ. 1. v. 6. & 8. dicitur, firmamentum cœli nomine appellatum, idque ſecundo die factum fuiſſe, id non ita intelligendum, quaſi cœlum etiam quoad ſubſtantiam & eſſentiam ſuam, ſecundo primum die factum fuerit, ſed ſolum, quòd tunc primùm addita duritie & firmitate, firmamenti nomen & robur acceperit, vt q. 8. magis declarabitur; ſicut Deus dicitur *producere ventos de theſauris ſuis*, itemque philoſophi quotidiè aiunt, niuem, grandinem, pruinam, gelu ſeu glaciem produci; cum tamen eorundem materia & forma ſubſtantialis, iam ante præexiſtat; nec ferè niſi durities & ſoliditas præexiſtenti materiæ addatur.

*Inſtantia diſſoluitur*

Neque verò ex eo, quòd cœlum vna cum terra ab initio productum dicitur, conſequens eſt, per cœlum ſecundo poſtea die productũ, (cui & firmamenti nomen impoſitum) aliud cœlum ſubſtantialiter diuerſum intelligendum eſſe; quaſi verò res vna & eadem non poſſit bis produci; neque ſemel producta ac certo nomine ſignificata, denuò eodem nomine inſigniri. Nam præterquam quod eadem res, quoad ſub- ſtan-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

ſtantiam ſemel producta, rectè poteſt iterum ſub alia ratione mixti imperfecti, ſeu entis per accidens, denuò produci, vt antea dictum: inſuper etiam terra in principio producta dicitur v. 1. & tamen nihilominus poſtea v. 10. rurſum dicitur, tunc, cum aquæ in vnum collectæ fuiſſent, tertio videlicet creationis die, ipſam *aridam* terræ nomine fuiſſe vocatam: *Et vocauit Deus aridam terram.* Quo nomine vtique ſubſtantialiter eadem terra ſignificatur, quæ initio producta, ſed aquis nudata, nihilominus terræ nomine inſignita refertur. Idem ergo etiam ſeruata proportione cogitandum de cœlo.

*Aſſertio 2.* Aſſertio ſecunda. Non ſolum cœlum omne quoad ſubſtantiã, ſimul cum terra, ſed etiam Elementa omnia, quæ cœlo terraque clauduntur, etſi rudia adhuc, & nullo ornatu decorata, ſimul & ab initio, ante cæterarum rerum productionem, à Deo ex nihilo fuerunt creata; ac poſtea ſex dierum ſpatio ſingulatim & ordine elaborata atque exornata: ita nimirum vt iuxta deſcriptionem geneſis, primo inſuper die lux; ſecundo ſoliditas ac firmitas cæleſtis ſubſtantiæ; tertio ſiccitas, virorque ac fœcunditas terræ; quarto ſydera ac ſtellæ cœlis, quinto omnis generis animantia aquis ac aeri, velut ornatus nouaque perfectio acceſſerint; ſexto demũ die cæteræ terræ animantes, ac homo ipſe in terris, vniuerſaque hæc ex elementis iam antea creatis condita fuerint.

*Probatur ex ſcriptura.* Hæc concluſio confirmat præcedentem, ac præterquam quod optimis authoribus probata eſt, vt dicetur, probatur primò ex ipſa ſcriptura ſacra Gen. 2. v. 1. vbi dicitur, *Igitur perfecti ſunt cœli & terra & omnis ornatu-*

Digitized by Google

*ornatus eorum.* Quo loco nomine *cæli & terræ* vtique intelligitur id ipſum cœlum & terra, quæ Geneſ. 1. v. 1. *in principio*, & ante res alias creata dicuntur: cætera vero omnia, quæ poſt cœlum & terram iam antea producta, ſucceſsiuè per ſex dies facta narrantur intelliguntur nomine *ornatus*, ſeu accidentalis cuiusdam perfectionis eiusdem cœli & terræ, ergo non eſt exiſtimandum, cælos quoad ſubſtantiam, aut elementa, ſecundo, aut poſterioribus primum diebus fuiſſe producta; ſed tam cœlum, quam terra, vna cum cæteris elementis quoad ſubſtantiam, in principio & ante omnia alia creata; poſtea ſolum perfectione quadam accidentali, & ornatu exculta & decorata fuerunt. Nec vero id de aquis negari poteſt, cum mox poſt creatum cælum & terram Gen. 1. v. 2. dicatur: *Spiritus autem Dei ferebatur ſuper aquas.*

Secundo probatur aſſertio authoritate ſcriptorum, qui eam docuerunt. Siquidem elementa omnia, primo die vna cum cœlo & terra fuiſſe producta, docent ex Patribus præcedente concluſione citatis, Baſilius, Ambroſius, Gregorius Nyſſenus, Damaſcenus, Beda in Hexaem. item Innocentius, Lipomanus, Caietanus, Steuchus, Gregorius de Valentia, Pererius, & quos præcedenti quæſtione pro tertia ſententia citauimus, Ambroſius lib. 2. Hex. c. 1. Procopius, Alcuin⁹, ipſiusq; Eccleſiæ publicus hymnus, *primo dierum omniũ, quo mundus exſtat conditus*, ut ibidem pro ſecunda concluſione diximus. Idem tradit S. Thomas 1. p. q. 68. a. 3. & ſequuntur ferè alii Scholaſtici. Id quod ab iiſdem Patribus ita explicatur; ſiue quod ſub duobus extremis corporibus, cœlo terraque, etiam interme-

*Probatur 2.*

*Eccleſiæ hymnus.*



Digitized by Google

*Qua ratione ſub cœlo & terra contineantur omnia elementa.*

dia omnia elementa comprehendantur: ſiue quod nomine cœli etiam ignis & aer, uti & nomine terræ eidem inſidens aquæ elementum, velut contentũ nomine continentis ſignificatur; ſiue quod terræ nomine, quæ omnia ſolet elementa continere, etiã reliqua intelligantur: ſiue etiam quòd aquarum nomine eo loco Geneſis cap. 1. v. 2. rectè intelligi generatim poteſt omne corpus diaphanum, preſertim liquidum; non ſolum quod omne eiuſcemodi corpus, Spiritus Dei eidem quaſi fouendo incumbens, ad noua quædam opera deinceps efficienda deſtinauerat; ſed etiam quia ratio ipſa quodam modo cogit, per aquas ibidem aliquid intellexiſſe Moyſen, quod iam ãtea factum narrauerat. Cum ergo Moyſes nomine cœli & terræ ſubintellexerit, etiam ſimul productam fuiſſe aquam, licet hoc non expreſſerit, cur non pari iure & ratione, iiſdem etiam nominibus à Moyſe ſubintellecta fuiſſe dicamus, cætera elementa: licet ea Moyſes itidem non expreſſerit; fortè quia, vt S. Thoma loc. cit. ait, rudi populo ea ſolùm voluit exprimere, *quæ manifeſtè ſenſui apparent*; *aërem verò*, inquit ibidem ad 3. *& ſimilia corpora, propter inuiſibilitatem, ſub aquæ nomine comprehendit.*

*Auguſtinus.*

De hac re optimè inter alios Auguſtinus lib. de Geneſ. ad literam cap. 4. *Nec vllo modo arbitrandum eſt, prætermiſſum eſſe in hac ſcriptura vllum mundi huius elementum; cum quatuor notiſſimis eum conſtare perſuaſum ſit, quia videtur hic cælum, & aquam, & terram commemorare; de aere autem tacere. Conſuetudo quippe noſtrarum ſcripturarum eſt, aut cæli & terræ nomine mundum appellare, aut interdum addere & mare. Aer itaque etiam ad cælum pertinere intelligitur, ſi qua ſunt in eius partibus tranquilliſſima & pacatiſſima*

*ſpacia*

Digitized by Google

ſpacia; vel ad terram, propter hunc turbulentum & caliginoſum locum, qui humida exhalatione pingueſcit, quamuis & ipſe ſæpius cæli nomine nuncupetur.

Præclarè etiam S. Baſilius hom. 1. Hex. in hæc ipſa verba, *In principio creauit Deus cœlum & terram: Ex duobus*, inquit, *principiis vniuerſi ſanè totius innuit eſſentiam; cælo quidem prærogatiuam in generatione dignitatem, terræ autem ad rerum eſſentiam ſecundas adſcribens. Quicquid autem iſtorum medium eſt, id vnà cum ipſis omnino finibus* (ſeu extremis) *exortum eſt. Itaque etiamſi nihil de cæteris dixerit elementis, igne, inquam, aqua atque aere, tuopte tamen ſolerti ingenio capere velis. Primum quidem quoniam in omnibus omnia ſunt permixta: atque adeo in terra aquam, aerem & ignem inuenies: ſi quidem tam è ſilice, quam è ferro, quæ ſuam originem è terra trahunt, ignis exilit, ac frictionibus copioſus emergens elucet, &c. Deinde quoniam cœlum natura locum ſuperum occupat, terra verò infimum, &c. is & ea comprehenſim notauit, quæ mediam inter illa regionem occupant atq; implent. Quare ſingulorum enarrationem quærere noli; ſed ea quæ ſilentio præterita ſunt, per iam declarata intelligere velis.* Baſilius.

Nec minus ingenioſè Tertullianus lib. 6. contra Heromgenem cap. 26. *Nobis autem*, inquit, *vnus Deus, & vna eſt terra, quam in principio fecit Deus. Cuius ordinem incipiens ſcriptura decurrere, primo, factam eam edicit, dehinc qualitatem ipſius ediſſerit; ſicut & cœlum primo factum profeſſa: In principio fecit Deus cœlum; dehinc diſpoſitionem eius ſuper inducit: Et ſeparauit inter aquam, quæ erat infra firmamentum, & quæ ſuper firmamentum; & vocauit Deus firmamentum cœlum; ipſum quod in primordio fecerat. Proinde & de homine: Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum. Dehinc qualiter fecerit reddit: Et finxit Deus hominem* Tertullianus.

*de limo terræ, & flauit in faciem eius flatum vitæ; & factus eſt homo in animam viuam. Et vtique ſic decet narationem inire; primo præfari, poſtea proſequi; nominare, deinde deſcribere: alioquin vanum, ſi eius rei, cuius nullam præmiſerat rationem, id eſt materiæ, nec ipſum quidem nomen, ſubito formam & habitum promulgauit; ante enarrat, qualis eſſet; oſtendit figurani deformati, nomen abſcondit. At quantò credibilius ſecundum nos, eius rei diſpoſitonem ſcriptura ſubiunxit, cuius inſtitutionem ſimulque nominationem præmiſit. Quam denique integer ſenſus eſt: In principio fecit Deus cælum & terram, terra autem erat inuiſibilis & rudis, quam Deus ſcilicet fecit; de qua ſcriptura cum maximè dixerat. Nam & Autem, ipſum velut fibulæ coniunctiuæ particulæ ad connexum orationi appoſitum eſt: Terra autem. Hoc enim verbo reuertitur ad eam, de qua ſupra dixerat, & alligat ſenſum. Adeo aufer hinc, autem; & ſoluta compago eſt, ut tunc poſſit de alia terra dictum videri, terra erat inuiſibilis & rudis.* Ita Tertullianus, ex quo non ſolum intelligis, verbis illis, *In principio creauit Deus cælum & terram*, peculiare aliquod Dei opus ſignificari, quod præced. quæſt. ex communi docuimus: ſed etiam firmamentum eſſe ipſum cœlum (quoad ſubſtantiam) quod Deus in principio fecerat, vt aſſert. 1. dictum: itemque cætera, quæ poſterioribus diebus fecit Deus, ad quandam diſpoſitionem cœli ac terræ pertinere.

*Henricus.* Denique ex ſcholaſticis Henricus quod lib. 6. q. vlt. ait: *Ne errandi occaſionem accipere poſſet humana temeritas, ſi ſcriptura narraret primò factum cælum, deinde elementa, pronuntiat ea ſimul creata, cum ait: In principio creauit Deus cælum & terram; nomine terræ naturam omnium quatuor elementorum deſignans.* Ratio conuenientiæ eſt, *Ratio congruentiæ.*

quia

Digitized by Google

quia conuenientiſsimum erat, vt ante ornatum & perfectionem, reliquis deinceps diebus, cœlo terræq; adiiciendam, omnia prius elementa & corpora ſimplicia, quæ ſua natura ex ſe inuicem non fiunt, ſed ex quibus alia, à Deo per creationem ex nihilo producerentur. Quam rationem etiam adfert Dionyſius Carthuſianus cit. 2. diſt. 13. q. 1. vbi docet, opus diſtinctionis non ſuper addere operi creationis aliquod eſſe ſubſtantiale, nec formas ſubſtantiales: *quia*, inquit, *per opus creationis principia mundi ſenſibilis diſtincta ſunt; quantum ad eſſe primum, quod eſt per formas ſubſtantiales.*

## QVÆSTIO III.

## *EX QVA MATERIA COElum conſtet?*

SVppono primo, cœlum eſſe corporeum: quæ communis & certa eſt ſanctorum Patrum, ac Philoſophorum ſententia; nec de cœlo ſydereo dubitatio eſſe poteſt, cũ ſenſui obiiciatur. Empyreum vero licet Iuſtinus in admonitorio, *intelligibile*; Anſelmus lib. 1. de imagine mundi c. 28. *ſpirituale* dixerint; ad hæc Origenes in Geneſ. hom. 1. cœlo Empyreo *corporeum* opponat; & denique Steuchus in cap. 1. Geneſ. vlterius temere progreſſus, etiam *lucem quandam increatam, & perenniter à Deo emanantem* dixerit: tamen alii ſancti Patres, hodieq; Theologi omnes, merito cœlum etiam Empyreum, vtpote non tantum Angelorum, ſed etiam hominum beatorum ſedem ac domicilium, corporeum eſſe docent. *Supponitur primò.*

 Vt

Digitized by Google

Vtraceam, quod Gennadius lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus cap. 12. abſolute pronunciat, *nihil incorporeum & inuiſibile natura credendum, niſi ſolum Deum.*

*Supponitur ſecundo.* Suppono ſecundo, iuxta receptam ex Ariſtotele 1. de cœlo cap. 9. tex. 92. & 12. Metaph. cap. 2. tex. 10. aliisq; Philoſophis antiquioribus, Peripateticorum ſententiam; quam S. Thomas 1. p. q. 66. a. 1. & 2. item Bonauentura, Ægidius, Capreolus in 2. d. 12. Herueus quodlib. 4. q. 3. & alii Theologi ac Philoſophi communiter ſequuntur, omnem ſubſtantiam corpoream, adeoque etiam cœlum, conſtare materia & forma, quod & SS. Patres in caput 1. Geneſ. diſputantes, tanquam ratum ac firmum ſupponunt, ut videbimus: quicquid poſt Auerroem in lib. de ſubſtantia orbis cap. 2. & lib. 8. Metaph. cap. 4. & lib. 1. de cœlo text. 7. & 10. Durandus & Gabriel in 2. d. 12. Mayro, & Baſſolis diſt. 14. itemque Petrus Aureolus in 2. d. 14. a. 1. & 2. dixerint, eſſe quidem corporeum & *[illegible]* quantum, at non compoſitum ex materia & forma; ſed *formam quandam per ſe coherentem absque materia,* quantitate aliisque accidentibus quibusdã affectam: quod ex parte etiam comprobat Scotus in 2. d. 14. q. 1. vbi putat, ſecundum Theologos tribuendã cœlo materiam, ſecundum Philoſophos negandam: ſed hoc præter alios merito refellit Dionyſius Carthuſianus in 2. d. 14. q. 1. vbi addit, quod *opinio illa Auerrois extat erronea, Ariſtoteli quoque contraria &c. etſi forte illa Erroris cenſura nimia videri poſſit.*

*Controuerſia de materia cæli.* His ergo poſitis controuertitur, ex qua materia cæli conſtent, & cuius adeo ſint naturæ; eaque etiam controuerſia duplex eſt. Prima, an cælum ſaltem ſydere-

dereum ex aliqua præſuppoſita ac præexiſtente materia productum ſit? Secunda, ex quanam materiâ cæleſtia corpora conſtent?

Et quod ad primum attinet, patet iam ex dictis duabus præcedentibus quæſtionibus, non modo cælum empyreum, de quo nulla hic eſt controuerſia, ſed etiam ſydereũ; imo & aereum, ex nulla materiâ præexiſtente productum, ſed à Deo ex nihilo creatum fuiſſe: tametſi illi ipſi, qui dicunt, *in principio*, & ante cætera omnia creatum, & ex nihilo productum fuiſſe, vnà cum terra, ſolum cælum empyreum; cælum vero ſydereum, etiam quoad ſubſtantiam, primum ſecundo die à Deo productum fuiſſe, conſequenter aſſerant, id ipſum cælum ſydereum non ex nihilo, ſed ex aliqua præexiſtente materia factum fuiſſe.

Quod tamen præter ea, quæ citata quæſtione præcedente diximus, ex hoc etiam probabiliter refellitur. Nam ſi cælum ſydereum, ſiue firmamentum, ex præſuppoſita ac præexiſtente materiâ, terrâ videlicet, aquâ, aere, vel igne (quæ ſola ante firmamentum vna cum empyreo producta fuiſſe dici poſſunt) factũ fuiſſet, tunc ea productio à Moyſe non ſoli Deo, ſed ipſi etiam materiæ eiuſmodi præſuppoſitæ tributa fuiſſet; nec adeo dictum à Deo fuiſſet, vt cap. 1. v. 6. legimus, *Fiat firmamentum &c. Et fecit Deus Firmamentum &c.* Sed potius dictum à Deo fuiſſet, producat terra, vel aqua, vel aer, vel ignis firmamentum: ſicut ob eandem cauſam dictum eſt ibidem v. 20. *Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile ſuper terram*, Et rurſum. v. 24. *Producat terra animam viuentem in genere ſuo, iumenta & reptilia, & beſtias terræ, ſecundum ſpecies ſuas.* Plura inferius.

*Cælum ſydereum quoad ſubſtantiam ex nihilo.*

Quod

Digitized by Google

Quod vero ad alteram controuerſiam attinet, ex quanam videlicet materia cæleſtia corpora conſtent, de materia propinqua potiſſimum ſermo eſt; & fere perinde eſt, ac ſi quæras, cuius ſint naturæ. Cum enim quo ad ſubſtantiam, vt dictum, ex nulla præſuppoſita materia, producta, ſed propriè creata ſint, non poſſunt dici ex hac vel illa, puta huius vel illius elementi materia conſtare, niſi quia naturam his vel elementis ſimilem, ijſdemque diſpoſitionibus materialibus affectam habent.

*Difficultas de cæli natura & materia. Philo.*

Hæc autem quæſtio explicatu difficillima iam olim viris doctiſſimis viſa eſt; è quibus Philo lib. de ſomnijs: *Cælum vero*, inquit, *naturam habet incomprehenſibilem, nec vlla eius notitia certa demanat ad nos. Quid enim poſſumus de hoc pronunciare? Eſſe concretam glaciem, vt quibuſdam placet, an ignem puriſſimum? an quintum quoddam corpus in orbem mobile, nulli affine ex elementis quatuor? Quid illa extrema ſphæra fixorum ſyderum, habet ne ſoliditatem, an ſuperficiem tantum ſine altitudine, figuris in plano pictis ſimilis? &c.* Similiter & Baſilius vtroque tractatu ſeu potius verſione Hexaemeron; nimirum homil. 1. & lib. 1. cæli naturam planè fatetur *incomprehenſibilem*. Et Auguſtinus nuſquam propemodum magis hæret, quam vbi de cælorum naturâ ac proprietatibus diſſerit, vt inferius patebit. Denique Damaſcenus lib. 2. cap. 6. ait, *ſubſtantiam cæli nimium quærere non oportere, ignotam nobis exiſtentem.*

*Baſil. Auguſt. Damaſc.*

Qua de cauſa etiam variæ prorſus ſunt tam Philoſophorum, ſanctorumque Patrum, quam poſteriorum, recentiorumque Doctorum ea de re ſententiæ. Sunt enim multi veteres, recentioreſque ſcriptores, qui

qui cœlum ſydereum, ſiue mobile ex materia elementari, adeoque ex ipſo aliquo elemento conſtare volunt. Etenim vt notauit Pererius lib. 2. in Geneſ. q. 10. præter vnum Ariſtotelem, qui cœlum quintæ cuiuſdam eſſentiæ eſſe docuit, & naturam quandam ab omnibus rerum ſublunarium naturis longe ſemotam diuerſamque, omnium Philoſophorum concors fuit ſententia, cœlum & aſtra vel ex quatuor elementis, vel ex duobus, vel ex eorum vno aliquo conſtare. Quas Philoſophorum ſententias referunt Plutarchus lib 2. de plac. Phil. cap. 11. Philo lib. de ſomn. Theodoretus lib. de mater. & mundo, Mirandula lib. 1. Exam. c. 12.

*Prima ſententia cœlum eſſe naturæ igneæ.*

Et prima ſententia eſt, cœlum & aſtra eſſe naturæ igneæ, adeoque materia ignis conſtare. Ita veteres Ægyptii olim ſtellas cæleſtes eſſe ignes tradiderunt. Anaximander docuit, ſolem ignem eſſe puriſsimum; Anaxagoras ſolem eſſe candentem laminam ſeu ferrum; Plato in Timæo neceſſarium eſſe docet, quia cœlum viſibile eſt, ex igne conſtare; ſaltem potiore ſui parte. Stoici item omnes docent, ſydera eſſe ignea, paſcique & ali vaporibus ex aquis & terra ſublatis & ad ſe attractis. Quod etiam ſequitur & tuetur Balbus apud Ciceronem lib. 2. de natura Deorum, & poſt eum Plinius lib. 2. cap. 9.

*Auguſtinus.*

Sed & Auguſtinus, iiſdem Stoicorum ac Platonis placitis inſiſtens, pluribus locis indicat, cælum & aſtra conſtare natura ignea, vt notauit etiam Magiſter l. 2. diſt. 14. Namq; lib. de Gen. ad literam c. 4. (quem locum citauimus quæſtione præcedente concluſione ſecunda) cum Auguſtinus quatuor tantum agnoſcat cor-

Quod vero ad alteram controuerſiam attinet, ex quanam videlicet materia cæleſtia corpora conſtent, de materia propinqua potiſſimum ſermo eſt; & fere perinde eſt, ac ſi quæras, cuius ſint naturæ. Cum enim quoad ſubſtantiam, vt dictum, ex nulla præſuppoſita materia, producta, ſed propriè creata ſint, non poſſunt dici ex hac vel illa, puta huius vel illius elementi materia conſtare, niſi quia naturam his vel elementis ſimilem, ijsdemque diſpoſitionibus materialibus affectam habent.

*Difficultas de cæli natura & materia.* *Philo.* Hæc autem quæſtio explicatu difficillima iam olim viris doctiſſimis viſa eſt; è quibus Philo lib. de ſomnijs: *Cælum vero*, inquit, *naturam habet incomprehenſibilem, nec vlla eius notitia certa demanat ad nos. Quid enim poſſumus de hoc pronunciare? Eſſe concretam glaciem, vt quibusdam placet, an ignem puriſſimum? an quintum quoddam corpus in orbem mobile, nulli affine ex elementis quatuor? Quid illa extrema ſphæra fixorum ſyderum, habet ne ſoliditatem, an ſuperficiem tantum ſine altitudine, figuris in plano pictis ſimilis? &c.* *Baſil. Auguſt. Damaſc.* Similiter & Baſilius vtroque tractatu ſeu potius verſione Hexaemeron; nimirum homil. 1. & lib. 1. cæli naturam planè fatetur *incomprehenſibilem*. Et Auguſtinus nuſquam propemodum magis hæret, quam vbi de cælorum naturâ ac proprietatibus diſſerit, vt inferius patebit. Denique Damaſcenus lib. 2. cap. 6. ait, *ſubſtantiam cæli nimium quærere non oportere, ignotam nobis exiſtentem.*

Qua de cauſa etiam variæ prorſus ſunt tam Philoſophorum, ſanctorumque Patrum, quam poſteriorum, recentiorumque Doctorum ea de re ſententiæ. Sunt enim multi veteres, recentioreſque ſcriptores, qui

Digitized by Google

qui cœlum ſydereum, ſiue mobile ex materia elementari, adeoque ex ipſo aliquo elemento conſtare volunt. Etenim vt notauit Pererius lib. 2. in Geneſ. q. 10. præter vnum Ariſtotelem, qui cœlum quintæ cuiuſdam eſſentiæ eſſe docuit, & naturam quandam ab omnibus rerum ſublunarium naturis longe ſemotam diuerſamque, omnium Philoſophorum concors fuit ſententia, cœlum & aſtra vel ex quatuor elementis, vel ex duobus, vel ex eorum vno aliquo conſtare. Quas Philoſophorum ſententias referunt Plutarchus lib 2. de plac. Phil. cap. 11. Philo lib. de ſomn. Theodoretus lib. de mater. & mundo, Mirandula lib. 1. Exam. c. 12.

*Prima ſententia cœlum eſſe naturæ igneæ.*

Et prima ſententia eſt, cœlum & aſtra eſſe naturæ igneæ; adeoque materia ignis conſtare. Ita veteres Ægyptii olim ſtellas cæleſtes eſſe ignes tradiderunt. Anaximander docuit, ſolem ignem eſſe puriſsimum; Anaxagoras ſolem eſſe candentem laminam ſeu ferrum; Plato in Timæo neceſſarium eſſe docet, quia cœlum viſibile eſt, ex igne conſtare; ſaltem potiore ſui parte. Stoici item omnes docent, ſydera eſſe ignea, paſcique & ali uaporibus ex aquis & terra ſublatis & ad ſe attractis. Quod etiam ſequitur & tuetur Balbus apud Ciceronem lib. 2. de natura Deorum, & poſt eum Plinius lib. 2. cap. 9.

*Auguſtinum.*

Sed & Auguſtinus, iiſdem Stoicorum ac Platonis placitis inſiſtens, pluribus locis indicat, cælum & aſtra conſtare natura ignea, vt notauit etiam Magiſter l. 2. diſt. 14. Namq; lib. de Gen. ad literam c. 4. (quem locum citauimus quæſtione præcedente concluſione ſecunda) cum Auguſtinus quatuor tantum agnoſcat cor-

Quod vero ad alteram controuerſiam attinet, ex quanam videlicet materia cæleſtia corpora conſtent, de materia propinqua potiſſimum ſermo eſt; & fere perinde eſt, ac ſi quæras, cuius ſint naturæ. Cum enim quo ad ſubſtantiam, vt dictum, ex nulla præſuppoſita materia, producta, ſed propriè creata ſint, non poſſunt dici ex hac vel illa, puta huius vel illius elementi materia conſtare, niſi quia naturam his vel elementis ſimilem, ijsdemque diſpoſitionibus materialibus affectam habent.

*Difficultas de cæli natura & materia. Philo.*

Hæc autem quæſtio explicatu difficillima iam olim viris doctiſſimis viſa eſt; è quibus Philo lib. de ſomnijs: *Cælum vero*, inquit, *naturam habet incomprehenſibilem, nec vlla eius notitia certa demanat ad nos. Quid enim poſſumus de hoc pronunciare? Eſſe concretam glaciem, vt quibusdam placet, an ignem puriſſimum? an quintum quoddam corpus in orbem mobile, nulli affine ex elementis quatuor? Quid illa extrema ſphæra fixorum ſyderum, habet ne ſoliditatem, an ſuperficiem tantum ſine altitudine, figuris in plano pictis ſimilis? &c.*

*Baſil. Auguſt. Damaſc.*

Similiter & Baſilius vtroque tractatu ſeu potius verſione Hexaemeron; nimirum homil. 1. & lib. 1. cæli naturam planè fatetur *incomprehenſibilem*. Et Auguſtinus nuſquam propemodum magis hæret, quam vbi de cælorum naturâ ac proprietatibus diſſerit, vt inferius patebit. Denique Damaſcenus lib. 2. cap. 6. ait, *ſubſtantiam cæli nimium quærere non oportere, ignotam nobis exiſtentem.*

Qua de cauſa etiam variæ prorſus ſunt tam Philoſophorum, ſanctorumque Patrum, quam poſteriorum, recentiorumque Doctorum ea de re ſententiæ. Sunt enim multi veteres, recentioreſque ſcriptores, qui

qui cœlum ſydereum, ſiue mobile ex materia elementari, adeoque ex ipſo aliquo elemento conſtare volunt. Etenim vt notauit Pererius lib. 2. in Geneſ. q. 10. præter vnum Ariſtotelem, qui cœlum quintæ cuiuſdam eſſentiæ eſſe docuit, & naturam quandam ab omnibus rerum ſublunarium naturis longe ſemotam diuerſamque, omnium Philoſophorum concors fuit ſententia, cœlum & aſtra vel ex quatuor elementis, vel ex duobus, vel ex eorum vno aliquo conſtare. Quas Philoſophorum ſententias referunt Plutarchus lib 2. de plac. Phil. cap. 11. Philo lib. de ſomn. Theodoretus lib. de mater. & mundo, Mirandula lib. 1. Exam. c. 12.

*Prima ſententia cœlum eſſe naturæ igneæ.*

Et prima ſententia eſt, cœlum & aſtra eſſe naturæ igneæ; adeoque materia ignis conſtare. Ita veteres Ægyptii olim ſtellas cæleſtes eſſe ignes tradiderunt. Anaximander docuit, ſolem ignem eſſe puriſſimum; Anaxagoras ſolem eſſe candentem laminam ſeu ferrum; Plato in Timæo neceſſarium eſſe docet, quia cœlum viſibile eſt, ex igne conſtare; ſaltem potiore ſui parte. Stoici item omnes docent, ſydera eſſe ignea, paſcique & ali uaporibus ex aquis & terra ſublatis & ad ſe attractis. Quod etiam ſequitur & tuetur Balbus apud Ciceronem lib. 2. de natura Deorum, & poſt eum Plinius lib. 2. cap. 9.

*Auguſtinus.*

Sed & Auguſtinus, iisdem Stoicorum ac Platonis placitis inſiſtens, pluribus locis indicat, cœlum & aſtra conſtare natura ignea, vt notauit etiam Magiſter l. 2. diſt. 14. Namq; lib. de Gen. ad literam c. 4. (quem locum citauimus quæſtione præcedente concluſione ſecunda) cum Auguſtinus quatuor tantum agnoſcat cor-

Quod vero ad alteram controuerſiam attinet, ex quanam videlicet materia cæleſtia corpora conſtent, de materia propinqua potiſſimum ſermo eſt; & fere perinde eſt, ac ſi quæras, cuius ſint naturæ. Cum enim quoad ſubſtantiam, vt dictum, ex nulla præſuppoſita materia, producta, ſed propriè creata ſint, non poſſunt dici ex hac vel illa, puta huius vel illius elementi materia conſtare, niſi quia naturam his vel elementis ſimilem, ijsdemque diſpoſitionibus materialibus affectam habent.

*Difficultas de cæli natura & materia. Philo.*

Hæc autem quæſtio explicatu difficillima iam olim viris doctiſſimis viſa eſt; è quibus Philo lib. de ſomnijs: *Cælum vero*, inquit, *naturam habet incomprehenſibilem, nec vlla eius notitia certa demanat ad nos. Quid enim poſſumus de hoc pronunciare? Eſſe concretam glaciem, vt quibusdam placet, an ignem puriſſimum? an quintum quoddam corpus in orbem mobile, nulli affine ex elementis quatuor? Quid illa extrema ſphæra fixorum ſyderum, habet ne ſoliditatem, an ſuperficiem tantum ſine altitudine, figuris in plano pictis ſimilis? &c.* Similiter & Baſilius vtroque tractatu ſeu potius verſione Hexaemeron; nimirum homil. 1. & lib. 1. cæli naturam planè fatetur *incomprehenſibilem*. Et Auguſtinus nuſquam propemodum magis hæret, quam vbi de cælorum naturâ ac proprietatibus diſſerit, vt inferius patebit. Denique Damaſcenus lib. 2. cap. 6. ait, *ſubſtantiam cæli nimium quærere non oportere, ignotam nobis exiſtentem.*

*Baſil. Auguſt. Damaſc.*

Qua de cauſa etiam variæ prorſus ſunt tam Philoſophorum, ſanctorumque Patrum, quam poſteriorum, recentiorumque Doctorum ea de re ſententiæ. Sunt enim multi veteres, recentioresque ſcriptores, qui

qui cœlum ſydereum, ſiue mobile ex materia elementari, adeoque ex ipſo aliquo elemento conſtare volunt. Etenim vt notauit Pererius lib. 2. in Geneſ. q. 10. præter vnum Ariſtotelem, qui cœlum quintæ cuiuſdam eſſentiæ eſſe docuit, & naturam quandam ab omnibus rerum ſublunarium naturis longe ſemotam diuerſamque, omnium Philoſophorum concors fuit ſententia, cœlum & aſtra vel ex quatuor elementis, vel ex duobus, vel ex eorum vno aliquo conſtare. Quas Philoſophorum ſententias referunt Plutarchus lib 2. de plac. Phil. cap. 11. Philo lib. de ſomn. Theodoretus lib. de mater. & mundo, Mirandula lib. 1. Exam. c. 12.

*Prima ſententia cœlum eſſe natura ignea.* Et prima ſententia eſt, cœlum & aſtra eſſe naturæ igneæ, adeoque materia ignis conſtare. Ita veteres Ægyptii olim ſtellas cæleſtes eſſe ignes tradiderunt. Anaximander docuit, ſolem ignem eſſe puriſsimum; Anaxagoras ſolem eſſe candentem laminam ſeu ferrum; Plato in Timæo neceſſarium eſſe docet, quia cœlum viſibile eſt, ex igne conſtare, ſaltem potiore ſui parte. Stoici item omnes docent, ſydera eſſe ignea, paſcique & ali uaporibus ex aquis & terra ſublatis & ad ſe attractis. Quod etiam ſequitur & tuetur Balbus apud Ciceronem lib. 2. de natura Deorum, & poſt eum Plinius lib. 2. cap. 9.

*Auguſtinum.* Sed & Auguſtinus, iiſdem Stoicorum ac Platonis placitis inſiſtens, pluribus locis indicat, cælum & aſtra conſtare natura ignea, vt notauit etiam Magiſter l. 2. diſt. 14. Namq; lib. de Gen. ad literam c. 4. (quem locum citauimus quæſtione præcedente concluſione ſecunda) cum Auguſtinus quatuor tantum agnoſcat cor-

Vtraceam, quod Gennadius lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus cap. 12. abſolute pronunciat, *nihil incorporeum & inuiſibile natura credendum, niſi ſolum Deum.*

*Supponitur ſecundò.* Suppono ſecundo, iuxta receptam ex Ariſtotele 1. de cœlo cap. 9. tex. 92. & 12. Metaph. cap. 2. tex. 10. aliiſq; Philoſophis antiquioribus, Peripateticorum ſententiam; quam S. Thomas 1. p. q. 66. a. 1. & 2. item Bonauentura, Ægidius, Capreolus in 2. d. 12. Herueus quodlib. 4. q. 3. & alii Theologi ac Philoſophi communiter ſequuntur, omnem ſubſtantiam corpoream, adeoque etiam cœlum, conſtare materia & forma, quod & SS. Patres in caput 1. Geneſ. diſputantes, tanquam ratum ac firmum ſupponunt, ut videbimus: quicquid poſt Auerroem in lib. de ſubſtantia orbis cap. 2. & lib. 8. Metaph. cap. 4. & lib. 1. de cœlo text. 7. & 10. Durandus & Gabriel in 2. d. 12. Mayro, & Baſſolis diſt. 14. itemque Petrus Aureolus in 2. d. 14. a. 1. & 2. dixerint, eſſe quidem corporeum & quantum, at non compoſitum ex materia & forma; ſed *formam quandam per ſe cohærentem abſque materia*, quantitate aliiſque accidentibus quibuſdã affectam: quod ex parte etiam comprobat Scotus in 2. d. 14. q. 1. vbi putat, ſecundum Theologos tribuendã cœlo materiam, ſecundum Philoſophos negandam: ſed hoc præter alios meritò refellit Dionyſius Carthuſianus in 2. d. 14. q. 1. vbi addit, quòd *opinio illa Auerrois exſtat erronea, Ariſtoteli quoque contraria &c. etſi forte illa Erroris cenſura nimia videri poſſit.*

*Controuerſia de materia cæli.* His ergo poſitis controuertitur, ex qua materia cæli conſtent, & cuius adeo ſint naturæ; eaque etiam controuerſia duplex eſt. Prima, an cælum ſaltem ſydere-

dereum ex aliqua præſuppoſita ac præexiſtente materia productum ſit? Secunda, ex quanam materiâ cæleſtia corpora conſtent?

Et quod ad primum attinet, patet iam ex dictis, duabus præcedentibus quæſtionibus, non modo cælum empyreum, de quo nulla hic eſt controuerſia, ſed etiam ſydereũ; imo & aereum, ex nulla materiâ præexiſtente productum, ſed à Deo ex nihilo creatum fuiſſe: tametſi illi ipſi, qui dicunt, *in principio*, & ante cætera omnia creatum, & ex nihilo productum fuiſſe, vna cum terra, ſolum cælum empyreum; cælum vero ſydereum, etiam quoad ſubſtantiam, primum ſecundo die à Deo productum fuiſſe, conſequenter aſſerant, id ipſum cælum ſydereum non ex nihilo, ſed ex aliqua præexiſtente materia factum fuiſſe.

Quod tamen præter ea, quæ citata quæſtione præcedente diximus, ex hoc etiam probabiliter refellitur. Nam ſi cælum ſydereum, ſiue firmamentum, ex præſuppoſita ac præexiſtente materiâ, terrâ videlicet, aquâ, aere, vel igne (quæ ſola ante firmamentum vna cum empyreo producta fuiſſe dici poſſunt) factũ fuiſſet, tunc ea productio à Moyſe non ſoli Deo, ſed ipſi etiam materiæ eiuſmodi præſuppoſitæ tributa fuiſſet; nec adeo dictum à Deo fuiſſet, vt cap. 1. v. 6. legimus, *Fiat firmamentum &c. Et fecit Deus Firmamentum &c.* Sed potius dictum à Deo fuiſſet, producat terra, vel aqua, vel aer, vel ignis firmamentum: ſicut ob eandem cauſam dictum eſt ibidem v. 20. *Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile ſuper terram*, Et rurſum. v. 24. *Producat terra animam viuentem in genere ſuo, iumenta & reptilia, & beſtias terræ, ſecundum ſpecies ſuas.* Plura inferius.

*Cælum ſydereum quoad ſubſtantiam ex nihilo.*

Quod

qui cœlum ſydereum, ſiue mobile ex materia elementari, adeoque ex ipſo aliquo elemento conſtare volunt. Etenim vt notauit Pererius lib. 2. in Geneſ. q. 10. præter vnum Ariſtotelem, qui cœlum quintæ cuiusdam eſſentiæ eſſe docuit, & naturam quandam ab omnibus rerum ſublunarium naturis longe ſemotam diuerſamque, omnium Philoſophorum concors fuit ſententia, cœlum & aſtra vel ex quatuor elementis, vel ex duobus, vel ex eorum vno aliquo conſtare. Quas Philoſophorum ſententias referunt Plutarchus lib 2. de plac. Phil. cap. 11. Philo lib. de ſomn. Theodoretus lib. de mater. & mundo, Mirandula lib. 1. Exam. c. 12.

*Prima ſententia cœlum eſſe natura ignea.*

Et prima ſententia eſt, cœlum & aſtra eſſe naturæ igneæ; adeoque materia ignis conſtare. Ita veteres Ægyptii olim ſtellas cæleſtes eſſe ignes tradiderunt. Anaximander docuit, ſolem ignem eſſe puriſſimum; Anaxagoras ſolem eſſe candentem laminam ſeu ferrum; Plato in Timæo neceſſarium eſſe docet, quia cœlum viſibile eſt, ex igne conſtare, ſaltem potiore ſui parte. Stoici item omnes docent, ſydera eſſe ignea, paſcique & ali uaporibus ex aquis & terra ſublatis & ad ſe attractis. Quod etiam ſequitur & tuetur Balbus apud Ciceronem lib. 2. de natura Deorum, & poſt eum Plinius lib. 2 cap. 9.

*Auguſtinum.*

Sed & Auguſtinus, iisdem Stoicorum ac Platonis placitis inſiſtens, pluribus locis indicat, cælum & aſtra conſtare natura ignea, vt notauit etiam Magiſter l. 2. diſt. 14. Namq; lib. de Gen. ad literam c. 4. (quem locum citauimus quæſtione præcedente concluſione ſecunda) cum Auguſtinus quatuor tantum agnoſcat cor-

pora ſimplicia, e quibus totus hic mundus coagmentatus eſt, terram, aquam, aerem & ignem, hunc maximè cælo & aſtris aſsignat.

Et lib. 2. de Geneſ. ad literam cap. 3. ait, *Itaque ſuper aerem purus ignis, eſſe dicitur cælum; vnde etiam ſydera atque luminaria facta coniectant, illius videlicet ignea lucis in eas formas, quas in cœlo cernimus, conglobata diſpoſitaque natura.*

Fauent eidem ſententiæ plerique alii Sancti Patres, quicunq; aquas ſupra firmamentum exiſtentes, veras aquas & ad refrigerandum temperandumq; ardorem ſyderum, in cœlo poſitas fuiſſe tradiderunt, vt inferius dicetur. Sed & aperte ipſum totum firmamentum igneæ eſſe naturæ ſenſiſſe videtur Gregorius Nyſſenus, in Hexaem. item Alcuinus quæſt. 23. in Gen. Anſelmus lib. 1. de imagine mundi cap. 25. & Dionyſius Carthuſianus enarratione in Geneſ. articulo 20.

*Dionyſius Carthuſ.*

Qui etiam in 2. ſent. d. 14. q. 2. pro comperto habendum exiſtimat, corpora cæleſtia eſſe elementaris naturæ, cum ait: *Poſtremo omnibus iam prætactis ritè propoſſe penſatis, ſecurius reor, textum geneſeos, ac ſanctos ſequi Doctores, & ipſam Canonicæ ſcripturæ defendere veritatem. Certum eſt autem, excellentiores ſanctos Doctores, tam latinos, quam græcos, Hieronymum, Auguſtinum, Ambroſium, Gregorium, poſterioresque multos, videlicet Bedam, Strabum, Rabanum, Alcuinum Albinum; vt inter græcos Baſilium, Chryſoſtomum, Gregorium Nyſſenum, Ioannem Damaſcenum, & alios plures, ita egiſſe; ita quod omnes hi ſenſerunt, ſcripſerunt, & faſſi ſunt, corpora cæleſtia elementaris eſſe naturæ: opinionem quoque illam (* Ariſtotelis*) quod ſint altioris ſpeciei & quin-*

quintæ eſſentia, ex intentione redarguiſſe, prout ex præallegatis oſtenditur.

Deniq; ex recentioribus Martinengus in cap. 1. Geneſ. pag. 666. etſi dubius tamen, *ſi à Peripateticis diſcedendum ſit*, vero ſimiliter cenſet, *& ipſum cœlum ex elementorum ſummitatibus coagmentatum, ex prædominio igneum eſſe*. Quod etiam apertius tradit pag. 476.

Rationes eſſe poſſunt. Tum quia ipſa etiam ſcriptura ſoli calorem tribuit. Pſalmo 18. *Non eſt, qui ſe abſcondat à calore eius.* Eccleſiaſtici 43. *Sol in meridiano exurit terram, & in conſpectu ardoris eius quis poterit ſuſtinere.* Tum quia aſpectu ipſo videtur deprehendi, aſtra non ſolum lucida eſſe, ſed etiam flammantis cuiusdam & coruſcantis naturæ, vt ex perpetua omnium fere ſtellarum ſcintillatione colligitur. Idem ſignificat nomẽ Ætheris, (vt de cœlo Empyreo taceam) quod ab igne dicitur.

Secunda ſententia eſt, aſtra quidem eſſe naturæ igneæ; atvero cœlos ex aquis, ſeu aquea materia conſtare. Refert & ſequitur hanc ſententiam velut communem Procopius in cap. 1. Geneſ. *Sunt*, inquit, *qui perhibent, eius naturam nobis parum eſſe cognitam & compertam: quanuis via peruulgata omnium Theologorum, ex aqua compactum eſſe tradatur. Nec deſunt, qui autumant eius materiam, eſſe aquam, & ſubſiſtere, Deo id formante & componente. Alii docent, ſaltem eſſe partem quandam aquæ Quidam affirmant, firmamentum conſtructum eſſe ex tertia aquarum parte, aliis duabus partibus, altera in terra, altera ſupra firmamentum fluente: Vnde Hebræorum lingua nuncupetur ſummum* (Samaim) *quæ dictio Cryſtallum, vel aquam congelatam denotat.*

*Secunda ſententia eſſe nat. aquea.*

*Procopius Cyrillus.*

Et Cyrillus catech. 9. diſtinctè docet, *aquam eſſe cælum, & igneum in eo ſolem, & lunam, & ſydera.* Eiuſdem ſententiæ ſunt, Ioſephus lib. Iud. antiquitatum cap. 1. Clemens Romanus lib. 2. Recognitionum, Theodoretus quæſt. 11. in Geneſ. Gennadius & Seuerianus in catena, Beda in Hexaemeron, Hugo lib. annot. in Geneſ. Magiſter ſententiarum lib. 2. diſt. 14. Author hiſtoriæ Eccleſiaſtiæ lib. 1. cap. 4. & ex recentioribus Molina prima parte tractatu de opere 6. dierum, diſput. 2. & 10. Catharinus item in epiſt. 2. Pet. cap. 3. & Heb. 1. Valeſius Philoſ. ſac. cap. 89. Martinus del Rio in cap. 1. Geneſ. Salmeron in Euang. tom. 1. prolegom. 5. & tom. vlt. in 2. Pet. cap. 3. diſput. 4. aliiq; nonnulli recentiores: quia pertè ſentiunt, cœlos eſſe naturæ elementaris; adeoque conſtare ex materia elementari; idque contra Peripateticos ex ſcriptura liquere autumant.

*Beda.* Verba Bedæ perſpicuè mentem eorum quos citauimus, explicantis ſunt: *In medio aquarum firmatum eſſe conſtat ſydereum cœlum: neque aliquid probibet, vt de aquis factam eſſe credatur. Qui enim cryſtallini lapidis quanta firmitas, quæ ſit perſpicuitas, ac puritas nouimus, quem de aquarum congretione certum eſt procreatum:* (ita author hic & plures alii veteres exiſtimabant) *quid obſtat credi, quod idem diſpoſitor naturarum in firmamentum cæli ſubſtantiam ſolidarit aquarum.*

*Beda quo ſenſu dixerit cælum eſſe nat. ignea.* Ad aſtra verò pertinere exiſtimo, quod idem Beda docet alibi, cœlum eſſe naturæ igneæ, ſic enim ait cap. 1. de nat. rerum: *Cælum ſublimis, igneæque natura, rotundumque & à centro terræ aquis ſpaciis vndiq; collocatum.* Et lib. 2. de Elem. Philoſ. initio: *Ignis*, inquit, *eſt ſpacium à lu-*



Digitized by Google

*à luna ſurſum; quod idem æther dicitur; cuius ornatus eſt, quicquid ſupra lunam videtur; ſcilicet ſtellæ tam infixæ, quam erraticæ.*

Ratio ſumitur tum ex ſimilitudine, quam ratione perſpicuitatis & puritatis habet cœlum cum aquis, præſertim conglaciatis. Tum quia id ipſum etiam colligi videtur ex ſcriptura. Nam vt Molina diſput. 2. ratiocinatur, *firmamentum factum eſt in medio aquarum eoque diuiſit Deus aquas ab aquis, vt ſcriptura ſacra aperte narrat Geneſ. 1. v. 7. Ergo ante firmamentum non erant aër & ignis; alioquin aquæ ſuperiores, iam fuiſſent diuiſæ ab aquis inferioribus aere, aut ſimul etiam igne; ac proinde non diuiſiſſet eas firmamento, nec ſcriptura narraret, Deum dixiſſe, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas &c. Cum ergo in interſtitio, quod firmamentum hodie occupat, non fuerit vacuum, à principio creationis cœli & terræ, usque ad ſecundam diem, in qua factum eſt firmamentum, nec detur aliud corpus, quod in eo ſpacio fuerit; præter aquas, quas ſcriptura à principio vna cum cœlo & terra commemorat factas colligitur, profecto, in eo ſpatio fuiſſe aquas, ex eisque fabricatum fuiſſe firmamentum, hoc eſt, orbes omnes cæleſtes, ignemque, & aerem. Neque enim dicendum eſt, aquas quæ ibi erant, fuiſſe redactas in nihilum, de nihiloque creatum fuiſſe ſecunda die firmamentum.* Ita Molina.

*Cur cœlum nat. aquea.*

*Molina.*

Idem colligitur ex hebraico nomine cœli *Schamaym*; quod ad verbum ſonat, *Ibi aqua:* quanquam hoc magis probat aquas ſupra cœlos eſſe, vt dicetur, q. 8. quam ex aquis cœlos.

Tertia ſententia eſt, cœlum eſſe naturæ aereæ. Ita quosdam recentiores Aſtronomos ſentire refert Tycho Brahe epiſtola ad Chriſtophorum Rottmannum,

*Tertia ſen. cœlum eſſe nat. aërea.*

*Rottmannum.*



Digitized by Google

num, Mathematicum Landgrauianum data Anno 1588. die 17. Auguſti, vbi ait: *Materiam ſphærarum cæleſtium tu non aliam, quam elementarem aerem eſſe, & refractiones nullas ob diaphanorum ætheris & aeris diuerſitatem fieri contendis; omnemque refractionum occaſionem, in ſolos vapores horizonti obuerſantes reiicis.* Et infra: *Qui verò cælum,* inquit, *aereum ſtatueret, neminem ante Iohannem Penam Gallum percepi: Cuius tu ſententiæ ſuffragari videris: & nuper etiam Iohannes Iordanus Nullanus in quodam ſcripto de mundo, contra Peripateticos idem aſſerere auſus eſt.*

Et rurſum in alia epiſtola ad eundem, Anno 1589. 21. Februarii data: *Quantum verò,* inquit, *ad priorem epiſtolæ tuæ partem attinet, in qua copioſè & perſeueranter materiam cæli eſſe aerem elementarem contẽdis, nec à ſemel arrepta ſententia te vllis ratiociniis dimoueri ſinis: eaq́ quæ in contrariũ meritò dicuntur, ſpecioſis ſubterfugiis eludere conaris, hiſce non conſtitui ſigillatim multa reſpondere. Quin per me tibi liberum ſit, elementum aeris cœlo miſcere; ſiquidem non aliter vis imo ſi quis cœlum aqueum eſſe, vt Hebræi, vel igneum, vt Paracelſiſtæ, aut etiam terreum (modo cui ſic lubeat) aut quiddam ex his quatuor compoſitum, vt nuper Franciſcus Valleſius affirmare præſumpſit, mea etiam non intererit. &c.* Argumentum pro hac ſententia ſumitur ex refractione, quæ eadem eſt in æthere & in aere; quod fieri non poſſet, ſi æther ab aere naturæ eſſet diuerſæ.

*Quarta ſen. cœlum eſſe nat. terrea.*

Quarta ſententia eſt, cœlos eſſe naturæ terreæ, adeoque ex terra fabricatos. Ita ſenſiſſe feruntur Thales & Anaximenes; & vt nonnulli volunt etiam Empedocles.

*Quinta ſent. eſſe quinta cuiuſdam eſſent.*

Ab his omnibus diuerſa eſt quinta ſententia, quã defendit hæc

Aſſer-

Aſſertio prima. Cæli non conſtant ex igne vel aqua elementari; aut vlla materia, ſeu natura elemẽtari; ſed ſunt propriæ cuiuſdam ac quintę eſſentiæ, ab omnibus quatuor elementis diuerſæ. Ita ex inſtituto, ac fortè primus omnium docet ac probat Ariſtoteles lib. 1. de cælo cap. 2. & 1. Meteor. cap. 3. quem ſecutus eſt Theophraſtus diſcipulus ipſius; omnesq; Ariſtotelis Interpretes, tam græci, quam Arabes; ſpeciatim Auerroës, Auicenna, Algazel. Quos ab annis iam quadringentis & amplius, ſequuntur omnes fere Scholaſtici. *Aſſertio* *Ariſtoteles*

Albertus in 2. d. 14. q. 2. docet, cælum ac materiam cæli *non eſſe eiuſdem naturæ cum ſublunaribus*; & addit: *Cælum ſecundum Auguſtinum, nõ eſt de natura aquæ deorſum fluxibilis; ſed eſt ex aqua quæ, propter puritatem naturæ, in ſubſtantiâ, & perſpicuitatis, in diſpoſitione materiali, ac luminoſitatis in profundum ſui, per opus diſtinctionis, ſita eſt ſuper cælos, vt ex ea formarentur cæleſtia, ſicut eſt dictum. Et illa aqua nullũ eſt elementum.* Item Alenſis 2. parte. quæſt. 50. *Cælum*, inquit, *ſtellatum videtur ex eadem eſſe informi materia, de qua dicitur, Genes. 1. Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas; non tamen ex eadem materia propria: imò ſicut differt cælum cryſtallinum à firmamento, & aquæ inferiores differunt à firmamento, ita differunt propriæ horum ſingulorum materiæ.* Vbi apertè ſentit aquas illas, ex quibus firmamentum coaluit, eſſe diuerſas ab his aquis inferioribus. Idem docet Guilhelmus Pariſienſis, eiuſdem ſynchronos, aut paulo antiquior lib. de vniuerſo parte 1. cap. 39. vbi inter cætera ait: *Forma ergo cælorum, quam medium illud aquarum in ſua ſuſcepit materia diſtincta naturæ eſt à formis elementorum, & elementatorum: ideo nec à calore, neque* *Albertus.* *Alenſis.* *Guil. Pariſ.*

*fri-*

Digitized by Google

*frigiditate exſtat paſsibilis.* Et infra ait: *aquas quæ ſupra cælos ſunt, non eſſe ibi in forma aquarum, quæ circa nos ſunt.* Nec diſſentit Altiſiodorenſis in ſumma.

S. Thomas. Idem conſtanter & aperte docet S. Thomas 1. p. q. 66. a. 2. & in 2. d. 14. Vbi ait. *Circa hoc, fuit diuerſa philoſophorum opinio. Omnes namque ante Ariſtotelem dixerunt cælum eſſe de natura quatuor elementorum. Quod Ariſtoteles primò improbauit, dicens cælum eſſe ſine grauitate & leuitate, alijsque contrarijs, vt patet primo cæli. Et propter efficaciam rationum eius, poſteriores philoſophi conſeſerunt ei. Vnde nunc omnes opinionem eius ſequuntur.*

Bonauent. Rich. Scot. Dur. &c. Idem ergo docent Bonauentura, Richardus, Scotus, Durandus, Capreolus & alij in 2. d. 14. Ferrarienſis lib. 3. cont. gent. cap. 20. item ex recentioribus Pererius lib. 1. in Geneſ. Gregorius de Valentia 1. p. diſp. 5. q. 2. p. 1. Suarez diſp. Metaph. 16. ſect. 2. num. 8. Fonſea lib. 5. cap. 4. q. 2. Toletus item, Conimbricenſes & alij commentatores Ariſtotelis in libros de cælo communiter. item Caietanus, Bannes, Zumel, & Thomiſtæ omnes in 1. partem S. Thomæ.

Tycho Brahe. Eandem ſententiam ex Aſtronomis recentioribus ſequitur, & ſtrenuè propugnat Tycho Brahe, in pluribus locis ſuarum epiſtolarum Aſtronomicarum. Etenim epiſt. ad Rottmannum Mathematicum Landgrauianum data, Anno 1588. 17. Auguſti, ita ſcribit: *At ego cælum quidem non è dura imperuiaque materia, in formam membranarum pellucidarum extenſa conſtare, velut hactenus etiam à præcipuis philoſophis creditum eſt, vel ex ipſis cometarū motibus edoctus ſum; aereum tamen vel vlli⁹ elementaris naturæ participes eſſe, nequaquam admiſero. Abſit enim, vt puriſſima perfectiſſimaque, & nullis mutationibus obnoxia cæleſti-*

*leſti naturæ elementare, corruptibile, & variabile, atque huic inferiori caducæ regioni conforme aliquid aſſuatur; nam nec id unquam ullus ſaniorum phyſicorum admittere auſus eſt. Omnes ſiquidem unanimiter cælum è numero & natura quatuor elementorum prorſus exemptum, & præſtantiorem quandam naturam præſeferre certiſſimè ſtatuunt, ideoque illud quintam quandã eſſentiam à quatuor illis elementaribus prorſus diuerſam, longeque excellentiorem nuncuparunt. Quod igitur phyſici abhorrent, non admittatur, ut ipſi Mathematici tanta cæliũ labe aſpergant, vt ex aere elementari illud conſtare aſſeuerantes, ſimpliciſſimæ & puriſſimæ, adeoque perfectæ ipſius ſubſtantiæ & naturæ plurimum derogent.* Et infra: *Neq́ etiam ignoro*, inquit, *quosdam Theologos, è Moſe procul dubio minus rectè intellecto, aſſeuerare, cælum ex aquea materia conſtare; quã tamen interpretationem Philo Iudæus non admittit, ſed ipſum nullatenus ex ullis elementis compoſitum contendit; videtur etiam hæc ſententia omni naturali ratiocinationi plurimum aduerſari.* Et paulo infra: *Verum licet*, inquit, *nulli mortalium de ipſiſſima cæli materia (ſi modo è materia aliqua conſtare propriè dici poteſt) certi quid proferri in promptu eſſe credam: eſt enim cælum abſtractum quid, immateriali ſimile, noſtrum captum effugiens; nihilominus ſatis concludere licet, ipſum de nulla elementari natura participare: cum hæc ſit longe præſtantius & diuinius quiddam, adeoque incorruptibile, & ſupra omnem elementorum qualitatem exaltatum, è puriſſima, ſimplici, & pellucida, rariſſimaque ſubſtantia, admirabili Dei ſapientia, & nobis imperſcrutabili modo plaſmatum. &c.* Et rurſum epiſt. ad eundem Rottmannum Anni 1589. 21. Februarii, poſt aliorum ſententias commemoratas ſubiungit: *Modo & mihi quod ſentiam, liberè proferre liceat, cæli videlicet ſubſtantiam eſſe ætheream, & liquidiſſimam*

*Saniores Phyſici qui nam Tychoni.*

*Cæli natura incognita Tychoni.*

 *mam*

Digitized by Google

*nam puriſſimamque quandam materiam, ſupra omnem elementorum naturam exaltatam, ad ſingularem quandam perfectionem deductam, velut quintam quandam eſſentiam, nulli mutationi aut alterationi obnoxiam, quæque peregrinas impreſſiones naturaliter non recipiat.*

S. Dionyſius Areop. Porro ex ſanctis Patribus idem ſentit S. Dionyſius lib. 4. de diuin. nom. cap. 4. vbi ait, corpora cæleſtia eſſe *eius eſſentia, ac natura, quæ nec creſcere, nec minui poteſt; nec vlla ex parte* mutatione corruptiua *mutari. &c.* quem locum integrum adducemus quæſt. 5. Vbi cum aſſerat, cœlum eſſe naturæ incorruptibilis, vtiq; ſenſit, habere naturam à quatuor elementis, & iis, quæ ex ipſis componuntur, diuerſam. Ita etiam S. Dionyſium intellexit S. Thomas, inferius referendus.

Baſilius. Ita etiam planè ſentit Baſilius, etſi pro oppoſita ſententia citari ſolitus. Ita enim ait homil. 3. in Geneſ. *Nec tamen ipſum firmamentum, cum iuxta communem & vulgatam acceptionem, ex aqua videatur ortum habuiſſe ſuum, aut aquæ in glaciem concretæ, aut materiæ cuiquam tali, quæ ſui principium ortus ex humore percolato ſumit, ſimile cenſendum eſt eſſe, qualẽ cryſtalli lapidis naturam eſſe conſtat. &c. Ex his igitur nulli ſimile firmamentum eſſe cenſemus. Eſt enim pueriles ſimplicisque profectò mentis, tales de corporibus cæleſtibus opiniones habere. Neque tamen ſi cuncta in cunctis inſunt, ignis in aere, aer in aqua, cæterorumque ſimiliter aliud ineſt in alio, & nullum omnino eorum, quæ ſub ſenſum cadunt, elementum ſyncerum eſt, mixtioneque caret, vt non ſit aut medii, aut oppoſiti ſibi particeps, firmamentum ob idipſum, aut ex vno ſimplicium corporum, aut ex omnibus mixtum eſſe aſſerere nobis placet; qui iam ab ipſa diuina ſcriptura ita inſtituti ſumus ut nihil vltra ea, quæ ſunt conceſſa menti noſtræ, imaginari cogita-*

*cogitareque concedamus. &c.* Idem multò apertius docet Baſilius in eodem opere Hexaem. iuxta Euſtathii recens editam verſionem lib. 1. vbi disertè ait: *Nec de illis principalibus corporibus, quæ vocantur elementa, poſſibile nobis eſt credere, cælum fuiſſe compoſitum.* Idem ſenſiſſe Auguſtinum refert loc. cit. Albertus, nec male Tycho in eandem ſententiam citat Philonem lib. de ſomniis loc. cit.

Hæc vero aſſertio dupliciter probari poteſt. Primum ratione naturali; quam Ariſtoteles aliique Philoſophi petunt à motu, à figura, à loco, à conſtanti & immutabili duratione, ab actione propria cœlorum: quæ probatio etſi minimè ſit contemnenda; non eſt tamen hoc loco à nobis fuſius explicanda. *Probatur aſſertio ratione.*

Altera probatio, & quidem ſolidior, ſumitur ex hiſtoria Geneſis, adeoque ex diuina ſcriptura; quæ eò plus in præſenti habet momenti, quo magis authores quidam, præſertim recentiores, pro oppoſita ſententia citari, exiſtimant, nec vllum aliud maius eſſe ſuæ ſententiæ firmamentum, quam ſcripturam; nec vllo argumento validius refelli noſtram quam ſcriptura; quam vt dixi nobis è diametro aduerſari autumant. Eam autem rationem ita formo.

Nam ſi cœlum vllum conſtaret ex materia alicuius elementi, neceſſe foret, vt vel productum eſſet ex præexiſtente alicuius elementi materia, vel certe materiam haberet proprietatibus & diſpoſitionibus propriis alicuius elementi affectam, quam materiam ſecundam vocant Philoſophi: atqui neutrum dici poteſt. Non primum, vt partim patet ex iis, quæ præceden- *Probatur melius ex ſcriptura.*

cedente quæſtione, & initio huius quæſtionis diximus; partim ex iis, quæ dicentur q. 8. vbi probabimus, aquas quæ ſuper cœlos ſunt, non eſſe elementares. Nec ſecundum; quia cœlum eſt corpus ſimplex non minus quam cætera elementa, vt communiter omnes ſupponunt, & patet non ſolum ex ſimplici motu, quem habet; ſed etiam tum ex præſtantia eius naturæ ab elementis prorſus independentis, tum ex ordine productionis diuinæ, qua à Deo creatum fuit ex nihilo in principio ante omnia corpora compoſita, vna cum terra aliiſque elementis, vt dictum quæſtione præcedente. Cum ergo cœlum ſit corpus ſimplex, & ab elementis adeo independens, habet vtique ex ſua met natura, non ex alterius elementi cuiuſque participatione, ſuas qualitates, & diſpoſitiones ſibi proprias, atque ab aliis aliorum elementorum qualitatibus non minus diſtinctas ac independentes, quā ſingula quæque elementa, cum aliis elementis collata habent.

*Cœlum corpus ſimplex.*

Quo fit vt etiamſi fortaſſe qualitates quædam, tam in cœlo, quam in elementis, aliquo modo conſimiles inuenirentur, quemadmodum etiam elementa ſymbolica inter ſe, ignis quidem & aer calore, ignis & terra ſiccitate, terra & aqua frigore aliquo modo conueniūt; non tamen propterea magis dicendum foret, cœlum conſtare ex materia alicuius elementi, quā elementum quodlibet ſuâ naturâ, & ex vi primæ productionis diuinæ, dici poſsit conſtare ex materia alterius elementi.

*Confirmatur aſſertio.*

Confirmatur aſſertio. Nam ſi cælum conſtaret ex igne, facile ob ſui corporis vaſtitatem omnia combure-

bureret; vt argumentatur etiam Philoſophus, 1. Meteor. cap. 3. Si ex aqua, facile ipſo calore ſolis reſolutum deorſum flueret: ſi ex aere; non difficulter eodem calore ſolis, vti & à ſubiecta ſphæra ignis, in ignẽ conuerteretur; ſi è terra, non ſanè locum ſibi ſupremum iure vendicaret; denique ſi ex vllis elementis eſſet compoſitum, facile tot annorum chiliadibus, mutua actione qualitatũ primarum ſecundum aliquam etiam notabilem ſui partem fuiſſet diſſolutum: quæ tamen non eſt hic animus pluribus premere.

Aſſertio ſecunda. Sententia illa Ariſtotelis & Peripateticorum, quod cœlorum materia prima, ſit alterius, ac planè diuerſæ rationis à materia ſublunari, non ſolum ſcripturæ ac fidei non aduerſatur, ſed eſt potius eidem ſcripturæ admodum conformis. Hæc aſſertio eſt contra Dionyſium Carthuſianum, & alios quoſdam recentiores pro prima ſententia citatos, qui cenſent, eam ſententiam Ariſtotelis ſcripturæ aduerſari; cum interim authores pro præcedenti ſentẽtia, non ſolum huic aſſertioni libenter aſtipulentur ſed pleriq; etiam reipſa diuerſam vtrorumq; materiam adſtruãt. Probatur facile ex dictis. Si enim ſcripturæ aduerſaretur, id propterea fieret, quia ſcriptura cœlos ex aqua elementari, aut alio elemento productos atteſtaretur; ſed hoc verum non eſt, vt ex præcedenti aſſertione conſtat. Ergo &c. Ex aduerſo autem ſcriptura huic ſententiæ Peripateticorum non parum fauet: tum quia cœlos omnes quoad ſubſtantiã, non ex vlla præſuppoſita materia, nedum ſublunari productos, ſed ex nihilo creatos aſſerit: tum quia vbique cœlum contra terram ac ſublunaria omnia velut ex cel-

lentius quiddam condiſtinguit: tum denique quia cœlos natura ſuâ incorruptibiles eſſe indicat, vt dicetur q. 5.

*Reſp. ad arg. 1. ſent. 1.* Ad argumenta contraria ita Reſpondetur. Ad primum primæ ſententiæ dico, calorem tribui ſoli, non qui in ipſo formaliter inſit, ſed qui ab eo effectiue mediante luce procedat. Hic enim eſt à quo ſe abſcondere nemo poteſt, & quem ſuſtinere vix poſſunt homines; quique exurere nonnunquam terras ſolet, vt ſcriptura loquitur.

*Reſp. ad 2.* Ad ſecundum Reſp. Splendorem & lucem eſſe proprietatem ſeu conditionem non tam ignis (purus enim non lucet) quam ætheris & cæli. Scintillatio autem illa aſtrorum, non ex flammarum agitatione prouenit: alioquin ſol et luna quæ ad aſpectum maiora ſunt reliquis aſtris, magis ſcintillare viderentur; ſed partim ex luminis exilitate reſpectu tantæ diſtantiæ, partim ex imbecillitate viſus noſtri, promouēre phænomenon iſtud non nihil etiam vaporum interuenientium volubilitate.

*Reſpon. ad argument. ſent. 2.* Ad argumenta ſecundæ ſententiæ reſpondetur. Ad primum, puritatem & perſpicuitatem eſſe communem iis etiam rebus conditionem, quæ minimè ſunt aqueæ naturæ, ut videre eſt in vitro, adamante, & ex veriori, etiam cryſtallo; quæſi ex aqua eſſet compacta, igne vtique liqueſceret; vt rectè etiam notauit Guilielmus Pariſienſis lib. de vniuerſo parte 1. c. 38. 39.

*Reſpon. ad argum. 2.* Ad ſecundum, prætermiſſa opinione eorum, qui dicunt, nomine firmamenti ſecundo die producti intelligi aerem nebuloſum, quod quæſtione octaua reſel-

fellerur, Reſpondetur, primo die ex nihilo productum fuiſſe, non ſolum cælum empyreum, terram, & aquam, vt vult Molina, ſed etiam omnes cælos, omniaque elementa quo ad ſubſtantiam, vt dictum quæſtione præcedente, & ipſe S. Thomas etiam 1. par. q. 68. a 3. ſpeciatim de aere probat: *Conſiderandum eſt, inquit, quod Moyſes rudi populo loquebatur, quorum imbecillitati condeſcendens, illa ſolum eis propoſuit, quæ manifeſte ſenſui apparent. Omnes autem quantumcunque rudes terram & aquam eſſe corpora ſenſu deprehendunt. Aer autem non percipitur ab omnibus eſſe corpus, in tantum, quod etiam quidam Philoſophi dixerunt nihil eſſe; plenum aere vacuum nominantes. Et ideo Moyſes de aqua & terra mentionem facit expreſſam, aerem autem non expreſſe nominat, ne rudibus quiddam ignotum proponeret. Vt tamen capacibus veritatem exprimeret, dat locum intelligendi aerem; ſignificans ipſum quaſi aquæ annexum, cum dicit, quod tenebræ erant ſuper faciem abyſſi. Per quod datur intelligi, ſuper faciem aquæ eſſe aliquod corpus diaphanum, quod eſt ſubiectum lucis & tenebrarum.* Ita S. Thomas. S. Thomas.

Dicimus ergo in ſpatio intermedio inter cælum empyreum & terram, interceſſiſſe ſtatim ab ipſo diei primi primordio, non ſolum aquas elementares, vt exiſtimauit Molina, & ante eum Iunilius, & Steuchus, ſed etiam ſubſtantiam cæleſtium corporum inferiorum, ſimulque elementorum ignis & aeris: ipſum autem firmamentum ſecundo die productum, aquas inferiores à ſuperioribus diuiſiſſe, quia cum antea aquæ ſuperiores (quales quales eſſent) ab inferioribus nullo ſolido fixo & imobili eſſent termino diſterminatæ, iam ſecundo die per ſubſtantiam firmamenti, ſolido robore, inſtar cryſtalli, duratam & compactam, fuerunt ſolidè & immobiliter diuiſæ. Di-

Digitized by Google

*Obiectio.* Dices, Ipſam voculam *Diuiſionis* ſignificare, aquas illas ſuperiores & inferiores, ante diuiſionem fuiſſe coniunctas, vel contiguas, poſtea vero primum ſeparatas.

*Reſponſio 1.* Reſponderi poteſt primo, negando aſſumptum; quia non eſt neceſſe, vt vocula *diuidere* ita ſtrictè accipiatur, pro diuiſionem efficere, inter ea, quæ prius cõiuncta eſſent; cum ibidem Geneſ. 1. v. 4. & 14. lux & ſydera dicantur tenebras & lucem diuidere, quæ antea tamen coniuncta non erant: ſed generatim ſignificat, eſſe terminum diſterminantem inter duo, vel etiam condiſtinguentem reſpectu alterius. Quod optimè etiam notauit S. Thomas 1. p. citata quæſtione *S. Thomas.* 68. articulo 3. ad ſecundum vbi ait, *ſi accipiantur aquæ diuerſæ ſecundum ſpeciem* (vti cenſet ille faciẽdum, ſi firmamentum non pro aere nebuloſo & vaporoſo accipiatur) *firmamentũ dicitur diuidere aquas ab aquis, non ſicut cauſa faciens diuiſionem, ſed ſicut terminus vtrarumque aquarum.* Sed quia nos hac reſponſione non egemus;

*Reſponſio 2.* Reſpondeo ſecundo; & concedo, aquas ſuperiores & inferiores (eo cõmuni nomine, ita vocatas, quod corpus aliquod diaphanum ac liquidum eſſent, iuxta S. Thomã citata quæſtione 68. a. 3. & ea quæ dicentur quæſt. 8.) ante fuiſſe coniunctas & contiguas, cælumque ipſum & firmamentum ex aquis ſuperioribus (hoc eſt cæleſti & ætherea ſubſtantia adhuc fluida) condenſatione & conſolidatione factum, vt ſuperius inſinuauimus; hinc tamen non ſequitur, aut vlla ratione probatur, aquas illas ſuperiores, ex quibus productum fuit firmamentum, fuiſſe elementares; cum verius exiſtimem, cum S. Thoma l. c. ad primum, aquas

Digitized by Google

aquas illas quæ ſupra cœlum ſunt, elementares non eſſe, vt cit. quæſtione 8. dicetur.

*Albertus Magnus.* Id quod rectè etiam docet Albertus, qui etiamnum inter ſphæras cæleſtes liquidum eiuſmodi corpus eiuſdem cum cœlis naturæ interfuſum eſſe docet. Cum enim lib. de coæuis apud Dionyſium Carthuſianum in 2. d. 15. q. 1. veterum quorundam Philoſophorum ſententiam retuliſſet, dicentium, *quod ſphæræ non contingunt ſe, & quod corpus eiuſdem naturæ eſt inter eas diuiſibile quidem à ſphæris, non tamen transmutabile in aliam formam*, idem eandem ſententiā ſecutus in 2. d. 15. ait: *Præterea ſi quæratur, an ſphæræ cæleſtes ſe inuicem immediatè contingant, dicendum, quod ad hoc nil poteſt verius reſponderi, quam quod etiam reſponderunt Philoſophi, vt pote quod ſphæræ cæleſtes non ſe contingunt: ſed vna multum ſuper aliam exaltatur, & in medio eorum eſt corpus ſpirituale, ſicut aer, in quo omnes mouentur. &c.*

Ad authoritatem ſanctorum Patrum, quorum aliqui dixerunt, cœlos eſſe naturæ igneæ, ſeu conſtare ex materia ignea, alii eſſe naturæ aqueæ, Reſpondetur cum ſancto Thoma lib. 2. ſentent. diſt. 14. a. 2. his verbis: *Expoſitores ſacræ ſcripturæ in hoc diuerſificati ſunt, ſecundum quod diuerſorum Philoſophorum ſectatores fuerunt, à quibus in Philoſophicis eruditi ſunt Baſilius enim* (cuiꝰ verba tamen ſuperius pro noſtra ſententia poſteriore loco citata non vidit S. Thomas) *& Auguſtinus, & plures ſanctorum ſequuntur in Philoſophicis, quæ ad fidem nō ſpectant, opiniones Platonis, & ideo ponunt cœlum de natura elementorum: Dionyſius autem* (Areopagita quæſtione quinta citandus) *fere vbique ſequitur Ariſtotelem, vt patet diligenter inſpicienti libros eius, vnde ipſe ſeparat corpora cæleſtia ab*

*Reſpond. ad SS. Patres, qui dixerunt, cœlum eſſe naturæ elementariā. S. Thom.*



Digitized by Google

*aliis corporibus*. Et rurſum ibidem ad primum: *Alii ſancti*, inquit, *tradiderunt* (cœlum videlicet eſſe naturæ igneę vel aqueæ) *non quaſi aſſerentes* (ex ſua mente) *ſed ſicut vtentes his, quæ in Philoſophia didicerunt, vnde non ſunt maioris authoritatis, quam dicta Philoſophorum, quos ſequuntur &c. Vel poteſt dici, quod ſumunt ignem & aquam; ſecundum ſimilitudinem lucis & diaphaneitatis*. Ita ſanctus Doctor.

*Gregorius Nyſſenus.* Cuius reſponſum optimê confirmant illa, quæ Gregorius Nyſſenus initio ſui libri in Hexaemeron præfatus eſt: *Neque enim*, inquit, *propoſitum defendere, aut dogma conſtituere profitemur, vt calumniantibus occaſionem præbeamus; nec hiſce ſcriptis interpretationis doctrinam tradere, ſed animum & cogitationem noſtram in hoc argumento duntaxat exercere.*

*Baſilius.* Certe quidem vti Baſilius homilia 3. in Geneſ. deridet eorum opinionem, qui dixerunt cœlum fuiſſe ex aquis productum; aſſerens, *eſſe nimium puerile, nimiumque ſimplicis mentis, arbitrari, cœlum fuiſſe ex aqua concretum*: Ita Ariſtoteles lib. 2. meteor. ridet Stoicos, aſſerentes, eſſe naturæ igneæ, dicens, puerilem eſſe opinionem, nec dignam Philoſopho, dicere, ſolem paſci humoribus terrenis & aqueis in ſublime ad ipſum attractis.

*Pererius.* Contra quos etiam Pererius lib. 2. in Geneſ. q. 9. ait, *aſtra per ſe nec eſſe calida, nec igneæ naturæ, multis nec dubiis rationibus concluſum eſſe à ſapientibus*. Accedit, quòd idem Baſilius homil. 1. Hexaem. cenſet, de natura cœlorum non magnopere laborandum Eccleſiaſticis ſcriptoribus.

*Reſpon. ad fundam. ſent. 3.* Ad fundamentum tertiæ ſententiæ, Reſpondeo cum Tychone cit. epiſt. ad Rotmann. 1589. 21. Febr.

*Nam*

*Nam licet,* inquit, *concedatur: nullam animaduerti refractionem in ſole vel ſtellis, in data aliqua ſublimitate, inde quidem ſatis ſequitur, diaphanorum vel nullam, vel imperceptibilem eſſe diſcrepantiam: ſed non ob id neceſſario infertur, vtriuſque diaphani eandem prorſus qualitatem & ſubſtantiam exiſtere: poſſunt enim diuerſæ ſubſtantiæ & qualitates eidem diaphaneitati patere. Dabo exemplum è rebus inferioribus, quæ manibus tractari & viſu diſcerni poſſunt. Si aquam pluuiam, vel niualem præſertim, aut etiam communẽ fontanam per ſæpius reiteratam eleuationem defecatiſſimã reddiderim, idemq́ in vino quouis generoſo fiat, donec ab omni phlegmate & impuritate liberetur, amboque hi liquores conſimili cryſtallino excipiantur, vtique diaphaneitas vnius non diſcrepabit ab altera, quantum vllis ſenſibus dignoſcere liceat; ideoq́ refractionum, ſi quæ forte hinc fierent, nulla erit differentia: attamen ſubſtantia & natura vnius liquoris atque corporis diuerſiſſima ab altera inuenietur. Id enim quod è vino elicitum eſt, igneam & ſulphuream redolebit qualitatem; adeo vt incenſum totum flammis abſorbeatur, nullo poſt ſe relicto veſtigio. Quod vero ex aqua conſtat aqueum permanebit, & tantum abeſt, vt ardeat, vt ignem etiam citius quam antea extinguat, illique vi contraria reſiſtat. Sic quoq́ cœli & aeris diaphaneitates, ſi vel prorſus eædem forent, quod tamen nondum ſatis obtentum eſt, nihilominus diuerſam ſubſtantiam atque materiam habere nihil impedit. &c. Neque cometarum generationi atque explicationi vllum, vt tu exiſtimas, fert ſubſidium, ſi cœlum aereum ſtatuatur: imò hoc potius quadraret, ſi Paracelſo igneum id eſſe concederemus. Nam cometæ non aeream, ſed igneam potius quandam naturam præferunt. Quod enim tu è fumoſitatibus terrenis, etiam in aerem altiſſimum, quem intra ipſas reuolutiones ſyderum contineri vis, ſublatis & illic illuminatis cometarum procuratio-*

*phanis diuerſa nat. habere eãdẽ refract.*

*Tycho Brahe.*

*nem ſaluari poſſe exiſtimas, ex vna abſurditate, & incongrua aſſumptione alteram ſtabilire incaſſum laboras &c.* Ita Tycho.

Quæres, quam certa ſit hæc doctrina, de materia cælorum? Reſpondetur, cœlos & elementa non ex præexiſtente materia vlla fuiſſe creata, tam certum eſt, quam cœlos omnes quoad ſubſtantiam, cum elementis omnibus, primo ſtatim die ex nihilo à Deo fuiſſe creatos; quod licet non ſit vndequaque certum & exploratum; ſatis tamen firmiter ex ſcriptura probauimus, quæſtione præcedente. Quòd autem cælum ſydereum non conſtet natura vel materia elementari, probabilius ſolum eſt, non certum. Tametſi enim nulla ex ſcripturis ſuppetat ratio aſſerendi, cœlum ex materia, ſeu natura elementari conſtare, tamen nec ex ſcriptura, alioue vllo argumento, id ipſũ firmiter refelli poteſt. Denique quod cœlum habeat materiam planè à rebus ſublunaribus diuerſam, ſub opinione ſolum adhuc verſatur; quamquam ei Peripateticorum ſententię non parum fauet ſcriptura, vt dictum.

## QVÆSTIO IV.

## *AN COELVM SIT ANIMATVM.*

*Ordo quæſtionum.*

HAbemus ex dictis quæſtione præcedente, cœlum eſſe corpus, & quidem ſimplex, atque ex nullo alio conſtitutum, ſequitur, vt inquiramus, an ſit animatum ſeu viuens: Et præponimus hanc quæſtionem ſequenti, de incorruptibilitate cælorum. Nam ſi cœlos incorruptibiles ſtatuamus, vix poteſt eſſe locus huic quæſtioni, an cœlum ſit animatum:

*Ariſtotelis dubia ſententia.*

Digitized by Google

matum: cum omne corpus animatum, quia vegetatiuum eſt, corruptioni ſit obnoxium; è contrario verò ſi inanime ſit, non minus poſſit eſſe corruptibile, quam incorruptibile.

Nec de Ariſtotelis ſententia hic diſputamus, quem aliqui ſibi perſuadent, ſenſiſſe prorſus, cœlum eſſe animatum, & quidem præditum anima rationali ſiue intelligente, vt colligi videtur, ex eius lib. 2. de cœlo text. 13. & 61. & lib. 2. Metaph. text. 35. Atque hoc ſane modo Ariſtotelem intelligit S. Thomas lib. 2. contra Gentiles c. 50. & in qq. diſp. q. de anima a. 8. ad tertium, & ex recentioribus Vaſquez 1. p. q. 183. poſt Simplicium, Philoponum & alios: licet complures Ariſtotelem interpretentur de intelligentia non informante, ſed aſſiſtente ex l. 8. Phyſ. & l. 12. Metaph. quod Philoſophis diſcutiendum relinquimus.

Omiſſo igitur Ariſtotele, cœlos, aut ſanè ſydera animata eſſe, docuerunt plerique Philoſophi veteres; ſpeciatim Pythagoræi, Platonici, & plerique Ariſtotelici, ac Plato ipſe in Epinomide, iubet, aſtra vt Deos cæleſtes coli & honorari; de quibus plura Euſebius de præparatione Euangelica l. 1. c. 6. Sed & Philo lib. de opificio mundi, item lib. de ſomniis, & rurſum lib. de Gigantibus ſtellas & viuentes, & intelligentes eſſe docet. Adhæc Auicenna cœlo etiam Phantaſiam ſiue ſenſum interiorem tribuit; cui Simplicius tres quoque ſenſus exteriores, tactum videlicet, viſum, & auditum ſuperaddit. *Prima ſententia cœlos eſſe animatos.*

Ex Chriſtianis vero Origenes tom. 1. comment. in Ioannem & lib. 1. peri archôn cap. 7. ſtellas non ſolum docuit eſſe animatas, ſed etiam virtutis & vitij capaces; Chriſtumque proinde non ſolum pro *Origenes.*

Auguſtin. peccatis hominum, ſed etiam aſtrorum eſſe mortuum. Dubius olim de eadem re fuit Auguſtinus lib 2. de Geneſ. ad literam cap. 18. & in Enchiridio cap. 58. & lib. 1. Retractionum cap. 5. & 11. Quamuis enim lib. de immortalitate animæ cap. 15. & lib. 6. de Muſica cap. 4. abſolutè pronunciauerit, ipſum etiam mundum eſſe animatum, & *magnum quoddam animal*, tamen hoc ipſum poſtea ſaltem velut incertum retractauit loc. c. & alibi lib. 13. de ciuitate Dei cap. 16. contrarium indicat: vt & autthor libri de cognitione veræ vitæ cap. 6. tom. 9. operum Auguſtini; (cum tamen ipſius liber ille non ſit) Platonis illam ſententiam prorſus damnat. Sed & Hieronymi Hieronym. ſententia hac in re perplexa eſſe videtur, vt fusè perſequitur Aſcanius Martinengus tom. 2 in Geneſ. pag. 883. tametſi is denique eam Origenis opinionem coarguat in epiſtolis ad Pammachium & Auitum.

Poſt hos eandem Platonicorum ſententiam, cælos nimirum & aſtra animata eſſe, probabilem exiſtimauit è Scholaſticis etiam Aureolus in ſecundo, d. 14. Aureolus. q. 2. a. 2. & q. 3. a. vn. & apud Capreolum eâdem diſtin. fauentque eidem ſententiæ nonnihil Scotus. 2. Scotus. ſentent. d. 14. q. 1. & Caietanus in pſal. 135. Sed & Sanctus Thomas olim ambiguè aut inconſtanter hac de S. Thomas. re locutus eſt. Animatum enim eſſe cælum, & quidem Ferr. Dion. anima intelligente, ſancta, & omnis peccati ex diuina Carthuſ. prædeſtinatione experte, quæ proinde etiam ad ſocietatem Angelorum pertineat, affirmare videtur, qq. diſput. q. de Anima a. 8. præcipue reſp. ad 3. 4. & 5. & lib. 2. contra Gentiles cap. 70. & in opuſculo de Angelis cap. 2. Negat autem, ac priorem adeo ſententiam

tiam retractat, 1. p. q. 70. a. 3. Qua de cauſa etiam vtrãque partem probabiliter defendi poſſe, exiſtimat Ferrarienſis cit. c. 70. cont. gent. De eadem re dubius eſt etiam Dion. Carthuſianus in 2. d. 14. q. 4.

Denique ex recentioribus Martinengus in Geneſ. tom. 2. pag. 889. & ſequenti, tametſi quidem Auicennæ & Simplicij ſententiam, quæ aſtra ſenſilia aſtruit, *explodendam prorſus & reiiciendam* pronunciet, Origenis verò, animas cælorum ante mundum creatas, & adhuc peccabiles aſſerentis, merito damnet; de cætero tamen exiſtimat, quæſtionem hanc, num aſtra ſint anima rationali prædita, necne, *problema eſſe neutrum in via Patrum, neutramque partem ab Eccleſia damnatam*; idque etiam pag. 1018. abſolute vocat, *problema*. Ac in eandem ſententiam pag. 885. citat quoq; præceptorem ſuum Vielmium lect. 19. in Geneſ. Atque eò inclinant quoque nonnulli huius temporis Aſtrologi, vt aſtra animata eſſe exiſtiment. *Aſcanius Martinengus.*

Expreſſe verò & abſolutè id docet Tycho Brahe epiſt. ad Rottmannum Anno 1590. 18. April. data vbi ait: *Verum hæc in cæleſtibus cæleſti quodam, & longè viuaciore exquiſitioreque modo eueniunt, quàm in animantibus terreſtribus vel æquoreis: cum & cælum animatum eſſe, ipſaq; cæleſtia corpora animantia quædam cæli, vitali ſpiritu prædita, non abs re ſenſiſſe videatur diuina illa Platonicorum Philoſophia.* *Tycho.*

Cæterum cælos, ſiue aſtra animata non eſſe, cõmunis eſt Sanctorum patrum doctrina, quam expreſſe tradunt Baſilius in Hexaem. homil. 3. Ambroſius lib. 2. cap. 4. Pſellus ex Gregorio Nazianzeno orat. 38. & 42. Cyrillus lib. 2. contra Iulianum, Lactantius lib. 2. diuinarum inſtitutionum cap. 5. & 8. Chryſoſtomus *Secunda ſent. com. cælos non eſſe animatos.*

ſtomus hom. in pſal. 4. Procopius comment. in Geneſ. Optimè Damaſcenus lib. 2. fid. orth. cap. 6. *Nullus*, inquit, *cælos, aut ſydera animata eſſe exiſtimet: anima quippe ac ſenſu carent.* Eadem eſt communis Scholaſticorum ſententia apud Bonauenturam lib. 2. ſenten. diſ. 14. omniumque fere recentiorum, ſpeciatim Catharini in caput 1. Geneſ. Pererij lib. 2. in Geneſ. q. 7. &c. Ex Philoſophis idem ſenſit olim Anaxagoras, qui & propter eandem ſententiam, accuſante Cleone, ſupplicio affectus fuit teſte Theodoreto lib. de materia & mundo.

*Aſſertio 1.* Aſſertio prima. Cælum eſſe animatum, anima duntaxat uegetiua, aut ſenſitiua, dogma quidem eſt in Philoſophia abſurdum; ſed fidei contrarium non videtur. Prima pars eſt communis ſanctorum patrum & Scholaſticorum; nam etiam qui ex ipſis animam ei olim tribuere viſi ſunt, non vegetatiuam aut ſenſitiuam, ſed rationalem tribuerunt. *Ratio primæ partis.* Ratio eſt, tum quia cælum eſt corpus ſimplex & ſimilare, adeoque expers organorum ad vitæ munia obeunda neceſſariorum: tum quia nulla cælo aſtriſque conuenit nutritio, nullumque alimentum; ſine quo tamen nec augmentatio, nec generatio animaſtica, nec vlla adeo vita, actioque uegetatiua eſſe poteſt: ſed nec ſenſitiua, quia hæc illam ſupponit. Et certe ſi tam vaſtum animal, quantum cælum eſt, aut tam magn' animalium grex, quantus eſt ſtellarum numerus, nutrirentur, breui tempore totam reliquam mundi machinam, quam cælum iam antea quodammodo in ventre ſeu ſinu gerit, abſumeret.

*Ratio ſecundæ partis.* Ratio ſecundæ partis; quam itidem à nemine video

deo negari, eſt, quia contrarium nec in ſcriptura ſacra continetur, nec ex certa aliqua fidei traditione colligitur, nec ab Eccleſia vſpiam definitum eſt, vt magis patebit ex probationibus concluſionis ſequentis, quæ animam quidem rationalem ſeu intelligentem cæli validè euertunt; ſed non ita vegetatiuam aut ſentientem. Accedit quod hoc quæſitum parum ad Religionem faciat, ſintnè cæli, aut aſtra, prædita anima ſolum vegetatiua, aut ſentiente.

Aſſertio ſecunda. Cælum eſſe animatum anima rationali ſiue intelligente erroneum in fide dogma eſt. Ita cum S. Bonauentura citata diſt. 14. Capreol. 2. diſt. 9. q. 1. art. 1. & Gabriele in 2. diſt. 14. q. 1. Catharinus in cap. 1. Geneſ. & Pererius citato lib. 2. in Geneſ. q. 7. Eodemq; modo cenſet Petrus Tarantaſius apud Dionyſium Carthuſianum in 2. diſt. 14. q. 4. dum ait: *Alij poſuerunt, quod (cælum) mouetur ab anima, dicentes corpora cæleſtia animata, & animas eorum mouere ea; vt aſsimulentur intelligentiis in productione inferiorum. Sed hæc poſitio exiſtit erronea, quoniam corpora cæleſtia non ſunt animata, quia non ſunt corpora organica* &c. Probatur primò ex ſcriptura. Nam cap. 1. Geneſ. non ſolum catalogus rerum creatarum proponitur, ſed ſimul etiam oſtenditur, quæ cuiuſque creaturæ ſit ratio, quod munus, quis finis: & tamen ibi nihil vſpiam de vita, aut vitali actione, ſeu natura intelligente cœli, aut aſtrorum legitur. Etenim verſu 1. creaſſe dicitur Deus *cælum & terram*, tanquam principia ſcilicet ac fundamenta totius mundi. V. 6. & 7. productum dicitur firmamentum, *vt diuidat aquas ab aquis*. Verſ. 16. feciſſe Deus dicitur *duo luminaria & ſtellas, eaque poſuiſſe in*

*Aſſertio 2.*

*Probatur 1. ex ſcriptura.*

*firmamento cæli, vt lucerent ſuper terram, & præeſſent diei ac nocti, & diuiderent lucem ac tenebras, & eſſent in ſigna & tempora &c.* cum tamen v. 12. 20. & 24. vbi de plantis & animalibus productis ſermo eſt, eorum vita ac vitales actiones minimè taceantur.

Imò in tota ſerie creationis operum diuinorum nullius vſpiam ſubſtantiæ ac corporis intelligentis fit mentio, priuſquam ad hominis creationem deueniatur, cuius ea ſpecialis excellentia ſpeciali etiam proſopopœia à Deo præſignificata eſt, cum diceret: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram:* quod planè etiam prius dictum oportebat, ſi cœlum quoque & aſtra, naturâ intelligente, Dei imaginem ac ſimilitudinem gererent. Similiter Deuteronomii 4. v. 19. aſtra non niſi ad miniſterium hominis creata dicuntur, *Ne forte eleuatis oculis ad cælum, videas ſolem & lunam, & omnia aſtra cæli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus DEVS tuus in miniſterium cunctis gentibus, quæ ſub cælo ſunt.*

*Probatur 2. ex SS. Patribus.*

Secundo idem probatur ex communi ſenſu ſanctorum Patrum & Doctorum, tam veterum, quam recentiorum. Licet enim, vt vidimus, olim pauci quidam dubitarint, aut ſecus ſenſerint, multo tamen plures, ac ferè omnes conſtanter hanc ſententiam defenderunt; nonnulli etiam ex doctiſsimis, quod in contrarium antea diſputauerant, poſtea retractarunt, vt de ſancto Auguſtino, & ſancto Thoma dictum. Certè ſi quæ ex definitione Eccleſiæ afferentur, perſpecta habuiſſent, nunquã vtiq; rem hanc in dubiũ vocaſſent.

*Probatur 3. ex definit. Eccleſiæ.*

Tertio proinde idem probatur ex definitione Eccleſiæ. Nam in ſynodo Conſtantinopolitana ſecun-

Digitized by Google

eunde, quæ dici ſolet quinta ſynodus generalis, inter alios errores Origenis, etiam iſte damnatus reperitur, apud Nicephorum lib. 17. cap. 28. *Si quis dicit, cælum & ſolem, & lunam, & ſtellas, & aquas quæ ſupra cælos ſunt, animales quaſdam eſſe, & materiales virtutes, anathema ſit.* Siue vt alii referunt: *Si quis dicit, cælum, lunam, ſtellas animantes quaſdam eſſe ſeu animales virtutes, anathema ſit.* Idem teſtatur Iouerius in ſumma concil: Synodo Conſtantinop. vbi per *virtutes animales*, ſeu *materiales*, videntur intelligi ſubſtantiæ corporeæ intelligentes, cum tamẽ diuerſo modo Angeli in ſcriptura; & ab Eccleſia *virtutes* dicantur. Et cap. 27. apud eundem Nicephorum inter alios Origenis errores in quinta ſynodo damnatos, refertur etiam iſte: *Ad hæc cælum, ſolem, lunam, ſtellas, & aquas, quæ ſupra cælos ſunt animatas & rationales quaſdam virtutes eſſe.*

*Origenis ſententia damnata.*

Et ne quis exiſtimet, id damnari ſolum eo ſenſu quod Origenes eiuſmodi animas ante cælum productas, ac poſtea primum cum aſtris fuiſſe copulatas dixerit; aduertendum eſt, apud eundem Nicephorum, eodem cap. 27. hunc errorem Origenis diſtinctè ac ſeparatim ab aliis commemorari: *Ante corpus ipſum animam eſſe, quæ quidem in cælis peccata commiſerit.* Non ergo rectè dicitur, ſententiam illam de cælis ſeu aſtris animatis, *nunquam ab Eccleſia damnatam eſſe*: eſtò res hæc, cum variis fere Nicephori teſtimonio nitatur, needum plane ſit explorata & liquida. Acceſſit, quod in cap. Firmiter de ſumm. Trinit. & fid. Cath. inter rationales creaturas Angeli ſolum & homines referuntur.

*Probatur aſſertio 4. ratione.*

Quarto probatur ratione Theologica. Nam ſi cæli ſiue aſtra eſſent prædita anima rationali, ſeu intelli-

telligentię, tum ipſorum animę aut eſſent in gratia, aut extra gratiam. Neutrum poteſt dici. Non primum; tum quia ſi in gratia eſſent; poſſent vtique à nobis etiam coli aliquo cultu ſacro ſeu religioſo, qualis hominibus ſanctis conueuit; hoc autem prorſus eſt illicitum, vt patet ex citato loco Deuteronomij 4. v. 19. & rurſum c. 17. v. 2. vbi dicitur; *Cum reperti fuerint apud te intra vnam portarum tu . rum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier, qui faciunt malum in conſpectu Domini Dei tui, & tranſgrediuntur pactum illius, vt vadant & ſeruiant Diis alienis, & adorent eos, ſolem, & lunam, & omnem militiam cæli, quæ non præcepi, & hoc tibi fuerit nunciatum, accedensque inquiſieris diligenter, & verum eſſe repereris, & abominatio facta eſt in Iſrael, educes virum ac mulierem, qui rem ſceleratiſſimam perpetrarunt ad portas ciuitatis tuæ, & lapidibus obruentur.* Idem patet ex vſu ac ſenſu Eccleſiæ, quæ nunquam permiſit, eiuſmodi cultum aſtris deferri. Tum quia ſi ſtellarum animæ in gratia eſſent, aut beatæ iam eſſent, & tunc multo magis coli poſſent & inuocari, velut alii ſancti: aut in via; & ſic tam peccati, quam damnationis periculo forent obnoxiæ; quod tamen non poteſt aſſeri, vt mox dicetur.

*An cœlum poſſit ad infernum detrudi?* Nam nec ſecundum illud dici poteſt, eas nimirum animas eſſe extra gratiam, ac in ſtatu peccati; quia vel damnatæ iam forent; quod eſt abſurdum; cum ſuas adhuc beneficas ac honorificas functiones in fulgido ſplendentique corpore erga mortales obeant, neque adeo loco damnatorum adhuc addicti ſint: vel ſaltem poſſent damnari; quo autem quæſo loco damnationis pœnas, quaue conditione ſoluent? An cæli in infernum detrudentur, vt ibi cum ſpiritibus

 bus

Digitized by Google

bus aliiſque damnatis pœnas exoluant: quando, ſaltem poſt extremum iudicium, ille ſolus erit locus damnatorum, vt ex Matth. 25. v. 41. colligitur.

*Confirmatur aſſertio.*

Deniq; cum cœli & aſtra careant anima vegetatiua & ſenſitiua, neceſſario etiam deſtituuntur anima rationali ſeu intelligente; vtpote quæ in corpore eſſe non poteſt ſine vita vegetatiua & ſenſitiua; qua ſepoſitâ, nulla ratio eſt, cur anima rationalis corpus informet, quando ad intelligendum vel mouendum, per ſe corpore non indiget, vt recte etiam argumentatur S. Thomas 1. p. l. c.

*Fundamentum oppoſitæ ſent. diſſoluitur.*

Neque vero oppoſita ſententia vllum habet fundamentum. Quæ enim de cælis Deum laudantibus; deque inuitatis ad audiendum, in ſcripturis dicuntur, ad proſopopœiam pertinent; vt & alia quam plurima eiuſdem generis, quæ de terra, igne, grandine, niue, aliiſque creaturis inanimatis in iiſdem ſcripturis ſæpius leguntur. Quo ſpectat etiam illud Iob. 38. v. 7. *Cum me laudarent ſimul aſtra matutina:* niſi forſan hoc ad Angelos potius ſpectare videatur, vt quidam ſentiunt, cum tamen de Angelis, ſub nomine filiorum Dei, poſtea primum fiat ibidem mentio. Illud Baruch ſexto v. 59. *Sol quidem & luna ac ſydera, cum ſint ſplendida, & emiſſa ad vtilitates, obaudiunt*, intelligendum eſt de obedientia materiali, ſeu executione eorum munerum, ad quæ, ſiue à Deo, ſiue ab ipſa natura deſtinata fuere; non ſecus, quam quod ibidem dicitur v. 61. *Et Nubes, quibus cum imperatum fuerit à Deo, perambulare vniuerſum orbem, perficiunt quod imperatum eſt eis.* Et ruſum v. 62. *Ignis etiam miſſus deſuper, vt conſumat montes & ſyluas, facit quod præceptum eſt ei.* Et Pſal. 148. v. 8.

dicitur: *Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius.* Deniq; ipſe etiam aſtrorum chorus quandoque *militia cæli* vocatur in ſcriptura, Deut. 17. v. 3. 4 Reg. 17. v. 16. & cap. 21. v. 3. & 5. & cap. 23. v. 4. & 5. Act. 7. v. 42. quia ad nutum Dei præſto adeſt, ac ſæpe operationibus ſuis contra hoſtes Dei mirabiliter pugnat, &c.

*Habitantúrne aſtra?*

Quæres, etſi aſtra quidem per ſe non ſint animata, anne tamen ab hominibus mortalem naturalemque vitam viuentibus incolantur, eo modo, quo apud Ciceronem lib. 4. qq. Academicarum Xenophanes olim affirmauit, *habitari in luna, eamque eſſe terram multarum urbium & montium.* Et ſane quidem non deſunt hac tempeſtate ex Aſtronomis nonnulli, quibus hoc videatur eſſe perſuaſum.

*Non habitari ratio 1.*

Verum vt breuiter dicam, quod ſentio, plane exiſtimo, id ſine temeritate dici non poſſe, non ſolum quia nullum eſt eius tam nouæ & inſolentis aſſertionis fundamentum; ſed etiam quia multa ſunt in ſcriptura ac fide noſtra, cum quibus ea opinatio non bene cohæret. Nam I. Geneſ. 1. ℣. 6. & 17. longe aliud munus & officium cælis & aſtris à Deo aſſignatur, quam vt ſint mortalium hominum ſedes, vt dictum.

*Ratio 2.*

II. Geneſ. 1. ℣. 28. & cap. 2. ℣. 7. & cap. 3. ℣. 23. legimus, hominem productum ſuper terram, & de limo terræ, ac poſitum in paradiſo, & ex eo poſtea eiectum, atque ad colendam terram deſtinatum, ſicque ex eo totum genus humanum propagatum: in aſtris vero hominem fuiſſe aut primo creatum, aut deinceps poſitum, nuſquam legimus.

III. Deu-

III. Deuteronomij 4. ℣. 19. aſtra dicuntur fuiſſe creata *in miniſteriũ cunctis gentibus, quæ ſub cælo ſunt.* Quod ſi etiam in ipſis aſtris ſunt nouæ quædam ac peregrinæ gentes, non his tantum quæ ſub cælo ſunt, ſed illis utique etiam, ac multo magis quidem in miniſterium creata dici debebant. Ratio 3.

[illegible]

IV. Pſal. 14. ℣. 25. Sola terra hominum habitationi aſſignatur, *Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum.* Ratio 4.

V. *Chriſtus Saluator eſt omnium hominum,* 1. ad Timoth. 4. ℣. 10. *qui omnes homines vult ſaluos fieri,* 1. Timoth. 2. ℣. 4. nunquid etiam eos, qui aſtra inhabitant? At quos illi Apoſtolos ac prædicatores fidei habuerunt? Quod Baptiſmi & Sacramentorum miniſterium, ſine quo iuxta ordinariam Dei legem non eſt ſalus. Ratio 5.

[illegible]

VI. Actorum 17. ℣. 26. perſpicuè ait Apoſtolus, *Fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare ſuper uniuerſam faciem terræ.* Ratio 6.

VII. Vna eſt Eccleſia, in qua etiam *Sanctorum* eſt *communio*, ex Symbolo Apoſtolorum; quæ autem eſt communio cum ignotis illis aſtrorum ſeu lunæ incolis? Omitto alia. Dixi tamen mortales naturalem vitam degentes illic nullos eſſe: quia an forte Enoch & Elias, ab hoc mundo tranſlati, diuino miraculo illic conſeruentur, vitamque agant, non eſt huius loci diſputare. Ratio 7.

## QVÆSTIO V.

## *AN COELVM SIT CORPVS NATVRA ſua generabile & corruptibile?*

*Prima ſententia cælum eſſe natura ſua corruptibile.*

CÆlum corpus eſſe natura ſua generabile & corruptibile, omnium Philoſophorum, Ariſtotele excepto, communis fuit ſententia, ſpeciatim Platonis, Heracliti, Empedoclis, Anaxagoræ, Democriti, Stoicorum omnium, & Epicureorum qui etiam excepto Platone, cælum quandoque re ipſa interiturum dixerunt. Eadem videtur fuiſſe plurium ſanctorum patrum ſententia, qui non tantum docuerunt, cælos aliquando diuina vi poſt extremum Iudicij diem corrumpendos, vt ſcripturas varijs in locis teſtari quæſt. 11. videbimus; ſed ſimul etiam ſignificant, eos natura ſua eſſe corruptibiles; hoc ipſo, quod vna cum pleriſque Philoſophis docuerunt, cælos eſſe naturæ Elementaris, adeoque ex elementis vno pluribusue conſtare, vt dictum quæſtione 3. Qua de cauſa etiam nonnulli aquas ſupra cælos collocatas fuiſſe dixerunt, vt eorum incolumitati tantiſper eſſet conſultum, vt dicetur q. 8. Eandem ſententiam indicat Magiſter in 2. d. 14. & Dionyſius Carthuſianus in 2. d. 14. q. 1. & aperte tradunt è recentioribus Catharin' in Heb. 1. & in 2. Pet. 3. Hieronymus Magius l. 2. de exit. mundi, Franciſcus Valeſius lib. de phil. ſec. cap. 89. Alphonſus Salmeron tom. 1. proleg. vlt. in 2. Pet. cap. 3. diſp. 4. & Martinus del Rio in cap. 1. Gen. & quidam alij; non autem, vt putarunt nonnulli, omnes illi, qui dixerunt cælum ex aquis aut elementis pro-

Digitized by Google

productum; vt de Molina inferius dicetur: quia fieri poteſt, vt cælum ex aliquo elemento, ſeu materia elementari putetur factum, & tamen corruptibile ſuâ naturâ non dicatur. Eidem ſententiæ fauet Aſcanius Martinengus, tom. 1. in Geneſ. pag. 476. 605. 666. vbi de firmamento, & aquis ſupra cælos diſſerens, etſi deniq; fateatur, cæli naturam nobis eſſe incognitam, magis tamen in eam ſententiam inclinat, quæ cælos aſſerit naturâ ſuâ corruptioni obnoxios.

*Quid SS. Patres de immortalitate Angelorum ſenſerint.*

Addunt non pauci ſancti Patres, immortalitatem & incorruptibilitatem nulli rei creatæ ex ſua natura, ſed ſolum ex dono & gratia Dei competere; qua de cauſa etiam Angelos per ſe ac ſua natura, mortales & corruptibiles eſſe, quidam videntur exiſtimaſſe. In quem ſenſum Damaſcenus lib. 2. Fid. orthod. cap. 3. *Immortalis*, inquit, *Angelus eſt non natura, ſed gratia; nam omne quod cœpit, & deſinere ſuapte natura poteſt.*

*Damaſ.*

*Theodoretus.*

Rectius tamen Theodoretus lib. 3. de Diis & Angelis ita ſcribit: *Mortale itaq; animal* (homo) *inſtrumentum hoc* (generationis) *habet ad immortalitatem tuendam, ſibi à creatore Deo tributum, quo gignere filios ex ſe poteſt, eamque ob rem morituro quidem homini fœminæ uſum neceſſarium eſſe cognoſcimus. Angelis vero quos immortales Deus creauit, fœmineus ille ſexus omnino ſuperfuiſſet: neque enim augeri, propagarique indigent, qui decreſcere comminuique non poſſunt; neq; item commiſceri opus habent, qui corporum ſunt expertes.*

*Secunda ſenten. cælum incorruptibile.*

E contrario vero Ariſtoteles lib. 1. de cælo c. 3. & lib. 2. cap. 1. & in lib. de mundo ad Alex. ſi tamen eius eſt hoc opus, quia docuit, cælum non eſſe naturæ elementaris, ſed quintæ cuiuſdam eſſentiæ, conſe-

quenter etiam aſſerit, cælum eſſe natura ſua ingenerabile & incorruptibile. Eundem ſecuti ſunt ex ſanctis Patribus Dionyſius apud S. Thomam infra, item Albertus Magnus p. 1. de quatuor Coæuis q. 4. a. 1. S. Thomas in 2. d. 14. q. 2. Alenſis 2. p. q. 50. Bonauentura 2. d. 14. a. 1. q. 1. & 2. & tota Scholaſticorum Theologorum ac Peripateticorũ ſchola, recentioresque adeo Scriptores Catholici prope omnes; ipſe etiam Molina 1. p. q. 9. a. 2. d. 2. & reliqui citati quæſt. præced. pro aſſert. 1.

*Aſſertio 1.* Aſſertio prima. Vtraq; ſententia, & quod cælum natura ſua ſit corruptibile; & quod ſit incorruptibile; hactenus ſalua fide, ac ſine erroris periculo, ac temeritatis, vlliusque grauioris cenſuræ nota, etiamnum defendi poteſt. Videtur ex mente omnium Doctorum: neque enim, quod ſciam, vllus eſt, qui ſuam hac de re in alterutram partem ſententiam, adeo exploratam cenſeat, vt contrariam damnet, aut vlla ſeueriori nota perſtringat.

*Iudicium de SS. Patribus.* Et quamuis complures ſancti Patres in eam ſententiam iuiſſe videantur, cælos naturâ ſuâ eſſe corruptibiles, mimimè tamen ſignificant, eam rem ad fidem pertinere, vti nec ex fidei principiis eam firma ratiocinatione deducunt; ſed vt doctrinam ex Philoſophia Platonis, aliorumque deſumptam, partim etiam vt ſcripturę aliqua ex parte conſentaneam, communiq; dudum iudicio comprobatam tradunt: cum tamen poſtea non minus communi & frequenti ſcholaſticorum pene omnium calculo, melioribusque ſanè rationibus, vt dicetur, oppoſita Ariſtotelis ſententia fuerit comprobata; quiſi & ipſi tamen vtiq; ſuam hanc

hanc poſteriorem ſententiam quaſi ex fide certam exiſtimaſſe nō putantur, neq; ita etiam ſanctos Patres de ſua ſententia iudicaſſe exiſtimandum eſt, vt in ſimili iam ſupra etiam, q. 3. ex ſancto Thoma ipſorumque Patrum confeſsione retulimus. Præterquam quod non ſatis conſtat, ſanctos Patres, qui obiiciuntur, adeo cęlum feciſſe corruptibile, vt id ſimpliciter & abſolute, vi naturali corrumpi aliquatenus poſſe exiſtimarent: certe ante finem mundi corrumpendos eſſe nullus eorum, quod ſciam aſſeruit: in quo à nonnullis huius temporis Aſtronomis, plurimum diſsident; qui dum nouos cometas, aut maculas ſolares, aliaque noua in cælis phænomena conſpicantur, mox indubie pronunciant, hæc naturali generationi & corruptioni cæleſtium corporum attribuenda eſſe, quaſi iam finis mundi inſtet, quem cælorum corruptioni ex ſcripturis deſtinarunt SS. Patres. Vide inter cæteros Irenæum lib. 4. cap. 6. vbi quidem docet, cælum & terram tranſitura eſſe: ſed cælum naturaliter corruptibile, nullo verbo indicat. Idem dico de Clemente, ſiue S. Petro, apud Clementem lib. 2. Recognit & quibuſdam aliis, qui à nonnullis immeritò pro eadem ſententia citantur. *Ratiunct.*

Aſſertio ſecunda. Non ſolum ſecundum naturalem rationem, ſed etiam ſecundum ſcripturam ac fidei principia, multo probabilius eſt, cælum eſſe corpus natura ſua (ſiue ex vi formæ, ſiue ratione ipſius materiæ,) ingenerabile & incorruptibile. Primam partem quoad rationem naturalem ſuppono ex Ariſtotele lib. 1. de cælo, & ex Philoſophia communiter recepta, deſumiturque eius probatio, tum ex perfe- *Aſſertio 2.*



Digitized by Google

ctione mundi, cum etiam rerum gradum expoſcente, qui ſit ſubſtantiæ corporeæ incorruptibilis, cum oppoſitus alter gradus ſubſtantiæ corporeæ corruptibilis, vtique iam in rerum natura exiſtat; tum ex eo, quod cælum non eſt naturæ elementaris, ſed corp' ſimplex, quintæ cuiusdam eſſentiæ, vt ex motu circulari aliisque ſignis colligitur, de quo quæſtione 3. tum ab experientia. Quia è tanto numero ſtellarum, quæ compertæ hactenus antiquioribus fuerunt, nulla tam parua fuit vnquam, quæ deſideraretur; nulla ex iis, quæ recens accedere viſæ, tam magna, vt durationis conſtantia par æuiternis illis corporibus videri poſſet: vt hæ, niſi miraculum interuenerit, merito naturæ ſeu rationis ab aliis diuerſæ exiſtimentur.

*Teſtimonia ſcripturæ pro incorruptibilitate cæli.*

Altera pars probatur. Primo, quia ſecundum ſcripturam multo verius eſt, cælos omnes quoad ſubſtantiam productos fuiſſe ſimul cum terra, ac cæteris elementis, adeoque non ex vllo alio elemento, à quo corruptibilitatis defectum participaret, vt dictum q. 1. & 2. Secundo, ſcriptura cælo, rebusq; cæleſtibus, non minus quam Angelis, peculiarem quandam perennitatem attribuit, qualem elementis nusquam concedit. Pſal. 148. v. 1. & ſequentibus: *Laudate Dominum de cælis, laudate eum in excelſis, laudate eum omnes Angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius. Laudate eum ſol & luna, laudate eum omnes ſtellæ & lumen. Laudate eum cæli cælorum, & aquæ omnes quæ ſuper cælos ſunt laudent nomen Domini: quia ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit, & creata ſunt. Statuit ea in æternum, & in ſæculum ſæculi: præceptum poſuit, & non præteribit.* Vbi vides, cœlos primo

gene-

generatim, deinde ſpeciatim, qui in cœlis exiſtunt Angelos, virtutes, ſolem, lunam, ſtellas cum lumine, cœlos quoque cœlorum, & aquas quæ ſuper cœlos ſunt; hæc inquam omnia ita à Deo fuiſſe facta, vt ſtent *in æternum, & in ſæculum ſæculi.* Qua conditione, vt ſignificet Propheta, terram cæteraque elementa, & quę ex eis componuntur, inferiora eſſe, mox illa quidem ſeorſim, ſuo etiam gradu & ordine Deum collaudantia, ſed abſque illa ſpeciali prærogatiua perpetuitatis ac perennitatis producit: *Laudate Dominum de terra &c.* Tertio ſol in ſcriptura proponitur velut exemplar regni Chriſti, rei vtique, quæ corrumpi & deficere non poteſt. Pſal. 88. v. 38. *Thronus eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum, & teſtis in cælo fidelis.*

Alterum genus probationis pro eadem ſecunda parte ſecundæ concluſionis ſumitur ab authoritate ſanctorum Patrum, qui eandem ſententiam aut apertè defendunt, aut ei nõ parum fauent. Primo enim communis eſt Patrum ſententia, cœlum ſupremum ſiue Empyreum, in principio ſcilicet à Deo creatum, perpetuum & incorruptibile eſſe; neque vero id vlla ratione negari poteſt. Ita Clemens ex perſona ſancti Petri lib. 2. Recognitionum ait: *Cælos autem eſſe, qui ab eo facti ſunt, ſicut & lex dicit; quorum vnum ſit ſuperius, quo continetur viſibile firmamentum: illud eſſe perpetuum & æternum, cum his qui habitant ibi; iſtud autem in conſummatione ſæculi reſoluendum eſſe & tranſire; vt illud cælum, quod eſt antiquius, excelſiusque, poſt iudicium, ſanctis & dignis appareat.*

*Teſtimonia SS. Patrum.*

*Primò de cælo Empyreo Clemens.*

Iunilius in Hexaemer. *Ipſum enim eſt*, inquit, *cælum ſuperius, quod ab omni huius mundi volubili ſtatu ſecretum, diuinæ gloria præſentia, manet ſemper quietum.*

*Iunilius ſeu Beda.*

Procopius. Procopius in Geneſin. *Decreuerat etenim Deus duo condere opificia pulcherrima; alterum quidem mutationi & corruptioni obnoxium, quod tamen neutiquam ſpirituales ſubſtantias perimere poſſit; & illud opus eſt, quod oculis noſtris ſubiectum aſpicimus. Alterum vero liberum & vacuum voluit eſſe à præſentis ſæculi malorum labe; quod quidem auſpicatus eſt Chriſtus cum humanam indueret naturam.*

Idem ſentiunt illi, qui cælum illud vocant *intelligibile, ſpirituale,* & quaſi *incorporeum*, vt dictum quæſt. 9. Atqui eadem eſt ratio firmamenti ſeu cæli ſyderei, quoad hanc conditionem: non ſolum quia & hoc, quantum ad ſubſtantiam, in principio, non ex vlla elementari materia, ſed ex nihilo creatum fuit, vt probauimus q. 2. tametſi quidam ex citatis Patribus contrarium ſupponant; nec vero eſt corruptibile quidquam, niſi elementaris naturæ: ſed etiam quia valde conſonum rationi videtur; cælum vtrumque, empyreum inquam & ſydereum, in ratione entis toto genere non differre. Imo Athanaſius q. 5. ad Antiochum diſertè ſcribit, *vnam eſſe cælorum naturam; ſicut vna eſt hominum natura, &c.*

*Vna cælorum natura Athanaſ.*

*Cælum incorruptibile. S. Dionyſius.*

Deinde incorruptibilitatem cælorum vniuerſim, ac perſpicue tuetur S. Dionyſius, quem etiam ſanctus Thomas loco ſuperius citato, in eandem ſententiam adduxit, ſed nec verbis ipſius prolatis, nec loco annotato. Extat autem is locus, ad quem reſpexiſſe videtur S Thomas apud Dionyſium de diuinis nominibus c. 4. cuius verba ſubinde per parentheſin breui notatione illuſtrata ſic habent: *Quin & id, quod nobis in medio curſu orationis exciderat, cæleſtium principiorum & extremorum* (quaſi dicas, totius ſubſtantiæ cæleſtis) *cauſa*

eſt

*eſt ſummum bonum; eius* (inquam) *eſſentia ac natura* (cæleſtem intelligit à ſummo bono cauſatam) *quæ nec creſcere, nec minui poteſt, nec vlla ex parte* (corruptiua mutatione) *mutari: atq; etiam motuum* (cauſa ſcilicet eſt ſummum bonum;) *qui ſine ſono, quia ita loqui oportet, in maximo cæli curſu* (nota cælum, non aſtra ſolum moueri) *feruntur; deſcriptionumque ſtellarum, atq; pulchritudinum, & luminum, firmitatumque ac quarundam ſtellarum multiplicis motus* (planetas intelligit) *quo transferuntur, duorumque luminum, quæ Magna ſcripta diuina appellant, ab iiſdem locis ad eadem reuocationis & reuerſionis, quæ in orbem, circumque fertur; quibus dies noſtri & noctes definiti, menſesque & anni menſum comprehenſi temporis, atque eorum, quæ in tempore fiunt conuerſiones, & definiunt, & numerant, & moderantur, & continent.* Vbi manifeſte vides, ex doctrina ſancti Dionyſii, cæli ſubſtantiam *nec creſcere, nec minui, nec omnino mutari poſſe*, mutatione videlicet vt dictum, corruptiua; nam ſecundum locum mutari, mox ipſemet ibidem docet.

Nec diſſentire videtur Iuſtinus Martyr de qq. à Chriſtianis propoſitis ad q. vltimam vbi ait: *Cælum quod creatum eſt, à Dei voluntate habet, vt non intereat, ad vſum eorum, quæ videmus; quo vſu expleto in aliud immortalitatis genus transferetur. Deus enim qui ei corporis magnitudinem tribuit, quantam voluit, non quantam potuit; poterat enim multo maius illud efficere, quàm ſit; nunc ipſum in ſuo immortalitatis genere ac termino manere voluit ad aliud tempus; cum vt Chriſtiani, qui recte ſentiunt, credunt, & aduerſarius fatetur, res omnes in meliorem ſtatum mutabuntur.* Habet ergo cælum ex ſententia huius ſancti doctoris etiamnum aliquod immortalitatis ſeu incorruptibilitatis genus. *Iuſtinus.*

Sed

*Euſebius ex Platone.*

Sed & Plato, & ex eodem Euſebius Cæſarienſis lib. 11. de præparat. Euang. cap. 17. cælum nonniſi à Deo diſſolui poſſe indicant: *Praterea*, inquit Euſebi⁹, *de conſummatione & immutatione mundi apertè, & magna voce ſcriptura prædicante, quia complicabitur cælum ſicut liber. Et rurſus, Erit cælum nouum, & terra noua. Et rurſum, Præterit enim figura ſeculi huius. Audi, quomodo Plato etiam hoc dogma comprobauit in Timæo dicens: Conſtituit cælum viſibile, atque tangibile, & propter hæc, & ex illis, & talibus, & ex quatuor numero, mundi corpus factum eſt, proportione conueniens, à cæteris omnibus indiſſolubile, præterquam ab eo, qui colligauit. Et poſt pauca: Tempus igitur cum cælo factum eſt, vt ſimul facta, ſimul etiam diſſoluantur, ſiquando ſolutio quædam ipſorum fiet. Et poſt pauca ſubijcit; Quod ligatum eſt, ſolubile eſt: quamuis ſi bene aptatū beneque ligatum ſoluere vult, bonus non ſit. Quare* inquit (Plato) *Deo attribuens verba: Dij quorum ego creator ac Pater ſum, quoniam facti eſtis, immortales quidem non eritis, nec indiſſolubiles omnino. Non ergo diſſoluemini, nec in mortem deducemini, maiore vinculo colligati.* Vbi de cælis ſermo eſt, quos ſubſtantias intelligentes, adeoq; Deos quoſdam, ſed à ſummo Deo creatos Plato exiſtimauit. Eodem modo Platonis in Timæo ſententiam refert Ariſtoteles lib. 1. de cælo tex 109. vbi ait: *Sunt autem quidam, quibus fieri poſſe videtur, & ingenerabile quippiam exiſtens corrumpi & genitum incorruptibile perdurare, vt in Timæo. Ibi enim ait Timæus, cælum factum quidem eſſe, non tamen eſſe corruptibile.*

Denique eam Ariſtotelis ſententiam de incorruptibilitate cælorum, referunt, nec admodum improbant Cyrillus Alexandrinus lib. 2. contra Iulianum, Baſilius Hexaem. Homil. 1. Gregorius Nyſſe-

nus

nus ſiue Nemeſius lib. 3. Philoſophiæ cap. 4.

Quæ vero contra cælorum incorruptibilitatem ex ſcriptura obiici poſſunt, teſtante, cælos in die iudicij corrumpendos, declarabuntur quæſt. 11. Hic ſatis eſt dicere, etiamſi cæli quo ad ſubſtantiam corrumpendi tunc forent, (quod tamen minime probatur;) non ideo conſequens eſſe, eos natura ſua corruptibiles eſſe: cum Deus ſua virtute vtique etiam, quæ natura ſua perpetua ſunt, deſtruere poſſit. Sed ad quid, obiiciet tunc aliquis, Devs cælos feciſſet incorruptibiles, ſi aliquando ſubſtantialiter deſtruendi forent? Nimirum vt quia aliter ſecundum naturam fieri non poterant, aliquanto ſaltem tempore, quantum mundi hominumque vſus depoſceret, Deo, ſeruitium hoc ſuum, imperanti, non denegarent. De nouis Phænomenis, quæ eidem incorruptibilitati cælorum obſtare videntur, dicetur quæſt. 7. *Diſſoluitur fund. oppoſ. ſent.*

## Qvæstio VI.

### *AN COELVM SIT CORPVS LIQVIdum & molle; an potius ſolidum ac durum?*

Probatum eſt hactenus, cælum eſſe corpus inanimatum, & natura ſua incorruptibile; an vero ſit ſolidum, an liquidum, cum hodie quidem vel maxime controuertatur, ex dictis tamen decidi non poteſt. Vti enim fieri poteſt, vt corpus ſolidum atque etiam elementare & diaphanum ſit corruptibile; vt videre eſt in glacie, vitro, cryſtal- *Ordo & connexio quæſtionũ.*



Digitized by Google

lo, adamante &c. ita fieri è contrario poteſt, vt corpus liquidum ſit natura ſua incorruptibile, vti re ipſa, cælum in principio creatum, quamuis natura ſua incorruptibile, tamen ex ea ſaltem parte, qua poſtea firmamento conſtituendo materiam præbuit, liquidum initio fuiſſe, & ex ſcriptura deducitur, & ex dictis colligitur, ac magis patebit ex q. 8.

*De quo cælo quæſtio.* Neq; eſt hic quæſtio de cælo aereo, quod ipſo ſenſu & experientia conſtat liquidum eſſe; neque de cælo empyreo, aliòue quocunque ſupremo, (ſi quod aliud eſt) velim hic multis ſpeciatim & ex inſtituto diſputare; cum ſcriptura vix quidquam; ſancti Patres nonniſi rarò de eo ad præſens inſtitutum videantur diſſerere; nec de illo etiam propriè ſit inter ſcriptores hodie controuerſia; ſed de cælo ſolum ſydereo, quod in ſcriptura firmamentum dici Gen. 1. v. 17. hoc loco ſupponimus, controuerſia eſt. Id vero non eſſe diuerſum ab eo, quod Geneſ. 1. v. 8. itidem firmamentum dicitur, quæſt. 8. clarum faciemus. Interim ne in æquiuoco laboremus, Doctores in hac quæſtione ita partem in utramque citabimus, vt ſiue cælum ac firmamentum faciant liquidum, ſiue ſolidum, nõniſi de cælo ſydereo locutos eſſe manifeſtè conſtet.

*Prima ſent. cælũ eſſe liquidum. Seneca.* Sunt autem in hac quæſtione tres vniuerſim Patrum ac Doctorum Philoſophorumque ſententiæ. Prima cælum ſydereum ſimpliciter & abſolute facit liquidum, in quo proinde aſtra velut aues in aere liberè moueantur. Ita Philoſophi, ac ſcriptores quidam veteres, apud Ariſtotelem lib. 2. de cælo, à textu 43. & apud Ciceronem lib. 2. de Natura Deorum; idque ipſum ſenſiſſe veteres Hebræorum Rabbinos, teſtatur

Iaco-

Iacobus Naclantus in ſua medulla. Idem docet Seneca lib. 7. nat. quæſt. & refertur etiam Plato in Timæo; ſed qui circulos tamen ſolidos cælis tribuit: *Creator*, inquit, *circulum cœli in circulos duos reflexit; puta aplanes & planes* (hoc eſt, errantem & non errantem) *circulum quoque planes diuiſit in circulos ſeptem.* Eandem cæli liquiditatem tuentur Tycho Brahe locis ſuperius citatis quæſt. 3. & alii nonnulli Mathematici recentiores; moti præcipuè nouis cœlorum phænomenis, de quibus quæſt. ſeq.

Idem ſenſerunt nonnulli etiam ſancti Patres, qui dum negant, cælum vna cum aſtris moueri, videntur planè ipſum etiam ſydereum cœlum, ſeu firmamentum liquidum exiſtimaſſe. In his Iuſtinus ad q. 39. orthodoxorum: *Qui fit*, inquit, *vt ii, quæ hæc dicunt, verè dicant; cum aſtra non in cælo, ſed infra cælum ferantur? ſi ea in cælo eſſe dicimus, quomodo vim actionemque mouendi habent, cum cæleſte corpus ſit immobile? Si vero vna cum cælo aſtra mouentur, quid cauſa eſt, quin fabula vera ſit, quæ cælum ſphæram appellat?* Vbi tamen vides, quouſque huius ſententiæ præiudicio progreſſus fuerit vir alioqui doctiſsimus, nimirum vt & aſtra in cœlo moueri negaret, & cœlum ſphæricum eſſe, *fabulam* exiſtimaret, quod poſtremum etiam in pluribus aliis Patribus inferius adducendis obſeruare licet. *Iuſtinus.*

Cum Iuſtino ſenſit Euſebius Emiſſenus in catena Lipomani in cap. 1. Gen. de opere quarti diei. *Quæritur*, inquit, *vtrum luminaria ac ſtellæ infra cælum diſtantia curſum peragant, an cælo fixa ſint, an veluti viatores in cælo iter faciant? Ac ſiquidem dixerint, infra cælum currere, audiant Homerum, apud quem ſol è fluentis Oceani ad medium cælum* *Euſebius Emiſſenus.*



Digitized by Google

*lum aſcendit, deinde curſu confecto occidit: Neque item cælo fixa dici poſſunt, ea enim ratione alterum altero velocius non eſſet, quod tamen adeo perſpicuum eſt, vt negari non poſſit. Sacra ergo ac diuina ſcriptura teſtatur, cælum firmum atque immobile eſſe, ſolem vero ac lunam in cælo moueri ac curſum ſuum peragere. Nam in Ioſue dictum eſt; ſol & luna ſtet: non ait, cælum mouens lunam, aut ſolem, ſtet. Item ab Ezechia dictum eſt, ſol retrocedat; non ait, cælum mouens ſolem retrocedat.*

Gregorius Nyſſenus. Et clarius Gregorius Nyſſenus in Hexaem: *Sed ad continuationem*, inquit, *commentationis & explicationis rurſus progrediamur, quomodo poſteaquam ignis ſupremum ſenſibilis naturæ terminum ſemel ambiuiſſet ac luſtraſſet, conſequenter firmamentum factum ſit, quod confinium ſuperarum ac inferarum aquarum eſſe dicit. Nam ego corpus quidem denſum & ſpiſſum, ſolidum, reſiſtens, ac durum, ſiue ex quatuor illis vnum; ſiue etiam aliquod aliud præter hæc, quemadmodum externis Philoſophis viſum eſt, nullum circa firmamentum arbitror ſpectari; ſed extremitatem ſenſibilis naturæ, quam natura ignis irrequieta ſemperque ſe mouente vi illuſtrat & ambit, eam à ſcriptura firmamentum dici, comparatione ſempiternæ incorporeæ, tactuique effugientis proprietatis. Quis enim ignorat, quod quidquid ſolidum ac firmum eſt, per quandam duritiem prorſus denſatum & conſolidatum ſit; at quod denſum & durum eſt, à qualitate ponderis & grauitatis vacuum ac purum non eſt. Quod autem graue eſt, ad ſupera ferri natura non poteſt. Atqui ſuper omnem ſenſibilem creaturam firmamentum eſt. Non igitur aliquid craſſum & corporeum circa ipſum putare eſſe conſequentia ſermonis dat, ſed vt dictum eſt, comparatione cum eo, quod cogitatione & mente percipitur, & in corporeum eſt, quidquid ſenſibilis generis eſt ſolidum dicitur, etiamſi naturali tenuitate effugiat animaduerſionem & viſum. Quo-*

circa

Digitized by Google

*circa conſequenter quidquid ambitu ignis comprehenſum eſt, (Comprehenſa autem extrema ora materialis natura, quæ ſemel proprio quodam termino circumſcripta eſt.) Firmamentum quidem, propter materialem naturam, comparatione ſuperiorum appellatum eſt; cœlum autem ei impoſitum eſt nomen, quemadmodum etiam luci nomen diei, item tenebris noctis nomen impoſuit.*

Adhæc Chryſoſtomus ſtellas item ſolum, non cœlum moueri aſſerens, homil. 6 in Geneſ. *Poſuit illas* (ſtellas inquit) *in firmamento cœli. Quid eſt poſuit? nunquid quaſi diceret aliquis, fixit? Abſit, videmus enim ipſas vnico temporis momento magnum tranſire ſpatium, & nunquam in vno loco ſtare, ſed ſuum quẽ illis Dominus præcepit curſum perficere.* Et homil. 14. in epiſt. ad Hebræos: *Quod fixit Deus & non homo; vbi ſunt qui dicunt moueri cœlum? vbi ſunt, qui pronunciant id eſſe ſphæricum? Vtraque enim hæc ſunt ablata.* Et Homil. 12. ad populum Antiochenum: *Deus mundum effecit, neque totum immobilem dimittens, neque totum iubens moueri; ſed cœlum quidem immotum permanſit, ſicut Propheta inquit; Qui ſtatuit cœlum tanquam teſtudinis, & extendit ipſum tanquam tentorium ſuper terram. Sol vero cum reliquis ſyderibus quotidie circumuoluuntur.* Chryſoſtom.

Item Lactantius lib. 3. de falſa ſapientia cap. 24. cum Antipodas cælumq; ſphæricum negat, ita contra Philoſophos diſſerit: *Quæ igitur illos ad antipodas ratio perduxit? Videbant ſyderum curſus in occaſum meantium, ſolem atque lunam in eandem partem ſemper occidere, atque oriri ſemper ab eadem. Cum autem non perſpicerent, quæ machinatio curſus eorum temperaret, nec quomodo ab occaſu ad orientem remearent, cælum autem ipſum in omnes partes putarent eſſe deuexum, quod ſic videri propter immenſam latitudinem* Lactantius



Digitized by Google

*neceſſe eſt, exiſtimauerunt, rotundum eſſe mundum, ſicut pilam; & ex motu ſyderum opinati ſunt cælum volui, ſic aſtra ſolemque, cum occiderint, volubilitate ipſa mundi ad ortum referri. Itaque æthereos orbes fabricati ſunt, quaſi ad figuram mundi, eosque cælarunt portentoſis quibusdam ſimulachris, quæ aſtra eſſe dicerent.*

*Procopius.* Idem ſignificat Procopius in Geneſ. cap. 2. *Quæſtio nunc naſcitur,* inquit, *an illa luminaria cælo fixa circumuoluantur, vel cælo ſtabili & immobili manente, ſuas reuolutiones abſoluant &c. Vt mihi videtur, incedunt (luminaria) per cæli ſuperficiem, lucem ad nos porrigentia vniuerſam. Non enim fruſtra habet ſcriptura, poſuit* DEVS *ea in firmamento. Nec intelligenda eſt, vt quidam volunt, dictio, Poſuit, pro Fixit. Quapropter & IESVS filius Naue exclamat, Stet ſol: nec dixit, ſtet cælum, quod ipſum mouet.*

*Diodorus Tarſenſis.* Idem ſignificare videtur Diodorus Tarſenſis, vt in catena Lipomani habetur; verba eius ſunt: *Nemo igitur cum audierit, Et poſuit ea in firmamento cæli, exiſtimet ſolem, ac lunam, & ſtellas in cælo fixas, gentile dogma in Eccleſiam inducens; neque cælum moueri. Neque enim cum dictum eſt, & poſuit Adam in Paradiſo, Adam ibi fixiſſe credendum eſt; ſed vt ibi vitam ſuam tranſigeret. Quare intelligendum eſt, quemadmodum homines in terra, ita luminaria in cælo poſita eſſe, ſupernam illud iter peragentia.* Vbi nonnullis videtur hic author contrariam ſententiam tanquam gentile dogma deteſtari.

*Philaſtrius* Denique non minus grauiter eandem ſententiam tradere videtur Philaſtrius in ſuo catalogo hæreſeon vbi ita loquitur: *Eſt hæreſis, quæ ſtellas infixas putat eſſe in cælum, non de thesauris, locis que abſconditis, atque à Deo diſpoſitis in veſperum iuſſu diuino repente procedere, ſtatutisque*

horis

*horis ſuo lumine curſum miniſteriumque indictum agnoſcere: Quod contrarium, alienumque fidei Catholicæ inuenitur, ſi ita quis ſenſerit, magiſque paganæ vanitatis, & Philoſophorum inanis ſententia, quam Chriſtianæ ſcientiæ habere conſortium demonſtrabitur.* Hi igitur omnes eo, ipſo quod cælo immoto, ſtellas in eo liberè, tanquam aues in aere, moueri indicant, cælum ſydereum liquidum ſeu molle conſtituiſſe videntur.

Adiici his poſſe videantur alicui Baſilius homil. 1. Hexaem. & qui eum hac in re ſequi ſolet Ambroſius lib. 1. Hexaem. cap. 6. qui diſertè ſcribunt, *cæli naturam tenuem eſſe, & ſubtilem, non ſolidam.* Sed iſti ad propoſitum non pertinent; loquuntur enim de cælo, quod, & quale fuit in principio creatum: ipſum autem firmamentum, ſiue cælum ſydereum, apertè docent eſſe ſolidum, vt inferius patebit. *Baſilius. Ambroſ. Hieronym. Beda.*

Citant etiam nonnulli, plures alios Patres; vt primum omnes eos, qui cælum eiuſdem naturæ cum elementis, non tamen terrâ, faciunt. Sed planè immeritò: nam ex his ipſis plerique cælum glaciei, aut cryſtallo, vti putant ex aquis conſolidatæ, comparant, vt infra patebit, & vidimus q. 3. Illi etiam, qui igneæ naturæ eſſe aſtra docuerunt, non omnes ideo ea liquida & fluxa corpora fecerunt; vt videre eſt in Anaxagora, qui ſolem docuit eſſe candentem laminam; ſed nec Mathematici hodie, qui aſtra cæloſque elementaris naturæ faciunt, aſtra fluxa eſſe corpora & liquida facile dixerint. Deniq; ſi ita argumentari licet, nec piſces, nec aues, cum ex aquis producta ſint, ſolida corpora erunt. Citatur etiam Hieronymus in illud Iſai. 51. *Cæli ſicut fumus liqueſcent*; ſed expreſſe loquitur de con- *Quidam non rectè citati.*

conditione cælorum in fine mundi: ac proinde hic ipſe locus tam ſcripturæ, quam S. Hieronymi, præſenti cœlorum liquiditati fortiter aduerſatur, vt inferius dicetur. &c. Citatur etiam Beda, lib. 2. de elem. phil. in princip. Sed qui oppoſitum expreſſè docet, vt inferius dicemus. Neque in obiecto loco plus dicit, quam ſtellas non eſſe ita (forte quaſi extrinſeco nexu) *in cælo infixas, vt gemma in auro:* cum tamen ibidem ſtellas *cum mundo*, adeoque cœlo moueri fateatur.

*Ratio 1. Pro liquiditate cæli* Rationes autem pro hac ſententia hæ eſſe poſſunt. Primò quia in ſcriptura motus, tam diurnus, quam annuus, vbique aſtris ſiue ſtellis, non autem cælis aſſcribitur. Vide Eccleſiaſt. 1. Pſal. 18. &c.

*Argum. 2.* Secundo ſingulare eſt illud, quod eodem pſal. 18 ℣. 7. de ſole dicitur. *A ſummo cælo egreſſio eius, & occurſus eius, vſque ad ſummum eius.* Quæ verba ſignificare videntur cœlum ipſum non deferre ſolem, ſed immotum conſiſtere; atque à ſummitate eius egredi ſolem, & rurſus ad ſummum redire.

*Ratio 3.* Tertiò ratio etiam Phyſica adduci poteſt. Tum quia ſi cœlum ſolidum eſſet, denſum quoque & durum eſſet; omne autem durum & denſum eſt graue, vt ratiocinantem vidimus Nyſſenum. Tum quia ſic non tantum facilius ac planius varius aſtrorum motus explicatur; ſed etiam euitatur inexplicabilis propemodum illa tot eccentricorum & epicyclorum, adeoq; tot entium minime neceſſaria multiplicatio: præterquam quod illa vniformis cœli vndique æquabiliter expanſi facies, multò elegantior, ac tam perfecto corpori conuenientior videri poteſt. Accedunt multa noua in cœlis phænomena, quę prorſus conuin-

vincere videntur, cœlos eſſe liquidos, de qua re quæſtione ſequenti.

*Secunda ſent. ſolum firmamentum ſolidũ, cæteros cœlos liquidos eſſe.*

Secunda ſententia media eſt, ſtellas quidem inerrantes ſuo cœlo ſolidè infixas; errantes autem ſiue planetas, abſque vllo alio corpore ſolido deferente, in æthere, velut liquido corpore libere vagari. Hanc ſententiam expreſſe nullus, quod equidem ſciam, veterum Patrum aut Philoſophorum defendit. Innuere tamen videntur illi, qui docent ſtellas inerrantes in firmamento fixas eſſe, Planetas autem vario motu in æthere vagari. Quod quidem tradit Iunilius ſeu Beda in Hexaemeron.

*Iſidorus.*

In eundem ſenſum loquitur Iſidorus lib. 3. Etymolog. cap. 49. *Solem* inquit, *per ſeipſum moueri, non cum mundo verti dicunt. Nam ſi fixus cœlo maneret, omnes dies ac noctes æquales exiſterent: ſed cum alio loco cras occaſurum, alio occidiſſe heſterno videmus, apparet, cum per ſeipſum moueri, non cum mundo verti.*

*Rich. Vict.*

Item Richardus Victorinus lib. 2. except. cap. 7. *Quarta die,* inquit, *fecit luminaria, quæ in firmamento probantur eſſe fixa, exceptis ſeptem planetis, quorum iſta ſunt nomina, Luna, Venus, Mercurius, Sol, Mars, Iupiter, Saturnus.*

*Anſelmus.*

Item Anſelmus Cantuarienſis lib. 1. de imag. mundi cap. 24. *Ignis qui quartum elementum conſcribitur, quaſi non gigneus dicitur: à luna uſque ad firmamentum extenditur. Is tantum eſt aere ſubtilior, quantum aer aqua tenuior, aqua terra rarior. Hic etiam æther, quaſi purus aer dicitur, & ſplendore perpetuo lætatur. De hoc Angeli corpora ſumunt, cum ad homines miſſi veniunt. In hoc ſeptem ſtellæ ſingulis circulis contra mundum feruntur, & ob vagum curſum, planetæ, id eſt, erraticæ dicuntur. Hæ immenſa celeri-*

*tate firmamenti ab oriente in occidentem raptantur, tamen naturali curſu contra mundum ire comprobantur; ſicut muſca in rota molendini.*

Hugo. Carenſis. Item Hugo Carenſis in Poſtillis, ex ſua, an aliorum ſententia? *Erant*, inquit, *luminaria, ideſt ſol, luna, & ſtellæ. Stellæ ſunt in firmamento fixæ ſecundum quoſdam, vel prope ipſum: Secundum alios ſol, & luna, & cæteri Planetæ ſub ſtellis, in æthere.*

Sed reuera auctores iſti plus non dicunt, quam quod omnes fatentur, planetas hoc à ſtellis fixis differre, quod nec eundem inter ſe motum habeant; nec adeo vni etiam alicui ſphæræ omnes; imo nec ſinguli ſuæ ſphæræ immobiliter infixæ hæreant; interim ſingulos habere propriam ſphæram, eidemque aut epicyclo ſphæræ, infixos eſſe, non negant. Imo Iunilius, Hugo Carenſis aperte defendunt, firmamentum, adeoque cœlum omne ſydereum eſſe ſolidum, vt inferius patebit: Anſelmus vero cœlum Planetarum à firmamento diſtinguens, in ipſis citatis antea verbis, cum aſſerit, *Planetas ſingulis circulis contra mundum ferri, & firmamenti celeritate raptari*, ſolidos ſaltem circulos in cœlo Planetarum agnoſcit.

Dionyſius. Carthuſ. Apertius eandem ſententiam indicat Dionyſius Carthuſianus enarratione in Geneſ. a. 12. *Hic ſumitur*, inquit, *firmamentum pro cœlo ſtellato, ſeu ſphæra octaua, niſi forte per ſtellas intelligantur non ſolum ſtellæ, quæ dicuntur fixæ in firmamento, ſed & alii quinq; Planetæ. Denique ſtellæ, quæ ſunt in ſphæra octaua, ſecundum Ariſtotelem, & eum ſequentes, ſunt fixæ in ipſa, nec habent proprium motum; ſed motu ſui orbis mouentur, ſuntque de natura eiuſdem orbis, & vnaquæque eſt denſior pars ipſius. Vnde diſpoſitæ ſunt ad ſuſcipiendum*



Digitized by Google

*dum lumen præclarius, quam cæteræ orbis partes. Planetæ vero dicuntur ſtellæ erraticæ, aut non fixæ in propriis ſphæris, ſed proprium motum habentes.* Sed nec iſte plus dicit, quam Planetas non adeo infixos propriis ſphæris, quin proprium nihilominus, & ab ijs diuerſum in ſuis epicyclis motum habeant. Accedit, quod autor iſte Ariſtotelis hac in re ſectatorem ſe profitetur.

Verum quicquid ſit de antiquis ſcriptoribus, in eam tamen ſententiam, quod cœlum Planetarum ſit liquidum; ſtellarum autem fixarum cœlum ſit ſolidum, multum inclinant recentiores quidam Aſtronomi, propter nouas obſeruationes ac phænomena, quæ ſoliditatem planetarum impugnare videntur, at ſoliditati ipſius, vti vocant firmamenti, ſeu cœli ſtellarũ inerrantium, minime aduerſantur: putantq; hac ratione ſe ſatisfacere & ſcripturæ, & SS. Patribus, qui ſatis apertè ſoliditatem firmamenti aſtruunt, vt dicetur.

Tertia ſententia itidem media eſt, cœlum non eſſe quidem ita liquidum, & fluxum, vt eſt aer, vel aqua, nec tamen ita etiam ſolidum, & durum, vt eſt ferrum aut cryſtallus; ſed eſſe aliquid conſiſtens, vnumque corpus continuum, tamen ex pluribus orbibus conſtans, atque ita molle ac ceſſile, vt vna eius pars certo & ſtato curſu moueri, altera quieſcente; aut in diuerſam etiam ab altera partem moueri poſſit. Ita docet Bonauentura in 2. diſt. 14. part. 2. art. 1. q. 1. *Notandum,* inquit, *quod ſecundum communem opinionem loquentium circa hanc materiam, ſiue naturalium, ſiue Mathematicorum, luminaria locentur in diuerſis orbibus; hæc autem diſtinctio ſiue diuerſitas orbium ſecundum melius intelligentes*

*Tertia ſent. cœlum eſſe corpus ceſſile.*

 non

*non venit ex diſtinctione formarum, ſicut diſtinguuntur aer & aqua; nec venit ex diſcontinuatione ſuperficiei, ſicut diſtinguitur lapis à lapide, ſed venit ex diuerſitate motuum: diuerſitas autem motuum non tollit continuitatem in eo, quod eſt ſubtile, & ad motum habile: ſicut manifeſtè apparet in aqua, quando ſecundum diuerſas ſui partes ad diuerſas mouetur poſitiones; & ſimiliter in aere; ex hoc tamen non diſcontinuatur. Secundum hanc igitur poſitionem dicendum eſt, luminaria cæli poſita eſſe in pluribus orbibus, in corpore tamen vno continuo, quod ſcriptura vocat nomine firmamenti: & ideo dicit, omnia luminaria poſita eſſe in firmamento cæli.* Sed præterquam quod intelligi nullo modo poſſe videtur, vt ſint plures reipſa orbes cæleſtes, & tamen inter ſe reipſa diſcontinui non ſint, pugnant contra hanc ſententiam omnia, quæ pro cæli ſoliditate inferius dicentur.

*Iudicium Dionyſ. Carth. de ead. ſent.* Quare etiam Dionyſius Carthuſian' in 2. diſt. 14. q. 3. cum eam Bonauenturæ ſententiá retuliſſet, mox ex ſua ſententia ſubiungit: *Contra huius opinionem præſertim obijcitur; quod inuiolabili autoritate ſcripturæ canonicæ; cæli ſolidiſſimi ſunt quaſi ære fuſi, propter quod vnum & idem cælum in diuerſis partibus ſuis non videtur ſic poſſe moueri contrariis motibus, inſtar aquæ & aeris, ſeu conſimilium ſubtilium, mollium, ac diuiſibilium corporum.* Quomodo autem idem Bonauentura Phyſicorum iudicium in his rebus anteponat Mathematicorum opinationibus, non contra, dicetur quæſt. ſeq.

*Quarta ſententia cœlum eſſe ſolidum & firmum.* Quarta ſententia eſt, cœlum omne ſydereum, tam ſtellarum errantium, quam inerrãtium, eſſe ſolidum plane & firmum. Ita ſentiunt ex ſcriptoribus inprimis Ariſtoteles lib. 2. de cœlo à text. 43. vſque ad 52. item Ioſephus antiquit. lib. 1. cap. 1. item ex parte

Plato in Timæo ſuperius citatus, & apud Euſebium de præparat. Euang. lib. 11. cap. 16. dum circulos ſaltem ſolidos, non minus fere quam ſphæras, nouis Tychonis & quorundam Aſtronomorum hypotheſibus repugnantes, cœlis tribuit: locum inferius adducemus. Huc ſpectat meo iudicio etiam Ptolomæus; vtcunque Dionyſius Carthuſianus loco citato, vt & recentiores nonnulli Aſtronomi, oppoſitam Platoni atque etiam Ptolomęo ſententiam attribuant; quaſi hic ſimplices tantum circulos poſuerit; quales Geometria ſuis obſeruatis applicat: cum tamen Ptolomæus lib. 1. Amageſti cap. 1. præter ſphæram fixarum, aperte ſeptem planetarum ſphæras agnoſcat, earumque inter ſe ordinem conſtituat; ſupponens vtique, eaſdem ſphæras eſſe corpora ſolida ſiue dura, & inter ſe reipſa diſtincta, alioqui non ſphæras, ſed circulos, vti coluros, æquatores &c. dicimus, indigitare debuiſſet &c. Idem videre eſt apud Proclum aſtronomicarum hypotypoſ. cap. 1. & ſequentibus, vbi aperte etiam orbes diuerſos planetarum, cum epicyclis & eccentricis diſtinguit. *Ioſeph. Plato. Ptolomeus. &c.* *Proclus.*

Eandem ſententiam tradit Philo lib. de Gigantibus, vbi ait: *Cœleſtes orbes habent motus inter ſe contrarios quorum alter dextroſum fert fixa ſydera, alter ſiniſtrorſum erratica. Sed extimus ille orbis fixarum ſtellarum vnus eſt, qui ab oriente ad occidentem voluitur: interiores autem ſeptem, erraticarum videlicet; quorum curſus ſimul coactus, & voluntarius duos motus habet inter ſe contrarios.* *Philo.*

Ex ſcriptoribus Eccleſiaſticis idem ſentiunt primum illi, qui vtriuſque generis ſtellas pluribus orbibus, ſeu circulis, ſeu ſphæris infixas, vna cum illis cir-



Digitized by Google

S. Dionyſi-us. cum volui docent. In his eſt Dionyſius lib. de diuin. nom. cap. 4. citatus q. 5. vbi apertè ipſum etiam cælum vna cum aſtris localiter moueri aſſerit.

Euſebius ex Platone & Moyſe. Idem ex Moyſis & Platonis ſententia docet Euſebius cit. lib. 11. cap. 16. *Rurſus cum Moyſes ſolem & lunam & cæteras ſtellas à Deo productas oſtendit, Et dixit Deus, inquit, Fiant luminaria in firmamento cæli, & ſint in ſigna, & in tempora, dies & annos. Et fecit Deus duo luminaria magna & poſuit ea in firmamento cæli, & ſtellas: Similiter Plato quoq; dicit, à verbo & mente diuina ſolem & lunam, & alias quinque ſtellas cognominatas erraticas, ad generationem temporis facta eſſe. Quorum corpora Deus fecit, & poſuit in circulis.* Et infra: *Deinde cum Moyſes in firmamento poſitas ſtellas dixerit, eadem voce Plato vſus, In circulis poſuit, inquit.* Conſtat autem ita in circulis poſitas à Platone ſtellas, vt hæ ſimul cum illis mouerentur. Idem etiam ex Lino refert Euſebius lib. 13. cap. 7. cum ita canit:

*Vnde etiam cælum ſtellis errantibus altum*
*Voluitur, & circlis totidem circum vndique fertur.*

Baſil. Sed & Baſilius Hexaemeron Homil. 3. hanc ſaltem aliorum communem ſententiam non ridet, ſed tanquam veroſimilem refert, cum ait: *Neque hæc aliquando minore fide credi par eſt, quam quæ credimus, ſeptem eſſe orbes, in quibus ſtellæ ſeptem, ferè omnium conſono ore prædicantur, ſuum peragere curſum; quos quidem cælos ita aſſerunt concinnè inſeri vnum alteri, quemadmodum ſi cadi aut vaſcula in ſeſe inſerta ſint.*

Ambroſi-us. Item Ambroſius eundem ſecutus lib. 2. Hexaem. cap. 2. *Quem imitantes*, inquit, *Philoſophi, ſeptem ſtellarum ſolis & lunæ globorum conſonum motum introduxerunt; quorum orbibus vel potius globis, connexa memorant omnia*

*mnia, quos ſibi innexos, & velut inſertos verſari retro, & contrario cæteris motu arbitrantur.*

Idem ſentire videtur Hieronymus in Epiſt. ad Eph. lib. 2. cap. 3. vbi ait: *Quoniam à plerisque iuxta Eccleſiaſten, cælum affirmatur rotundum, & in ſphæræ modum volui, nulla autem rotunditas latitudinem & longitudinem habet, altitudinem & profundum, ſed ex omnibus partibus coæqualis eſt &c.* *Hieronymus.*

Eandem ſententiam refert, nec improbat Damaſcenus lib. 2. Fid. Orthod. cap. 6. vbi ait: *Forinſecus autem omnium in ambitu eſſe cælum, quod & aſtruunt circulariter agitari, & conſtringere quæ infra ſunt, & ſic omnia manere firma & indecidua. ſeptem enim ferunt eſſe cæli zonas circulosque, & alterum altero eſſe tenuiorem, ipſumque* (cælum) *eſſe tenuiſſimæ naturæ tanquam fumum, & in vno quoque circulo vnum eſſe planetarum.* Vbi tamen cum cælum planetarum dicat eſſe tenuiſſimæ naturæ, tanquam fumum, videtur ſolidos tantum circulos planetis, non integras ſphæras tribuere. Quod ipſum ibidem, etiã alijs verbis indicat cũ ait; *Si autem ſeptem circulos ſeptem cælos ſuſcipere volueris, nihil in ratione veritatis offenditur.* *Damaſcenus.*

Deinde verò eandem cælorum ſoliditatem ex Patribus multò apertius tradunt illi qui docent, cælum ſydereum, ſeu firmamentum, eſſe corpus ſolidum, & inſtar cryſtalli ſeu glaciei concretum ac induratum, aquas ſuperiores ferre, detinere &c. Quæ communis ſemper & certa ſanctorum patrum ſententia fuit; vt ex his teſtimonijs liquet. Clemens Papa lib. Recognitionum 5. ex perſona S. Petri: *Iam vero,* inquit, *aqua quæ erat intra mundum, in medio primi illius cæli terræque ſpatio, quaſi gelu concreta, & cryſtallo ſolidata diſten-* *Clemens Romanus.*

*tura autem ſacra, quod perrobuſtum eſt, neque cedit, id omne firmamentum dicere conſueuit; atque adeo vt & in aere addenſato* (qui tamen non cedat, vt mox declaratur) *hac ipſa voce plerumque vti videatur: veluti cum dicit, Qui tonitruum firmat. Soliditatem enim & reſiſtentiam eius ſpiritus* (qua videlicet nulli plane corpori cedit) *qui in nubium concauis ſinibus includitur, &c. firmitudinem tonitrui ſcriptura nuncupauit. Igitur & hic etiam pro quadam firma ſolidaque natura, ad detinendas aquas, ac coërcendas idonea, quæ ſuapte natura dilabuntur perfacileque diſſoluuntur, hanc à ſcriptura vocem allatam eſſe arbitramur.* Ex quibus omnibus euidens eſt, ex ſententia S. Baſilij firmamentum eſſe corpus ita ſolidum, vt non cedat, ſed renitatur & reſiſtat tangenti.

Ambroſius eundem ſecutus lib. 2. Hexaem. *Sed mouet nos, inquit, quia & nomen aliud* (firmamenti) *ſignificatur, & ſpecies ſolidior, & cauſa diſcernitur, & perſona cooperatoris adiungitur. Sic enim ſcriptum eſt, Et diſcreuit Deus inter medium aquæ, quæ erat ſub firmamento, & inter medium aquæ, quæ erat ſuper firmamentum.* Ambroſ.

Et rurſum ibid. cap. 2. *Si naturam Elementorum conſideres, quomodo inter aquas ſolidatum eſt firmamentum? Illa profluunt, iſtud conſtringitur; illa currunt, hoc manet.*

Et cap. 4. *Videtur ſupra generaliter dixiſſe, In principio cælum factum, vt omnem cæleſtis creaturæ fabricam comprehenderet; hic autem ſpecialem firmamenti huius exterioris ſoliditatẽ, quod dicitur cæli firmamentum: ſicut legimus in hymno prophetico, Benedictus es in firmamento cæli. Nam cælum quod οὐρανὸς græcè dicitur, latinè quia impreſſa ſtellarum lumina velut ſigna habeat, tanquam cœlatum appellatur; ſicut argentum, quod ſignis eminentibus refulget, cælatum dicimus: ϛερεὸς*

*autem* ἀπὸ τοῦ ὁρᾶσθαι *dicitur, quod videatur.*

*Chryſoſtomus.* Chryſoſtomus in catena Lipomani lect. 4. *Præcepto Domini productum eſt firmamentum, ſeparationem aquarum faciens, quod valeat alias ſub ſe continere, alias verò in conuexo ſuo ferre.* Non ferret autem, ſi ſolidum non eſſet.

*Hieronym.* Hieronymus in epiſtola ad Oceanum: *Inter cœlum & terram medium extruitur firmamentum, & iuxta Hebraici ſermonis etymologiam, cœlum, id eſt Samaim, ex aquis ſortitur vocabulum; & aquæ quæ ſuper cœlos ſunt, in laudes Dei ſeparantur. Vnde & in Ezechiele propheta, Cryſtallum ſuper Cherubin videtur extenſum, id eſt compactæ & denſiores aquæ.*

*Theodoret.* Theodoretus quæſt. in Geneſ. 11. *Fiat firmamentum in medio aquæ, quod per medium ſeparet aquas ab aquis: ſic enim ab ipſa re cœli ſortiti ſunt appellationem. Siquidem cum ex aquarum fluida ſubſtantia compoſitum ſit, & natura fluida condenſata, & conſolidata fuerit, firmamentum nominatum eſt.* Lipomanus in catena lect. 4. ita hæc verba refert. *Quoniam quidem cœlum ex fluxa aquarum natura conſtitit, & quæ prius liquabilis eſſet natura ſolidiſſima eſt effecta, ea de cauſa firmamentum eſt appellatum.*

Cyrillus Hieroſolymitanus Catech. 9. *Quid enim habent, quod accuſent in hoc maximo Dei opificio; qui ſtupere potius deberent intuentes cœlorum magnitudinem: qui adorare deberent conſtituentem tanquam fornicem cœlum, & ex fluxa aquarum natura, indeficientem cœli naturam fabricantem. Dixit enim DEVS, Fiat firmamentum in medio aquarum: ſemel dixit DEVS & permanſit, nec deinceps cecidit.* Audis cœlum tanquam fornicem conſtitutum & fluxæ naturæ aquarum oppoſitum: eſto interim iuxta Cyrillum, cœlum ex aquis elementaribus ſit compoſitum.

*Eucherius.* Eucherius lib. 1. in Geneſ. *Fiat firmamentum. Firmamen-*

*mamenti nomine cœlum ſignificauit, pro eo, quod fortiter & firmè compoſitum eſt.*

Iunilius apud Lipomanum in Hexaem. Non ſolum refert & approbat verba Clementis ſuperius allata, ſed inſuper etiam addit: *In medio ergo aquarum firmamentum eſſe conſtat ſydereum cœlum. Neque aliquid prohibet, vt & de aquis factum eſſe credatur. Quæ enim cryſtallini lapidis firmitas, quæ ſit perſpicuitas ac puritas nouimus; quem de aquarum congregatione certum eſt eſſe procreatum. Quid obſtat credi, quod idem diſpoſitor naturarum, in firmamentum cœli ſubſtantiam ſolidaret aquarum.* *Iunilius ſeu Beda.*

Gennadius in catena Lipomani. *Firmamentum itaque ex ipſius Dei opificio appellauit, eò quod cum prius lenta, fluxa, ſolubiliſque natura eſſet, ſolidam & minimè mobilem conſtipationem accepit.* *Gennadius*

Claudius Marius Victorinus comment. in Geneſ. lib. 1. *Marius Victorinus.*

*Quum ſe firmiſſima moles*
*Fluctibus è medijs concreto corpore cedens*
*Extulit, ac latè duro ſolidata rigore*
*Diuiſas ſuſpendit aquas.*

Anaſtaſius Synaita comment. in Hexaem. lib. 2. *Qui enim ex aquis firmauit cœlum, & ſuper aquas ſuſpendit terram, poterat & ſine aqua, indiſſolubile cuſtodire firmamentum, etiam ex igne ſolis.* *Anaſtaſ. Syn.*

Oecumenius in ſecundam Petri cap. 4. *Et quid eſt, quod neſciunt, quòd quemadmodum in diluuio erant cœli ex aqua, iuxta mundi creationem à Moſe narratam (Ipſe enim ait, Deum præcepiſſe, vt fieret firmamentum in medio aquæ, hoc eſt firmior aquarum ſubſtantia) ita & terra ex aquis apparuit iuſſu conditoris, quæ etiam in illis primum demerſa erat. Et* *Oecumen.*



Digitized by Google

*quemadmodum cælo & terra ex aquis conſtitutis, diluuium inopinato ſuperuenit; ita & nunc ſtatutum eſt, vt per ignem fiat vniuerſi corruptio, cum quo impij quoque peribunt.*

*Seuerianus.* Seuerianus in Hexaem. apud Lipomanum: *Hæc aqua triginta verbi cauſa cubitis terram ſuperabat. Dixit Deus, fiat firmamentum in medio aquarum, nec mora: compacta eſt in mediis aquis congelatio quædam cryſtallina: id ipſum cælum eſt, quod dimidium aquarũ ſecum ſuſpendens reliquum infra reliquit.* Et infra: *Cælum ergo hoc, non illud ſupremum, ſed quod aſpectabile eſt, ex aquis effecit Deus, & vt cryſtallum fixit. Vide operam virtutem, vt opificem admireris, mediam aquarum partem ſupra, mediam infra eſſe voluit.*

*Acacius.* Acacius ibidem: *Secundum vero, & cæli, & firmamenti nomen accepit. Cæli quidem, quia ſupra nos eſt, & prioris cæli vires, atque vſum nobis refert. Firmamenti verò, quia ex fluxa aquarum eſſentia conſiſtit, & fluxa illa ac liquida natura denſiſſima ac ſolidiſſima ab vniuerſorum opifice Deo effecta eſt.*

*Anſelmus Laudun.* Anſelmus Laudunenſis in Gloſsa interlineari: *Aquarum ſuperior pars in modum cryſtallini lapidis congelata eſt, inferior in materiam redacta.*

*Anſelmus Cantuar.* Anſelmus Cantuarienſis lib. 1. de Imag. Mundi cap. 35. *Superius cælum firmamentum dicitur, eo quod ſit inter medias aquas firmamentum; hoc eſt forma ſphæricum, natura aquarum aqueum, ſtellis vndique verſum ornatum, ex aquis, inſtar glaciei, imo cryſtalli, ſolidatum:* vnde & firmamentum appellatur. Et infra: *Sunt enim ſtellæ firmamento infixa, & non cadunt, eo mira celeritate currente.*

*Beda pluribus locis.* Eandem ſententiam expreſsè tradit Beda in Hexaem. ad illa verba *vocauitque Deus firmamentum cælum, &c. Hic noſtri,* inquit, *cæli in quo fixa ſunt ſydera, creatio*

tio deſcribitur; quod in medio conſtat firmamentum eſſe aquarum. Nam ſuppoſitas ei eſſe aquas, & ipſi in aere terriſque videmus: ſuperpoſitas autem, non ſolum huius ſcripturæ authoritate, ſed & Prophetæ verbis edocemur, qui ait: Extendens cælum ſicut pellem, qui tegis in aquis ſuperiora eius. In medio ergo aquarum firmatum eſſe conſtat ſydereum cælum; neque aliquid prohibet, vt de aquis factum eſſe credatur. Qui enim cryſtallini lapidis, quanta firmitas, quæ ſit perſpicuitas ac puritas nouimus, quem de aquarum concretione certum eſt procreatum: quid obſtat credi, quod idem diſpoſitor naturarum in firmamentum cæli ſubſtantiam ſolidarit aquarum. Si quem verò mouet, quomodò aquarum natura fluitare ſemper, atq; ad ima delabi, ſuper cælum conſiſtere poſſint, cuius rotunda videtur eſſe figura: meminerit ſcripturæ dicentis de Deo, Qui ligat aquas in nubibus ſuis, vt non erumpant pariter deorſum: & intelligat, quia qui infra cælum ligat aquas ad tempus, cum vult, vt non pariter decidant, nullo firmioris ſubſtantiæ crepidine ſuſtentatas, ſed vaporibus ſolummodo nubium retentas, ipſe etiam potuit aquas ſuper rotundam cæli ſphæram ne vnquam delaberentur, non vaporali tenuitate, ſed ſoliditate ſuſpendere glaciali. Ita Beda, quem locum refert etiam Magiſter in 2. d. 14. Idem Beda qq. in Geneſ. & in lib. de ſex dierum creatione: *Dixit quoq; Deus: Fiat firmamentũ ſtabilitatis, ſiue propter intranſgreſſibilitatẽ ſuperiorum atq; inferiorũ aquarum.*

Hugo Victorinus Annot. in Geneſ. cap. 6. *Beda dicit, quod firmamentum ſit de aquis ſolidatis, quaſi cryſtallinus lapis: quod veriſimile videtur; cum color eius hoc viſibus noſtris indicat.* Hugo Victorinus.

Hugo Carenſis in Hexaem. apud Lipomanum: *Firmamentum eſt ſuperficies mundi ſenſibilis, ex aquis congelatis, in cryſtallum, vt dicunt, alia omnia ſimplicia continens, ad ſimilitudinem teſtæ oui.* Hugo Carenſis.

Pet. Comeſtor.

Petrus Comeſtor, ſeu Magiſter ſcholaſticæ hiſtoriæ cap. 4. *Fecit ergo ea die Deus firmamentum in medio aquarum, id eſt, quandam exteriorem mundi ſuperficiem ex aquis congelatis adinſtar cryſtalli conſolidatam & perlucidam, intra ſe cætera ſenſibilia continentem, ad imaginem teſtæ, quæ in ouo eſt: & in eo fixa ſunt ſydera &c. Et dicitur firmamentum, non tantum propter ſui ſoliditatem: ſed quia terminus eſt aquarum, quæ ſuper ipſum ſunt, firmus & intranſgreſſibilis.*

Gloſſa ordinaria.

Gloſſa ordinaria: *In medio ergo firmamentum eſt ſydereum cœlum, quod de aquis factum eſſe credi poteſt. Cryſtallus enim lapidis, cuius magna firmitas, magna perſpicuitas, de aquis factus eſt.*

Guil. Pariſ. Dionyſius Carthuſ.

Idem ſupponit Guilielmus Pariſienſis lib. de de vniuerſo parte 1. Item Dionyſius Carthuſianus in 2. d. 14. q. 3. ait, *inuiolabili authoritate ſcripturæ canonicæ cœlos ſolidiſſimos, quaſi ære fuſos*, vt ſupra retulimus.

B. Ignatius.

Idem ſupponit B. P. N. Ignatius in epiſt. de obedientia, cum ait: *Nam vt in corporibus globiſque cœleſtibus vt alius alium afficiat, moueatq́, requiritur, vt certa quadam conuenientia & ordine inferior orbis ſuperiori ſubiiciatur: ſic in hominibus, cum alter alterius auctoritate mouetur, quod per obedientiam fit, oportet, vt is, qui ab alterius nutu pendet, ſubſeruiat & obſecundet, vt virtus ab imperante ad eum deriuetur & influat.*

Magiſter ſent. S. Thomas. &c.

Idem indicat Magiſter ſent. lib. 2. diſt. 14. dum relatam Bedæ ſententiam refert, & in eadem acquieſcit; licet poſtea S. Auguſtini diuerſas ſententias referens, cum eo dubitare, ac in medio perplexus hærere videatur. Idem conſtanter docet S. Thomas in 2. d. 14. & 1. p. q. 68. a. 2. & ſcholaſtici omnes (excepto

Bona-

Digitized by Google

Bonauentura, vt dictum) tam veteres, quam recentiores ibidem, cum commentatoribus in ſcripturam: in quibus ſpeciatim Lipomanus in catena, Vielmius in Geneſ. ſect. 14. Pererius lib. 2. quæſt. 9. Martinus Delrius in Geneſ. cap. 1. num. 36. *Pererius Delrius Leſsius.*

Item Auguſtinus Steuchus in coſmopœia; & ſuam, & antiquorum ſententiam hac de re proponens, ait: *Hinc Græcorum & Latinorum, quin & Hebræorum plures, non dubitarunt totam cæli compagem dicere quaſi ſolidiſſimam cryſtallum, concretam firmatamque ex aquis vt gemmæ (ſi parua licet componere magnis) pretioſiq. lapilli, & has eſſe aquas ſuper cæleſtes. Nihil certè de aquis illis, ſi ſunt, dici poterat probabilius. Nos autem non quidem hæc inficiantes, quæ à doctiſſimis hominum iudiciis magno conſenſu comprobata ſunt, à quibus & in adnotationibus non diſſenſimus; ſed quia videre viſi ſumus quiddam aliud ſentire ſcripturas his de aquis, teſtimonia & rationes in aliam ſententiam in medium proferentes. Primum aſſerentes, fieri poſſe, cælum vt cryſtallinum ſit, & aqueum, idque magis affirmari, quam negari à Philoſophia diuina, eamque nos ſequi ſententiam; aquas autem iſtas eſſe aliud prorſus ab hoc ipſo.* *Auguſtin. Steuchus.*

Denique Aſcanius Martinengus tom. 2. in illa verba Geneſ. *Et poſuit eas Deus in firmamento cæli*, pag. 1018. aduerſus eos, qui dicunt, cælos eſſe liquidos, ita denique concludit: *Hoc abnuunt Peripatetici, & cum ipſis Diuus Thomas, & Scholaſticorum ingens acies, qui ex quinta quadam eſſentia, eâque incorruptibili conſtare edocent. Negant quoque Platonici, qui ex ſummitatibus elementorum cælum, vt corpus ſolidum, coactum perhibent. Inficiantur Patres illi, qui ex glacie concretum autumant, Diuus Petrus, Gennadius, Hippolytus, Theodoretus, Beda, Hugo, Petrus Comeſtor, Guilielmus,* *Aſcanius Martinen.*

Digitized by Google

*nus, Seuerianus, & Acacius ipſe; qui etſi cælum ſemiſphæricum existimauit, attamen vt cryſtallum concretum tradunt. Abnuunt & illi, qui ipſum, ignoto conſtitutionis genere conflatum arbitrantur, Baſilius, Ambroſius, Damaſcenus. Abnuit dignitas ipſa corporis cæleſtis, quæ cum ſit præſtantiſſima, aeris ac aquæ labilitati, vix comparari poteſt. Abnuit ipſa eiusdem natura: nam cum cælum ſit, ſi non incorruptibile, ſaltem difficilius alterabile, ac omnibus corporibus elementatis præſtantius, ſoliditas, non mollities ei magis competere videtur. Sed quod adhuc magis vrget, abnuunt & ſcriptura. Iob namq; cælos tanquam æs fuſos dixit &c. Cælum immobile eſſe, nouum prorſus ac fictitium commentum videtur. Cælum vnum eſſe non poſſe, contrariorum motuum ratio euidentiſſime demonſtrat: Conſtituendum itaque eſt hoc axioma; cælum vt æs fuſum, impenetrabile, & ſphæricum eſſe, nec immotum conſiſtere &c.* Ita ipſe.

*Auguſtin. dubius.* Inter has vero ſententias, ita medius inceſſit Auguſtinus, vt nulli conſtanter adhærere videretur. Sic enim ſcribit lib. 2. de Geneſ. ad literam. cap. 10. *Hoc ſane nouerint, nec nomen firmamenti cogere, vt ſtare cælum putemus; firmamentum enim non propter ſtationem, ſed propter firmitatem, aut propter intranſgreſſibilem terminum ſuperiorum ac inferiorum aquarum, vocatum intelligere licet. Nec ſi veritas cælum ſtare perſuaſerit, impediri nos circuitu ſyderum, ne hoc intelligere poſſimus: & ab ipſis quippe, qui hoc curioſiſſime & ocioſiſſime quærunt, inuentum eſt, etiam cælo nō moto, ſi ſola ſidera verterentur, fieri potuiſſe omnia, quæ in ipſis ſyderum conuerſionibus animaduerſa atque comprehenſa ſunt.* Ita Auguſtinus, qui tamen quia firmamentum à firmitate & intranſgreſſibili termino dictum indicat, ſolidum potius, quam liquidum eſſe firmamentum, exiſtimare videtur.

Aſſer-

Digitized by Google

Aſſertio prima. Cœlum ſtellarum inerrantium (quod ſolum nunc à recentioribus *firmamentum* dicitur) ſolidum eſſe, negari ſine temeritate vix poteſt. Probatur primo ex ſcriptura, quæ ſatis apertè docet, cœlos eſſe ſolidos, quod de cœlo ſtellarum inerrantium imprimis intelligendum, omnes conſentiunt. Iob cap. 37. v. 18. dicitur. *Tu forſan cum eo fabricatus es cœlos, qui ſolidiſſimè quaſi ære fuſi ſunt.* Vbi de cœlis ſtrictè, non de aere ſermonem eſſe, communis eſt ſanctorum Patrum, aliorumque interpretum ſententia; quam ſatis & verba ipſa, & verborũ contextus, ac res, de qua agitur, confirmant. Et quãuis ea verba ſint ipſius Eliu, hominis non ſancti, & cuius etiam diſcurſus moralis, quatenus Iobi innocentiam ac ſanctitatem impugnabat, à Deo reprehenſus fuit cap. 38. verſ. 1. id tamen dictum Eliu, vt & aliæ plures ſententiæ amicorum Iob, præſertim de naturis rerum, à nullo vnquam ſapiente, quod ſciam, fuerunt reprehenſæ; ſed potius apud Patres, alioſq; viros ſapientes, magnæ ſemper fuerunt authoritatis, vt videre eſt apud Commentatores in Iob. S. Thomas quidem eo loco cap. 38. lect. 1. dicit, Eliu fuiſſe à Deo reprehenſum, *quia veras ſententias, quas propoſuerat, inuoluerat multis falſis & friuolis verbis.* Et ſuperius audiuimus Dionyſium Carthuſianum eam Eliu ſententiam quaſi pro irrefragabili ſcripturæ autoritate adduxiſſe. Id verò ab Eliu indefinitè dictum de cœlis, minimum ſaltem de firmamento, in quo minima eſt liquiditatis ratio, accipi debet.

*Aſſertio 1.*

*Probatur 1. ex ſcriptura Iob 37.*

Idem probat nomen ipſum ac officium *firmamenti*, prout Geneſ. 1. v. 6. deſcribitur, vbi ita legitur:

*Ex Gen. 1.*

*Dixit quoque DEUS, fiat firmamentum in medio aquarum & diuidat aquas ab aquis. Et fecit DEUS firmamentum; diuiſitque aquas quæ erant ſub firmamento, ab his, quæ erant ſuper firmamentum. Et factum eſt ita. Vocauitq; Deus firmamentum cælum.* Vbi pro nomine *firmamenti*, hebraicè legitur Rakiah, à radice Rakah; quod non ſolum extendere, ſed etiam firmare ſeu ſtabilire ſignificat, vt rectè Lipomanus in catena ibidem. Id quod manifeſtum eſt, tum ex verſione Interpretum ſeptuaginta, virorum vtique, ſiquis alius, linguæ hebraicæ peritiſsimorũ, qui græcè verterunt στερέωμα; quod non niſi firmum ſolidumq; aliquid ſignificat. Tum ex ijs qui hebraice tractant mathematica, qui, & ipſi forſan ſeptuaginta interpretes imitati, ſolida vocant *Rakiah.* Deinde officium ipſum, firmiter & immobiliter diſterminandi liquidum aquarum corpus, nonnè corpus ſolidum potius & conſtans, quam liquidum & nullis certis terminis definitum requirit? Eſſe autem hoc firmamentum idem prorſus, cum eo, in quo ſtellæ poſitæ dicuntur Geneſ. 1. v. 17. patebit quæſt. 8.

**Vnde & quid firmamentum.**

**Delrius.** Expendit hæc omnia rectè etiam Delrius cit. num. 36. & ipſe hebraicæ linguæ non imperitus. *Firmamentũ Prodeat*, inquit, *exiſtat, expandatur, ſolideturque ex hac aquarum incompoſita colluuie, corpus quoddam melius & ſolidius, quod inter aquas ſuperiores & inferiores, quaſi quidam murus ad eas diſpeſcendas, coercendaſque interponatur. Sic S. Baſil. homil. 3. & Chryſoſt. homil. 4. Rakiah propriè & vt plurimum ſignificat expanſionem ſeu extenſionem, non quam libet, ſed eam maximè, quæ extenſione ipſa corpus fluidum firmat ſolidatq; Ideo LXX. (quicquid reclamet Caluinus) optimè verterunt* στερέωμα, *noſter firmamentum; quod non tantum Zamo-*

ren-

*renſis, & Lipomanus Catholici; ſed ex Caluini amicis Furſterus & Auenarius hæretici comprobarunt. Radix Rakah, propriè ſignificat contundere, & vt ita loquar malleare; quo more fabri ferrum extendunt, & poris occluſis ſolidius reddunt: cernas etiam in argilla conculcata. Ideo Rabbini, cum de corpore Stereometrico diſſerunt, Rakiah appellant. Vox igitur Firmamenti aptiſſima eſt cælo; quod Deus ſcribitur extendiſſe ſicut pellem, ſeu cortinam tabernaculi Pſal. 104. 3. Iſai. 40. 22. ſed etiam eos præparaſſe, Prouerb. 8. v. 27. hoc eſt firmaſſe ſurſum, ibid. 28. & ſolidiſſimos inſtar fuſilium æreorum fabricaſſe Iob. 37. 19.* Ita Delrius.

Huc ſpectat etiam, quod dicitur Pſal. 103. v. 2. *Pſal. 103.*
*Extendens cælum ſicut pellem*, vel vt ad verbum ſonat he- *Iſai. 40.*
bræa, *ſicut cortinam, ſeu tabernaculum.* Et Iſaiæ 40. v. 22. *Qui extendit velut nihilum* (hoc eſt, facillime ac ſine labore) *cælos, & expandit eos, ſicut tabernaculum, ad inhabitandum.* Certe *pellis, cortina, tabernaculum*, rem ſolidam potius, quam liquidam denotant. *Iob. 14.*

His accedit illud Iob 14. v. 12. *Donec atteratur cælum*: quod itidem corporibus ſolidis, non liquidis conuenit. Item Iſaiæ 51. v. 6. dicitur, *Cæli ſicut fumus* *Iſai. 51.*
*liqueſcent, & terra ſicut veſtimentum atteretur.* Si ergo cæli primum in extremo iudicio liqueſcent, ſequitur profecto, eos iam liquidos non eſſe. Ad hæc Pſal. 32. *Prouerb. 3.*
v. 6. dicitur, *Verbo Domini cæli firmati ſunt.* Et Prouerb. 3. v. 19. *Dominus ſapientia fundauit terram, ſtabiliuit cælos prudentia.* Eccl. 24. v. 8. *Gyrum cæli circuiui ſola.* Denique *Eccl. 24.*
Heb. 4. v. 14. *Qui penetrauit cælos*: nimirum iuxta S. Thomam 3. p. q. 57. a. 4. ad. 3. vera ac propria penetratione: ſunt ergo cæli, iuxta ſcripturam, aliquid firmum & ſtabile; non fluxum & liquidum. Vnde etiam



Digitized by Google

2. Paral 6. v. 33. & 39. dicitur *firmiſſimum, & firmum habitaculum Dei.*

*Soluitur obiectio.*

Necobſtat Illud Iſai. cap. 51. v. 6. quod veluti ex interp. L X X. & Hebr. obiicitur: *Cælum ſicut fumus firmatum eſt.* Nam 1. in vulgata verſione, quæ præferenda eſt, legimus, *Cæli ſicut fumus liqueſcent*, vt antea diximus; & ita etiam ex Hebræo refert Hieronymus in commentario ibidem: vel vt ex Hebræo vertit Pagninus, *deficient.* 2. in Hebræo, non habetur, *firmatum eſt*, ſed ad verbum, vt Arias Montanus in verſione Pagnini vertit, *cæli ſicut fumus conſumpti ſunt.* 3. Ex ipſo textu, & interpretibus manifeſtum eſt, ſermonem illic non eſſe de conditione cœlorum, quam nunc habent, ſed quam habebunt in fine mundi: ita vt præteritum (quod apud Prophetas frequens eſt) pro futuro accipiatur. 4. in eundem proinde ſenſum etiam textum L X X. interpretatur S. Hieronymus ibidem: nec poteſt aliter.

*Secundo probatur aſſertio authoritate Patrum.*

Secundo probatur concluſio authoritate veterum ſcriptorum. Eam enim eſſe communiſſimam, non ſolum veterum Rabbinorum, & Philoſophorum tam Ariſtotelicorum, quam Platonicorum, ſed etiam prope omnium Patrum & Doctorum ſententiam, ſatis patet ex teſtimoniis ſuperius pro quarta ſententia adductis. Vbi hoc etiam aduertendum eſt, ſanctos Patres hoc dogma non ex Philoſophia, ſed ex ipſa ſcriptura ſacra hauſiſſe; cum omnes fere nitantur verbis ſcripturæ, quòd Deus fecerit *firmamentum in medio aquarum* &c. nempe vt ipſi intelligunt, ſubſtantiam ſolidam inſtar cryſtalli, vel glaciei concretam &c. Qui vero in oppoſitam ſententiam adducti ſunt

Patres,

Patres, & reſpectu iſtorum pauci ſunt, & ex illis ipſis tamen, ſi de antiquioribus ſit ſermo, præter Gregorium Nyſſenum, vix quiſquam eſt, qui liquide oppoſitam ſententiam tueatur, vt magis inferius patebit.

Tertio probatur ratione. Primo quia admodum conueniens erat, vt aquæ ſuperiores & inferiores, toto genere diuerſæ, vt dicetur q. 8. cum alioqui ob liquiditatem ſaltem loco interſe com̃iſceri poſſent, durante hoc mortalitatis & corruptionis ſtatu, ſolido corpore diſterminarentur, vt antea ex ſcriptura deduximus. *Tertio probatur aſſertio. ratione multiplici.*

Secundo, quia vſus cœlorum ad certos ac perpetuos quaſi tot ſtellarum motus facile, vniformiter ac naturis rerum conformiter peragendos, id quodammodo depoſcebat. Non ſolum quia alias magnopere multiplicand⁹ eſſet Intelligentiarum cœlos mouentium numerus, præſertim reſpectu ſtellarum inerrantium, atq; etiam macularum ſolis, vt inferius dicetur, quibus in tam innumerabili prope numero, ſingulis ferè ſingulæ Intelligentię motrices forēt addendæ; quod eſſet multiplicare entia & abſq; neceſſitate & ſine cauſa: ſed etiã quia tanta vniformitas motus tã facile & commode ab Angelis peragi non poſſet; vel ob eam etiam cauſam, quod ea ratione neceſſe foret, Angelos ipſos cũ ſtellis (quas non niſi præſentes mouere poſſunt) circumuolui.

Tertio. Ipſa ſubordinatio motuum in tam conformi vt ita dicã difformitate & inæqualitate, qualis in planetis cernitur, indicat, orbium circumferentium ſubordinationem: quã inferiores à ſuperioribus moueantur. Et minimè probatur, quod recentiores qui-

dam dicunt: vnum & idem corpus totum non poſſe diuerſis motibus, & aliquo modo oppoſitis moueri. Contrarium enim non ſolum Philoſophis & Aſtronomis hactenus communiter perſuaſum fuit; eſto interim, in aſtrorum motu res aliter fortaſſe poſsit explicari: ſed patet etiam quotidiana experientia, quādo in rota currus aut molendini muſcam aut formicā libere diſcurrentem quotidie aſpicimus. &c. Hoc potius abſurdum eſt, eandem rem oppoſitis motibus per ſe moueri; quod ſi non aliunde, certè ſoliditate orbium deuitatur.

Quarto, Euitari vix poteſt, quin ſonus ingens ab aſtris excitari dicatur, dum tanta tamque incredibili vi & celeritate à tam vaſtis corporibus liquidum corpus vndique interſecatur ac perrumpitur.

Quinto, ſi vt iſti authores dicunt, primo vel ſecundo die cœli per attenuationem & rarefactionem ex aquis elementaribus facti eſſent, non eſſet locus, in quo reliquæ aquæ facile conſiſterent, ſaltem ante aſtrorum productionem, quæ primum quarto die facta eſt.

Denique magis quodammodo artificii cœleſtis decor & excellentia commendatur, ſi cœleſtis machina mobilis, ex multis variiſque orbibus ſeu ſphæris, velut in horologio rotato, affabre & artificioſe fabricatis, ac inter ſe compoſitis conſtet. Item ſi cœleſte corpus ſtellis, velut gemmis quibuſdam ac lapillis precioſis, eidem corpori inſertis & infixis, quaſi cælatum ſit, quam ſi liquidum vndequaque corpus eſſe ponatur, in quo ſtellæ velut in mari piſces innatent.

Et

Digitized by Google

Et confirmatur aſſertio. Quia nulla eſſe poteſt experientia, vel ratio Mathematica, ſiue ex nouis ſtellis, ſiue ex parallaxeos obſeruatione deſumpta, quæ firmamentum liquidum eſſe conuincat. Cum enim ipſa etiam Saturni ſtella, quæ tamen infra firmamentum eſt, parallaxi careat, nulla ratione ex parallaxi, eiusque defectu colligi poteſt, vllam ſtellam nouiter viſam, ſupra Saturnum, ac in ipſo etiam ſtellarum inerrantium cœlo poſitam eſſe. Si quis ergo firmamentum ipſum, ſeu cœlum ſtellarum fixarum liquidum conſtitueret, is hoc pro libito tantum ac ſine ratione, atque vti contra communem ſcriptorum ſacrorum & prophanorum ſenſum, ita temere profecto faceret. *Confirmatur aſſert.*

*Aſſertio 2.* Aſſertio ſecunda. Etiam cœlos planetarum eſſe ſolidos, hactenus multo eſt probabilius. Eſt itidem cõmunis ſanctorum Patrũ, Scholaſticorum, & Philoſophorum ſententia, vt in explicatione ſecundæ ſententiæ dictum, qui vniuerſim de cælo ſydereo loquuntur. Probatur fere ex dictis. Si quidem allata ſcripturæ loca pro cœlorum ſoliditate, indefinitè ac pluraliter de cœlis loquuntur. Cœli enim apud Iobum dicuntur *quaſi ære fuſi*: de quo loco plura ſuperius aſſertio. 1. Item apud Iſaiam, *cœli ſicut fumus liqueſcent &c.* Potiſsimum autem eſt, quod eſt firmamenti appellatione, iuxta ſcripturæ phraſin, deſumitur. Manifeſtum eſt enim, cœlum non ſolum ſtellarum inerrantium, ſed etiam planetarum intelligi in ſcriptura nomine *firmamenti*, vt patet Geneſ. 1. v. 16. *Fecitque Deus duo luminaria magna, luminare maius, vt præeſſet diei, & luminare minus, vt præeſſet nocti, & ſtellas: & poſuit eas in firmamento cœli, vt lucerent ſuper terram, & præeſſent diei ac nocti, & di-* *Probatur.*

Digitized by Google

*& diuiderent lucem ac tenebras.* Vbi aperte intelligis, non ſolum ſtellas inerrãtes, ſed etiam *duo luminaria magna,* ſolem videlicet ac lunam, *in firmamento,* quod ſolidum eſſe iam ante probauimus, poſita eſſe. Huc etiam ſpectant rationes antea allatæ.

*Reſpond. ad 1. argu. oppoſitæ ſent.* Ad primum argumentum, pro prima ſententia aduerſus ſoliditatem cœlorum ſuperius allatum reſpondetur, motum ideo communiter in ſcriptura nõ cœlis, ſed aſtris attribui; tum quia iſtorum tantum, non autem cœlorum in ſe, motus ad ſenſum conſpicuus eſt; tum quia aſtra ſunt quiddam præcipuum in cœlis; qui ſtellarum quaſi vehicula ſunt. Sicut ergo vulgari ſermone, ſi quis equo, aut curru iter faciens, ad deſtinatum locum perueniat, dicere ſolemus, non equum Socratis, aut Platonis, ſed Socratem, aut Platonem iter facientem, hanc aut illam ciuitatem ingreſſum fuiſſe; ita ſicubi philoſophandum ex inſtituto non eſt, planius & accomodatius ad hominum mores dicimus, ſtellas moueri, quam cœlum, quamuis interim vtraque moueantur.

*Reſp. ad 2.* Ad ſecundum reſpondetur, in cœlo, cum ſit corpus ſphæricum, centrum mundi æqualiter ambiens, ſummum & infimum, ſecluſa denſitate, propriè in nulla ſententia reperiri. Dicitur tamen ſol à ſummo cœlo ad ſummum moueri, quia ab vno puncto cœli, ſecundum cogitationem im̃obili, redit ad idem.

*Reſp. ad 3.* Ad tertium reſpondetur, multitudinem ac varietatem corporum eiuſmodi, belle inter ſe compoſitorum ac ſubordinatorum, tantò eſſe elegãtiorem, quantò varietas eſt maior; vt patet tum in humano corpore, tum in horologio rotato affabre concinna-

to;

to: neq; ſuperuacaneum dici poteſt, ſine quo decor vſusq; rei oportunus periret. Quod vero de refractione varia aſtrorum inde conſecutura obiicitur, in fine ſequentis dubii diluetur, vbi etiam ad Phænomena noua particulatim reſpondebitur.

Ad authoritatem ſanctorum Patrum, in contrarium adductorum, præſertim pro prima ſententia (de reliquis enim ferè iam dictum) reſpondetur primò, etiam ſi concederemus, omnes illos contrariam ſequi opinionem, eos tamen non præiudicare poſſe noſtræ ſententiæ, quæ multo plurium ſanctorum Patrum authoritate, firmioribusque argumentis munitur, vt dictum. *Reſpondetur ad SS. Patrum authoritatem 1.*

Reſpondetur ſecundò, præter vnum Gregorium Nyſſenum, de cæteris antiquis Patribus firmiter non colligi, ſenſiſſe eos, cœlos eſſe liquidos, etiamſi dixerint, ſtellas, non cœlum moueri: hoc enim ſentire potuerunt illi, quamuis cœlos exiſtimarent eſſe ſolidos. Quia, vt rectè notauit Albertus Magnus 1. p. q. 4. a. 19. *quidam antiqui dixerunt, quod eccentrici & ſtellæ tranſeunt per corpus, quod eſt inter ſphæras, & tamen non diuidunt ipſum; & hoc contingit propter formalitatem illorum corporum, ſicut & lumen tranſit per aerem.* *Reſpond. 2. præter vnum Gregor. Nyſſe. vix eſſe, qui diſerte cœlum liquidum doceant.* *Albertus Magnus.*

Idem notauit S. Bonauentura in 2. ſent. d. 14. p. 2. a. 1. q. 2. vbi de Mathematicis ad quoddam Phyſicorum argumentum reſpondentibus ait: *Ad obiectionem autem naturalium de corporis illius* (cœleſtis) *continuitate, reſpondent diuerſimode, dicentes, quod non eſt inconueniens, ſi corpus illud ſcindatur motu planetæ, quia eſt naturæ igneæ. Alij dicunt, quod corpus illud non ſcinditur, & Planetæ pertranſeunt: corpus enim luminis ſimul poteſt eſſe cum alio corpore.* *Bonauent.*



Digitized by Google

Hæc de Mathematicis Bonauentura. Et certe non deſuerunt ex ipſis etiam Patribus, qui lumen, vti & Angelos, exiſtimarent eſſe corpora; & nihil ominus tamen concedebant, alia corpora ab ipſis penetrari poſſe indiuiſa.

*Procopius.* Idem cernere ſpeciatim licet in Procopio commentar. in Geneſ. c. 1. qui cum diſertè docuiſſet, ſtellas moueri, non cœlum, vt ſupra vidimus; tamen ibidem refert, nec refellit, *via peruulgata omnium Theologorum firmamentum ex aqua compactum eſſe, idque ab Hebræis dici Samaim, qua dictio cryſtallum, vel aquam congelatam denotet.*

*Reſpondetur ſpeciatim ad Diodorum & Philaſtrium.* Speciatim vero quod ad Diodorum, & Philaſtrium attinet, à quibus nonnulli male autumant, ſententiam noſtram velut *errorem gentilem*, aut *hæreſin* damnari, certum eſt, & perſpicuum, ſi attente legantur, eos minime pugnare contra cœli ſoliditatem, aut ſtellarum in cœlis ipſis firmam collocationem; ſed ſolum contra Philoſophos Pythagoricos, ſeu Ariſtarchicos, qui de motu diurno loquentes, dixerunt, terram moueri, ſydera vero ac ſtellas permanere immobiles. Hanc ſententiam non immerito errorem vocant, vtpote ſcripturæ ſacræ aperte contrariam, vt quæſt. 9. dicemus: interim vero ſtellas vna cum ipſis etiam cœlis moueri, quibus infixæ ſunt, minime negant. Patet hoc ex verbis ipſius Diodori, quando *dogma gentile* vocat, *neque cœlum moueri.*

Idem patet ex Philaſtrio, quando vt illam, quam hæreſin eſſe dixerat, refellat, pluribus ex ſcriptura probat, ſtellas moueri, non quieſcere: *Scriptura enim* ſubdit mox ibidem Philaſtrius, *omnipotentiam Dei ita edocet*

*docet, vt in breui è diuerſis theſauris concurrere atq; diſcurrere ſydera nuntiauerit.* &c. Quod veriſsimum eſt, ſiue cœli interim ſolidi ſint, aſtraq; ſibi infixa circumferant; ſiue ſint liquidi; ita vt aſtra in illis, velut in mari piſces circumnatent. Itaque iuxta Diodorum, non eſt *dogma gentile*, dicere, cœlum eſſe ſolidum, & vna cum ſtellis circumuolui, ſed potius non circumuolui, & iuxta Philaſtrium *hæreſis* eſt, ſtellas ita cœlo affixas dicere, vt non moueantur, quemadmodum antiqui Philoſophi quidam dixerunt, infixas autem cœlo dicere, & vna cum cœlo moueri, nulla apud Philaſtrium hæreſis cenſetur. Vt taceam, alia nonnulla quidem à Philaſtrio in hæreſibus numerari, quæ tamen hæreſes non ſunt. Inſimulat enim, vt etiam Pererius notauit in Geneſ. cap. 1. v. 1. hæreſeos, eos, qui dicunt, Moyſen nomine terræ in principio creatæ, ſignificare voluiſſe terram hanc noſtram elementarem; cum à Moyſe ſignificetur alia quædam terra, quæ eſt velut matrix omnium rerum, *quæ in ſcriptura vocatur Hyle, hoc eſt materia inuiſibilis & incompoſita, quæ à Deo facta eſt in principio; hæc autem noſtra terra facta eſt deinde, & fundata ſuper aquam, ſicut dixit Dauid, qui firmauit terram ſuper aquas: illa matrix omnium rerum terra, immenſa eſt, & aquam, & terram vi ſua continens.* Plura in hunc ſenſum alibi diſſerui.

*Diodorus dogma gentile vocat, cœlum non moueri.*

*Philaſtrii cenſura.*

## QVÆSTIO VII.

## *AN INCORRVPTIBILITATI AVT ſoliditati cælorum obſtent noua Phænomena.*

### *§. I. Proponuntur noua Phænomena.*

QVæ de Incorruptibilitate, & ſoliditate cælorum, ex ſcriptura ſacra potiſſimum, ac SS. Patribus diſſeruimus, atque hactenus annis amplius quadringentis magno conſenſu in ſcholis Theologorum & Philoſophorum recepta fuerunt, non magnopere hodie in dubium ac controuerſiam vocarentur: niſi noua quædam aſtrorum Phænomena obſiſtere viderentur; quæ partim à Tychone ingentibus ac nouiſſimis machinis aſtronomicis; partim ac potiſſimum poſt eius mortem, nouo tubo optico, quaſi nouis oculis, Galilæo magna ex parte indice, non ſolum à Mathematicis, ſed aliis etiam quamplurimis conſpecta ſunt, atque etiamnum magna ex parte conſpiciuntur. Quæ breuiter hoc loco expendenda ſunt, ne quid conſtitutæ hactenus doctrinæ præiudicent. Huius generis ſunt hæc potiſſimum.

*Noua Phænomena unde profecta.*

Primo enim per tubum opticum luna, quando plena non eſt, ſed corniculata, potiſſimum verò in quadrantum interſectionibus, ſecundum lineam, quæ lucidum ſegmentum ab opaco diuidit, admodum aſpera & inæqualis apparet; adeo vt recentiores quidam Mathematici, editis libris celebres, nil dubitent affirmare, corpus lunæ re ipſa plane inæquale, ac aſperum, variiſque lacunis, vallibus, montibus & collibus vndique obſitum eſſe. Imo non nemo

*Luna corpus ad aſpectum, inæquale & aſperū.*

nemo ex illis ſuſpicari videtur, quod olim Xenophanes apud Ciceronem lib. 4. qq. Academicarum opinatus eſt, *habitari in luna, eamque eſſe terram multarum urbium & montium.* Quod ſi verum eſt, negari vix poteſt, lunam eſſe corpus corruptibile.

Secundo, in cœlis ſæpe apparent ac diſparent cometæ aliæque nouæ ſtellæ; quas luna altiores fuiſſe Mathematicorum frequentes nunc obſeruationes, adiuncta parallaxis potiſſimũ ratione videntur conuincere. Certe Tycho Brahe diligentiſſimus harum rerũ obſeruator lib. 2. de mundi ætherei recentioribus Phænomenis c. 10. memb. 1. pag. 246. diſerte his ipſis verbis ſcribit: *At ego non ſolum hunc* (cometam Anni 1577.) *ſed omnes alios cometas, qui prius orbi illuxerunt, nequaquam ſublunares & elementares extitiſſe iudico; ſed in ipſo remotiſſimo æthere, non minus quam hunc, curſum ſibi naturaliter inditum ordinarie exercuiſſe. Quæ enim ex hiſtoriis de cometis ſuperiorum ſeculorum adferuntur, ea non ſunt eiuſmodi, vt inde comprobari poſſit, an in cæleſti, vel elementari mundo extiterint; niſi forte cum præiudicio Ariſtotelicæ authoritati vbique ſubſcribere velimus. Neque enim quis ex ipſa arte, certaque obſeruatione huic poſitioni contrarium quid oſtendet; niſi forte ſummi illius Mathematici Iohannis Regiomontani, & in arte hac etiam excellentis viri Iohannis Vogelini Viennenſis Mathematici obſeruationes nobis opponere velit; Quæ quo loco habendæ veniant, & quantum illis tribuendum ſit, alibi opportuniore loco liberius declarabo.* Hactenus Tycho, Imo Epiſt. ad Rottman. Anni 1595. 14. Ianu. addit cum Rottmanno, *pro ſtupidis & inſipidis habendos, qui cometas ſublunares eſſe aſſeuerare in poſterũ audeant.* Quia ſi vera ſunt, defendi ſane poſſe, non videtur, abſq; noua cœleſtiũ eiuſmodi

*Cometæ & ſtellæ nouæ.*

*Tycho cometas omnes ſupra lunam conſtituit.*



Digitized by Google

modi corporum generatione & corruptione; cuius proinde nec cæleſtis ſubſtantia omnino expers eſt: Accedit quod quædam ſtellæ videntur ſuam mutaſſe magnitudinem. Spica enim virginis, vt referunt, quæ olim habebatur ſtella inter omnes ferè fixas maxima, nunc vt aiunt, multò diminutior videtur.

*Maculæ ſolares.*

Tertio. Sed & maculæ ſolares (quas ſupra lunam eſſe dubitare nullus poteſt) cum quotidie prope nouæ oriantur, aliæ occidant, nec vnquam poſtea redire deprehendantur; ſed & quod maximam difficultatem parit, in ipſo etiam medio ſolis diſco nonnunquã repente quaſi diſpareãt vel appareant; aliquando plurium dierum ſpatio, nullæ penitus ſub ſole conſpiciãtur: plane conuincere videntur, cœlum perpetuæ generationi & corruptioni obnoxium eſſe; cum ea phænomena aliter explicari poſſe non videantur, quã noua ipſarum macularum (qualia qualia demum ſint corpora) generatione & corruptione. Idem argumentum ſumitur à faculis ſolaribus, quæ itidem variè occidunt, oriuntur, & mutantur; non aliter quam ipſæ maculæ ſolares.

*Mercurii, Veneris & Martis Phænomena.*

Quarto, Mercurius & Venus, vti nouis obſeruationibus, etiam ipſius Tychonis Brahe, ac nouo nũc experimento per tubum opticum (quo inſtar lunæ alias quidem plenæ & orbiculatæ: ſubinde vero, vt in Venere ipſe etiam plus quam centies, magna cum animi voluptate obſeruaui, deficere & in cornua contrahi videntur) deprehenditur, ſolem proprio motu circumeunt: quod fieri non poſſe videtur, niſi cœlum ſit liquidum. Deberent enim alias ipſum ſolis cœlum penetrare, aut rumpere. Eandem imo lõge maiorem diffi-

difficultatem parit Mars; qui iuxta Tychonis itidem obſeruationes & Hypotheſes, ipſum etiam cœlum ſolis magno ſpatio interſecat.

Quinto. Similiter per tubum opticum circa Iouem deprehenſi ſunt noui planetæ, ſeu ſtellæ Iouiales quatuor; quarum ſingulæ proprio ac diſtincto motu Iouem circumeunt. Quod itidem fieri poſſe non videtur, niſi cœlum ſit liquidum; ſolidum enim neceſſe foret, aut rumpi, aut penetrari. Huc ſpectant etiam duo indiuidui comites Saturni: qui Saturnum tanquam ſatellites circumſtant. *Iouis & Saturni comites.*

Sed hæc, quamquam magna ex parte difficilem, in omni ſententia, habent explicationem: (quomodo enim tam vaſta & ingentia corpora toties ac tam ſubito, in cœlis naturaliter generari, ac identidem interire poſſint?) quantum tamen comperta & obſeruata hactenus fuerunt, talia non ſunt, vt receptam ac probatam de ſoliditate & incorruptibilitate cælorum ſententiam conuellere aut labefactare debeant: cum probabilibus vtcunque rationibus defendi ac explicari poſſint plæraque, etiam ſtante cœlorum ſoliditate & incorruptibilitate: vt ex ſequentibus fiet manifeſtum; quæ claritatis cauſa in plures paragraphos diſpertiri placuit.

### *§. II. Notationes; ac Fundamenta eorum, quæ dicentur.*

Priuſquam autem rem aggrediar, quaſi fundamenti loco hæc tria conſtituo. Primum, audiendos non eſſe illos, qui Mathematicas rerum eiuſmodi cæleſtium obſeruationes vniuerſim negligendas, aut nihili faciendas, niſi noui quippiam adferant, vllam *Notatio I.*



Digitized by Google

eis fidem habendam, exiſtimant. Odij alicuius hoc eſſe videatur potius aduerſus pulcherrimam, ſed incognitam artem; quam prudentis iudicij. Quare nec probo, quod ex Xenophonte de Socrate refert Euſebius Cæſarienſis lib. 14. de præparat. Euang. cap. 4. docuiſſe Socratem, *Geometriæ ſtudendum plus non eſſe, quam quantum ſufficeret ad menſurationem agrorum ac diſtributionem: quod adeo facile cuiuis ſit, vt ſiquis diligenter animaduertat, quam primum agri quantitatem cognouerit, menſurationem ignorare non poſſit. Similiter & Aſtronomiam diſcendam, vt dies ac noctes, horas & menſes, & annos rectius percipiamus. &c. eo usq; autem aſtronomiam diſcere, vt planetarum motus & diſtantias eorum à terra comprehendas, vehementer improbandum.*

*Mathematica ſtudiũ laudatur & defenditur.*

Nec id etiam probo, quod Euſebius ipſe ibidem ex ſuo ſenſu pronunciat, *nihil Aſtrologiam, Arithmeticam, Geometriam, Muſicamque ad inueniendam veritatem afferre:* quanquam nec illud omni ex parte probo, quod gentiles Philoſophi, contra quos ibidem diſſerit Euſebius, dicebant, *Si diſciplinarum* (mathematicarum) *cognitio animum non formauerit, nullum rectè philoſophori, nec Deum cognoſcere poſſe. Ita, quaſi Deus ipſe numeris teneatur,* inquit Euſebius, *nos qui eas diſciplinas non admiramur, pecudes eſſe arbitrantur; nec magni aliquid poſſe nos intelligere contendunt.* Imò planè fateor, non ſolum Mathematicas diſciplinas, ſed eas ipſas cæleſtium phænomenon obſeruationes, ſæpe tam ad res diuinas, quam naturales cognoſcendas, apprimè vtiles eſſe; neque adeo ab antiquis omnia huius generis in lucem prolata fuiſſe, quin nouis curis illuſtrari poſſint. In quo etiam à Rottmanno non incelebri Mathematico diſſentio, qui ad Tycho-

Tychonem, vt in eiuſdem epiſtolis pag. 131. videre eſt, ſcripſit, *Hypotheſes cometarum conſtituere, prorſus ſuperuacaneum iudico; cum nullus periodum abſoluat; nec etiam vlla vtilitas inde redundare poßit.* Imo poteſt, ſi veris obſeruationibus ſobrium accedat iudicium: niſi forte in particulari aliquo caſu prudenter iudicetur, cometæ, aut ſtellæ cuiuſpiam nouæ motum, certum & regularem non eſſe, vt inferius dicetur: quanquam & hoc ipſum iudicium magna ex parte ab obſeruati motus ratione dependet.

*Hypotheſes cometarũ an fruſtra conſtituantur.*

Agnouit id inprimis ipſe Ariſtoteles, lib. 2. de cælo cap. 7. tex. 34. vbi de motu cœlorum ac ſyderum agens, *Forte*, inquit, *de quibuſdam enuntiare aliquid tentare, & de omnibus, & prætermittere nihil, videbitur vtique eſſe ſignum aut multæ amentiæ, aut multæ promptitudinis. Non tamen iuſtum eſt, omnes ſimiliter increpare, ſed oportet videre cauſam dicendi, quænam ſit: præterea quo pacto ſe habent in credendo, vtrum humano modo, an validius. Certiores igitur neceſſitates quando quis fuerit aſſecutus, tunc gratiam habere oportet inuenientibus: nunc autem id quod videtur dicendum eſt.* Vbi Ariſtoteles non ſolum ſuam de his rebus hæſitationem candide prodit, ſed ſimul etiam monet, non omnia quę nouiter eo in genere afferantur, repudianda; imò gratiam habendam ijs, qui rectius aliquid demonſtrauerint. Et lib. 12. Metaph. cap. 8. tex. 45. vbi itidem de motibus cœlorum ac ſtellarum, adeoque de numero ſphærarum agit, quid de Mathematicorum obſeruationibus ſentiat ipſe, ita declarat: Cum enim dixiſſet, *plures eſſe eorum, quæ feruntur lationes, manifeſtum etiam eſſe his, qui parum attigerunt: pluribus enim quam vna, errantium aſtrorum vnumquodquod fertur*, ſubiungit:

*Obſeruandi ſtudiũ commendatur Ariſtot.*

*In hypotheſibus cælorum non nihil dubius Ariſtoteles.*



Digitized by Google

iungit: *Quot vero hæ ſint, nunc quidem nos ea, quæ quidam Mathematicorum aiunt, intelligendi gratia dicimus, vt aliquam determinatam mente pluralitatem percipiamus. Deinde quædam quidem nos ipſos quærere decet; quædam autem à quærentibus ſciſcitari; ſiquid præter ea, quæ nunc dicta ſunt, his videatur, qui circa hæc verſantur; diligere quidem vtrosque, adhærere verò certioribus.*

*Ariſtotele digna ſententia de nouis Mathematicorum obſeruationibus.*

Et mox ſubiungit Eudoxi & Calippi veterum Mathematicorum opinationem; quorum vterq; plures ſphæras aſtrorum; hic autem quinquaginta quinque, aut ſi quis lunæ & ſoli non addat quos Ariſtoteles dixerat motus, ſeptem & quadraginta conſtituerit. Sed & ipſe etiam Ariſtoteles eiuſmodi cæleſtium phaſmatum, & cometarum obſeruationes à philoſophi profeſſione non exiſtimauit alienas, vt lib. 1. Mete. c. 3. videre eſt; vbi inter alia. *Non errantium comam accipiunt quædam. Et hoc non ſolum AEgyptiis* (Mathematicis) *credere oportet: ſed & nos vidimus. Earum enim quæ ſunt in femore canis ſtella quædam habuit comam; obſcuram tamen &c.* Ex quibus patet, Philoſopho imitandas potius, non ſpernendas Mathematicorum obſeruationes; neque fidem ijs vniuerſam abrogandam; ſed cum diuerſa etiam ipſi ſentiunt, *diligendos quidem* vt inquit Ariſtoteles, *vtrosque; adhærendum verò certioribus*, vt mox dicetur.

*Secunda notatio. Nouis obſeruationibus promiſcue fidem non habendam*

Secundò igitur ſtatuo, etſi quidem vniuerſim obſeruationibus Mathematicorum fides deneganda non ſit, nec poſſe tamen, nec debere, promiſcue, ac ſine delectu, fidem adhiberi omnibus. Monuit hoc Ariſtoteles loco cit. & probat euidens ratio. Primò quia ſæpe non ſolum diuerſorum obſeruatorum, ſed eiuſdem etiam obſeruationes inter ſe pugnantes ſunt & contra-

Digitized by Google

*Rationes.*

trariæ, vt vna v. g. aliqua locum cometæ infra lunam aut ſolem, alia etiam ſupra firmamentum oſtendat. &c. è quibus neceſſarium eſt, aliquas eſſe falſas. Secundò quia plurimæ poſſunt eſſe cauſæ, quæ inter obſeruandum erroris cauſam præbeant, vt inferius patebit. Tertio quia hęc multum pendent ex authoritate & fide aſſerentis; quæ iuſtis certiſque cauſis meritò aliquando ſuſpecta eſſe poteſt.

*Aſtronomi ipſi ſuis obſeruationibus non ſemper credunt.*

*Tycho quibus modis aliorum obſeruationes infirmet.*

Accedit quod nec obſeruatores ipſi ſuis obſeruationibus omnibus promiſcue ac ſine delectu fidem habent: propterea omni Phænomeno ſæpe iam deſito, diu multumque eas inter ſe conferunt: vt ſeligant eas, quæ aut veritati, aut propoſito ſcopo videntur conuenientiores; alias reiiciant: nec facile patiuntur, vt cum aliis prius communicentur, quam à ſeipſis eo examine fuerint comprobatæ & luſtratæ. Imò nonnunquam ipſimet ſuas obſeruationes etiam editas retractant, vt videre eſt in Thaddæo Hagecio, cuius hæc verba apud Tychonem lib. 2. de mundi æth. recent. phænom. cap. 10. memb. 2. pag. 366. referuntur. *In proximo cometa Anni 1577. ob cauſas ſupra aßignatas, parem diligentiam adhibere non potui. Itaque minimo negotio euenire potuit, vt mihi quoq; in meis de domenis aliquis error obrepſerit. Nam ipſe nunc demum in ſecundis hiſce meis cogitationibus animaduerti parallaxin à me aßignatam accepta diſtantia cometa diuerſis horis à vicinis ſtellis, & vix quatuor aut quinque ſcrupulis variata reſpondere non poſſe. Itaque illum quoq; cometam ego ſupra lunam collocandum cenſeam.* Ita ne iam cenſes; qui antea infra lunam fuiſſe, ex parallaxibus demonſtrare tibi viſus es, vt ipſe etiam Tycho refert pag. 318. quem ipſum tamen etiam ſuas obſeruationes nonnunquam retractaſſe dicetur §. 5.



Digitized by Google

Quoties igitur iuſtis rationibus conſtat, obſeruatorem aut volentem fallere, aut nolentem falli; fides ei merito derogatur: quando & ſcriptura & prudens ratio docet, cito ac ſine circumſpectione & delectu credere omnia, prudentis non eſſe.

Obſeruauit hoc, ſiquis alius, cum primis Tycho ipſe; qui variis admodum modis aduerſarias obſeruationes aliorum, qui ex ſuis obſeruatis cometas infra lunam conſtituerunt, idque ſibi demonſtraſſe etiam viſi ſunt, vt fidem illis detraheret, ſuis ſtabiliret, infirmauit. Narrabo eas, quas inter legendum, in ipſius lucubrationibus ipſe obſeruaui. Primum obſeruationes ipſas generatim quandoq; reprehendit, tanquam non exactas. Ita lib. 2. de mundi ætherei recentioribus phænomenis, vbi agit de cometa Anni 1577. cap. 10. memb. 1. pag. 246. Ioannis Vogelini Mathematici Viennenſis, quem tamen appellarat, *in ea arte excellentem virum*, infirmat. *Id ſaltem*, inquit, *hic breuiter indicabo, Vogelini data, è quibus parallaxin eruere conabatur non fuiſſe exacta.*

*Tycho quibus modis aliorum obſeruationes infirmet.*

*1. Modus*

*2. Modus.*

Secundo nonnumquam ait, obſeruationes, aut hypotheſes inde deductas, ex præiudicio Ariſtoteleæ authoritatis proceſſiſſe. Ita reſpondet ibidem ad obſeruationes *ſummi illius*, vt ipſe ait, *Mathematici, Ioannis Regiomontani*: cum mox in eodē verborum antea relatorum contextu ſubiicit: *Et Regiomontanum potius Ariſtotelica authoritate inductum parallaxin ſex partium cometæ Anni 1475 aſſignaſſe, quam è certis obſeruationibus eam fuiſſe tantam, citra omnē dubium expertus ſit. Nec enim Mathematicè è certis obſeruationibus rem omnem, vt decuit, demonſtrauit.* Eadem exceptione vtitur inferius contra eundem num. 8.

Ter-

Tertio excipit, non fuiſſe habitam rationem motus proprii, in parallaxibus conſtituendis. Ita ad eiusdem Regiomontani obſeruationes reſpondet ibidem pag. 250. *Taceo*, inquit, *quod motus proprij cometarum in his* (rationibus perueſtigandi parallaxin à Regiomontano traditis) *nulla habeatur ratio; & non aliter, quam raptu primi mobilis agitari præſupponantur; quod in nullis cometis hactenus, quod ſciam, animaduerſum eſt. Excipio nouam illam ad Caſſiopeam ſtellam, quæ vltra annuum tempus in vno eodemque firmamenti loco immota conſpiciebatur; ideoque in ipſa octaua ſphæra cum reliquis affixis ſyderibus locum ſibi vendicabat. &c.* Iuſta ſanè exceptio, ſi ſummus Mathematicus motus proprii cometarum in ſuis obſeruationibus & hypotheſibus conſtituendis nullam planè habuit rationem. 3. Modus.

Quartò excipit, non ſatis omnia conſideraſſe obſeruatorem, vel inter obſeruandum, vnam ſtellam pro alia per incuriam aſſumpſiſſe. Ita Tycho, cum cit. cap. 10. memb. 2. pag. 318. retuliſſet eos, qui cometam Anni 1577. nullatenus ſupra lunam, ſed longe infra curſum ſuum confeciſſe, ex ſuis obſeruationibus concluſerunt: *Qui verò*, inquit, *rem ita ſe habere demonſtrare conati ſunt, hi præſertim inueniuntur D. Thaddeus Hagecius, ab Hayck, qui parallaxin eius in altitudine 38. proxime part. fuiſſe graduum quinque, & aliquot ſcrupulorum aſſeuerat; M. Bartholomæus Scultetus Gorlicienſis in altitudine 29. part. eandem in circulo verticali aſſignat g. 5. m. 22. D. Andreas Nolthius Embeckſenſis in eleuat. 33. part. diuerſitatem aſpectus 5. grad. 32. ſcrup. conſtituit; His accedit quartus D. Nicolaus Wincklerus Halæ Sueuorum phyſicus, qui ſe parallaxin eius inueniſſe putat P. 6. M. 50. etiam tum cum altitudinem obtineret, 46. part. Ex his quatuor præſtantium*, inquit Tycho, *& in diſciplinis* 4. Modus.

*Obſeruationes conſentientes plurium Aſtronomorum, cometam An 1577. ſub luna fuiſſe.*

*Mathematicis apprimè eruditorum virorum obſeruationibus, & conſentientibus ſuffragiis cometam hanc in ſublunari mundo extitiſſe, quis non crederet? Cum tam prope in vnum conſentiant, parallaxin eius lunari (quæ nunquam iuxta Copernicum maior eſt G. 1. M. 6. Secundum Ptolomæum p. 1. M. 44. idque in ipſo horizonte) multò maiorem extitiſſe, ideoque nequaquam in æthere ipſo generationis locum obtinuiſſe; præſertim cum tres priores in ipſa quantitate parallaxeos admodum prope conueniant, & quartus vno circiter gradu ſaltem maiorem, quam illi reddat; adeo vt ex omnibus bis quatuor cometam hunc non altius receſſiſſe à nobis, quam ſit diſtantia 8. vel 9 ſemidiametrorum terræ pariter colligatur; cum tamen luna terris proxima iuxta Copernicum (cuius ſententia hac in parte Ptolomaicâ verior exiſtit) 52. ad minus remoueatur ſemidiametris, ideoque ſexies ferè tantum ſpatij à terra ad lunam, quantum ab hac eadem ad cometam, ſi veritati conſona foret eorum opinio, interciperetur. quæ an ita ſe habeant deinceps ordine explicabimus.* Cum inquam hæc ita ſibi obieciſſet Tycho, atque pag. 366. reſpondiſſet, Hagecium ſeipſum ac ſuas demonſtrationes ſiue obſeruationes vt ſuperius dictum, retractaſſe, ad Sculteum *doctiſſimum* etiam, vt ipſe ait, *Mathematicum*, ita reſpondet pag. 376. *Oportet igitur Scultetum vel non ſatis accuratè hæc conſideraſſe, vel vnam ſtellam pro alia per incuriam aſſumpſiſſe.* Ita de *viro in primis erudito in Mathematicis Tycho.*

*Quinta exceptio Tychonis contra aliorū obſeruationes.*

Quintò excipit Tycho, partim computum non ſubſiſtere; partim temporis inter obſeruandum elapſi, horologij vitio, non fuiſſe debitam rationem habitam; Ita reſpondet Tycho ad Nolthium antea obiectum, pag. 428. *Ex his*, inquit, *liquidò patet, parallaxin, primæ obſeruationis* (à Nolthio annotatam) *p. 5. min. 32. fere*

*ſere excedere Nolthij inuentionem aliquanto plus dimidio gradu; parallaxin vero ſecundæ grad. 5. min. 51 ipſius annotationem tertia parte gradus ſuperare: quæ differentiæ non adeo magni momenti forent ſi aliàs hæ parallaxes in ipſis gradibus rectè ſe haberent. Niſi enim quis in hac calculatione ſubtiliſſimè quælibet ſcrupula ſecunda colligat, ob tot angulorum & laterum mæandros, facilè aliquot ſcrupulorum primorum, vbi ad finem deducta fuerit operatio, iacturam patietur. Verum enim vero in ipſis primis præſuppoſitis, vnde hæ parallaxes deriuantur, adeoque in ipſa obſeruatione, non leuis Nolthio error neceſſario obrepſit, qui eas in tam enormem quantitatem incompetenter adauxit; idque potiſſimum temporis interlapſi non ea, qua oportuit ſubtilitate, animaduerſi vitio. Vero ſimile enim eſt, Nolthium per horologium aliquod, interſtitium ab vna hora in alteram deriuaſſe; ideoque planè integram horam vtrique obſeruationi, abſque vllis ſcrupulis interceptam arripuiſſe; inſtituendo forte primam obſeruationem cum horologium plenam horam indicaret aut ſonaret, & differendo poſteriorem, donec rurſus mox ſequentem horam monſtraret, vel ſonitu ederet: quã in parte quã procliuis ad errandum fuerit via, non ignorant, qui horologiorum etiam eorum, quæ ſingula ſcrupula ſubtiliter diſpartiunt confectionem & vſum diuturnum ſibi familiarem reddiderunt, Licet enim omnia exactiſſima amuſſi affabrè in ijs elaborentur, nihilominus vel ſola alteratio aureæ qualitatis, motum inæqualem ſuggerere, & latentem errorem inſinuare poteſt, ita vt ſingulæ horæ ſibi ipſis inuicem exactè æquales non euadant; vt vt fortè aliquando omnes 24. abſolutæ & ſimul ſumptæ reuolutioni ſoli diurnæ ſatis aptè correſpondeant; quamuis & hoc rariſſimè per aliquot continuos dies ita præciſè concedatur, vt non vnum vel alterum ſcrupulum primum à iuſta reſtitutione excidat. Quam verò ſubtilis & exacta temporis intermedij men-*

*Horologiis non multũ fidendum.*

*Pauca minuta inuertunt iudicium de parallaxi.*

*menſura in hac pragmatica requiratur, vbi per Regiomontanã methodum parallaxes perquiruntur, vel hinc patet, quod ſaltem terna ſcrupula prima, cum quarta parte, deſiderentur in tempore à Nolthio præſuppoſito, vt ex iiſdem altitudinibus & Azimuthis cometam omni parallaxi deſtitutum fuiſſe ſequeretur. Pro hac verò tantilla, & quaſi momentanea temporis portione, quæ vel inter obſeruandum, dumque inſtrumentum ordinatur, oculique & cætera requiſita applicantur, furtim elabi poteſt, quis ratam certitudinem polliceri audeat? Et ne ipſum quidem Nolthium pro his tribus ſcrupulis fidem interpoſiturum exiſtimo.*

*Sexta Tychonis exceptio contra aliorũ obſeruationes.*

Sextò etiam opponit Tycho, Inſtrumenta, quibus peracta fuit obſeruatio, fortè non fuiſſe exacta. Ita poſt ea quæ diximus reſpondet ad eiuſdem Nolthij obſeruationes ibidem: *Fieri etiam, inquit, potuit vt in reliquis etiam dedomenis, nempe Azimuthis & altitudinibus, aliqua ſe ſe vna inſinuarit aberratio. Quam enim difficulter hæc duo ſimul per aliquod inſtrumentum cælitus obtineantur, ea præciſione, vt in ipſis ſcrupulis primis omni erroris ſuſpicione careant, (quod ſane in hac pragmatia valdè requiritur) norunt ij, qui Mathematicam Aſtronomiæ exercitationem, variis organis, tum magnitudine & forma, tum etiam diuiſione, & pinnacidiorum, perpendiculique, cæterorumque requiſitorum infallibili applicatione, nulli ſenſibili vitio obnoxiam, diu multumque in vſu habuerunt; qui tamen noſtro æuo vel phœnice Arabico rariores inueniuntur.* Multum eſt hoc, tam rara eſſe inſtrumenta, quæ in ipſis etiam ſcrupulis primis omni erroris ſuſpicione careant.

*Quam rara inſtrumenta quæ in ſcrupulis primis ſuſpicione erroris careant.*

*Septima Tychonis exceptio contra aliorum obſeruationes.*

Septimo opponit Tycho, ratiocinationem ſeu collectionem ex datis obſeruationibus ſibi non conſtare. Hac ratione Wincklerum expedit, loc. cit. pag.

pag. 447. *Apparet itaque, quo loco ea, quæ à Winckler o in hoc cometa, circa parallaxes & apparentias eius, in medium prolata ſunt, reputanda veniant; quamque ab ipſa veritatis inueſtigandæ ſemita citra omnem verecundiam exorbitent. Quis enim non videt, ex ipſius inſulſiſſimis ratiocinationibus, cometam ſublunarem fuiſſe, eamque quam illi attribuit parallaxin exhibuiſſe, minimè conſectarium eſſe?*

Octauo opponit Tycho, obſeruationes ſibi ipſis non conſentire. Ita Tycho in epiſt. ad Rottmannum data Anno 1588. die 17. Auguſti. pag. 113. *Regiomontani*, inquit, *annotationes ſibi ipſis non conſentiunt neq; ad ſpicam Virginis cometa tam velocis parallaxis vllo modo indagari potuit.* Et mox rurſum ibidem ſubiungit, ex præiudicata Ariſtotelis ſententia proceſſiſſe: *Is itaque*, inquit, *cum Ariſtotelis aſſertionibus nimium confideret, ſi quam coniecturam de parallaxi aliqua quæ eum ſublunarem redderet, per incuriam aliquam adeptus eſt, eam mordicus pro veriori retinuit: videtur enim in hoc plurimum laboraſſe, vt quam maximam erueret.* Itaque in his etiam nonnunquam valet affectus, ſi Tychoni credimus. *Octaua eiuſdem exceptio.*

Nono excipit, obſeruationes vnius obſeruatoris non conſentire cum aliorum obſeruationibus. Ita mox ibidem ſubiungit Tycho: *Vogelini obſeruationes admodum erroneæ ſunt, nec conſentiunt in eodem cometa cum iis, quæ à Petro Appiano & Fracaſtorio prodita inueniuntur; vt alibi ſpatius oſtendam.* *Nona exceptio*

Decimo opponit, perpendiculum quadrantis ad obſeruandum adhibiti non fuiſſe benè directum. Ita in literis ad Wilhelmum Landgrauium Haſſiæ Anni 1592. 20. Februarii pag. 267. *Scripſi inſuper* inquit, *Celſitudinis tuæ Mathematico* (Rottmaño) *de octodecim illis minutis* (ſane magnus numerus) *quæ in obſeruationibus* *Decima eiuſdem exceptio.*

R cometa

*cometa Anni 1580. mihi communicatis vbique deſiderabantur. Nam quoties cometa iſte per meridianum tranſiuit, inueni præciſe 18. minuta Caſſellis iuſto minus obſeruata eſſe; cum meæ obſeruationes eodem tempore factæ ſemper totidem minuta plus habeant. Vnde coniicio, talem defectum ob quadranetm vitio perpendiculi in ſcrupulis non rite directi, commiſſum eſſe. Qua etiam de re cum Rottmanno, dum hic eſſet, contuli. &c.*

*Quid in obſeruationibus Mathematicorum merito deſideretur.* His ergo rationibus potiſſimum Tycho, aliorum obſeruationes cum ſuis pugnantes amolitur: ex quo ſimul etiam intelligit prudens lector, quam hoc obſeruandi negotium erroribus, variis ex cauſis obnoxium ſit; vt proinde veriſſimum ſit, quod hic initio monendum cenſui, obſeruationibus quibuslibet fidem haberi nec poſſe, nec debere: ſed delectum inter eas habendum: ita quidem, vt exiſtimo, vt ſi diuturnis obſeruationibus conſtanter in idem conſpirent & conſentiant Mathematici, non temere eis fides abrogetur: ſi non conſentiant; vitio nulli vertatur, ſi aut conſenſum deneget, aut certe ſuſpendat; dum res fiat exploratior. An verò Tycho, dum in aliorum obſeruationibus improbandis reiiciendisque adeo promptus eſt & facilis, extra omnem ipſe erroris ſuſpicionem eſſe debeat, inferius dicetur, §.6.

*Tertia notatio hypotheſes, & obſeruationes differre.* Tertium eſt, quod hoc loco ſuppono, & per ſe quidem liquidum; ſed lectoris cauſa explicandum eſt; diſcrimen eſſe inter obſeruationes, ſi ſtrictè & propriè loquamur, & eas, quæ ex obſeruationib⁹ ratiocinatione & diſcurſu colliguntur ac conſtituuntur hypotheſes obſeruationes enim diſcurſu nō indigent, niſi quaten⁹ opus eſt ad inſtrumentum rectè applicādum, ſed oculis; quibus cernatur, V. G. cometam hoc vel illo tempore



Digitized by Google

pore eſſe in hoc vel illo loco cœli, ac tali diſtantiâ, reſpectu huius vel illius ſtellæ. Hypotheſes generatim loquendo modum explicant, quo Phænomena defendantur: ac proinde ex obſeruationibus multo, ſæpe diſcurſu & longâ calculatione interueniente, ſtatuunt certos cometarum motus, motuumq; circulos modosque ac periodos; quæ, cum cometarum perpetuus progreſſus directè ac continuo cerni non potuerit; ex mutatione hac vel illa locorum cometæ, intra certum tempus, reſpectu huius vel illius ſtellæ, ratiocinando conſtituuntur; aliquando certis, aliquando probabilibus, nonnunquam apparentibus ſolum reipſa falſis rationibus: quandoq; etiam, ſecundum particularem rationem ac modum Phænomena explicandi, ſolum quaſi pro arbitratu ipſius Aſtronomi; cùm eadem Phænomena diuerſis planè hypotheſibus defendi poſſint, vt mox dicetur. Nec rarò fit, vt Aſtronomi ipſi ex obſeruationibus non malis malas ac falſas prorſus hypotheſes conſtituant, vt in Copernico fiet manifeſtum q. 9. Quare etiam optime fieri poteſt, vt conceſſis licet obſeruationibus, hypotheſes tamen inde deductæ quandoque merito negentur. Quod antiquis aliquot, & recentibus exemplis ita declaro.

Iam dudum olim, ante Ariſtotelem, & Ptolomæum, animaduerſum erat, planetas habere non ſolum motus proprios in orientem; ſed etiam mira quadam eiuſdem motus variatione, non ſemper directos ſed retrogrados, quandoque ſtationarios, videri. Ad hoc Phænomenon explicandum & tuendum, variæ variorum Mathematicorum hypotheſes acceſſerunt;

primum illæ quas ſuperius ex Ariſtotele retulimus. Ptolomæus verò poſtea, quem alii Mathematici multo tempore ſecuti ſunt, nonniſi per eccentricos & epicyclos omnia poſſe explicari & defendi, exiſtimauit.

*Variæ hypotheſes ac modi defendendi motus diuerſos planetarum.*

S. Bonauentura verò hac de re agens, & ipſe quoque in veterem illam Ariſtotelis & Phyſicorum, vti ipſe vocat, philoſophandi rationem, magis propenſus, exiſtimauit eccentricis illis & epicyclis (Ariſtoteli incognitis) opus non eſſe. Ita enim ſcribit in 2. diſt. 14. part. 2. art. 1. q. 2. *De hac quæſtione* (an planetæ in ſuis orbibus moueantur motibus proprijs) *controuerſia fuit inter Naturales* (Philoſophos) *& Mathematicos. Mathematici enim maximè conſiderantes apparentiam, vt illam poſſent*

*Bonauent.*

*ſaluare, ſimul cũ motus perpetuitate & vniformitate, poſuerunt centricos, & epicyclos, & planetam moueri in motibus proprijs in Epicyclis: & ſecundum hac ſaluata motus vniformitate, aliquando contingit planetam deprimi, aliquando eleuari, ſecundum motus ipſius planetæ in Epicyclo, & Epicycli in Eccentrico, & Eccentrici circa centrum proprium, quod eſt extra centrum mundi. &c. Poſitio verò Naturalium eſt, ſicut Ariſtotelis & Commentatoris, quod planetæ non mouentur, niſi motu ſuorum orbium, ſicut clauus fixus in rota mouetur motu rotæ, non proprio, & hoc ponunt propter illius corporis incorruptibilitatem, propter quam non poteſt ſcindi, nec tranſitum præbere alij corpori. Ponunt etiam centrum eſſe idem, Orbium ſuperiorum, & inferiorum, ſcilicet centrum mundi propter rotunditatem perfectam orbium ipſorum, qui circulariter mouentur, ita quod vnus non ſubintrat alterum. Ponunt etiam, cum hoc maiorem & minorem velocitatem in orbibus, & ex hoc habere modo retrogradationes, modo progreſſiones, quia cum vnum corpus mul-*



Digitized by Google

*tum præcedit alterum ſua velocitate, alterum videtur retrocedere. Et hæc omnia videntur valdè conſona rationi. Et ideo licet poſitio Mathematicorum ſecundum iudicium ſenſuum videatur eſſe verior, quia ſecundum illam viam procedendo, & iudicando, non falluntur circa motus corporum ſuperiorum ſecundum rem tamen, non oportet* (abſolutè) *eſſe verius; quia falſum eſt frequenter via inueniendi verum: ſed rationabilius videtur procedere & ponere naturalis philoſophus.* Et reſp. ad 4. *Etſi,* inquit, *videantur fieri ad ſenſum, hoc tamen non eſt, niſi per maiorem & minorem velocitatem ipſorum orbium: quam ſiquis bene ſciret explicare, hac via vnica poſſet ſaluare illud ad quod ſaluandum Mathematici ponunt circulorum & centrorũ multitudinem.* Ita ipſe.

*Iudicium Bonauenturæ de Mathematicis & Phyſicis.*

Sed & hoc noſtro ſeculo Fracaſtorius, inſignis Aſtrologus & Medicus, in ſuis Homocentricis tueri conatur, illis Epicyclis aut Eccentricis opus non eſſe, ſed omnia phænomena per ſphæras mundo omnino cõcentricas, ſed variè denſas aut raras, & alijs alijſque orbibus intercurrentibus, modo incitatas, modo præpeditas poſſe defendi.

*Fracaſtorii noua hypotheſes.*

Hoc ipſo verò tempore noſtro, circa eiuſdem rei hypotheſes conſtituendas, vniuerſim tres ſunt Aſtronomorum claſſes diuerſæ, quæ quamuis ſuppoſitis etiam iiſdem datis ſeu dedomenis, vt vocant, ſiue obſeruationibus, circa hypotheſes tamen admodum variant, vt benè explicauit Kepplerus in ſui Martis Indroductione; *Sic igitur,* inquit, *habeat Lector, duas eſſe Aſtronomorum ſectas; alteram Coryphæo Ptolomæo, & vt plurimum allegatione veterum inſignem; alteram recentioribus tributam, licet ſit antiquiſſima; quarum illa errantium ſtellarum ſingulas ſeparatim tractat, cauſamque motuum ſingulis in*

*ſuis ipſorum orbibus* (poſitione nimirum eccentricorum & epicyclorum) *aſſignat; hæc planetas inter ſe comparat; quæque in eorum motibus deprehenduntur communia; ex eadem communi cauſa deducit. Atque hæc ſecta rurſum ſubdiuiditur; cauſam enim quæ planetas efficit videri ſtationarios, retrogradoſque, Copernicus cum antiquiſſimo Ariſtarcho* (falsâ planè & nunc damnatâ opinatione, vt dicetur quæſt. 9.) *tranſcribit translationi telluris domicilij noſtri, quibus & ego ſubſcribo. Tycho verò Brahæus cauſam illam tranſcribit ſoli, in cuius vicinia ait conuexos eſſe, ceu nodo quodam* (*non ſanè corporeo, ſed quantitatiuo tamen*) *omnium quinque planetarum Eccentricos circulos; atque hunc veluti nodum, vna cum ſolari corpore, circa terram immobilem circumire. Tribus hiſce opinionibus de mundo, ſingulis quidem adhærent alia nonnulla ſingularia, quibus & ipſis hæ ſectæ diſtinguuntur; ſed illa ſingulatim particularia facillima ratione ſic emendari & mutari poſſunt, vt ipſæ tres capitales opiniones* (*quoad Aſtronomiam ſeu cæleſtes apparentias*) *in effectu ad vnguem æquipolleant, & paria faciant.*

*Tres ſectæ Mathematicorum huius temporis circa hypotheſes cælorum.*

*NB. Eaſdē obſeruatiōnes triplici hypotheſeon genere defendi poſſe.*

Quæ omnia eò ſolum adducere volui, vt manifeſtum fiat, aliud eſſe obſeruationes, aliud hypotheſes inde deductas; ac proinde his negatis, non ideo ſtatim negari, aut negandas eſſe obſeruationes. Quod ex nupero etiam cometa manifeſtum fit; quando ex iiſdem etiam obſeruationibus viſum eſt nonnullis Aſtronomis, omnia cometæ Phænomena explicari poſſe tam per motum rectum cometæ, quam per circularem & obliquum: quæ tamen ipſa res oſtendit incertitudinem nonnullam eiuſmodi doctrinæ ex obſeruationibus deductæ.

*Exemplis à nouo cometa.*

*§.III.*

Digitized by Google

His igitur ita poſitis & conſtitutis; ad lunã quod attinet, fateor, quod ipſemet ſæpe ſæpius cum admiratione clariſſimè vidi & conſideraui, in ea plane apparere, eiuſmodi, quales obiiciebantur, hiatus, lacunas; ſeu quicquid id eſt inæqualitatis & aſperitatis. Reſpondeo nihilominus, euidens mihi eſſe, ex eiuſmodi, quæ vt dixi in luna per tubum opticum videtur, inæqualitate, nulla firma ratione colligi poſſe, eſſe in luna veros montes, aut valles, aut vllam omnino re ipſa veram ſecundum ſuperficiei ambitum, inæqualitatem; nedum, vt credamus, lunam eſſe noui cuiuſdam mortalium generis domicilium.

*In luna re ipſa nullã inæqualitatem eſſe, ſed videri, defenditur*

Quod ita oſtendo. Quæro enim ex oppoſitæ ſententiæ authoribus, vtrum valles illæ, vel lacunæ, quæ in luna apparent, aliquo corpore ſint repletæ, an non? Vacuas vtiq; non dicent. Ergo fatebuntur aliquo corpore repletas. Sed liquido, inquient, puta igne, aere, vel aquis; mea enim parum intereſt, quidquid horum dicant. Quæro tamen vlterius; ſi pro corpore illo liquido, & à lunari corpore ſeiuncto, Deus non quidem liquidum, ſed ſolidum aliud, à lunari tamen corpore ſubſtantia itidem diuerſum, non minus tamen perſpicuum, vitrum verbi gratia, aut cryſtallum ſubſtitueret; quibus lacunæ illæ & valles vndique exæquarentur; an non ad aſpectum, eadem lunæ facies eſſet futura; nempe eaſdem inæqualitates, eoſdem montes ac valles referens? Negare hoc vtique non poterunt, quia pellucidum corpus, manente eadem diaphaneitate, & figurâ, quale quale illud ſit, ſiue liquidum, ſiue ſolidum, quia viſum non terminat, nec viſionem priſtinam

Digitized by Google

ſtinam opaci corporis impedit, lunare corpus in aliam faciem non poteſt tranſmutare.

Quod ſi ita eſt, idem profecto fieri neceſſe eſt, quamuis in iiſdem illis vallibus & lacunis, non aliquod ſubſtantia diuerſum corpus, & à lunari corpore diſcontinuatum, ſed aliud, eiuſdem cum luna ſubſtantię, eidemque continuum, ſolidum quidem, ſed perſpicuum item conſtituatur. Ergo ex iſtis phænomenis, quibus tot montes & valles in luna repræſentari videntur, nulla poteſt conuinci re ipſa inæqualitas lunaris corporis, ſed ſufficiet ad ea explicanda, diuerſitas aliqua eiuſdem lunę, quoad denſitatem & raritatem, adeoque perſpicuitatem & opacitatem.

*An luna corpus terſum inſtar ſpeculi.*

Nego igitur, quod argumentum petebat, lunam re ipſa eſſe corpus inæquale, & tot vndique montibus, vallibus, & lacunis refertum: eſto interim, nec adeo terſum ſit & politum ac læue, vt inſtar ſpeculi, receptas in ſe ſolis, aliarumve rerum ſpecies reflectat. Quod tamen etſi faceret, non ideo ſolis imago nobis in luna aſpectabilis eſſet. Quia vt rectè oſtendit Franciſcus Aguilonius lib. 5. Optic. propoſit. 56. Cum tanto interuallo ſolà luna diſſideat, ſiquis etiam iuxta lunam ſtaret, fieret, vt vix paruæ alicuius ſtellæ magnitudinem ſolis phantaſia exæquaret. Cum autem & nos tanta iterum intercapedine à luna abſimus, neceſſario fit, vt ſolis imago ob exiguitatem planè viſum fugiat.

Sed etſi ea, quæ obiicitur, inæqualitas, lunari corpori re ipſa ineſſet, nihil tamen hoc ad corruptibilitatem ipſius lunæ (qualis in ea nulla prorſus cernitur) aut cœli comprobandam momenti haberet; quandoquidem nihil obſtat, incorruptibilia etiam entia

figuræ

figuræ inæqualis & irregularis eſſe, vt etiam de maculis ſolaribus inferius ſuo loco dicetur.

*§. IV. De Cometis, & nouis ſtellis.*

*Ad cometas & nouas ſtellas, triplex reſponſio.*

*Prima, quaſdam reuera ſub lunares fuiſſe.*

Ad ſecundum de cometis, aliiſque ſtellis nouis triplex eſt reſponſio. Primò enim nondum ſatis conſtat, eas quæ hactenus apparuerunt, omnes, ſupra lunam fuiſſe: cum de hoc nec ipſi quidem Mathematici conueniant, & ante Tychonem ea plurimorum celeberrimorumq; Mathematicorum, ipſius etiam Ptolomæi & Albumazaris lib. de coniunctionibus, firma & conſtans fuerit ſententia, (id quod ipſi etiam è ſuis obſeruationibus ſibi demoſtrare viſi ſunt, vt videre eſt apud Regiomontanum tract. de cometa, & Ioan. Vogelium ſim. opuſc.) cometas infra lunam eſſe, & nihil ſit cauſæ, cur oppoſitæ Tychonis obſeruationes, tam in hoc, quam reliquo cæleſtium phaſmatum genere, omnem antiquioribus fidem authoritatemque adimere debeant, vt inferius dicetur. Accedit, quod nec hodie adhuc Mathematici inter ſe conſentiunt, vt vel ex recentiſſimis variorum aſtronomorum ſcriptis & iudiciis patet, quæ de nouiſſimo cometa Anni 1618. edita ſunt; & quoad antiquiores olim viſos cometas, ſeu nouas ſtellas, videre eſt in ipſis diſſertationibus Tychonis Brahe, & apud Chriſtophorum Clauium lib. 1. in Sacroboſcum, vbi agit de cometarum parallaxibus: quæ tametſi, vbi refractionum diuerſitas aut motus irregularitas nil obſtat, certum argumentum altitudinis concreta præbere poſſint, ſi probe obſeruatæ, notatæ, & ſubductæ fuerint; quia tamen res ſæpe à paucis aliquot minutis dependet, quæ obſerua-

ſeruatorum diligentiam facile fugere poſſunt, obſeruationesque ipſas, & quæ inde deducuntur iudicia, & collectiones, variare; idcirco non ſemper ſatis tuta, & liquida eſt, imo lubrica ſæpe ac fallax eſſe poteſt argumentatio, quæ à parallaxibus deſumitur, vt vel ex ijs liquet, quæ ſupra ex ipſo Tychone retulimus.

*Error Tychonis de cometis.*

Sed & ſuper hæc aio, plane falſum eſſe, quod Tychonem adeo confidenter pronunciantem, ſuperius retulimus, *nullos cometas, qui ad id usq; tempus orbi illuxerunt, ſublunares fuiſſe*; cum certum ſit, quaſdam eius generis ſtellas, ſiue cometas, non ſupra lunam, ſed infra lunam fuiſſe. Id quod in primis certum eſt, de ſtella, quæ magos duxit ad præſepium, vt rectè ſentiunt Theologi; & ratio ipſa neceſſario euincit. De qua re videri poſſunt Baſilius homil. de natiuit. Chryſoſtomus homil. 6. in Matth. Auguſtinus ſerm. 3. de Epiph. Origenes lib. 1. cont. Celſum, vbi eam ſtellam ad ſimilitudinem cometæ fuiſſe ait. Idem veriſimillimum eſt de cometa, quem ante Hieroſolymæ excidium per annum integrum vrbi conſtanter impendiſſe narrat Ioſephus lib. 7. de bello Iud. cap. 44. qui nec in remotioribus prouinciis viſus demonſtratur; nec ſi altior luna fuiſſet, determinatè vni Hieroſolymæ impendere videri potuiſſet. Idem certo certius eſt, de quodam alio inſigni cometa, quem ſuo tempore illuxiſſe ſcribit non ignobilis ſui temporis Hiſtoricus, Georgius Phranza hiſtoriæ lib. 5. c. 21. vbi ait. *Aeſtate Anni Chriſti M CCCC L. cometes ſupra horizontem quotquot veſperis ſtatim poſt ſolis occaſum, in rhomphea ſimilitudinem apparere cœpit. Qui plenum lunæ orbem ſubiens eclipſin efficiebat, iuxta ordinem & motum ſolitum in orbem*

*Euidens exemplum cometa ſublunaris Georgius Phranza.*

*orbem luminum cœleſtium.* Quid clarius? quam cometam iſtum ſub luna fuiſſe; quandoquidem lunam ſubiens, eandem eclipſare palam & conſtanter viſus eſt? Et ne quis exiſtimare poſſit, cometen hunc immobilem fuiſſe, & à communi cæterorum conditione exorbitantem, addit ſcriptor: *Quidam cometen hunc gladij ſpeciem exprimere, & ab Occidente in orientem moueri, ac lunæ appropinquare, defectionisque illius tenebras videntes, ita rem interpretati ſunt, conſpiratione facta, principes Chriſtianos ab occidente aduerſum Turcas venturos, eosque debellaturos. Turcæ quoque eo portento in timorem non leuem inciderunt.* Quod ſi hoc ergo non ſemel, ſed ſæpius factum eſt, quid ni authore naturæ iubente, etiam hodie accidere poſſit?

Certe quidem ſi ex ſimplici oculorum intuitu iudicium hac in re, quaſi de plano, ferre liceat, in eam potius inclino ſententiam, cometam nuperum aliud non fuiſſe, quam exhalationem ardentem. Cum enim illum tam per tubum opticum, quam liberis oculis, vna cum aliis etiam Mathematicis, tam Viennæ, quã Græcii, diligenter aliquoties inſpexiſſem & conſideraſſem, plane aduerti, lucem ipſius nequaquam, vt aliarum ſtellarum, viuidam, ſolidam, & claram; ſed potius languidam, obtuſam, & quaſi ſubobſcurã eſſe; adeo, vt quod in coloribus, apparentibus aliisq; obiectis non ſolide terminatis fieri ſolet, clarius etiam ſine tubo, quam cum tubo conſpiceretur. *De nouo cometa coniectura.*

Et quanquam ex altera parte, cometam illum ſupra lunam eſſe, vel hoc argumentum initio ſuadere videretur, quod per tubum opticum non ita videretur multiplicari, ſicut luna, & alia obiecta infra lunam *Argumentum Phyſicum, quo videtur probari: cum non fuiſſe ſublunarem.*

poſita multiplicantur, imo vero non magis fere multiplicari videretur, quam ipſius firmamenti ſtellæ; accuratius tamen poſtea conſideranti, hoc ipſum argumentum parum momenti habere viſum fuit; quando etiam iis, qui ſupra lunam cometam illum eue-hunt, pariter diſſoluendum animaduerti. Quotquot enim ex his audire, vel legere hactenus licuit, nullus eſt qui cometam hunc ſupra ſolem perpetuo conſtitutum fuiſſe aſſerat; neque tamen interim per tubum inſpectus, vnquam adeo multiplicari viſus fuit, quemadmodum in eadem diſtantia ſol multiplicari ſolet. Qua ergo ratione argumentum, ab ea tubi repræſentatione petitum, ſoluent iſti, eadem ratione ſoluetur ab aliis, qui dicunt, cometam illum infra lunam fuiſſe.

*Diſſolui-tur.* Nec ego aliam rationem eius rei inuenio, quam exiguitatem luminoſi corporis, quod à longe, tanti ſpatii interuallo, nudo oculo aſpectum, quia, ob exilitatem, non bene terminatum apparet, ſed ſpuriis, vt ita dicam, radiis circumfuſum, facile maius intuenti videri ſolet, quam ſit, aut certè in ea diſtantia videretur, ſi præciſis illis radiis intueri liceret. Iam vero quia tubus opticus oculorum aciem auget, radioſque illos ſpurios & aduentitios reſecat, fit, vt viſum obiectum lucidum & exile, radiis aduentitiis iam exſpoliatum non multiplicare videatur, in ea proportiòne, qua ſolet alia obiecta multiplicare: quod in omnibus ſtellis firmamenti; vti & in omnibus planetis minoribus, imò & in candela, ſeu igne quolibet, à longe, debili præſertim viſu conſpecto, quotidie licet cernere. Sed hæc diſputandi tantum, non definiendi cauſa dicta ſunto.

Neque

Neque vero eſt quicquam, cur Philoſophus cometas ſublunares defenſurus, conſtringi ſe patiatur illo Vitellionis pronunciato lib. 10. theor. 60. exhalationes non vltra ſeptendecim milliaria germanica aſcendere; hoc enim falſum eſſe pluribus probat Cardanus lib. 4. ſubtilitatum; vbi docet exhalationes quintuplo altius aſcendere, quam Vittellio dixerit: quem ſequitur ex Mathematicis Sculteтus apud Tychonem, lib. 2. Phænom. cap. 10. mem. 2. pag. 411. vbi docet vapores 193. milliarium germanicorum altitudinem attingere; idemque ex parte tuetur Abraham Roggenbach cap. 17. Neque mihi incredibile videtur, ſubtiles illas & prope iam ignitas exhalationes ad concauum vſque lunæ ſubuehi poſſe; nec tamen niſi ad certam diſtantiam lumen in illis reflexum videri poſſe, ob diſtantiam & debilitatem luminis. &c. *De altitudine exhalationum.*

Et vero nec illos, qui cometas ſupra lunam euehunt, circa altitudinem exhalationum conuenire, patet ex pluribus diſceptationibus, quas tum de crepuſculorum altitudine ac initiis: tum de refractionum quantitate, inter ſe pertinaci ſanè ſtudio agitarunt Tycho Brahe, & Chriſtophorus Rottmannus, vt videre eſt in epiſtolis Tychonis ad Rottmannum datis Anno 1588. 21. Febr. & 24. Nouemb. in quarum priori ita Tycho: *Vides itaque crepuſculi, ſiue matutini, ſiue veſpertini menſuram in circulo verticali, nusquam 17. gradus excedere; quod nimis magno interuallo tuam animaduerſionem* (de 24. ſcilicet gradibus, vt ex præcedenti & ſequenti epiſtola liquet) *anteuertit.* Ex quo patet, Tychonis & Rottmanni obſeruationes hac in re ſeptem gradibus inter ſe differre. *Tycho & Rottmannus diſſident.*

 Re-

*Reſp. 2. cometas aliquando in prodigiis habendos.* Reſpondetur ſecundo, apparitiones eiuſmodi cometarum nouarumque ſtellarum extraordinarias videri poſſe, & nonnunquam in prodigijs numerandas; quarum proinde certam rationem reddere non tenemur. Licet enim corpora cæleſtia ſint natura ſua corruptionis expertia; poteſt tamen Deus, ſuo arbitratu, ob finem, quem ipſe nouit, reique potiſſimum nouæ alicuius & grandis ſignificandæ gratia, vel ad mortales terrefaciendos, atque à ſceleribus reuocandos, ac ſimul etiam vt Dominum ac conditorem cœlorum ſeſe tantò euidentius comprobet, nonnunquã etiam illic veræ ac phyſicæ mutationis aliquid, præter communem rerum ordinem, inducere. *Prodigia frequentia in cælis.* Sicut etiam re ipſa ſubinde eum in hoc genere varia effeciſſe nouimus; vt cum præter naturæ ordinem, Ioſue pugnante, ſolem ac lunam ſtitit, Ioſue 12. v. 12. cum rogante Ezechia, ſolis vmbram in horologio Achaz retraxit decem lineis horarijs, lib. 4. Reg. c. 20. v. 11. cum in paſſione Chriſti, ſolem contra naturæ curſum, in ipſo plenilunio, obſcurauit, Math. 27. v. 45. Lucæ 23. v. 45. cum ſolem eundem poſteà, centum circiter annis præterlapſis, rurſum extraordinaria eclipſi affecit: de qua Tertullianus lib. ad Scapulam c. 3. *Tertul.* *Nam ſol,* inquit, *in conuentu Vticenſi, extincto pene lumine, adeo portentum fuit, vt non potuerit, ex ordinario deliquio hoc pati, poſitus in ſuo Hypſomate & domicilio Habetis Aſtrologos. &c.*

*S. Auguſt. de prodigio Veneris.* Denique & S. Auguſtinus lib. 21. de Ciuitate Dei. c. 8. ex Marco Varrone ſimile portentum de ſtella Veneris refert: *In cælo,* inquit, *mirabile extitit portentum. Nam in ſtella Veneris nobiliſſima, quam Plautus veſperuginem, Homerus Heſperum appellat, pulcherrimam dicens, Caſtor ſcribit,*

*tan-*

Digitized by Google

*tantum portentum extitiſſe, vt mutaret colorem, magnitudinem, figuram, curſum; quod factum neque antea, neque poſtea ſit.* Vbi Auguſtinus. *Quid ita diſpoſitum eſt,* inquit, *ab authore naturæ cœli & terræ, quemadmodum curſus ordinatiſſimus ſyderum? Quid tam ratis legibus fixiſque firmatum? Et tamen quando ille voluit, qui ſummo regit imperio ac poteſtate, quod condidit, ſtella præ cæteris magnitudine atque ſplendore nobiliſſima, colorem, magnitudinem, figuram, & quod mirabilius eſt, ſui curſus ordinem legemque mutauit. Turbauit profecto tunc, ſi vlli fuerunt, canones Aſtrologorum, quos velut inenarrabili computatione de præteritis ac futuris aſtrorum motibus conſcriptos habent: quos canones ſequendo, auſi ſunt dicere, hoc quod de Lucifero contigit, nec antea, nec poſtea contigiſſe.* Ita Auguſtinus.

*Turbātur aliquando canones Aſtrologorum.*

Neque eſt hoc ſane confictum argumenti effugium, ſed digna Chriſtiano homine philoſophandi ratio; ipſis Sanctis Patribus admodum vſitata; qui hæc & quæ ſunt huius generis, etiam cum in ipſa aliquando aeris plaga accidunt, ad portenta, eaq; opera, quæ præter naturæ ordinem à Deo fiunt, referunt; vt ex Tertulliano loc. cit. & Auguſtino ibidem & lib. 2. de ciu. c. 23. & lib. 3. c. 1. & Nicephoro lib. 3. c. 4. videre, eſt.

*Diuina prodigia agnoſcere, Chriſtiano digna philoſophandi ratio.*

Eiusdem generis eſt, quod de cæleſti itidem quodam chaumate ſcribit Auguſtinus lib. de vrbis excidio tom. 9. quando circa Annum CCCXCVI. ardente cœlo, terraque tremente, Conſtantinopolitanæ vrbi excidium imminere videbatur: *Volens ſiquidem Deus,* inquit Auguſtinus, *terrere ciuitatem, & terrendo emendare, terrendo conuertere, terrendo mundare, terrendo mutare, ſeruo cuidam ſuo fideli, viro, vt dicitur, militari, venit in reuelatione,*

*Prodigioſum chauma caleſte Auguſt.*

*ne, & dixit ei, ciuitatem venturo de cælo igne perituram; eumq́ admonuit, vt Epiſcopo diceret. Dictum eſt; non contempſit Epiſcopus, & allocutus eſt populum. Conuerſa eſt ciuitas in luctum pœnitentiæ, quemadmodum quondam illa antiqua Niniue.*

*Tamen ne putarent homines illum, qui dixerat, vel falſitate deceptum, vel fallaciter decepiſſe, venit dies, quem Deus fuerat comminatus: intentis omnibus, & exitum cũ timore magno exſpectantibus, noctis initio, tenebrante iam mundo, viſa eſt ignea nubes ab oriente; primò parua, deinde paulatim, vt accedebat ſuper ciuitatem, ita creſcebat, donec toti vrbi ingens terribiliter immineret. Videbatur horrenda flamma pendere; nec odor ſulphuris deerat: omnes ad Eccleſiam confugiebant; non capiebat multitudinem locus; baptiſmum extorquebat quisque à quo poterat. Non ſolum in Eccleſia, ſed etiam per domos, per vicos, & plateas, ſalus ſacramenti exigebatur, vt fugaretur ira, non præſens vtiq;, ſed futura. Attamen poſt magnam illam tribulationem, vbi exhibuit Deus fidem verbis ſuis, & reuelationi ſerui ſui, cœpit vt venerat, minui nubes, paulatimq́ conſumpta eſt.*

*Terret Deus prodigiis homines vt emendet*

*Populus ſecurus paulatim factus, iterum audiuit, omnino eſſe migrandum; quod ciuitas eſſet proximo ſabbatho peritura; migrauit cum Imperatore (*Arcadio*) tota ciuitas. Nemo in domo remanſit; nemo domum clauſit: longe recedens à mænibus, & dulcia tecta reſpiciens, relictis chariſſimis ſedibus, voce miſerabili vale fecit. Et aliquot millibus tanta illa multitudo progreſſa, vno tamen loco fundendis ad Deum orationibus congregata, magnum fumum ſubito vidit, & vocem magnam emiſit ad Deum: tandemque tranquillitate perſpecta, miſſis; qui renuntiarent quæ peracta ferant, hora tranſacta, & renuntiantibus, quod ſalua vniuerſa mænia & tecta conſiſterent, omnes cum ingenti gratu'atione redierunt. Nemo de domo ſua quicquam perdidit: patente, omnis bono, ſicut dimiſit, inuenit.*

Quid

*Quid dicemus? Vtrum ira iſta Dei, an potius miſericordia fuit? Quis dubitet, miſericordiſſimum patrem corrigere voluiſſe terrendo, non perdendo ferire, quando nihil hominum, nihil domorum, nihil mœnium tanta impendens præſentia læſit? Prorſus ſicut ſolet manus erigi ad feriendum, & conſternato illo, qui feriendus erat, miſeratione reuocari: ita factum eſt illi ciuitati.* Hactenus Auguſtinus.

Sed & Philaſtrius in ſuo catalogo non ſolum eadem ratione de terræ motu philoſophatur, ſed & acriter perſtringit aliter philoſophantes: *Non attendentes*, inquit, *Dei potentiam, elementorum naturæ adſcribere audent potentiæ motionem, vt quidam philoſophi vani, qui rerum naturæ hoc adſcribentes, Dei potentiam non cognouerunt: quod etiam in huiuſmodi rebus indignatio Dei ac potentia operatur, & ſuam commonet creaturam ad conuerſionis cauſam & vtilitatem, quippe malorum peccantium, ac redeuntium ad Dominum ſaluatorem atque creatorem.* Equidem terræ motus, quandoque naturaliter fieri non nego; ſed & à Deo nonnunquam ſupra vim naturæ excitari, nil dubito. *Philaſtr.*

Huius ſententiæ eſt etiam S. Damaſcenus lib. 2. orth. fid. cap. 7. qui ſpeciatim de cometis ita diſſerit, vt in eam plane eat ſententiam, quæ & ore vulgi dudum celebratur; præſignificare videlicet, Deo indice & authore, inſolitum aliquid & triſte; ſpeciatim etiam *triſtes belli clades, & funera Regum*, vt poeta ille cecinit; id quod de cometa Anni MDCXVIII. abunde ſatis experti ſumus, atque etiamnum experimur. Verba Damaſceni ſunt: *Aggignuntur autem*, inquit, *& frequenter cometæ, ſigna quædam interitum Regum, qui quidem non ſunt ex iis aſtris, quæ à rerum initio facta ſunt; ſed diuina iuſſione opportuno tempore conſtituuntur, atque rurſus diſ-* *Damaſcenus de cometis.*

*ſoluuntur.* Subiungit de ſtella Magorum: *Cum autem,* inquit, *in miſeratrice & ſalutari Domini natiuitate ſecundum carnem, propter nos, à magis ſtella viſa eſt, non ex ijs fuit aſtris, quæ in principio facta fuerunt. Quod & ex hoc perſpicuum eſt, quod aliquando quidem ex oriente in occaſum peragebat curſum; aliquando verò ex Borea in Auſtrum; & quandoq; occultabatur, quandoque manifeſtabatur; hoc enim ordinationis & naturæ aſtrorum non eſt.*

Quod ſi temporum hiſtorias inueſtigabimus, facile inueniemus, ſingulis ætatibus eius generis cæleſtia portenta, atque etiam ignita phaſmata complura, ſæpe etiam rerum futurarum prænuntia, Deo iubente illuxiſſe, ad peccata hominum ſiue emendanda, ſiue caſtiganda. Dignum relatu eſt, quod hoc noſtro primum tempore ad initia tumultus Boëmici in ipſa Boemia accidit; & ab oculato teſte optimo & doctiſſimo viro Reuerendo Domino Magiſtro Daniele Alberto Hageck, Parocho ac Decano Litomislienſi, qui poſtea pro fide catholica & verbera & vulnera, neſcio an non ipſam deniq; mortem à fidei hoſtibus perpeſſus, literis Viennâ datis Anno 1618. 27. Iunij, ad quendam è Societate noſtra presbyterum, his ipſis verbis perſcriptum fuit. *Mirabile quiddam V. R. Paternitati communicabo, quod ipſemet cum alijs pluribus 26. Iunij* (eiuſdem Anni 1618.) *hora ſecunda noctis hiſce oculis ſpectaui. Proſpiciens ex eminentiore loco Parochiæ, vidi lumen quoddam in aere inſtar lunæ; maius tamen ac ſplendidius. quod poſt puſillum temporis in duas ferè æquales partes eſt diuiſum; quarum vna* (rurſum) *in tres alias fuit diſtincta. Atq; ita ſtabant quatuor maxima lumina, à ſe remota* (*ſuſpicabar incendium grande in quatuor diſtinctis locis;*) *à me tamen aliquot milliaribus*

*Nouum huius temporis prodigium in Boemia cometis ac bellorum motibus grauium.*

*Præ-*

Pragam verſus diſtantia. Et ecce vix oculos reflexi, cum repente quintum lumen aliunde aduolat, etiam perfectè ſphæricum; ſupra quod diſtinctiſſimè vidi crucifixum, facie verſa ad quatuor lumina, rubicundum tamen quaſi ſanguinem. Quem dum attonitus intueor, mox alia luminaria priora, vno excepto, viſa ſunt mihi habere cruces ſanguineas. Non fidens (autē) propriis oculis, quæro ex (præſentibus ac) ſimul ſpectantibus, quidnam videant? Illi hoc idem ſe videre affirmant. Tandem poſt aliquantum temporis, omnia in vnum coaleſcunt, efficiturque maximum lumen, ſupra quod crux, cum duabus lanceis ſanguineis apparuit. Iterum (vero) dimiditur in tot partes; atque ita per plures vices modo coniungebantur; modo à ſe inuicem disiungebantur, donec omnia (ſenſim) vnum poſt aliud, deficerent. Non aliter iudico, quàm hæc grauiſſima Dei vindictæ ſigna fuiſſe: &c. Vix alteri fidem adhiberem, niſi ipſe oculis propriis longo tempore diſtinctiſſimè ſpectaſſem. Sphæræ omnes erant igneæ, cruces verò ſanguineæ; ita vt crucifixus ille videretur etiam ſanguinem ſpargere. Hactenus literæ integerrimi viri.

Quæ & plura ſimilia, poſſim in hiſtoriis obuia planè teſtantur, eſſe etiamnum Deum in cœlis, qui præter naturæ vim ac ordinem ad commonefaciendos homines, ſuamque potentiam demonſtrandam, varia omnis generis portenta ac prodigia identidem ſoleat perpetrare. Vt proinde ſapienter concludat Tertull. ad Scapulam cap. 3. cum pluribus de huiuſcemodi rebus diſſeruiſſet. *Omnia hæc ſigna ſunt imminentis iræ Dei, quam neceſſe eſt, quoquo modo poſſumus, vt & annuntiemus, & prædicemus, & deprecemur interim localem eſſe. Vniuerſalem enim & ſupremam ſuo tempore ſentient, qui exempla eius aliter interpretantur.*

*Sapiens pronuntiatū Tertulliani.*

 Mini-

*Conſentiūt etiā Mæſtlinus & Tycho.*

Minimè igitur à Chriſtiano Philoſopho alienum eſt exiſtimare, cometas quoque aliquos ad hoc genus diuinorum prodigiorum & portentor. pertinere, quorum ille ſolum exactam poteſt reddere rationem, qui facit: quando nec vera portenta eſſent, ſi naturæ ſolum ordine & lumine circumſcriberentur. Quod quidem rectè mihi etiā ex Mathematicis huius ætatis agnoſcere viſi ſunt Mæſtlinus, & ipſe Tycho Brahe, qui l. 2. de mundi ætherei recentioribus Phænomenis cap. 10. memb. 1. his verbis ſcribit: *Interim piè & ſobriè Mæſtlinum ſentire iudico, qui omnipotentiæ diuinæ has miraculoſas generationes immediatè aſcribit, & in naturæ ſecretis reponit.*

*Tycho non conſequēter à cometis vrget liquiditatem cælorum.*

A quo tamen, vicisſim hoc iure poteſt exigi, vt etiamſi forte ſuis obſeruationibus & demonſtrationibus euicerit, aliquos ſubinde cometas (de omnibus enim non poſſe, antea demonſtrauimus) ſupra lunam à Deo effici, vt ne propterea conclamatum eſſe velit, contra receptam à Patribus & Philoſophis cœlorum ſoliditatem, cùm Deo æquè facile ſit, in pleno ac ſolido corpore, aliud corpus conſtituere ac mouere; ac in vacuo; niſi forte Tycho ex Lutheri ſchola ad Caluinum degenerauit; qui aduerſus Catholicam fidē inter alia etiam hoc impium dogma prodidit, non poſſe per abſolutam etiam Dei potentiam duo corpora eſſe in eodem loco mutua penetratione.

*Dei potentia in operatione varios habet modos.*

Quanquam nec hoc quidem neceſſarium eſt, vt reipſa ſemper fieri affirmetur. Quando non eſt difficile Deo etiam abſque penetratione corporum, ſolido cœlorum corpori nouam lucem indere: qui ipſi firmamento iam ante ſecundo creationis die produ-

cto &

ſto & conſolidato, ſtellas & ſydera quarto primum die inſeruit. Geneſ. 1. v. 16. Quod ſi conſtanti & durabili adeo prodigio, Deus tum Iſraelitis ad terram promiſſam tendentibus, Ducem ſe præbuit, per diem quidem, columna nubis iudice ac prodromo, per noctem autem columna ignis, vt videre eſt Exodi 13. v. 22. & Pſal. 77. v. 14. tum etiam Magos, ſtella mirabili duce, in varios motus vndique circumacta, duxit ad Chriſtum infantem; quid ni etiam hodie continuare aliquando edita à ſe prodigia & miracula poſſit?

Reſpondetur tertio. Etiamſi concedamus, id genus ſtellas quaſdam fuiſſe ſole, imo etiam cæteris planetis altiores, atque etiam citra vllam diuini miraculi vim in cœlo conſtitutas, nihilominus tamen ſobrie philoſophanti, non deeſſe plures probabiles modos, quibus id abſque omni noua generatione & corruptione fieri potuiſſe explicetur. Primus eſſe poteſt ſi dicatur, in ſuperioribus cœlis quoſdam epicyclos eſſe, nec adeo magnos, vt ſenſibilem in eis ſtellarum motarum declinationem efficiant, nec adeo paruos, quin ſtellas in perigæo vtcunq; ſenſibiles, ſubducere in apogæo viſui noſtro poſſint; præſertim ſi ipſæ etiam ſtellæ iis infixæ irregularis figuræ eſſe ponantur, vt de maculis ſolaribus inferius dicetur: ſic enim vtrumq; facile in tanto interuallo fieri poterit; etiamſi interim epicycli illi reipſa diametrum aliquot millium milliarium contineant. In his ergo epicyclis ſi ſtellæ conſtituantur tardiſsimi motus, fiet, vt ſtella quæpiam longo etiam tempore, cum in perigæo verſatur, à nobis aſpectabilis ſit; poſtea vero ob nimiam altitudinem & quam in tanta diſtantia præfefert paruitatem,

*Reſponſio 3. ad cometas, quædam forte etiam naturaliter in cœlis potuiſſe gigni.*

*Primus modus.*

 videri

videri amplius non poſſit. Scio id non placere Keplero in lib. de ſtella noua Serpentarii cap. 21. & fateor, promiſcue omnibus eiuſcemodi phænomenis applicari non poſſe; ſed quin ſubinde id etiam fieri poſſit, non video quid obſtet.

*Secundus modus.* Secundus modus eſt, ſi dicamus, in iiſdem ſuperioribus cœlis ſeu diuerſis cœlorum annexis orbibus, ſparſim ac promiſcue diffuſas eſſe particulas quaſdam denſiores, quarum ſingulæ quidem ob ſuam paruitatem, in tanta diſtantia, videri à nobis haud poſſint; poſſint tamen, ſi plures ſimul in vnum quaſi cumulum coeant, & per iuxtapoſitionem coniungantur: ſic enim fiet, vt quamdiu ita ſemel iunctæ perſeuerant, videantur inſtar aliarum ſtellarum, poſtea vero ſenſim rurſum à ſeinuicem disiunctæ, ſub aſpectum amplius non cadant. Parique ratione explicari poterit, aliquas ſtellas (vti dicunt de ſpica Virginis) minores nunc apparere, quam olim viſæ fuerint: etſi res hæc mihi quidem adhuc videatur incerta.

*Defenſus Ingolſtadij.* Atque hunc modum generationis cometarum, (abſtrahendo à ſoliditate & liquiditate cœli) video re ipſa nunc in proximo cometa Anni 1618. fuiſſe approbatum, ac publicè defenſum, in Academia Ingolſtadienſi. Neque negari poteſt, modum vtrumque eſſe poſſibilem; etſi promiſcuè, vt dictum, omnibus applicari nec poſſit, nec debeat: neque verò poſterior ille modus ab Ariſtotele, in antiquis Philoſophis refellitur; cum illi, quando cometarum generationem plurium planetarum concurſu generari dixerunt, de ordinariis planetis ac ſtellis (quæ alias ſolent eſſe aſpectabiles) locuti fuerint, vt videre eſt apud Ariſtotelem

lib. 1. Meteor. cap. 6. quo ſenſu, rectè illi ab Ariſtotele ibidem refelluntur: nos verò loquimur de extraordinarijs planetis, quales etiam non improbabiliter cenſentur à nonnullis ipſæ maculæ ſolares.

Vt igitur ex his, quæ hactenus diſputata ſunt, de cometis alijsque nouis ſtellis, meam ſententiam ſummatim explicem, breuiter dico, aliquando eſſe ſublunares, vt in prima reſponſione demonſtrauimus; aliquando effici poſſe extraordinario miraculo in cœlis, aliquando forte etiam ſine miraculo, idque nunc vno, nunc alio modo, ex duobus illis, quos ſuperius retulimus: quæ omnia ſatis hactenus comprobauimus. *Summa ſententiæ.*

Quod ſi nihil horum placeat; aut certè ratio particularis obſtet, cur nihil horum aſſeri poſſe videatur, dicere licebit cum Seneca, lib. 7. natural. quæſt. cap. 1. multa dari, quæ eſſe concedimus; quæ tamen qualia ſint ignoramus. Et verò eſt in hac re particularis aliquando cauſa, cur ex motu quidem, aut parallaxibus, certi nihil de cometis, alijsue nouis eiuſmodi ſtellis ſtatui poſſe videatur; eo quòd aliquando motum habere videantur planè irregularem, nullisque certis legibus definitum. Quod quidem de ſtella noua, quæ Magos duxit ad præſepe, certiſſimum eſt; *quia aliquando quidem ex oriente in occaſum peragebat curſum; aliquando verò ex Borea in Auſtrum; & quandoque occultabatur, quandoque manifeſtabatur*; aliquando penitus conquieſcebat, pro arbitratu mouentis Dei, vt etiam ſuperius reſp. 2. ex Damaſceno retulimus: idemque ob eandem cauſam probabiliter fit, aut fieri poteſt, quoties noua eiuſmodi ſtella, extraordinario miraculo, ad rem certam ſignificandam à Deo efficitur. *Seneca.* *Contrariū quandoq; locum parū perſpectus ab motu & varius motus.*

Quod

Quod ex parte etiam circa noſtri temporis cometas nouaſque ſtellas obſeruarunt Mathematici; ſanè de cometa Anni 1580. ſcribit Tycho lib. 2. de nouis phænom. cap. 10. memb. 3. cum *ipſam primi mobilis reuolutionem ſuo proprio curſu ab oriente in occidentem toto durationis tempore anteuertiſſe; perpetuoque contra ordinem ſignorum in antecedentia fuiſſe delatum.* Contrarium verò ſcribit de noua ad Caſſiopeam ſtella, quæ vt ait idem memb. 1. *vltra annuum tempus in vno eodemque firmamenti loco immota conſpiciebatur.*

*Tycho de cometis Anni 1580 & 1590.*

Sed & rurſum de cometa Anni 1690. in literis eiuſdem Anni Cal. April. ad Landgrauium Haſsiæ his verbis ſcribit Tycho: *Quarta columna tabulæ quantitatem arcus motus diurni, quem cometa proprio curſu, in ſuo quem deſignauit arcu abſoluit, ob oculos ponit; ibique multò concitatiorem fuiſſe, quam vbi ad conſummationem tendebat, liquido patet. Neque tamen prærupto, aut tumultuario curſu ciebatur, ſed ordinario,* (alioqui tamen atque alib. vt dictum) *& à celeriore in tardiorem ſucceßiuè atque conuenienti proportione ferè* (ſed non verè) *remittente; quod etiam ex quarta illa columna ſatis colligere licet.* Ita Tycho. Certè quidem hic ipſe motus cometarum tam incertus & irregularis (qui non ſolum plærumque difficillimam eorundem reddit obſeruationem; ſed quandoque etiam incertiſſimas efficit hypotheſes) ſublunares potius eſſe, aut certè miraculoſos, quam æthereos & naturales indicare videtur. Sed hæc de cometis nouiſque ſtellis ſatis.

## §. V. *De maculis Solaribus.*

Ad tertium, ſcilicet maculas Solares, quod attinet, fateor imprimis, eas & reipſa exiſtere; & luna ſuperio-

periores eſſe; etiamſi multi eas multo tempore aut prorſus negarint; tubi aut oculorum vitia & maculas, non ſolis eſſe rati; aut certè luna ſuperiores non eſſe exiſtimarint. Quorum vtrumque refellitur, non ſolum quia ab iiſdem diuerſo tempore, idque ſatis diuturno, (ſpatio fere duodecim vel quatuor decim dierum) ſed etiam quia eodem tempore in diuerſiſſimis remotiſſimisq; locis à diuerſis ſub eodem ſolis loco (niſi quantum proportionali motus progreſſio, aut locorum diſtantia variauit) magna proportionum vniformitate conſtanter viſæ ſunt; atque etiamnum videntur. *Maculæ ſolares ſupra lunã.*

Et quia mihi res hæc, cum primum vel per ſuſpicionem innotuit, inquiſitione ſpeculationeq; digniſſima viſa eſt; ſtudium adhibui, vt quantum quidem ad phyſicam conſiderationem pertinet, proprio etiam experimento, aliquam eius notitiam compararem: ductus illo, de quo ſupra, Ariſtotelis exemplo, afferentis, *Non ſolum AEgyptij; ſed & nos vidimus.* Igitur cum eius rei incertus quidã rumor iam antea aliunde fuiſſet allatus, accidit Anno M DC XI. die 21. Octob. hora ferè dimidia ante decimam noſtram antemeridianam, hoc eſt duabus horis cum dimidia antemeridiẽ, vt aptiſſima eius rei explorandę ſe offerret occaſio. Cum enim eo tempore cœlum tenui quadam nebula ita obductum eſſet, vt tamen ſolis diſcus, radiis vehementioribus vndiq; reciſis, plane ac ſincere ſpectabilis eſſet, admoto tubo optico, non difficulter maculas quæſitas in eo deprehendo. Et mox admiratione ſimul & hilaritate perfuſus, ad inſolitum ſpectaculum plures aduoco & inuito; qui pari affectu diu multumque vna mecum rem eandem contemplati ſunt. *Obſeruatæ ab auctore.*



Digitized by Google

Inde vero totius anni ſequentis curriculo, variis modis, ac præſertim directa per tubum inſpectione, (quæ ad phyſicam conſiderationem plus habere videbatur momenti) pene quotidie, eas obſeruaui; obſeruationibus etiam, quantum ex oculorum iudicio notare licuit, in chartam rudi quanuis Minerua coniectis: cum interim Mathematici noſtri, & illo ipſo tempore, & inde iam aliquot annorum continuato ſtudio, longe accuratiori methodo, non ſolum molem ſingularum, ſed etiam motum diligenter obſeruarint.

Quibus ita conſtitutis, fatendum quidem eſt, eas maculas ſane difficilem habere explicationem; non modo ſi ſoliditatem incorruptibilitatemque cœlorum tueri velimus, ſed etiam ſi quis cœlos, aut liquidos, aut corruptibiles eſſe affirmet: quandoquidem incredibile eſt, & vt ita dicam, inexplicabile, quomodo tot & tam uaſta corpora, tam frequenter, imo continua quaſi ſerie, in cœlis, & quidem iuxta puriſſimũ ſolem, de nouo generentur & corrumpantur. Sed quia de hac re in proprio opuſculo pluribus diſſerui, id ſolum in pręſentiarũ reſpondeo, ea quæ circa ſolares maculas contingunt phænomena, hiſce conditionibus ac hypotheſibus, partim propriis, partim alienis experimentis deprehenſis, ſatis commode explicari & defendi poſſe, abſque ulla cœlorum corruptibilitate & liquiditate: ſi propriis epicyclis inſitæ circa ſolem moueri conſtituantur, vt etiam docuit Leſſius noſter de prouid. lib. 1. cap. 2.

*Conditiones & hypotheſes ad tuendas maculas citra liquiditatem & corruptibilitatem cælorum.*

Prima conditio eſt, quod maculæ variæ admodum & irregularis ſunt figuræ, ac plerumque in modum diſci compreſſæ, latioreſque adeo & longiores,

quam

quam craſsiores, abſque vlla certa laterum terminatione & circumſcriptione; plane inſtar flocci alicuius lanei, aut niuei; ſiue etiam inſtar volantis muſcæ, aut *macilenti pulicis*, vt de ſuo etiam ſub ſole Mercurio loquitur Kepplerus. Secunda conditio eſt, quod maculæ plerumque non ſunt vnum quoddam continuum corpus, ſed aggregatum quoppiam, ex plurium & variorum corpuſculorum opacorum, quaſi temere conglomeratorum, ſeu conſociatorum, coitione reſultans: id quod etiam viſu cernitur: cum in una ſæpe maculâ, ſex, octo, decem, aut plura eiusmodi corpuſcula minutiora numerare & diſtinguere liceat; præter ea, quæ ob exilitatem, aut nimiam coniunctionem ſæpiſſime viſu diſcerni non poſſunt. Tertia conditio eſt, quod & maculæ ipſæ, & corpuſcula ex quibus conſtant, non eundem inter ſe ſitum ac compoſitionem conſtanter retinent, ſed ſæpe proprio motu à ſe ſenſim diſsociari, aut progreſſu temporis magis ſub ſole conſociari videntur; quod argumento eſt, non in iiſdem ſphæris omnes circumferri. Quarta, quod ſolem proxime non circumſtant, ſed magnum ſatis circulum ſub ſole, aut circa ſolem conficiunt, de qua re alibi plura. Quinta eſt, quod ſtato tempore, & ordine ſuum ſub ſole motum nonnihil variant.

Ob primam etenim, ſecundam, & tertiam conditionem accidit, vt maculæ ſuam figuram quotidie ferè non parum mutare, atq; etiam vt ſubinde coniunctis, aut rurſum disiunctis, ſub ipſo primum ſole, corpuſculis, ex quibus cōſtant, quaſi de nouo generari, aut corrumpi ſub eodem ſole videantur; cum in ingreſſu ſolis, aut exitu, ob exilitatem ſingula ejusmodi *Applicatio*

modi corpuſcula videri non poſſent: quanquam id nonnunquam etiam accidere poteſt, ob figuræ irregularitatem variamq; conformationem ad oculum. Ob quartam & quintam conditionem fit, vt eædem aut nunquam, aut non niſi ſero admodum ſub ſolem redeant, nec ſi forte redierint, deprehendi facile poſſint; præſertim etiam ob figuram interim, diuerſo corpuſculorum, ex quibus conſtat motu, diſturbatam, vt dictum. Eademque eſt ratio facularum ſolarium, quæ aliud eſſe non videntur, quam inter ſolares maculas etiam ob paruitatem, aut certam ſitus conformationem, quandoque non viſibiles, refractum, aut etiam reflexum ſolis lumen; de quo alibi. quod ſi compertum fuerit, motum macularum ſuum in ſole centrum quandoque mutare vt quidam aiunt,' nil obſtat, quominus eius conuenientes aſsignentur ſeu Epicycli ſeu Eccentrici, ad eiusmodi motus diuerſitatem tuendam, etiam abſque corruptione aut liqueſcentia cœlorum.

*Faculæ ſolares.*

*§. VI. De Mercurio, Venere & Marte.*

Ad quartum, de Mercurio & Venere ſolem ambientibus, Reſpondeo inde hoc ſolum effici, hos planetas non habere proprios ac diſtinctos cœlos terram ambientes, ſed ſolum epicyclos proprios, in ipſo ſolis cœlo poſitos, ſolemq; ipſum ambientes, in quib' circa ſolem ferantur, ſine vlla vel ruptura vel penetratione cœli ſolaris. Id quod proinde non quidem ſoliditati & incorruptioni cœlorum, ſed diſpoſitioni ſolum, ac numero eorundem hactenus recepto, & non tam à Philoſophis, quam ab ipſis Aſtronomis, ex im-

*Mercurius & Venus.*

per-

perfecta obſeruatione motus planetarum introducto aduerſatur, vt quæſt. 10. pluribus dicetur.

*Periodus Iouis & Saturni.*

Nec ſpecialis aliqua difficultas eſt, de periodo Iouis & Saturni; qui cum iuxta ipſius etiam Tychonis obſeruationes, ſole nunquam ſint inferiores, ſed ſublimioribus, maioribusque periodis ac circulis, terram ſimul ac ſolem ambiant, nec cœlum, aut viam ſolis, alteriusue planetæ aut ſyderis interſecent; proprios ſibi cœlos ac ſphæras ſole vndique altiores retinent.

*De Marte difficultas.*

At vero ad Martem quod attinet, qui iuxta Tychonis obſeruationes & hypotheſes, ipſum cœlum, ſeu viam ſolis non modico ſpatio interſecat, hoc opus hic labor eſt, vt ſimul vtrumq; tueamur, & ſoliditatem ſcilicet cœlorum, & Tychonis hypotheſes, aut ſaltem obſeruationes: & mallem hac de re Clauium aliquem, vti in hoc genere cumprimis ſapienter ſolebat, diſſerentem audire & ſequi: quam minus tritam aliis viam differendo quodammodo præire. Sed quia ita argumenti neceſſitas poſtulat, citra cuiusque præiudicium aut iniuriam, dicam ſincerè quod ſentio, non tam priuato animi ſenſu, quam publica optimorum Mathematicorum iudicia ſecutus.

Equidem primò hypotheſes Tychonis ab eius obſeruationibus diſtinguo, vt iam vniuerſim initio huius capitis §. 2. diſtinguendas monui. Siquidem licet obſeruationes Tychonis recipiant communiter Mathematici recentiores; hypotheſes tamen eiuſdem ex obſeruationibus deductas reſpuunt multi; ſpeciatim omnes illi, qui Ariſtarchicum, ſiue Pythagoricum, ſeu, quod idem eſt, Copernicanum ſyſtema ſequuntur.

*Hypotheſes & ſyſtema Tychonis reiicitur etiam à præſtantiſsimis Mathematicis.*

In quibus Chriſtophorus Rottmannus, Mathematicus Landgrauianus epiſt. ad Tychonem Anno 1588. 13. Cal. Octob. inter epiſtolas Tychonis pag. 128. & 129. ita ſcribit: *Quod tamen exiſtimas, generalem illam ſphararum diſpoſitionem, quo diligentius perſpexero, eò magis mihi placituram, ſcias iam dudum mihi prorſus contrarium accidiſſe; de quo etiam cum eruditiſſimo viro Gellio Saſſeride egi. Quo enim diutius eam conſidero, eò minus mihi placet.* Et inferius. *Præterea introducit hæc inuerſa Copernici ratio* (qualem nimirum inducit Tychonianum ſyſtema) *confuſionem in ſphæras planetarum. Etſi enim nulla corporum cæleſtium illiſio indeſequi poteſt, vt excuſare niteris, tamen nulla ſphærarum vera aut determinata diſtinctio manet; ſed omnes inter ſe confunduntur. At Copernicæa hypotheſis ſuum vnicuique planetæ & determinatum ſpatium attribuit, à quo motu ſuo egredi non poſſit.* Idem multis probat Kepplerus, in ſuo Marte, vbi ex inſtituto, reiecto Tychonis ſyſtemate, Copernicanum ſtabilire nititur: id quod in Italia antehac noſtra quoque ætate feciſſe celeberrimos etiam Mathematicos conſtat. Taceo Clauium, Maginum, & alios Ptolomaici ſyſtematis aſſertores.

Cum igitur hypotheſes Tychonis, quarum ea cœlorum interſecatio propria eſt, præſtantiſſimi huius temporis Mathematici non recipiant; quicquid interim ſit de ipſius obſeruationibus; nihil eſt cur earum authoritate multum prematur, nedum opprimatur antiquiſſima & receptiſſima Philoſophorum pariter ac Theologorum de ſoliditate cœli ſententia. Accedit quod iam ſuperius §. 2. notat. 3. Kepplerum cit. Introductione Martis aperte profitentẽ audiuerimus,

rimus,

uerimus,quanuis tres illæ, quas vocat, ſectæ Aſtronomorum, nimirum Ptolomaicorum, Copernicanorum, & Tychonicorum, nonnihil inter ſe quoad motus aſtrorum diſſideant, *ea tamen facillima ratione ſic & emendari, & mutari poſſe, vt ipſæ tres capitales opiniones, quoad Aſtronomiam, ſeu cœleſtes apparentias, in effectu ad vnguem æquipolleant & paria faciant.* Hoc ergo cum iuxta Ptolomæi ſyſtema quiſpiam fecerit, nos ei gratiam habebimus; nec erit, quod in hac re quiſquam amplius exigat. Neque forſan impoſsibile eſt, etiam ſtante ſoliditate cœlorum, eiusmodi Phænomena tueri; ſi conſerti inter ſe Martis & Solis cœli ſimul conuoluantur; ac ſi opus eſt ad Martis eccentricitatem tuendam, ſuus etiã illi inſuper Epicycl⁹ adiungatur. &c.

*Abſq; ſyſtemate & hypotheſibus Tychonis ſaluari poſſunt omnes obſeruationes.*

Sed quia ſtatim forte excipiet quiſpiam, poſſe quidem ita etiam ſyſtema Ptolomaicum conformari, vt quoad apparentias cœleſtes paria cum aliis faciat; at non ſtante ſoliditate cœlorum; neque tamen integrum nobis eſt, tam ſolidã eiusmodi ſoliditatis tuendę cauſam deſerere; multo minus ſyſtema Copernicanum iam in Eccleſia Catholica damnatum, amplecti; idcirco ad ipſas etiam obſeruationes Tychonis ex communibns ſaltem & externis principiis expendendas me confero: ac breuiter dico, tametſi quidem illæ generatim loquendo iure magni æſtimentur, nec facile ac ſine magna cauſa reiiciendæ videantur; nihilominus tamen in particulari aliquo caſu, & quod ad præſens inſtitutum pertinet, nefas non eſſe, cis fidem denegare.

Blaſphemare forte alicui videri poſsim; ſi abſq; iuſta cauſa hoc dixerim. Sed ecce rationem dicti, non

vnam

Digitized by Google

*Obſeruationes Tychonis non omni plane erroris iuſta ſuſpicione carent.*

*Ratio prima ab authoritate. Chriſtoph. Clauius.*

vnam. Primùm quia ita cenſent magni Mathematici; è quibus eſt Chriſtophorus Clauius; quem non multis ante finem vitæ annis, ita judicaſſe, ac ex inſtituto conſultum reſpondiſſe conſtat; *ſuſpectas ſibi videri Tychonis obſeruationes*; nimirum iis in rebus, in quibus illæ à tot ſeculorum ſenſu ac ſententia adeo diſcrepant; vt inferius declarabo. Neque hoc ſuum ipſe iudicium vnquam poſtea retractauit; etſi propter alia phænomena, non à ſolo Tychone obſeruata, ſed tubi indicio prodita, nouum ſyſtema cœlorum conſtituendum deniq; exiſtimauerit, vt quæſt. 11. dicetur.

*Rottmannus & Vuilhelmus Haſſiæ Princeps.*

Secundo Chriſtophorus Rottmannus Mathematicus Landgrauianus, & ipſemet eius Princeps Wilhelmus Landgrauius, Mathematicæ ſcientiæ non ignarus, Tychonicis obſeruationibus quoad longitudines apertè & conſtanter contradixerunt; quod Tycho ipſe non vno loco fatetur. Siquidem lib. 1. epiſt. Aſtronom. epiſt. ad Lectorem ait, ſe in epiſtolis illis inter alia agere etiam, *de quinque vel ſex minutorum differentia, quæ inter Landgrauianas*, inquit, *obſeruationes & noſtras, quoad longitudines ferè ſemper incidit; vtroque noſtrũ pro ſua inuentione ſtante. Vbi occaſionem, cur vncia illa gradus in Landgrauii longitudinibus abundet ſufficienter oſtendi, ſi modo id locum mereri potuiſſet, præſertim apud ipſius Mathematicum, in quem tritum illud quadrare videtur, qui volet ingenio cedere, nullus erit.* Et in epiſtola ad ipſum Wilhelmum Haſſiæ Principem data Anno 1588. 16. Auguſti p. 95. hæc ſcribit: *Quod itaque tua Celſitudo à ſuis inuentis diſcedere nolit, ob ſedulitatem non mediocrem, in obſeruationibus adhibitam, rationes procul dubio habet non contemnendas, quibus ego etiam refragari nolo, neque enim differentia in-*

ter-

*ter nos adeo magna eſt, vt Aſtronomicæ certitudini ſenſibiliter officiat.* Similia habet epiſt. ad Rottmannum data Anno eodem 17. Auguſti pag. 111. & rurſum epiſt. Anni 1589 21. Febru. pag. 140. & in alia eiusdem Anni. 24. Nouemb. pag. 158. vbi multis etiam de refractionibus & crepuſculis inter eos diſceptatur.

Tertiò obſeruationes Tychonis circa cometas aperte reiecit Scotus quidam, vt ipſemet Tycho fatetur, non imperitus Mathematicus. De qua re queritur Tycho epiſt. ad Rottmannum data Anno 1595. 14. Ianuarij pag. 288. obiectam ſibi ab eo fuiſſe *plumbeam normam* (quam ad ſuum ſcilicet ipſe Tycho arbitrium conformaret:) item quòd *differentia longitudinis inter Caſſellas, & locum obſeruationis Tychonicæ, in aliquot ſcrupulis dubia eſſet*, quódque Tycho *Landgrauianas obſeruationes non omnes, ſed ſelectas quaſdam* ſolum ſuo inſtituto applicauerit; cum ipſe *veriores ſuo arbitratu* fuiſſe alteras exiſtimet, quas Tycho neglexerat. Et ſubiungit, Mathematicum his ad ſe verbis perſcripſiſſe: *Tua clariſſime Domine Tycho, ſiquis alius commendaturus ſum ob amicitiam, & nunc vellem, ſed amico adulari contra veritatem non ſoleo. Optarem mihi obſeruata, ſi non demonſtrata illius artificis* (Rottmanni) *communicari, quibus hoc paradoxum* (de cometis ſupra lunam poſitis) *aſſeruit; & an peritia ſcientiæ vſu eò perlingat, ipſe eſſes Iudex. Si pro Vraniæ tuæ defenſione, veritatem vis manifeſtari, obſeruationes communica &c.* Quod tamen negauit Tycho. &c.

*Scotus quidam non imperitus Mathematicus.*

Denique Maginus ep. ad Tych. etſi de cætero *Syſtema Vniuerſi à Tychone excogitatum* probare videatur, circa illam tamen Martis interſecationem hæſitat. *Cuperem*, inquit, *Solis orbem ac Martis nequaquam ſe interſecare.*

*Maginus.*



Digitized by Google

*care.* Addit ipſe quidem: *Quod ſi, vt à ſtudioſo iſto cognoui, Martem Acronychum, terræ propius accedere, quàm Solem, à te eſt obſeruatum, interſectatio huiuſmodi omnino admittenda eſt.* Ita Maginus. Sed dictum hoc hypotheticũ eſt: & conditionata, vt dici ſolet, nihil ponunt in eſſe. Omitto Abrahamum Roggenbach lib. 5. de com. cap. 17. qui & ipſe etiam Tychonem incuſat, quaſi rerum nouarũ ſtudioſum; doctrinamq; Ariſtotelis de cometis tuetur.

*Secunda ratio. Tycho quaſdam ſuas obſeruationes retractat.*

Secunda ratio eſt. Quia Tycho ipſe fatetur ſe in ſuis etiam quãuis exquiſitis obſeruationibus nonnunquam fuiſſe deceptum. Patet hoc ex additione quadam ad caput 2. lib. 2. de cometa Anni 1577. vbi fatetur, ſe partim defectu exquiſitioris inſtrumenti (& habebat tamen præter radium Aſtronomicum & ſextantem; quadrantem ex orichalco ſolide affabre elaboratum, & ſubtiliter ſubdiuiſum ferè bicubitalem:) partim refractionis nondum ſatis perſpectæ impedimento; partim horologij etſi affabre admodũ elaborati, & in ſecunda etiam ſcrupula diligenter diuiſi ratione, tum in altitudine poli deſignanda, tum in longitudine & latitudine fixarum conſtituenda, ſæpe pluribus etiam minutis; atque ex conſequenti nonnihil in ipſa etiã altitudine cometæ ſtatuenda aberraſſe.

Idem perſpicuè patet ex appendice Tomi primi vbi dicitur, eccentricitatem ſolis ex obſeruato Marte Tychonem certo deprehendiſſe, eſſe partium duntaxat mille octingentarum, ſiue ſemidiametrorum terræ viginti; cum tamen antea maximo labore, exquiſitiſſimis inſtrumentis, non vno, ſed diuerſis in locis, ſæpius illam obſeruarit atque deprehẽderit, eſſe partium

tium trium millium ſexcentarum, ſeu ſemidiametrorum terræ quadraginta & vnius. Vt igitur in his exactiſſimis ſuis obſeruationibus, (& quidem etiam dimidiâ parte obſeruatæ, ſeu ex obſeruationibus deductæ magnitudinis) fuit deceptus; ita etiam in pluribus alijs decipi potuit. Imo cum ex Martis obſeruationibus ſuas ipſe Tycho obſeruationes priores quãuis accuratas eliſerit, quid ni aliquis potius, ex prioribus illis obſeruationibus eiuſdem Tychonis, Martis obſeruationes ſuſpectas habeat? maxime cum adeo nouum ſecum inferant corollarium; nimirum *ſolem ſi Ptolomaicam ſuppoſitionem imitemur, æqualibus temporibus, inæquales arcus ſuæ orbitæ conficere:* vt ibidem dicitur, & velut dogma *nouum contra Anteceſſores ſequendum* præſcribitur.

Tertia cauſa eſt, quia rationes & occaſiones, variæ deceptionis, quas ſuperi' §. 2. notat. 1 ex ipſo Tychone retulim', etiã in Tychone vtiq; locũ habere potuerũt: p̃ſertim cum pleraſq; obſeruationes nõ per ſe, ſed per ſuos adminiſtros & famulos peregerit, vt ipſemet ſatis indicat in ſuis epiſtolis. Cum igitur ipſe præſtantiſſimos quoſq; Mathematicos, vt ibidem retulimus, incuſet, quod præiudicio ſeu affectui nonnunquam indulſerint; quod vnam ſtellam pro alia inter obſeruãdum aſſumpſerint; quod temporis interlapſi non ſatis accuratè fuerit habita ratio; quod in calculatione aliquid ſubinde erratum; quod inſtrumenta non fuerint exacta; quod obſeruationum delectus & comparatio non rectè inſtituta; quod perpendiculum quadrantis non bene directum &c. quibus adde refractionum & pro diuerſitate partium cœli, temporum *Tertia cauſa.*

centiores eò diligentius rei veritatem, obſeruando, inueſtigare pergant; & ſtudeant, propriis potius oculis, quam alienis credere: ne quod eorum nonnulli in Philoſophis hactenus reprehendere palam conſueuerunt, vni homini, & quidem in Mathematica ſcientia nouo, fidem autoritatemque omnem addixiſſe videantur. Quod ſi phænomenon illud, conſtante & conſentiente plurium obſeruatorum & annorum obſeruatione ſatis fuerit confirmatum, tunc primum de hypotheſibus accuratius cogitandum erit.

### §. VII. De Stipatoribus Iouis & Saturni.

*Epicycli Iouiales.* Ad quintum, de ſtellis Iouialibus, Reſpondetur, veriſſimum id eſſe phęnomenon, à me & aliis frequētiſſimè inſpectum & conſideratum, attamen ſtellas illas nec penetrare, nec rumpere ſolidum Iouis cœlum, ſed in eo proprijs epicyclis ac diuerſis ſingulas (diuerſum enim ſingulæ habent motum) circa Iouem circumferri. Quod ſeruata proportione etiam de Saturni ſtipatoribus dicendum erit, ſi qui forte motus in ijs proprij deprehendantur: quod à me quidem hactenus obſeruatum non fuit; etſi Stipatores etiam illos ſæpe diſtinctè ac perſpicue viderim. Nec mirum, nouos aſſignari epicyclos, vbi nouæ ſtellæ, nouique ſtellarum motus, nouis obſeruationibus, nouoque obſeruationis inſtrumento deprehenduntur; quibus quòd iam olim contrarias obſeruationes plærique Aſtronomi veteres tradiderunt, V.G. Venerem & Mercurium proprio motu ſub ſole conſtanter ferri, ſolem vero non circum ire; item planetas alios, Iouis comites, nullos eſſe &c. (etſi Fauorin⁹ apud Gellium lib. 14.

Noct.

Noct. Att. cap. 1. iam olim notauit, fieri poſſe, vt ſint Planetæ plures, quam ſeptem, ac forſitan latere, propter exuperantiam altitudinis &c.) ipſi potius Aſtronomi culpandi ſunt, ſi qua tamẽ eſt culpa, quam philoſophi, qui iiſdem aſtrologorum imperfectis obſeruationibus innixi; imperfectam cœlorum compoſitionem & ſyſtema non tam tradiderunt, quam ab ipſis acceperunt.

Neque vero, iuxta diſciplinæ ſuæ principia, rem ſatis confectam præſtant. Aſtronomi quidam recentiores, cum hiſce, vel aliis nouis phænomenis in medium prolatis, quantumuis etiam compertis & exploratis, (dubia enim & incerta promiſcue non admittenda, ſuperius monui) probatam ſuperius, & tanto ſæculorum lapſu comprobatam de ſoliditate & incorruptibilitate cœlorum ſententiam conuellere nituntur, niſi prius demonſtrent; impoſſibile eſſe, vt eiuſmodi phænomena, non dico ſuppoſitis antiquis hypotheſibus, ac veteri cœlorũ ſyſtemate, quod ipſorum maiores olim & magiſtri imperfectis obſeruationibus præſcripſere, ſed poſitâ quacunque etiam hypotheſi alia, non impoſſibili, nec abſurda, explicentur ac defendantur, abſque liquiditate vel corruptione cœlorum. Vti enim Iuris conſulto non creditur ſine lege, ita nec Mathematico abſque demonſtratione facile credendum; præſertim antiqua non ſolum Theologorum ac philoſophorum, ſed etiam Præceptorum ſcita conuellere nitenti. Ariſtotelis ſane hæc doctrina eſt lib. 1. Moral. cap. 3. cum ait: *Eruditi eſt, catenus exactam in vnoquoque genere explicationem requirere, quatenus pati rei ipſius natura poteſt. Nam & Mathe-*

*A Mathematicis iure exiguntur demõſtrationes.*

*Ariſtoteles*

centiores eò diligentius rei veritatem, obſeruando, inueſtigare pergant; & ſtudeant, propriis potius ocu- lis, quam alienis credere: ne quod eorum nonnulli in Philoſophis hactenus reprehendere palam conſueue- runt, vni homini, & quidem in Mathematica ſcientia nouo, fidem autoritatemque omnem addixiſſe vide- antur. Quod ſi phænomenon illud, conſtante & con- ſentiente plurium obſeruatorum & annorum obſer- uatione ſatis fuerit confirmatum, tunc primum de hypotheſibus accuratius cogitandum erit.

### §. VII. De Stipatoribus Iouis & Saturni.

*Epicycli Iouiales.* Ad quintum, de ſtellis Iouialibus, Reſpondetur, veriſſimum id eſſe phęnomenon, à me & aliis frequē- tiſſimè inſpectum & conſideratum, attamen ſtellas illas nec penetrare, nec rumpere ſolidum Iouis cœ- lum, ſed in eo proprijs epicyclis ac diuerſis ſingulas (diuerſum enim ſingulæ habent motum) circa Iouem circumferri. Quod ſeruata proportione etiam de Sa- turni ſtipatoribus dicendum erit; ſi qui forte motus in ijs proprij deprehendantur: quod à me quidem ha- ctenus obſeruatum non fuit; etſi Stipatores etiam il- los ſæpe diſtinctè ac perſpicue viderim. Nec mirum, nouos aſſignari epicyclos, vbi nouæ ſtellæ, nouique ſtellarum motus, nouis obſeruationibus, nouoque obſeruationis inſtrumento deprehenduntur; quibus quòd iam olim contrarias obſeruationes plærique A- ſtronomi veteres tradiderunt, V.G. Venerem & Mer- curium proprio motu ſub ſole conſtanter ferri, ſolem vero non circum ire; item planetas alios, Iouis comi- tes, nullos eſſe &c. (etſi Fauorin⁹ apud Gellium lib. 14.

Noct. Att. cap. 1. iam olim notauit, fieri poſſe, vt ſint Planetæ plures, quam ſeptem, ac forſitan latere, propter exuperantiam altitudinis &c.) ipſi potius Aſtronomi culpandi ſunt, ſi qua tamẽ eſt culpa, quam philoſophi, qui ijsdem aſtrologorum imperfectis obſeruationibus innixi; imperfectam cœlorum compoſitionem & ſyſtema non tam tradiderunt, quam ab ipſis acceperunt.

*A Mathematicis iure exiguntur demõſtrationes.*

Neque vero, iuxta diſciplinæ ſuæ principia, rem ſatis confectam præſtant. Aſtronomi quidam recentiores, cum hiſce, vel alijs nouis phænomenis in medium prolatis, quantumuis etiam compertis & exploratis, (dubia enim & incerta promiſcue non admittenda, ſuperius monui) probatam ſuperius, & tanto ſæculorum lapſu comprobatam de ſoliditate & incorruptibilitate cœlorum ſententiam conuellere nituntur, niſi prius demonſtrent; impoſſibile eſſe, vt eiusmodi phænomena, non dico ſuppoſitis antiquis hypotheſibus, ac veteri cœlorũ ſyſtemate, quod ipſorum maiores olim & magiſtri imperfectis obſeruationibus præſcripſere, ſed poſitâ quacunque etiam hypotheſi alia, non impoſſibili, nec abſurda, explicentur ac defendantur, abſque liquiditate vel corruptione cœlorum. Vti enim Iuris conſulto non creditur ſine lege, ita nec Mathematico abſque demonſtratione facile credendum; præſertim antiqua non ſolum Theologorum ac philoſophorum, ſed etiam Præceptorum ſcita conuellere nitenti. Ariſtotelis ſane hæc doctrina eſt lib. 1. Moral. cap. 3. cum ait: *Eruditi eſt, catenus exactam in vnoquoque genere explicationem requirere, quatenus pati rei ipſius natura poteſt. Nam & Mathemati-*

*Ariſtoteles*



Digitized by Google

centiores eò diligentius rei veritatem, obſeruando, inueſtigare pergant; & ſtudeant, propriis potius oculis, quam alienis credere: ne quod eorum nonnulli in Philoſophis hactenus reprehendere palam conſueuerunt, vni homini, & quidem in Mathematica ſcientia nouo, fidem autoritatemque omnem addixiſſe videantur. Quod ſi phænomenon illud, conſtante & conſentiente plurium obſeruatorum & annorum obſeruatione ſatis fuerit confirmatum, tunc primum de hypotheſibus accuratius cogitandum erit.

## §. VII. *De Stipatoribus Iouis & Saturni.*

*Epicycli Iouiales.* Ad quintum, de ſtellis Iouialibus, Reſpondetur, veriſſimum id eſſe phęnomenon, à me & aliis frequẽtiſſimè inſpectum & conſideratum, attamen ſtellas illas nec penetrare, nec rumpere ſolidum Iouis cœlum, ſed in eo proprijs epicyclis ac diuerſis ſingulas (diuerſum enim ſingulæ habent motum) circa Iouem circumferri. Quod ſeruata proportione etiam de Saturni ſtipatoribus dicendum erit, ſi qui forte motus in ijs proprij deprehendantur: quod à me quidem hactenus obſeruatum non fuit; etſi Stipatores etiam illos ſæpe diſtinctè ac perſpicue viderim. Nec mirum, nouos aſſignari epicyclos, vbi nouæ ſtellæ, nouique ſtellarum motus, nouis obſeruationibus, nouoque obſeruationis inſtrumento deprehenduntur; quibus quòd iam olim contrarias obſeruationes plærique Aſtronomi veteres tradiderunt, V.G. Venerem & Mercurium proprio motu ſub ſole conſtanter ferri, ſolem vero non circum ire; item planetas alios, Iouis comites, nullos eſſe &c. (etſi Fauorinꝰ apud Gellium lib. 14.

Noct.

Noct. Att. cap. 1. iam olim notauit, fieri poſſe, vt ſint Planetæ plures, quam ſeptem, ac forſitan latere, propter exuperantiam altitudinis &c.) ipſi potius Aſtronomi culpandi ſunt, ſi qua tamẽ eſt culpa, quam philoſophi, qui iiſdem aſtrologorum imperfectis obſeruationibus innixi; imperfectam cœlorum compoſitionem & ſyſtema non tam tradiderunt, quam ab ipſis acceperunt.

Neque vero, iuxta diſciplinæ ſuæ principia, rem ſatis confectam præſtant. Aſtronomi quidam recentiores, cum hiſce, vel alijs nouis phænomenis in medium prolatis, quantumuis etiam compertis & exploratis, (dubia enim & incerta promiſcue non admittenda, ſuperius monui) probatam ſuperius, & tanto ſæculorum lapſu comprobatam de ſoliditate & incorruptibilitate cœlorum ſententiam conuellere nituntur, niſi prius demonſtrent; impoſſibile eſſe, vt eiuſmodi phænomena, non dico ſuppoſitis antiquis hypotheſibus, ac veteri cœlorũ ſyſtemate, quod ipſorum maiores olim & magiſtri imperfectis obſeruationibus præſcripſere, ſed poſitâ quacunque etiam hypotheſi alia, non impoſſibili, nec abſurda, explicentur ac defendantur, abſque liquiditate vel corruptione cœlorum. Vti enim Iuris conſulto non creditur ſine lege, ita nec Mathematico abſque demonſtratione facile credendum; præſertim antiqua non ſolum Theologorum ac philoſophorum, ſed etiam Præceptorum ſcita conuellere nitenti. Ariſtotelis ſane hæc doctrina eſt lib. 1. Moral. cap. 3. cum ait: *Eruditi eſt, catenus exactam in vnoquoque genere explicationem requirere, quatenus pati rei ipſius natura poteſt. Nam & Mathemati-*

*A Mathematicis inire exiguntur demonſtrationes.*

*Ariſtoteles*



Digitized by Google

centiores eò diligentius rei veritatem, obſeruando, inueſtigare pergant; & ſtudeant, propriis potius oculis, quam alienis credere: ne quod eorum nonnulli in Philoſophis hactenus reprehendere palam conſueuerunt, vni homini, & quidem in Mathematica ſcientia nouo, fidem autoritatemque omnem addixiſſe videantur. Quod ſi phænomenon illud, conſtante & conſentiente plurium obſeruatorum & annorum obſeruatione ſatis fuerit confirmatum, tunc primum de hypotheſibus accuratius cogitandum erit.

## §. VII. De Stipatoribus Iouis & Saturni.

*Epicycli Iouiales.* Ad quintum, de ſtellis Iouialibus, Reſpondetur; veriſſimum id eſſe phęnomenon, à me & aliis frequẽtiſſimè inſpectum & conſideratum, attamen ſtellas illas nec penetrare, nec rumpere ſolidum Iouis cœlum, ſed in eo proprijs epicyclis ac diuerſis ſingulas (diuerſum enim ſingulæ habent motum) circa Iouem circumferri. Quod ſeruata proportione etiam de Saturni ſtipatoribus dicendum erit; ſi qui forte motus in ijs proprij deprehendantur: quod à me quidem hactenus obſeruatum non fuit; etſi Stipatores etiam illos ſæpe diſtinctè ac perſpicue viderim. Nec mirum, nouos aſſignari epicyclos, vbi nouæ ſtellæ, nouique ſtellarum motus, nouis obſeruationibus, nouoque obſeruationis inſtrumento deprehenduntur; quibus quòd iam olim contrarias obſeruationes plærique Aſtronomi veteres tradiderunt, V.G. Venerem & Mercurium proprio motu ſub ſole conſtanter ferri, ſolem vero non circum ire; item planetas alios, Iouis comites, nullos eſſe &c. (etſi Fauorin' apud Gellium lib. 14.

Noct.

Noct. Att. cap. 1. iam olim notauit, fieri poſſe, vt ſint Planetæ plures, quam ſeptem, ac forſitan latere, propter exuperantiam altitudinis &c.) ipſi potius Aſtronomi culpandi ſunt, ſi qua tamẽ eſt culpa, quam philoſophi, qui ijsdem aſtrologorum imperfectis obſeruationibus innixi; imperfectam cœlorum compoſitionem & ſyſtema non tam tradiderunt, quam ab ipſis acceperunt.

Neque vero, iuxta diſciplinæ ſuæ principia, rem ſatis confectam præſtant. Aſtronomi quidam recentiores, cum hiſce, vel alijs nouis phænomenis in medium prolatis, quantumuis etiam compertis & exploratis, (dubia enim & incerta promiſcue non admittenda, ſuperius monui) probatam ſuperius, & tanto ſæculorum lapſu comprobatam de ſoliditate & incorruptibilitate cœlorum ſententiam conuellere nituntur, niſi prius demonſtrent; impoſſibile eſſe, ut eiusmodi phænomena, non dico ſuppoſitis antiquis hypotheſibus, ac veteri cœlorũ ſyſtemate, quod ipſorum maiores olim & magiſtri imperfectis obſeruationibus præſcripſere, ſed poſitâ quacunque etiam hypotheſi alia, non impoſſibili, nec abſurda, explicentur ac defendantur, absque liquiditate vel corruptione cœlorum. Vti enim Iuris conſulto non creditur ſine lege, ita nec Mathematico abſque demonſtratione facile credendum; præſertim antiqua non ſolum Theologorum ac philoſophorum, ſed etiam Præceptorum ſcita conuellere nitenti. Ariſtotelis ſane hæc doctrina eſt lib. 1. Moral. cap. 3. cum ait: *Eruditi eſt, catenus exactam in vnoquoque genere explicationem requirere, quatenus pati rei ipſius natura poteſt. Nam & Mathe-*

*A Mathematicis iure exiguntur demõſtrationes.*

*Ariſtoteles*

*mati-*

*ſare.* Addit ipſe quidem: *Quod ſi, vt à ſtudioſo iſto cognoui, Martem Acronychum, terræ propius accedere, quàm Solem, à te eſt obſeruatum, interſecatio huiuſmodi omnino admittenda eſt.* Ita Maginus. Sed dictum hoc hypotheticũ eſt: & conditionata, vt dici ſolet, nihil ponunt in eſſe. Omitto Abrahamum Roggenbach lib. 5. de com. cap. 17. qui & ipſe etiam Tychonem incuſat, quaſi rerum nouarũ ſtudioſum; doctrinamq; Ariſtotelis de cometis tuetur.

*Secunda ratio. Tycho quaſdam ſuas obſeruationes retractat.*

Secunda ratio eſt. Quia Tycho ipſe fatetur ſe in ſuis etiam quãuis exquiſitis obſeruationibus nonnunquam fuiſſe deceptum. Patet hoc ex additione quadam ad caput 2. lib. 2. de cometa Anni 1577. vbi fatetur, ſe partim defectu exquiſitioris inſtrumenti (& habebat tamen præter radium Aſtronomicum & ſextantem; quadrantem ex orichalco ſolido affabre elaboratum, & ſubtiliter ſubdiuiſum ferè bicubitalem:) partim refractionis nondum ſatis perſpectæ impedimento; partim horologij etſi affabre admodũ elaborati, & in ſecunda etiam ſcrupula diligenter diuiſi ratione, tum in altitudine poli deſignanda, tum in longitudine & latitudine fixarum conſtituenda, ſæpe pluribus etiam minutis; atque ex conſequenti nonnihil in ipſa etiã altitudine cometæ ſtatuenda aberraſſe.

Idem perſpicuè patet ex appendice Tomi primi vbi dicitur, eccentricitatem ſolis ex obſeruato Marte Tychonem certo deprehendiſſe, eſſe partium duntaxat mille octingentarum, ſiue ſemidiametrorum terræ viginti; cum tamen antea maximo labore, exquiſitiſſimis inſtrumentis, non vno, ſed diuerſis in locis, ſæpius illam obſeruarit atque deprehẽderit, eſſe partium



Digitized by Google

tium trium millium ſexcentarum, ſeu ſemidiametrorum terræ quadraginta & vnius. Vt igitur in his exactiſſimis ſuis obſeruationibus, (& quidem etiam dimidiâ parte obſeruatæ, ſeu ex obſeruationibus deductæ magnitudinis) fuit deceptus; ita etiam in pluribus alijs decipi potuit. Imo cum ex Martis obſeruationibus ſuas ipſe Tycho obſeruationes priores quãuis accuratas eliſerit, quid ni aliquis potius, ex prioribus illis obſeruationibus eiuſdem Tychonis, Martis obſeruationes ſuſpectas habeat? maxime cum adeo nouum ſecum inferant corollarium; nimirum *ſolem ſi Ptolomaicam ſuppoſitionem imitemur, æqualibus temporibus, inæquales arcus ſuæ orbitæ conficere:* vt ibidem dicitur, & velut dogma *nouum contra Anteceſſores ſequendum* præſcribitur.

Tertia cauſa eſt, quia rationes & occaſiones, variæ deceptionis, quas ſuperi' §. 2. notat. 2 ex ipſo Tychone retulim', etiã in Tychone vtiq; locũ habere potuerũt: p̃ſertim cum pleraſq; obſeruationes nõ per ſe, ſed per ſuos adminiſtros & famulos peregerit, vt ipſemet ſatis indicat in ſuis epiſtolis. Cum igitur ipſe præſtantiſſimos quoſq; Mathematicos, vt ibidem retulimus, incuſet, quod præiudicio ſeu affectui nonnunquam indulſerint; quod vnam ſtellam pro alia inter obſeruãdum aſſumpſerint; quod temporis interlapſi non ſatis accuratè fuerit habita ratio; quod in calculatione aliquid ſubinde erratum; quod inſtrumenta non fuerint exacta; quod obſeruationum delectus & comparatio non rectè inſtituta; quod perpendiculum quadrantis non bene directum &c. quibus adde refractionem & pro diuerſitate partium cœli, temporum *Tertia cauſa.*



Digitized by Google

item ac locorum maximam varietatem, & obſcuriſſimam incertiſsimamq; rationem, vt ſuperius §. 4. reſp. 1. monui; quis ſecuros nos præſtabit, Tychonem non ſimili etiam aliqua ratione quandoque in fraudem fuiſſe inductum? Certe quod ad inſtrumenta attinet, paſſus non eſt Rottmannus Tychoniana, etſi maiora, Landgrauianis quoad certitudinem anteferri, vt patet ex epiſt. Tychonis ad eundem Anni 1589. 24. Nouemb. fol. 159. Et cum Ptolomæus, Alphonſus, Regiomontanus, Copernicus in rebus Aſtronomicis, tot & tanta ſatis probè ſuis inſtrumentis notarint, quomodo credibile eſt, ea tum in cometis, tum etiam in motu Martis pluſquam toto cœlo aberraſſe? Et quam facile eſt, aduerſus Tychonem retorquere, quod aduerſus Regiomontanum præſtantiſſimum Mathematicum, ipſe Tycho pronunciauit; eum ſiue ſtudio nouandi, ſiue quod ſuis (aduerſus Ariſtotelem) præiudiciis *nimium conſideret, ſi quam coniecturam de parallaxi aliqua, quæ cometam* (non) *ſublunarem redderet, per incuriam aliquam adeptus eſt, eam mordicus pro veritate retinuiſſe; videri enim in hoc plurimum laboraſſe, vt quam* (minimam) *erueret.*

Quarta cauſa. Sed & quarta cauſa eſt, quia obſeruatio illa Tychonis, per quam, ſtante terræ immobilitate, eum ci ille putauit, Martem cœlum ſiue circulum ſolis ſuo motu proprio interſecare, aduerſatur omnib⁹ Mathematicis, qui illū antecesserunt; tam iis, qui Ptolomæum, quam qui Ariſtarchum ſiue Copernicum ſecuti ſunt; nullus enim vnquam exiſtimauit, ex aliqua obſeruatione, ante Tychonem cognita, eiuſmodi inuſitatum Martis motum ac periodum conſtituendam eſſe,

ſe,

ſe; neque vel tanta parallaxeos differentia, vel etiam magnitudinis tanta diuerſitas, ab iis vnquam fuit notata; quæ tam immanem Martis deſcenſum ſub Solem; & rurſus aſcenſum eiuſdem ſupra Iouem ipſum ac Saturnum, argueret; certè Martis Eccentricitatem aliam viſam fuiſſe Copernico, aliam Tychoni, conſtat.

Quis autem hac in re facilè credat vni potius Tychoni, quam toti antiquitati? Aut cum Tycho ipſe ſuis Maioribus & Anteceſſoribus, ac in arte Mathematica non imperitioribus, ſed forte etiam peritioribus in ea re, aliiſue ſimilibus, fidem non habeat, an continuò eam, abſque vllo delectu, ab aliis iure vni ſibi depoſcet? Non loquor de fide in cauſa religionis; quamuis in hac ipſa quoque malè à maiorum ſuorum veſtigiis deuius fuit: ſed de fide in ipſis rebus, & obſeruationibus Mathematicis; in quibus ſæpe pulchrum ſibi exiſtimaſſe videtur Tycho, aliis nullam propemodum habere fidem, vt ſibi eam (nouo quaſi monopolij genere) ſolus vendicaret. Sed quod apud prudentes quoslibet, & veritatis potius, quam nouitatis amantes, vt opinor, non facile conſequetur: qui potius exiſtimabunt, fidem promiſcuè non mereri, qui tam ægre grauiſsimis aliorum teſtificationibus fidem habeat.

*Monopolia in omni ferè rerum genere inuiſa.*

Quod tamen non ideo dico, vt Tychoni omnem, aut in pleriſq; etiam obſeruatis ab eo Phænomenis, fidem detraham; ſed tum ne cui nefas videatur, in aliquo particulari themate, vbi grauiſsimum tantæ authoritatis præiudicium optimis rationibus fundatum cogit, ab eo diſſentire; tum vt Mathematici etiam re-

*Concluſio de Marte.*

centiores eò diligentius rei veritatem, obſeruando, inueſtigare pergant; & ſtudeant, propriis potius oculis, quam alienis credere: ne quod eorum nonnulli in Philoſophis hactenus reprehendere palam conſueuerunt, vni homini, & quidem in Mathematica ſcientia nouo, fidem autoritatemque omnem addixiſſe videantur. Quod ſi phænomenon illud, conſtante & conſentiente plurium obſeruatorum & annorum obſeruatione ſatis fuerit confirmatum, tunc primum de hypotheſibus accuratius cogitandum erit.

### *§. VII. De Stipatoribus Iouis & Saturni.*

*Epicycli Iouiales.*

Ad quintum, de ſtellis Iouialibus, Reſpondetur, veriſſimum id eſſe phęnomenon, à me & aliis frequētiſſimè inſpectum & conſideratum, attamen ſtellas illas nec penetrare, nec rumpere ſolidum Iouis cœlum, ſed in eo proprijs epicyclis ac diuerſis ſingulas (diuerſum enim ſingulæ habent motum) circa Iouem circumferri. Quod ſeruata proportione etiam de Saturni ſtipatoribus dicendum erit; ſi qui forte motus in ijs proprij deprehendantur: quod à me quidem hactenus obſeruatum non fuit; etſi Stipatores etiam illos ſæpe diſtinctè ac perſpicue viderim. Nec mirum, nouos aſſignari epicyclos, vbi nouæ ſtellæ, nouique ſtellarum motus, nouis obſeruationibus, nouoque obſeruationis inſtrumento deprehenduntur; quibus quòd iam olim contrarias obſeruationes plærique Aſtronomi veteres tradiderunt, V.G. Venerem & Mercurium proprio motu ſub ſole conſtanter ferri, ſolem vero non circum ire; item planetas alios, Iouis comites, nullos eſſe &c. (etſi Fauorin⁹ apud Gellium lib. 14.

Noct.

Noct. Att. cap. 1. iam olim notauit, fieri poſſe, vt ſint Planetæ plures, quam ſeptem, ac forſitan latere, propter exuperantiam altitudinis &c.) ipſi potius Aſtronomi culpandi ſunt, ſi qua tamẽ eſt culpa, quam philoſophi, qui iiſdem aſtrologorum imperfectis obſernationibus innixi; imperfectam cœlorum compoſitionem & ſyſtema non tam tradiderunt, quam ab ipſis acceperunt.

Neque vero, iuxta diſciplinæ ſuæ principia, rem ſatis confectam præſtant. Aſtronomi quidam recentiores, cum hiſce, vel alijs nouis phænomenis in medium prolatis, quantumuis etiam compertis & exploratis, (dubia enim & incerta promiſcue non admittenda, ſuperius monui) probatam ſuperius, & tanto ſæculorum lapſu comprobatam de ſoliditate & incorruptibilitate cœlorum ſententiam conuellere nituntur, niſi prius demonſtrent; impoſſibile eſſe, vt eiuſmodi phænomena, non dico ſuppoſitis antiquis hypotheſibus, ac veteri cœlorũ ſyſtemate, quod ipſorum maiores olim & magiſtri imperfectis obſeruationibus præſcripſere, ſed poſitâ quacunque etiam hypotheſi alia, non impoſſibili, nec abſurdâ, explicentur ac defendantur, absque liquiditate vel corruptione cœlorum. Vti enim Iuris conſulto non creditur ſine lege, ita nec Mathematico abſque demonſtratione facile credendum; præſertim antiqua non ſolum Theologorum ac philoſophorum, ſed etiam Præceptorum ſcita conuellere nitenti. Ariſtotelis ſane hæc doctrina eſt lib. 1. Moral. cap. 3. cum ait: *Eruditi eſt, catenus exactam in vnoquoque genere explicationem requirere, quatenus pati rei ipſius natura poteſt. Nam & Mathemati-*

*A Mathematicis inre exiguntur demonſtrationes.*

*Ariſtoteles*

*maticum ſuaſionibus vtentem approbare, & ab oratore demon-ſtrationes exigere, ſimile vitium videtur.*

Sed contra hanc rationem defendendi ac conciliandi noua phænomena aſtrorum, cum ſoliditate cæli, in multiplicatione potiſſimum epicyclorum ſeu eccentricorum cæleſtium conſtitutâ, obiici poteſt hoc argumentum. Si tot ſint in cœlo Eccentrici & Epicycli, neceſſe eſt, ob varietatem figurarum cæleſtis corporis, vt ad nos varie refringantur ſydera fixa, extra zenith aſpecta; ac proinde fieri non poteſt, vt eandem ſemper diſtantiam inter ſe, reſpectu noſtri aſpectus retineant: quod tamen eſt contra experientiam: eaque de cauſa etiam Ioannes Pena de vſu opticæ pag. 2. totum cœlum vſque ad ſydera fixa aereæ ſubſtantiæ eſſe contendit.

Reſpondeo: Ex vſu conſpiciliorum, ſeu lentium vitrearum aut cryſtallinarum, ad ſenſum liquere, quando duæ vel plures eiuſmodi lentes, vna plano conuexa, altera planoconcaua, eiuſdem alioqui materiæ, eiuſdemque curuitatis, ſibi inuicem inſeruntur, non aliam fieri refractionem, quam quæ in vitro ſeu lente vndique plana ſolet exiſtere. Ac proinde etiam cum Eccentrici & Epicycli cæleſtes ſint eiuſdem rationis, & inter ſe vndique ac cum reliquo corpore cæleſti aptiſſime conſerantur, non efficiunt aliam refractionem, quam quæ alioqui ab ipſo cæleſti corpore, ſi continuum eſſet, efficeretur. De Pena verò & aereâ cœli ſubſtantia dictum q. 3. ex Tychone.

❧

Quæ-

Digitized by Google

## QVÆSTIO VIII.

## *QVID FIRMAMENTVM; ET QVALES ſint aquæ, ſupra, & infra firmamentum?*

FAcit hæc quæſtio non parum ad cœlorum rationem cognoſcendam; tum quia ipſum firmamentum in ſcriptura Cœli nomine appellatur; intereſt ergo ſcire, quidnam ſit illud firmamentum: tum quia quæſtione 6. ex hoc ipſo etiam nomine argumentum deſumpſimus, ad ſoliditatem cœlorum cōprobandam; quod argumentum ſupponit, firmamentum eſſe verum aliquod cœlum; tum quia aquæ ſupra cœlos non paruam cum cœlo affinitatem habent, non ſolum ratione loci, vel etiam continentiæ; ſed etiam quia nonnulli ex his ipſis aquis argumentū ſumunt, vt probent, cœlos aut liquidos eſſe, aut ex aqua elementari productos. Sicut autem aquæ ipſæ cum firmamento coniunctionem habent, ita viciſſim vnius explicatio pendet ab explicatione alterius, vt nec omnino firmamentum ſine aquis, nec aquæ ſine firmamento, nec ſine vtriſque cœlum rectè poſſit intelligi.

*Firmamētum & aquæ ſupra firmamen. magnam habent cū cœlis connexionem.*

Sunt autem tam de firmamento, quam de aquis, quas firmamentum diuidit, variæ admodum Doctorum ſententiæ. Et generatim quidem loquendo, tres. Prima, quæ vtrumque ſolum myſtice explicat, aquas quidem ſuperiores de Angelis beatis, aquas autem inferiores de malis Angelis, è cælis in hunc turbulentum aerem deturbatis. Ita Origenes apud Epiphanium in epiſto-

*De firmamento & aquis quas firmamentum diuidit vniuerſim tres ſententiæ.*

*Prima Origen.*

Epiſtola ad Ioañem Hieroſolymitanum, & apud Hieronymum in Epiſtola ad Pamachium, item apud Baſilium homil. 3. in Geneſ. S. Thomam 1. p. q. 68. a. 2. & ſecutus videtur olim S. Auguſtinus lib. 13. conf. c. 32.

*Secunda vt: iſq; ſignificari putat ſubſtantias quaſdam ſublunares.*

Secunda ſententia eſt, quæ literalem ſenſum conſectando, vtrumque tam firmamentum ſcilicet, quam aquas ſupra, & infra firmamentum poſitas, de corporibus quidem; ſed non verè ac propriè cœleſtibus, aut ſupra ſydereum cœlum conſtitutis, ſed de ſublunaribus accipit; ita vt aquæ ſuperiores, ſint vapores, ac nubes media in regione aeris pendulæ; aquę inferiores, illæ quæ terris incumbunt; firmamentum autem ſit, ſiue aer ipſe nubilus & impurus, ſiue aer purus infimæ regionis, inter vtraſq; aquas medius. Hanc ſententiam tametſi quod ſciam à nullo antiquiorum Patrum aſſeueranter & diſerte aſſertam, referunt tamen velut probabilem Sanctus Auguſtinus lib. 2. de Geneſ. ad literam. cap. 4. S. Thomas. 1. p. q. 68. a. 2. & 3 & Durandus in ſecundo diſt. 14. q. 1. Eandem recitant Eucherius, Beda, & Gloſſa ordinaria in Geneſin: Toſtatus inſuper in poſtilla, & Vielmius lect. 14 in Geneſ. eandem tribuunt ex Iudæorum Rabbinis Abenezræ. Ex recentioribus autem eandem ſententiam conſtanter & fortiter tuentur Rupertus Tuitienſis lib. 1. de operibus Trinitatis cap. 22. Auguſtinus Eugubinus in Coſmopœia, Benedictus Pererius lib. 1. in Geneſ. c. 1. v 6. in opere ſecundæ diei, Gregorius de Valentia 1. p. d. 5. q. 3. puncto 2. & fauet Caietanus in Geneſ. ac Vielmius ibid. lectio. 14.

*S Auguſt. S. Thom. &c.*

*Differentia inter autores*

Differunt tamen hi authores inter ſe, quia S. Thomas & Eucherius firmamentum vocant ipſum *nebuloſum*

*ipſum aerem, ſeu illam partem aeris, in qua condenſantur nubes; quæ diſtinguit ſuperioris aeris partem*, inquit S. Thomas a. 3. *in qua generantur pluuiæ, & huiuſmodi impreſſiones, ab inferiori parte aeris, quæ aquæ connectitur, & ſub nomine aquarum intelligitur*. Pererius autem & Gregorius de Valentia dicunt, eſſe *purum aerem*, ſecundo die ex nebulis ac nubibus productum, reque ipſa medium inter duplices illas aquas.

*huius ſententia prima.*

Apud Auguſtinum quoque, Bedam, & S. Thomam firmamentum ſecundo die factum, diſtinguitur à firmamento, in quo Devs die quarto poſuit ſolem, lunam & ſtellas. Pererius autem & Valētia ipſum hoc etiam firmamentum, diuidens aquas, extendunt vſque ad ſydera, adeoque ita conantur explicare, vt includat quoque firmamentum illud ſydereum, in quo Devs poſuit ſtellas; quanquam reuera hæc inter ſe parum videntur cohærere, vt dicetur. Fundamentum præcipuum ſumitur, tum ex refutatione aliarum ſententiarum; tum quia veriſimile eſt, Moyſen in explicatione Geneſis populo tam rudi non aliquid obſcurum & vulgo incognitum, ſed quod in omnium oculis ac ſenſibus verſaretur; vtroque tam firmamenti nomine, quam aquarum ſupra firmamentum exiſtētium, voluiſſe deſignare.

*Differentia ſecūda. Bened. Perer. & Gregor. de Val.*

Tertia ſententia eſt, quæ firmamenti nomine, ipſum cœlum ſydereum (vnum vel plures) per aquas autem ſuperiores, verum aliquod corpus, ſupra cœlum illud exiſtens, intelligi aſſerit. Quæ ſententia rurſum varijs modis ſubdiſtincta eſt. Primo enim Auguſtinus lib. 1. de Geneſ. contra Manichæos cap. 11. per aquas intelligit materiam, per firmamentum totum

*Tertia generalis ſententia de firmamēto & aquis ſupernis.*

*Prima differentia inter au-*

*tores huius ſententiæ. Auguſtin.*

cœlum aſtriferum, diuidens inter materiam rerum inuiſibilium atque ſupercœleſtium, & materiam inferiorum ac ſublunarium corporum; dici autem aquas illas inuiſibiles, eſſe ſupra cœlum, non tam locorum ſpatijs, quam naturæ dignitate. Sed communiter refellitur; tum quia ſecundo die, non ſolum extabat materia rerum ſuperiorum & inferiorum; ſed ipſum etiam cœlum, terra, & omnia elementa, quoad ſubſtantiam iam erant creata, quæ proinde locum ipſum totius vniuerſi occupabant, nulla materia nuda omniſque formæ experte vſpiam exiſtente, vt colligitur Geneſ. 1. v. 1. & ſuperius q. 2. fuſius probatum. Tum quia abſurdum videtur, aquam vocari ſolam & nudam materiam primam; quam enim habet hæc cum aqua ſimilitudinem? Tum quia ea ſententia videtur ſupponere Angelos eſſe ex materia productos, adeoque corporeos, quod communiter hodie refellitur.

*Secunda differentia. S. Thom. Alenſ Bonau.*

Secundo quidam per aquas ſuperiores intelligendum eſſe docent nonum cœlum, quod cryſtallinum dicitur, per firmamentum autem, vel ſolam octauam ſphæram, in qua ſunt ſtellæ inerrantes, vt vult Catharinus comment. in Geneſ. vel vt alij, firmamentum vna cum ſubiectis ei planetarum orbibus; per aquam inferiorem, ſeu omnia corpora ſublunaria diaphana; ſeu aquam ipſam elementarem ſub luna vbiuis demum exiſtentem. Ita Alenſis ſecunda parte q. 50 m. 1. Bonauentura in 2. diſt. 14. Ægidius 2. p. Hexameron cap. 14 item Nicolaus Lyranus, Burgenſis, Toſtatus, Caietanus, Clitouæus, apud Martinengum & Pererium locis citatis. Eandem refert, nec improbat

bat S Thomas 1. p. q. 68. a. 1. & 2. & ſequitur ſeu ipſe, ſeu quiſquis eſt author poſtillæ in Geneſin ſub nomine Sancti Thomæ recens editæ. Huc ſpectat ea ſententia, quam Hamerus comment. in Geneſin recentioribus tribuit, per aquas ſuperiores cælum Cryſtallinum, per inferiores intelligi frigidum cœlũ Saturni.

*Tertia differentia eiuſdẽ ſent. com. SS. Patrũ.*

Tertio alij per firmamentum intelligunt totam machinam cæli ſyderei, per aquam autem ſupernam, veram aliquam & naturalem aquam ſeu liquidam, ſeu potius inſtar glaciei vel cryſtalli concretam, ſupra cœlos ſydereos exiſtentem. Ita videntur ſentire Clemens lib. 1. Recognitionum ex perſona Sancti Petri, Iuſtinus q. 93. Tertullianus lib. de Trinitate c. 8. Hilarius in pſal. 135. Baſilius in Hexaemeron, Ambroſius Hexaem. lib. 2. c. 3. item Hieronymus epiſtola ad Oceanum, Epiphanius epiſtola ad Ioannem Hieroſol. Chryſoſtomus homil. 4. in Geneſ. & Homil. in pſal. 148. Cyrillus Hieroſol. Catecheſi 9. Auguſtinus quoque inter alias ſententias etiam hanc refert, nec improbat lib. 2. de Geneſ. ad literam c. 4. & 5. & lib. 11. de Ciuit. Dei cap. vlt. & enarratione in pſal. 113. itẽ Seuerianus & Eucherius in Geneſ. lib. 1. cap. 3. Theodoretus q. 11. in Geneſ. Damaſcenus lib. 2. Fid. Orthod. cap. 6. & 9. Proſper in pſal. 103. Anaſtaſius Synaita Hexaem. l. 2. & 7. Iunilius in Hexaem. Procopius in Geneſ. cap. 1. Beda qq. in Geneſ. & lib. de naturis rerum cap. 7. & 8. Caſſiodorus in pſal. 103. & in pſal. 148. Haymo in eundem pſal. 148. Euthymius in pſal. 103. Bruno in pſ. 148. Rupertus lib. 1. in Geneſ. c. 23. 24. 25. Anſelmus de imagine Mundi cap. 25. & 28. Hugo de S. Victore Annotationibus in Geneſ. cap. 6.

*Veras aquas ſupra cælos eſſe quinam docuerint.*

 Rich-

Digitized by Google

Richardus de S. Victore Except. lib. 2. cap. 7. Magiſter ſententiarum in pſal. 148. & in 2. diſt. 14. Magiſter Scholaſticæ Hiſtoriæ cap. 4. Idem habet vtraq; Gloſſa, interlinearis ſcilicet & ordinaria, & dudum antea tradidit etiam Ioſephus lib. 1. Antiquit. cap. 1.

*Ex recentioribus Oleaſt. Molin. Delrius.*

Ex recentioribus eandem ſequuntur Hieronymus Oleaſter, Annotationibus in cap. 1. Geneſ. Martinus Delrius ibidem, Molina de opere ſex dierũ diſp. 10. qui expreſſe docet, aquas illas ſupernas, eſſe elementares, eiuſdemque rationis cum noſtris aquis. Quod etiam quidam Patres antea citati indicant, præſertim cum aſſignato earum officio & vſu, aiunt, eas vel ad temperandum ardorem ſyderum, vel ad materiam generali diluuio præſtandam, vel ad rorem, pruinam, pluuiaſque ſubminiſtrandas, ſupra cœlum poſitas fuiſſe.

*Diſcrimen inter citatos autores*

Differunt tamen hi authores inter ſe, quod Ioſephus, Clemens, Iunilius, Beda, Gloſſa interlinearis, & Magiſter hiſtoriæ ſcholaſticæ, quibus accedit Hugo Carenſis in poſtillis in Geneſin, aquas ſuper cœlum inſtar cryſtalli vel glaciei concretas & congelatas conſtituunt; qui proinde parum recedunt ab Authoribus ſecundo loco antea commemoratis, per aquas cœlum cryſtallinum intelligentibus.

Alij vero, vt Eucherius, Anſelmus Cantuarienſis, Hugo Victorinus, & Aſcanius Martinengus tom. 1. in Geneſ. pag. 660. fauente etiam Auguſtino, aquas illas, fumi, ſeu vaporum modo, ſupra cœlum exiſtere tradunt; & vtramque hanc ſententiam ſub diſiunctione habent etiam Magiſter Sententiarum, & Magiſter ſcholaſticę hiſtoriæ; quarum poſteriorem tamen

men ſpeciatim refellit S. Thomas in qq. diſp. q. 4. a. 1. ad 5. *S. Thom.*

Alij denique aquas illas ſuper cæleſtes liquidas & fluxas eſſe tradunt, noſtrarum inſtar, Ita Baſilius Hexaem. l. 3. Ambroſius lib. 2. cap. 3. Procopius in Geneſ. cap. 1. Euthymius in pſal. 103. Iunilius ſeu Beda in Hexaem. pro vna ſententia.

*Notatio prima pro ſub ſequēte doctrina*

Vt meam in re tam obſcura & ancipiti ſententiam explicem, præmitto fundamenti loco, ex ipſo primo capite Geneſis, vbi de hac re ex inſtituto agitur, duos Scripturæ locos, ex quibus res hæc omnis diiudicari debet. Primus eſt v. 6. vbi opus ſecundæ diei exponitur, his verbis: *Dixit quoque DEVS, fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, diuiſitque aquas, quæ erant ſub firmamento, ab his quæ erant ſuper firmamentum. Et factum eſt ita. Vocauitque Deus firmamentum cælum: & factum eſt veſpere & mane dies ſecundus.*

Alter locus eſt eodem cap. 1. Geneſ. v. 14. vbi de opere quartæ diei agitur: *Dixit autem Deus, fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem ac noctem, & ſint in ſigna & tempora, & dies, & annos, vt luceant in firmamento cæli, & illuminent terram. Et factum eſt ita. Fecitque Deus duo luminaria magna, luminare maius, vt præeſſet diei, & luminare minus, vt præeſſet nocti, & ſtellas. Et poſuit eas in firmamento cæli, vt lucerent ſuper terram, & præeſſent diei ac nocti; & diuiderent lucem & tenebras. Et vidit Deus, quod eſſet bonum. Et factum eſt veſpere & mane dies quartus. Dixit etiam Deus; Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile ſuper terram ſub firmamento cæli.* Pro quibus verbis hebraicè legitur *Alpene-Rakiah*; græcè κατὰ τὸ στερέωμα; quæ *Expenditur textus Geneſ de firmamēto.*

quæ noſter interpres (quidquid nonnulli recentiores pro ſecunda ſententia relati obluctentur) rectè vertit, *ſub firmamento cœli*: quia Al per Aijn, apud Hebræos, non tantum ſignificat *ſupra*, ſed etiam contra; & κατὰ apud græcos non tantum ſignificat *ſecundum*, ſed etiam *poſt*, ſeu *infra*. Idem autem eſt *contra faciem firmamenti*, ſeu, *poſt firmamentum*, quod *ſub firmamento*.

*Secunda notatio.* Suppono ſecundò, omne cœlum quoad ſubſtantiam, adeoque ipſum etiam firmamenti cœlum primo die fuiſſe creatum; neque tamen firmamenti ſubſtantiam initio ſtatim fuiſſe ſolidam; ſed primum ſecundo die, cum antea liquida eſſet, conſolidatam. Primum probauimus ſupra q. 2. Secundum præter ſcripturam, de qua ſupra. q. 6. tradunt quam plurimi Sancti Patres, ſpeciatim Clemens Romanus lib. 5. Recognit. ex perſona S. Petri, Ambroſius lib 2. Hexaem. cap. 4. Theodoretus in Genes. q. 11. Cyrillus Hieroſolymitanus catech. 9. Iunilius apud Lipomanum in Hexáem. Gennadius ibidem, Claudius Marius Victorinus com. in Gen. lib. 1. Anaſtaſius Sinaita comment. in Hexaem. lib. 2. Oecumenius in 2. Pet. 4 Seuerianus, Hugo Carenſis & Acatius apud Lipomanum, Anſelmus Laudunenſis in gloſſ. interlin. Anſelmus Cantuarnienſis lib. 1. de imag. mundi cap, 25. Beda in Hexaem. ad illa verba, Vocauitque Deus firmamentum cœlum. Hugo Victorinus annot. in Gen. cap. 9. Petrus Comeſtor ſchol. hiſt. cap. 4. quorum teſtimonia ſuperius retulimus q. 6. in relat. 4. ſent. qui omnes vnanimiter teſtantur, firmamentum de quo Genes. 1. v. 6. ſermo eſt, ex aquis, quibuſcunque demum, productum & conſolidatum fuiſſe die ſecundo; quam pro-

Digitized by Google

proinde tanquam communiſſimam Patrum ſententiam tradunt etiam Auguſtinus Steuchus, & Aſcanius Martinengus ibidem citati.

Ex quibus etiam colligitur, ſoliditatem non eſſe proprietatem naturalem ſubſtantiæ cæleſtis; ſed aduentitiam, ac propter commune vniuerſi bonum ei ſuperadditam, præcipue verò, vt ex ſcriptura colligitur, ob duas cauſas; primum ad diſterminandas aquas ſuperiores & inferiores; deinde vt eſſet vehiculum ſyderum; quibus inferius addemus tertiam, vt ex parte etiam deſeruiret habitationi beatorum. Neque id mirum videri debet, quando & plurima alia & cœlis ipſis, & elementis acceſſerunt, quæ naturalis eorum ſtatus non depoſcit; vt lumen, collectio aquarum in vnum locum, & alia plura inferius q. 11. referenda, quæ etiam propterea in fine mundi deſitura probabimus. *Soliditas & duritiees non eſt proprietas cæli.*

Suppono tertiò, beatos nec habitaturos in vacuo extra cœlum, etſi contrarium de Chriſto doceat S. Thomas in 3. p. q. 57. a. 4. nec futuros in ipſo ſolido corpore cæli Empyrei, perpetuo miraculo corporibus ſe inuicem penetrantibus; ſed plane habitaturos in aliquo corpore ſpirabili, & liquido ad cœlum Empyreum ſpectante; vt deſeruiat ſpirationi & reſpirationi, alijſque operationibus ſenſuum, vt in tertia parte fuſius probandum. Ita ex antiquioribus aperte docet Guilielmus Pariſienſis part. 1. de vniuerſo cap. 39. item nonnulli abſque nomine citati apud Bedam lib. de mundi conſtitut. & ex recentioribus prolixè ac ex inſtituto noſter Leonardus Leſſius lib. 3. de ſum. bono cap. 8. à num. 98. & rurſum à numero 101. & ſeq. *Notatio 3.*

Z Diffe-

Digitized by Google

Differunt tamen ſinguli hi authores inter ſe; quia Guilielmus ponit liquidum illud & ſpirabile corpus, immediatè ſub cœlo Empyreo, veluti ſub tecto ſeu laqueari. Auctores verò illi Anonymi apud Bedam ponunt liquidum illud & ſpirabile corpus ſupra omnes cœlos, etiam ſupra ipſum cœlum Empyreum. Leſſius autem corpus illud conſtituit intra ipſum cœlum Empyreum, vt inferius dicetur. His ita poſitis, ſententiam meam tam de firmamento, quam de ſupernis aq̃s, aſſertionibus ſequẽtibus ita breuiter declaro.

*Aſſertio I.* Aſſertio I. Vtroque loco Geneſ. cap 1. v. 6. & 14. firmamenti nomine, vnum idemque corpus ſignificatur. Eſt communiſſima Sanctorum Patrum & Doctorum ſententia, ſpeciatim omnium eorum, quos iã antea pro tertia ſententia citauimus; contra paucos quoſdam pro ſecunda ſententia relatos. Probatur; tum quia alioquin in eodem orationis contextu, & vbi quidem rerum genera & nomina ex inſtituto declarantur, obſcuriſſima & alieniſſima æquiuocatio à Moyſe fuiſſet commiſſa; ſiquidem is ſine vlla explicatione addita, in productione firmamenti aliter, quam in eius exornatione, *firmamenti* nomẽ accepiſſet. Tum quia plane abſurdum eſt, dicere, Moyſen Geneſ. 1. v. 14. tam luculenter egiſſe de ornatu firmamenti, inditis ſtellis & ſyderibus &c. de eius productione verò antea non egiſſe; ſicut reuera non egiſſet, ſi v. 6. quo ſolo loco de productione firmamenti agitur, nomine firmamenti non id ipſum etiam illud corpus intellexiſſet, de quo v. 16. fit mentio.

*Aſſertio II.* Aſſertio II. Aquæ ſuperiores & inferiores ad literam non ſignificant Angelos bonos & malos; adeo-

que

que nec firmamentum inter vtraſque aquas poſitum, ſignificat diſcriminationẽ inter eoſdem Angelos diuinitus factam. Eſt communis & certa contra Origenem, in prima ſententia citatum, qui idcirco reprehenditur à citatis ibidem Patribus Epiphanio, Hieronymo, Baſilio, S. Thoma. Et S. Auguſtinus ipſe, quod antea hac de re dixerat, retractat lib. 2. Retract. cap. 6. Ratio eſt. Tum quia hæc ſententia ſupponere videtur, Angelos eſſe corporeos, & aqueę cuiuſdam, ſiue aereę ſubſtantiæ. Tum quia hæc interpretatio ab hiſtorica relatione, eaque ad captum ſimplicis populi accomodata, qualem Moyſes in Geneſi profitetur, eſt alieniſſima. Accedunt rationes pro præcedenti aſſertione. *Ratio aſſer.*

Aſſertio III. Per firmamentum intelligi non poteſt aer intermedius inter nubes & aquas terreſtres; ac proinde nec per aquas ſuperiores, aquæ mediæ Regionis aeris, quæ vaporibus & nubibus continentur. Eſt contra ſecundam ſententiam ſuperius relatam; ſed communis ſanctorum Patrum, vt vidimus; qui omnes fere firmamenti nomine intelligunt cœlos ipſos ſydereos. Ratio eſt, tum quia ipſum firmamenti nomen rem ſolidam & firmam ſignificat, vt dictũ quæſt. 6. Tum quia aer vna cum cæteris elementis, in ſtatu puro potius, quam impuro, creatus fuit primo die, nõ autem primum die ſecundo, vt dictum quæſt. 2. Tum quia Geneſ. 1. v. 14. aſtra & ſtellę dicũtur poſita, *in firmamento cœli*; non ſunt autem poſita in aere intermedio inter nubes & aquas terreſtres. Tum quia abſurdum eſt dicere, Geneſ. 1. v. 6. ſolum aerem infimæ, aut etiam mediæ regionis potius, quam ſupremę, cœlum eſſe appellatum, vt affirmare opus habet hæc ſententia. *Aſſertio 3.* *Ratio aſſer.*

Tum quia aer nubilus, qui eſt in media regione, prorſus non ſeparat, aut diuidit aquas nubium ibidem exiſtentium, ab aquis inferioribus; cum aquæ illæ ipſo illo nubilo aere contineantur: aer vero hic inferior reuera non firmiter ſeparat eaſdem aquas, nubibus & vaporibus contentas, ab inferioribus & terreſtribus; non ſolum quia fluxus eſt, & nullo certo firmoq; termino concluditur aut definitur; ſed etiam quia & ipſe vaporibus, qui quotidie à terra eleuantur refertus & infectus eſt; & quotidie aquis illis ſuperioribus, quę per pluuias, niues, rorem &c. ex nubibus vaporibuſque eleuatis excernuntur, peruius: quando eæ ipſæ aquæ ſuperiores in eum finem eleuantur, vt rurſum per pluuias, & alia meteora aquea depluant: qualis ergo hic terminus, qualis limes, quale firmamentum eſt inter aquas illas nubium ſeu vaporum, & has inferiores, quæ terræ iam incumbunt? Accedit, quòd pſ. 148. v. 4. & Daniel. 3. v. 60. aquæ ſuper cœlos in ſcriptura numerantur inter res cæleſtes, non ſublunares, vt inferius conc. 10. pluribus dicetur.

*Quā certa hæc aſſertio.* Ob quas etiam cauſas, & ſpectata imprimis authoritate SS. Patrum, qui ſuam doctrinam hac in re ex ſcripturis deduxerunt, vt dictum, equidem nil dubitem, hanc aſſertionem certam & exploratam dicere. Sanè Martinengus pag. 589. ſententiam oppoſitam *non ſatis tutam* exiſtimat; Molina diſp. 2. dicit eſſe *aperte falſam*: Cuius argumenta præcipueà textu græco & hebraico petita, iam ſatis ex dictis manent refutata notat. 1. Nec exiſtimandum, Moyſen ea ſolum in geneſi retuliſſe, quæ directe in ſenſum incurrunt, ſic enim nullam omnino cœlorum mentionem facere opor-

oportuiſſet: ſed præter hæc etiam totius mundi ſyſtema, de cuius productione agebat, ſaltem obiter inſinuaſſe.

Aſſertio IV. Per aquas ſupernas non poteſt intelligi vaporoſus aer mediæ regionis, etiamſi per firmamentum non intelligatur ſolus aer, (infimus:) ſed totum ſpacium vſq; ad ipſa ſydera incluſiue protenſum. Eſt contra ſpecialem modum ſentiendi Pererij & Gregorij de Valentia locis citatis, qui, vt reſpondeant ad locum illum antea allatum, quod ſydera & ſtellæ ſint poſitæ in firmamento, dicunt eo nomine conſignificari totum illud ſpatium ad ſydera vſq; extenſum; cum aquas tamen ſuperiores dici velint eas ſolum aquas, quæ continentur ipſis vaporibus & nubibus mediæ regionis aeris; quæ opinatio refellitur hoc argumento. Quia totum illud firmamentum de quo Geneſ. 1. v. 4. mentio eſt, diuidit, adeoque medium eſt, inter aquas ſuperiores & inferiores, vt manifeſtè ex verbis ſcripturæ patet. Atqui ſpatium illud ad ſydera vſque protenſum non eſt medium inter vtraſque illas aquas; ſed ſuperiores nubium aquas in ſeſe includit, eaſq; inſuper longiſſimo interuallo excedit. *Aſſertio 4. Probatur.*

Confirmatur vtraque concluſio ex publico Eccleſiæ hymno, qui in veſperis Feriæ ſecundæ canitur: *Confirmatur vtraq; aſſertio.*

*Immenſe cœli conditor,*
*Qui miſta ne confunderent,*
*Aquæ fluenta diuidens,*
*Cœlum dediſti limitem:*
*Firmans locum cœleſtibus,*
*Simulq; terræ riuulis;*



Digitized by Google

*Vt vnda flammas temperet,*
*Terræ ſolum ne diſſipent.*

Vbi firmamentum de cœlo; aquæ ſupernæ de cœleſtibus; inferiores de terreſtribus aquis explicantur.

*Aſſertio 5.* Aſſertio quinta. Per firmamentum Moyſes intellexit corpus aliquod cœleſte ſolidum, totam terram ambiens. *Probatur.* Ita communis ſententia patrum & Doctorum, vt partim in hac ipſa quæſtione ſuperius, partim quæſt. 6. fuſius dictum; & colligitur tum ex duabus præcedentibus aſſertionibus; tum ex nomine & officio firmamenti, paulo ſuperius & quæſtione 6. *Hilarius.* explicato. Bene quoad hoc Hilarius in pſal. 135. *Cælum vero inferius non vniforme, ſed multiplex tetendit, quod totum firmamentum nuncupans, valide ad ſuſtentationem aquarum ſuperiorum, temperationemque aeris noſtri firmitate ſolidauit.* Plura ſequenti aſſertione.

*Aſſertio 6.* Aſſertio ſexta. Per firmamentum intellexit Moyſes non ſolum octauam ſphæram (quæ nunc abuſu quodam veteris vocabuli ſola firmamentum dicitur) ſed etiam omne cælum ſydereum ſiue mobile; ipſumque cœlum Empyreum, ſecundum partem ſui infimam. Prior pars eſt communis ſanctorum patrum, & aperte patet ex ſcriptura Geneſ. 1. à verſu 14. Vbi dicitur: *Probatur 1. pars.* *Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem ac noctem, & ſint in ſigna & tempora, & dies, & annos, vt luceant in firmamento cæli, & illuminent terram. Et factum eſt ita. Fecitque Deus duo luminaria magna; luminare maius, vt præeſſet diei, & luminare minus, vt præeſſet nocti, & ſtellas. Et poſuit eas in firmamento cæli &c.* Quibus verbis ter repetitur, non ſolum ſtellas cæteras, ſed etiam *luminare maius, & luminare minus* (quibus vtique nihil aliud intelligitur,

gitur, quam ſol & luna) poſita à Deo fuiſſe in firmamento cœli; non equidem in octaua ſphæra, nec in vna aliqua & eâdem ſphæra; ſed in corpore illo cæleſti, quod à luna vſque ad ſtellas fixas porrigitur, hoc ia m ſecundo die à Deo, noua quadam ſoliditatis perfectione, propter bonum totius vniuerſi, exornato.

Poſterior pars, intelligi eo nomine omne cœlum mobile; ipſumq; cœlum Empyreum, ſecundum partem eius infimam, tametſi non ita quidem diſtinctè aſſeritur à patrib⁹, quia non ita apertè ſphæram aliam ſolidam & corpoream ſydereo cœlo altiorem ſtatuerunt; eſt tamen ijs valde conſentanea, qui nomine firmamenti vniuerſim ac indefinite cæleſte corpus, ſecundo creationis die à Deo conſolidatum intellexerunt, vt ex adductis hîc ſupra q. 6. teſtimonijs eſt videre. Speciatim autem huc faciunt Gregorius Nyſſenus, Theodoretus, & Beda, quos infra pro concluſione vndecima adducemus; qui aquas ſupernas ſupra omne cœlorum corpus collocant. Optime Theodoretus in catena Lipomani lect. 4. *Quoniam quidem cælum*, inquit, *ex fluxa aquarum natura conſtitit, & quæ prius liquabilis eſſet natura, ſolidiſſima eſt effecta, ea de cauſa firmamentum eſt appellatum.* Idem aperte ſatis colligitur ex illo Geneſ. 1. v. 8. *Vocauitque Deus firmamentum cœlum.* Vbi vides firmamentum & cœlum à Moyſe quaſi pro Synonymis haberi; ita vt proprium firmamenti nomen ſit cœlum, cœlumque ipſum ſit firmamentum. Ex quo ſequitur, tam late patere firmamentum, quã cœlum ipſum, ſaltem quouſque, & in quantum ſolidum, & aquis ſupercæleſtibus inferius eſt; quandoquidem firmamentum ſolam conditionem ſoliditatis

*Probatur poſterior pars.*

*Theodoretus.*

tis

tis & termini aquas diuidentis, cœlo, quod Deus in principio creauit, ſuperaddit.

Idem ſuadet ratio. Cum enim eadem ſit ratio, & natura omnium cœlorum, ſaltem quoad hanc conditionem ſoliditatis; quæ, vt dictum, cœlis ipſis non per ſe, & ex ſua naturâ (corpora enim quò ſunt ſuperiora, eò ſunt naturâ ſuâ ſubtiliora & liquidiora; eaque de cauſa cœli mobiles in fine mundi liqueſcẽt, vt dicetur q. 11.) ſed propter bonum vniuerſi competit; vt partim ſint domicilia corporum Beatorum, partim vehicula ſtellarum, ſimul & interſtitia duplicis aquarum ſubſtantiæ, valde veroſimile eſt, à Deo cœlos & ſphæras omnes ipſo die creationis ſecundo ſimul fuiſſe conſolidatos.

*Cœlũ Empyreum quando conſolidatum.*

Quod adeo etiam de ipſo cœlo empyreo accipiendum; præſertim cum in prima ſui creatione, Dei ſolummodo & Angelorum ſedes eſſet, pro quibus nulla ratio erat, cur ſolidum potius, quam liquidum initio crearetur. Dixi vero ex parte &c. Quia inferius aſſert. 11. tres cœli Empyrei partes diſtinguemus; infimam & ſupremam ſolidas; & mediam liquidam: è quibus infima ſolum ſub firmamento comprehenditur; vtpote quæ ſola aquis ſupercœleſtibus ſubſtat, vt dicetur cit. Aſſert. 11. Quanquam etiam ſuprema etſi nomine firmamenti non intelligatur, ex conſequẽti tamen rectè etiam eodem ſecundo die cum ipſo firmamento conſolidata exiſtimari poteſt: ob eam etiam præſertim cauſam, vt ne alias ex conſolidatione corporis cœleſtis ſeu firmamenti, ſecundo die primum facta, vacuum aliquod ſpatium conſecuturum videatur: quod tamen etiam abſque hoc proportionata

Digitized by Google

nata rarefactione aquarum illarum ſupercœleſtium deuitari poſſet. Eadem concluſio cõfirmatur à ſimili. Quia etiam terra in principio quidem creata fuit loco & ſtatu maximè naturali, nimirum vt eius natura priuatim poſcebat, tota aquis cooperta; poſtea vero propter bonum vniuerſi aquis nudata, veterẽ nihilominus terræ appellationem, confirmato quaſi iure, à Deo conſecuta eſt. Plura conc. 7. & 10.

Aſſertio ſeptima. Per aquas ſuperiores non intelligitur cœlum cryſtallinum, ſeu cœlum aliquod ſolidum ſtellarum expers. Ita communis ſententia Patrum; niſi quis putet, ex eorum mente, ipſas aquas inſtar glaciei ſeu cryſtalli ſupra firmamentum concretas, cryſtallinum cœlum eſſe appellandum. Probatur concluſio ſatis apertè iuxta ea, quæ diximus, ex ſcriptura. Tum quia cœlum omne ſolidum intelligitur nomine firmamenti, diuidentis aquas ab aquis, vt concluſ. præced. diximus. Tum quia nulla ratio eſt, cur opus fuerit interſtitio medio firmamenti, diuidẽte aquas ſuperiores ab inferioribus, ſi aquæ ſuperiores ſint cœlum aliquod ſolidum. Hoc enim ſatis per ſe iam firmiter ab aquis inferioribus ſeparatum erat. Tum quia aquæ ſupra cælos in ſcriptura opponuntur cælis, non minus, quam firmamento, quod cæli nomen accepit. Denique non ſatis adhuc certum eſt, vt dicetur q. 10. an detur huiuſmodi cælum cryſtallinũ. Plura aſſert. 10. & 11. *Aſſertio 7.* *Probatur.*

Aſſertio octaua. Per aquas ſuperiores, ſupra firmamentum illud exiſtentes, non intelliguntur aquæ elementares eiuſdem rationis & ſpeciei cum noſtris; nec liquidæ, nec concretæ. Hæc eſt ſententia S. Tho- *Aſſertio 8.*

*Vt vnda flammas temperet,*
*Terræ ſolum ne diſſipent.*

Vbi firmamentum de cœlo; aquæ ſupernæ de cœleſtibus; inferiores de terreſtribus aquis explicantur.

*Aſſertio 5.* *Probatur.* Aſſertio quinta. Per firmamentum Moyſes intellexit corpus aliquod cœleſte ſolidum, totam terram ambiens. Ita communis ſententia patrum & Doctorum, vt partim in hac ipſa quæſtione ſuperius, partim quæſt. 6. fuſius dictum; & colligitur tum ex duabus præcedentibus aſſertionibus; tum ex nomine & officio firmamenti, paulo ſuperius & quæſtione 6. *Hilarius.* explicato. Bene quoad hoc Hilarius in pſal. 135. *Cælum vero inferius non vniforme, ſed multiplex tetendit, quod totum firmamentum nuncupans, valide ad ſuſtentationem aquarum ſuperiorum, temperationemque aeris noſtri firmitate ſolidauit.* Plura ſequenti aſſertione.

*Aſſertio 6.* Aſſertio ſexta. Per firmamentum intellexit Moyſes non ſolum octauam ſphæram (quæ nunc abuſu quodam veteris vocabuli ſola firmamentum dicitur) ſed etiam omne cælum ſydereum ſiue mobile; ipſumque cœlum Empyreum, ſecundum partem ſui infimam. Prior pars eſt communis ſanctorum patrum, & aperte patet ex ſcriptura Geneſ. 1. à verſu 14. Vbi di- *Probatur 1. pars.* citur: *Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem ac noctem, & ſint in ſigna & tempora, & dies, & annos, vt luceant in firmamento cœli, & illuminent terram. Et factum eſt ita. Fecitque Deus duo luminaria magna; luminare maius, vt præeſſet diei, & luminare minus, vt præeſſet nocti, & ſtellas. Et poſuit eas in firmamento cœli &c.* Quibus verbis ter repetitur, non ſolum ſtellas cæteras, ſed etiam *luminare maius, & luminare minus* (quibus vtique nihil aliud intelli-

gitur,

gitur, quam ſol & luna) poſita à Deo fuiſſe in firmamento cœli; non equidem in octaua ſphæra, nec in vna aliqua & eâdem ſphæra; ſed in corpore illo cæleſti, quod à luna vſque ad ſtellas fixas porrigitur, hoc iam ſecundo die à Deo, noua quadam ſoliditatis perfectione, propter bonum totius vniuerſi, exornato.

Poſterior pars, intelligi eo nomine omne cœlum mobile; ipſumq; cœlum Empyreum, ſecundum partem eius infimam, tametſi non ita quidem diſtinctè aſſeritur à patrib⁹, quia non ita apertè ſphæram aliam ſolidam & corpoream ſydereo cœlo altiorem ſtatuerunt; eſt tamen ijs valde conſentanea, qui nomine firmamenti vniuerſim ac indefinite cæleſte corpus, ſecundo creationis die à Deo conſolidatum intellexerunt, vt ex adductis hic ſupra q. 6. teſtimonijs eſt videre. Speciatim autem huc faciunt Gregorius Nyſſenus, Theodoretus, & Beda, quos infra pro concluſione vndecima adducemus; qui aquas ſupernas ſupra omne cœlorum corpus collocant. Optime Theodoretus in catena Lipomani lect. 4. *Quoniam quidem cœlum*, inquit, *ex fluxa aquarum natura conſtitit, & quæ prius liquabilis eſſet natura, ſolidiſſima eſt effecta, ea de cauſa firmamentum eſt appellatum.* Idem aperte ſatis colligitur ex illo Geneſ. 1. v. 8. *Vocauitque Deus firmamentum cœlum.* Vbi vides firmamentum & cœlum à Moyſe quaſi pro Synonymis haberi; ita vt proprium firmamenti nomen ſit cœlum, cœlumque ipſum ſit firmamentum. Ex quo ſequitur, tam late patere firmamentum, quã cœlum ipſum, ſaltem quouſque, & in quantum ſolidum, & aquis ſupercæleſtibus inferius eſt; quandoquidem firmamentum ſolam conditionem ſoliditatis

*Probatur poſterior pars.*

*Theodoretus.*

nata rarefactione aquarum illarum ſupercœleſtium deuitari poſſet. Eadem concluſio cōfirmatur à ſimili. Quia etiam terra in principio quidem creata fuit loco & ſtatu maximè naturali, nimirum vt eius natura priuatim poſcebat, tota aquis cooperta; poſtea vero propter bonum vniuerſi aquis nudata, veterē nihilominus terræ appellationem, confirmato quaſi iure, à Deo conſecuta eſt. Plura conc. 7. & 10.

Aſſertio ſeptima. Per aquas ſuperiores non intelligitur cœlum cryſtallinum, ſeu cœlum aliquod ſolidum ſtellarum expers. Ita communis ſententia Patrum; niſi quis putet, ex eorum mente, ipſas aquas inſtar glaciei ſeu cryſtalli ſupra firmamentum concretas, cryſtallinum cœlum eſſe appellandum. Probatur concluſio ſatis apertè iuxta ea, quæ diximus, ex ſcriptura. Tum quia cœlum omne ſolidum intelligitur nomine firmamenti, diuidentis aquas ab aquis, vt concluſ. præced. diximus. Tum quia nulla ratio eſt, cur opus fuerit interſtitio medio firmamenti, diuidēte aquas ſuperiores ab inferioribus, ſi aquæ ſuperiores ſint cœlum aliquod ſolidum. Hoc enim ſatis per ſe iam firmiter ab aquis inferioribus ſeparatum erat. Tum quia aquæ ſupra cælos in ſcriptura opponuntur cælis, non minus, quam firmamento, quod cæli nomen accepit. Denique non ſatis adhuc certum eſt, vt dicetur q. 10. an detur huiuſmodi cælum cryſtallinū. Plura aſſert. 10. & 11. *Aſſertio 7.* *Probatur.*

Aſſertio octaua. Per aquas ſuperiores, ſupra firmamentum illud exiſtentes, non intelliguntur aquæ elementares eiuſdem rationis & ſpeciei cum noſtris; nec liquidæ, nec concretæ. Hæc eſt ſententia S. Tho- *Aſſertio 8.*



Digitized by Google

mæ in 2. d. 14. & 1. p. q. 58. a. 3. ad 1. & cōmunis Scholaſticorum, ſpeciatim Alenſis, Bonauenturæ, Alberti, Petri de Tarantaſia, Durandi, Scoti; quorum verba refert Dionyſius Carthuſianus in 2. diſt. 14. q. 1. licet ab eis ille videatur diſſentire. Idem apertè docet Guilielmus Pariſienſis loc. citato in tertia notatione.

*SS. Patres in cōtrariū citati explicantur.*

Nec ei admodum repugnant SS. Patres. Tum quia tametſi nonnunquam eo nomine aquas veras & naturales interpretentur; non tamen ſatis explicant, an eiuſdem rationis & ſpeciei aquas, cum noſtris elementaribus, intelligant; ſiquidem veras & naturales dicere potuerunt, quia reuera ſunt corpus quoddam naturale perſpicuū, & fortè etiam liquidum, atque ad totius vniuerſi naturam pertinens. Quo ſenſu etiam ex citatis Scholaſticis quidam eas vocant, *veras aquas*; cum tamen interim expreſsè doceant, eſſe diuerſæ rationis: imo Tarantaſius apud Carthuſianum 2. d. 14. q. 1. addit eſſe *virtualiter frigidas, & poſitas ad temperandū in inferioribus effectum ardoris corporum ſuperiorum:* & tamen apertè ſimul negat, eſſe elementares. Tum quia licet ſubinde per modum diſputationis ſupponere videantur, eas aquas eſſe ſimiles noſtræ elementari aquæ, non tamen id pro certo habent, imo apertè nonnunquam de ratione illarum aquarum dubitant, vt videre eſt apud Auguſtinum lib. 2. de Geneſ. ad lit. cap. 5. Tum quia nullum erat fundamentum in ſcriptura, qua tamen hac in re Patres vnicè nitebantur, cur aquas eiuſdem ſpeciei cum noſtris ſupra cœlos conſtituerent.

*SS. Patres nonnulli aquas ſu-*

Denique non deſunt ex Patribus, qui apertè docent, aquas illas ſuperiores eſſe diuerſæ rationis & natu-

naturæ ab aquis elementaribus. Id enim ſupponit Auguſt. lib. 1. de Gen. cont. Manich. cap. 11. idēq; veluti certum ſæpius repetit Greg. Nyſſ. in Hexaem. vbi ait: *Quæ ſi rectè conſiderata ſunt, aqua profectò, ſuper qua ferebatur ſpiritus Dei, diuerſa eſt ab iſtarum aquarum natura, quæ deorſum fluunt, & firmamento ab aqua graui, & ad inferiora tendente ſeiungitur.* Et infra: *Aquarum verò ſeparationem,* inquit, *per firmamentum conſecutam, dicens, à ſcriptura nihil abſurdum, aut à nominis ſignificatione alienum mihi facere videor, ſi diſcrimen inter earum naturas intelligam; atque vnum genus illarum ſurſum tendere, nihil grauitatis habere, & ignem leuitate ſuperare mihi perſuadeam, adeo vt ſupra naturam calidam manens, illius ſubiecta nec motu conuellatur, nec ardore in diuerſum ordinem cōmutetur, ſed igni ſubtercurrenti nullum ad ſe acceſſum præbens, integrum maneat.* Et paulo poſt: *At quæ illic aqua dicitur, cum nec videatur, nec fluat; nec vllis prorſus eiuſmodi terminis coërceatur, quibus naturà humida continentur, ſed extra locum ſit, & expers omnium qualitatum, quæ ſub ſenſum cadunt; ſuper ipsà feratur ſpiritus Dei, & ſupra cœlos eſſe credatur, & omnibus, quæ ſenſu cognoſcuntur ſuperior ſit, qui non à communi aqua diuerſam putet, naturamque ſenſibus non obnoxiam, ſed animo ac mente ſolum comprehenſam exiſtimet, inter eos, qui iudicare poſſunt, arbitror eſſe neminem.* Ita Nyſſenus: quicquid interim de vera ac propria ratione eiuſmodi aquarum, ipſiuſq; firmamenti ſenſerit.

*Supernæ diſtinguunt ab elementaribus. Auguſt. Nyſſ.*

Ratio concluſionis eſt; Primum quia aquæ eiuſmodi elementares, & contra naturam ſuam, & fruſtra ac ſine vllo vſu, ſupra cœlos eſſent collocatæ; imo quiſquis earum vſus à quibuſdam eſt aſſignatus, vt ſuperius retulimus, abſurdus eſt, & iuxta naturas rerum

*Ratio aſſertionis.*



Digitized by Google

impoſſibilis, vt rectè etiam perſequitur Pariſienſis, & facile ex dictis colligere licet. Nec ſatis eſt dicere, multa etiam alia in ipſis terris ignorari &c. Nam aliud eſt rerum aliquarum naturam ac vſum determinatè non ſciri; aliud nec ſub diſiunctione quidem aſſignari excogitarique vllum tanti corporis, & toties in ſcriptura celebrati, vſum poſſe, qui poſſibilis, & rerum naturis conueniens ſit.

*Altera Ratio.* Accedit quod plane indecorum, & contra decentem totius vniuerſi diſpoſitionem & harmoniam eſſe videtur, vt incorruptibilis cœli ſubſtantia dicatur intercepta, aut cooperta aquis corruptibilibus, & ſua naturâ obnoxijs perpetuæ reſolutioni. Quam rationem optime etiam attigit S. Bonauentura cit. 2. diſt. 14. *Quia credendum eſt*, inquit, *ſapientiſſimum mundi artificem corpora mundi optimo ordine collocaſſe; nec ſolum conſideraſſe finis vtilitatem, ſed & perfectionis dignitatem, non apparet, quod verum aquæ elementum ſupra firmamentum locauerit.* *S. Bonauentura.*

*obiectio.* Obijcitur præcipuè, hac ratione fatendum, inopportunam admodum commiſſam fuiſſe æquiuocationem à Moyſe, dum is ſecundum hanc ſententiam, in breuiſſima narratione, tripliciter variauit ſignificationem huius vocis *Aqua*. Etenim, inquiunt, cum primò dixit Moyſes; Et *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, iſti per aquas exponunt materiam primam, vel corpulentam aliquam maſſam, (ſeu potius, vt ego exiſtimo, totam, quæ in mundo erat, ſubſtantiam diaphanam & liquidam:) cum autem poſtea ſubiungit, *Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis*, per aquas ſuperiores interpretantur nonum cœ-

lum

lum (nos ſubſtantiam cæleſtem liquidam & diaphanam, omnibus cœlis ſuperiorem, vt dicemus) cum vero Moyſes tertio loco dixit, *Congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt, in locum vnum*, iſti nomine aquarum verum aquæ elementum intelligendum eſſe cenſent.

*Reſponſio 1. S. Thom.* Reſpondeo 1. ex noſtra ſententia nullam in his verbis fore æquiuocationem, ſi iuxta S. Thomam 1. p. q. 68. a. 3. corp. & ad 3. his omnibus locis per aquas generatim & directè ſignificetur corpus aliquod ſimplex diaphanum, (addo ego) liquidum; qui ſignificatus pro varijs circumſtantijs locorum, varijs ac diuerſis corporibus in particulari applicetur.

*Reſponſio 2. Aequiuocatio quænam vitioſa.* Reſpondetur 2. æquiuocationem tunc eſſe reprehenſione dignam, ſi nomen ęquiuocè vſurpetur, abſque ſufficienti declaratione, è qua varia eius nominis ſignificatio intelligatur; quod in propoſito non accidit. Nam in primo loco, cum nulla adhuc aquarum diſcretio facta eſſet, rectè generatim aquarum nomine intelligitur omne corpus ſimplex diaphanum liquidum. In ſecundo loco, quia iam ipſæ aquæ ſuperiores & inferiores, à Moyſe diſtinguuntur, rectè nos ipſi etiam ſuperiorum aquarum naturam ab inferiorum diſtinguere poſſumus; non enim ſine cauſa tanto interuallo, tantique interſtitij interpoſitione ſeparantur. Et quia tertio loco rurſum non de aquis generatim, ſed definite ac determinatè de aquis inferioribus totam terram obtegentibus ſermo eſt, rectè rurſum reſtrictiori ſignificatu vocabulum aquæ pro ſolo elemento aquæ terram vndique circumfluente accipitur.

*Retorquetur argu-* Accedit quod nonnulla eiuſmodi varietas & di-



Digitized by Google

*mentum.* uerſa acceptio *Aquæ* ab omnibus, & in omni ſententia admitti debet. Qui enim firmamentum dicunt eſſe aerem, per aquas ſuperiores intelligere debent ſphæram mediæ Regionis aeris, in qua non tantum ſunt vapores, ſed etiam nubes & exhalationes eſſentialiter ab aqua elementari diſtinctæ, cum tamen per aquas inferiores intelligant ſolas elementares, eaſque liquidas & fluentes. Qui vero per firmamentum intelligunt cœlum conſolidatum, etiamſi aquas veras elementares ſupra cœlum conſtituant, tamen quia ſub cælo immediate non ſunt veræ aquæ elementares, ſed vel ignis, vel purus & liquidus aer, quem negare non poſſunt firmamento diuidi ab aquis ſuperioribus, nomine aquarum inferiorum, non ſolum elementares aquas, ſed totam ſubſtantiam elementarem liquidam & diaphanam accipere debent.

*Aequiuocatio in voce Aquæ communis omni ſententiæ.*

*Aequiuocatio in voce cæli & firmamẽti qualis.*

Denique qualis qualis ſit illa in aquæ vocabulo æquiuocatio, multo ſane ea tolerabilior eſt, quam illa, quæ ab oppoſitæ ſententiæ authoribus duplex alia multò durior admittitur ęquiuocatio in vocabulis *cæli* & *firmamenti:* quando Genes. 1. v. 1. *cælum* vel pro ſolo empyreo accipiunt, & v. 8. pro reliquis cælis; aut v. 1. pro cælis omnibus, v. 8. pro aere: item quando *firmamentum* v. 6. 7. & 8. interpretantur aerem; infra autem v. 14. 15. & 17. cælum ſydereum.

*Obiectio 2. diſſoluitur.*

Obijcitur ſecundò, in citato hymno, *Immenſe.* &c. verbis illis, *Qui mixta ne confunderent &c.* ſignificari, vtraſque aquas alioqui potuiſſe confundi; ſi firmamẽtum non interponeretur: ac proinde fuiſſe eiuſdem naturæ. Reſpondeo negando vltimam conſequentiam; quia confuſio illa conſiſtit in permixtione locali,

qualis

Digitized by Google

qualis ſane fieri potuiſſet ſaltem ab extrinſeco, ea autem permixtio nulla poſſet dici confuſio, ſi eiuſdem naturæ eſſent aquæ.

Aſſertio nona. Per aquas inferiores, quas à ſuperioribus diuidit firmamentum, rectè intelligitur, ſiue ipſum elementum aquæ terræ circumfuſum, ſiue potius generatim omne corpus ſimplex diaphanum ſublunare, hoc eſt, inter cælum lunæ & terram interiectum. Colligitur vterque hic explicandi modus ex SS. PP. locis citatis & S. Thoma 1. p. q. 68. a. 3. Ratio eſt; quia vtraque iſta corpora exiſtunt & continentur ſub firmamento ſuperius declarato, illud quidem mediate; hoc vero (quod in hac re momenti plurimum habet) immediatè; & neutrum per ſe abſque firmamento ſolidè & conſtanter diſterminatur ab aquis ſuperioribus. Nec abſurdum eſt, his locis nomen aquæ paulo laxius ſumere: quia vt rectè notauit S. Thomas ibid. ad 3. *Moyſes propter inuiſibilitatem aeris, & ſimilium corporum; omnia huiuſmodi corpora ſub aquæ nomine comprehendit.* *Aſſertio 9.* *Probatur.*

Aſſertio X. Per aquas ſuperiores probabiliſſimè intelligitur corpus cæleſte ſimplex, diaphanum, liquidum, & ſpirabile, beatorum habitationi deſtinatum. Hæc eſt expreſſa ſententia Guilielmi Pariſienſis, grauis & antiqui Theologi part. 1. de vniuerſo cap. 39. vbi cum optimis rationibus, ac plane ex Peripateticæ philoſophię ductu refutaſſet eorum ſententiam, qui dicebant olim, aquas ſupra cœlum fuiſſe poſitas, vel ad temperandum calorem ſyderum, cælumque ipſum ab incorruptione ſeruandum, vel ad vniuerſalis diluuij materiam ſubminiſtrandam, vel ad pluuias *Aſſert. 10.* *Guilielm. Pariſienſis.*

effun-

Digitized by Google

effundendas; ſubiungit ipſe ea de re ſuam ſententiam his verbis: *Reuertar igitur* inquit, *ad id, in quo eram, & dicam; quoniam aquæ quæ ſuper cœlos nouem ſunt, non ſunt ibi in forma aquarum, quæ apud nos ſunt; ſed ex eis regio illa, quæ cœlo Empyreo circumtegitur, ſic facta eſt, vt ſit amœna & ſalubris, & per omnem modũ apta habitatio glorificandis hominib', conuenienſque vitæ, immortalitati, & impaſſibilitati eorundẽ: ſic quibusdã forte videatur. Tu enim nõ ignoras, quod piſces in aquis viuunt, & in aere viuere non poſſunt, ſed in aqua eſt vita eorum, atque ſaluatio. Econtrario autem ſe habet in hominibus, qui non poſſunt viuere in aquis, ſed in aere ſolummodo. Sic neceſſe eſt regionem ſuperiorum aquarum ſic preparatam eſſe & aptatam, prout requirit ſalubritas immortalitatis, & incorruptionis futuræ poſt reſurrectionem mortuorum. Conuenientius enim videtur, vt ſit regio illa, ſiue habitatio hominum, beatitudine illa futura glorificandorum, quam ipſa ſubſtantia cœli Empyrei, vt quidam forſitan opinantur: eius enim ſoliditatis eſt cœlum Empyreum, vt ſpirationi & reſpirationi deſeruire non poſſit. Quare ſi ſpirabitur, & reſpirabitur in illa vita beatitudinis ab hominibus, habitatio illa inter cœlum nonum, & Empyreum, ſola conueniens videtur ſtatui beatitudinis illius. Amplius pulchritudo illa & ſplendor Empyrei cœli magis digna eſt conſpici, quàm calcari. Super Empyreum autem cœlum non eſt locus; & propter hoc neque habitatio. Amplius. Cum cœlum illud tectum ſit totius mundi, non conuenit, vt ſubſit pedibus habitantium; imò potius debet patere aſpectibus eorum; & ſupereminere capitibus. Quare manifeſtum eſt, aquas illas vel iam verſas eſſe in corpus quale dixi, vel ſaltem eo tempore vertendas, quo homines beatificandi in ſublime beatitudinis transferendi ſunt.* Ita Guilielmus.

*Anonymi apud Bedam.*

Eiuſdem ſententiæ videntur eſſe quidam Anonymi,



Digitized by Google

nymi, quos refert Beda lib. de mundi conſtitutione, vbi de aquis ſupercæleſtibus agens ait: *Super has* (aquas ſupernas intelligit) *ſpirituales cœli ſunt, in quibus Angelicæ virtutes continētur; ſecundum alios, nihil niſi inane.* Qui cum dicunt, ſuper aquas ſupernas nihil eſſe, niſi inane, neceſſario videntur ſentire, aquas ſupernas habitationi beatorum eſſe deſtinatas; non ſolum quia nulla alioqui ratio eſſe potuit, aquas collocandi ſupra omnes cœlos; ſed etiam, quia omnium Theologorum ſententiâ, locus beatorum eſt ſupremus, ſaltem ex ſuo genere; & ratione ſuæ partis ſupremæ.

Conſonat etiam ſcriptura, quæ ſæpius vbi de beatorum habitatione agit, aquarum meminit. Apocal. 7. v. 17. *Agnus qui in medio throni eſt, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum.* Apocal. 21. v. 6. 7. *Ego ſitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis. Qui vicerit poſſidebit hæc.* Apocal. 22. v. 1. *Et oſtendit mihi fluuium aquæ vitæ ſplendidum tanquam cryſtallum, procedentem de ſede Dei & Agni.* Ibid. v. 17. *Qui ſitit veniat, & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis.* Denique Apocal. 4. v. 6. dicitur: *Et in conſpectu ſedis tanquam mare vitreum ſimile cryſtallo*: quod ad cæleſte corpus pertinere, exiſtimat etiam Emmanuel Sa.

Probatur hęc ſententia optima ratione ex dictis: Si enim reuera pro beatorum habitatione, datur corpus eiuſmodi diaphanum liquidum, & ſpirabile, ingentibus ſpatijs ſupra cœlos vndique diffuſum, idq; ipſum corpus, iuxta ipſius ſcripturæ phraſin, adeoque accomodatè ad modum loquendi ſcripturæ, rectè vocari poteſt Aqua, tunc plane fatendum eſt, aquas illas ſupernas eſſe idipſum corpus diaphanum, *Probatur aſſertio.*



Digitized by Google

liquidum & ſpirabile, beatorum habitationi deſtinatum: ſed verum eſt antecedens quoad vtramque partem: Ergo & conſequens. Maior patet.

Minor quoad priorem partem partim patet ex ſuppoſitione ſiue notatione tertia, ſuperius præmiſſa; partim probatur optimis rationibus ex Guilielmo Pariſienſi loco antea allegato; reuera enim abſque eo corpore, in beatis nec reſpiratio, nec locutio, neque etiam auditus vlla ſenſatio; imò nec locatio, ſiue motus localis, naturis rerum conuenienter, ac ſine perpetuis plurimiſque miraculis eſſe poſſet; vt pluribus proſequitur Leſſius loco ibid. cit. ſiue iuxta S. Thomam, beati cum Chriſto in vacuo ſupra totum cœlum Empyreum conſtituantur, ſiue intra ipſum ſolidum cœli Empyrei corpus; mutua ac perpetua corporum penetratione. Et quid, obſecro, in illo vacuo & obſcuro loco faceret corpus Chriſti, aut beatorum, quod extra vnicam pedum ſoleam, nihil plane circa ſe, & extra ſe, lucis aut amœnitatis haberet?

*Beati in aliquo corpore diaphano liquido & ſpirabili degent.*

Altera pars minoris patet ex dictis ſuperius aſſert. 8. 9. & 10. vbi probauimus, iuxta Moyſis deſcriptionem Genes. 1. aquas non accipi determinatè, pro ſola Elementari aqua; ſed multo latius ſæpe, pro eiuſmodi corpore ſimplici, diaphano, & liquido. Id quod paulo anteà etiam diſertè affirmantem audiuimus S. Thomam 1. p. q. 68. art. 3. ad 3. vbi ait: *Moyſes propter inuiſibilitatem aeris, & ſimilium corporum, omnia huiuſmodi corpora, ſub aquæ nomine comprehendit.* Et confirmatur aſſertio ex refutatione aliarum ſententiarum, de aquis illis ſupercæleſtibus, vt ex dictis liquet. Eſt ergo aſſertio hæc admodum probabilis; neque ſcio quid de a-

*Aquæ nomen apud Moyſen generalius accipitur. S. Thom.*

*Confirm. aſſertio.*

quis

Digitized by Google

quis illis ſupernis verius dici poſſit; vbicunq; demum illæ conſtituantur; de quo mox iam agetur.

Aſſertio XI. Corpus illud diaphanum, liquidum & ſpirabile; habitationi beatorum deſtinatum (quod aſſert. præced. aquas ſupercœleſtes eſſe diximus) non eſt ſub cœlo Empyreo, ſeu infra cœlum Empyreum; nec omnino ſupra totum cœlum Empyreum; ſed in medio cœli Empyrei. Hæc aſſertio tota, quod ad rem ipſam attinet, & abſtrahendo à nomine Aquarum, eſt Leonardi Leſſij. cit. lib. 3. de ſummo bono cap. 8. vbi docet, cœlum Empyreum in tres partes eſſe diuiſum; ſupremam veluti tectum; mediam quam propriè inhabitaturi ſint beati; & infimam, veluti pauimentum: ex his ſupremam & infimam eſſe ſolidam; mediam, liquidum diaphanum & ſpirabile corpus vti diximus: additque diſtantiam ſeu ſpatium, quod ſpirabile illud corpus inter vtrumque terminum occupat, probabiliter fore longe maius, quam ſit interuallum inter ſuperficiem terræ, & cœlum lunæ; quod Aſtrónomi ſtatuunt eſſe pluſquam centum & ſedecim millium milliarium: maximè cum ſpiſſitudini ſphæræ octauæ tribuant centum octoginta milliones milliarium. Quod veriſſimum puto. Imo ob hanc ipſam cauſam exiſtimo, diſtantiam illam intra ſuperiorem & inferiorem partem cœli Empyrei, ſpiſſitudinem ſeu craſſitiem totam totius globi elementaris ad concauum lunæ vndique protenſi, longe excedere. Alioquin enim aut cœlum Empyreum cum alijs cœlis; aut ſedes ſeu habitatio illa beatorum (in qua iuxta S. Thomam 3. p. q. 57. a. 4. & communem Doctorum, erit diſtinctio locorum ſecundum altitudi-

*Leon. Leſſij ſententia de cœlo Empyreo probatur.*

*Aquarũ ſupercæleſtiũ quanta vaſtitas*

 nem

nem pro diuerſa beatorum perfectione) cum cœlo Empyreo non haberet debitam proportionem. Neque enim in auguſto pallatio decet, vt loc⁹ habitationi deſtinatus, varijſque quaſi contignationibus interſtinctus, anguſtius ſpatium occupet, quam tectum, aut pauimentum, ſeu fundamentum.

*Probatur 1. pars aſſertionis cont. Guil. Pariſ.*

Quo poſito, prior aſſertionis pars, contra Guilielmum Pariſienſem præcedenti aſſertione relatum, probatur. Tum quia ſecundum ſcripturam, ſanctos patres, & communem fidelium ſenſum, beati habitabunt in ipſo cœlo Empyreo, aut certè ſupra id cœlum non infra cælum. Tum quia ridiculum videtur exiſtimare, corpus cæli Empyrei nobilius eſſe, ac dignius, quam vt pedibus beatorum corporum teratur. Quo ſenſu etiam Dionyſius Carthuſianus in 2. diſt. 14. q. 1. opinionem illam Guilielmi vocat *ineptam, & quæ diſſonet à communi doctrina ſanctorum.* Accedit quod ſcriptura abſolutè pronuntiat, aquas illas eſſe ſupra cælos, vt mox dicetur.

*Dionyſ. Carthuſ.*

*Probatur 2. pars aſſert.*

Secunda pars aſſertionis contra anonymos apud Bedam loc. cit. aſſert. præced. probatur & declaratur. Quia tametſi oppoſita hæc ſententia nihil abſurdum, aut à ſcripturis, ſanctiſue patribus alienum tradere; imo & S. Thomæ ſententiæ, cit. p. 3. q. 57. a. 4. Chriſtum ſupra omnes cælos, ac ſupra ipſum quoque cælum Empyreum conſtituentis; atque ex parte ipſi etiam ſcripturæ, non parum conſonare videatur, abſolute pronuntianti, aquas illas ſupra cælos eſſe, vt mox dicetur, tamen non probatur: non ſolum quia noua eſt; ſed etiam quia minus conſentaneum videtur rationi, vt omnis natura rerum, ac præcipue do-

mus

mus illa Domini, quaſi tecti expers, nullo ſolido & conſtāti termino circumſcribatur. Accedit quod ſedes Dei & beatorum in ſcriptura & apud SS. Patres frequentius in ipſis cælis collocatur; tametſi Chriſtus *ſuper omnes cælos aſcendiſſe* dicitur Eph. 4. v. 10. per ſynecdochen, quia ſuper cælos omnes, *& ex parte etiam ſuper Empyreum aſcendit.*

*Probatur 3. pars aſſertionis.*

Tertia pars ſequitur partim ex ijs, quę dicta ſunt pro duabus partibus præcedentibus: partim ex aſſert. 5. Sicut enim ibidem diximus, per firmamentum intelligi totum corpus cæleſte ſolidum (quam ſoliditatem, ſuppoſitâ iamantea ipſius cæli ſubſtantiâ, ſecundo primum die accepit, vt in prima & ſecunda notatione dictum) adeoque cælum etiam Empyreum, non quidem adæquatè ſumptum, ſed ſolum ſecundum infimam ſui partem; ita nunc quoq; dicimus, liquidam illam & ſpirabilem ſubſtantiam, habitationi beatorum deſtinatam, quam nomine aquarum ſupercæleſtium intelligi diximus, nec infra, nec planè ſupra cælum Empyreum eſſe; ſed medium eius ſpacium occupare: quo fit, vt firmamentum eaſdem aquas immediatè diuidat & ſeiungat ab aquis inferioribus ſiue ſublunaribus.

*Aquæ cæleſtes abſolute ſupra cælos conſtituuntur.*

Quæ doctrina vlterius etiam probatur; primo ex ſcriptura. Tum quia hæc abſolutè pronuntiat, aquas illas eſſe *ſupra firmamentum*, Genes. 1. v. 7. eſt autem *firmamentum* ſecundum ſubſtantiam idem quod *cælum*, ibid. v. 8. Tum quia Daniel. 3. v. 60. ſcriptura abſolutè vocat *aquas, quæ ſuper cælos ſunt.* Quò ſpectat etiam illud pſal. 103. v. 3. *Extendens cælum ſicut pellem: qui tegis aquis ſuperiora eius.* Vbi abſolutè cœlum aquis coo-



Digitized by Google

pertum dicitur. Tum quia pſal. 148. v. 4. Aquæ iſtæ coniunguntur cum ipſis cœlis cœlorum; quo nomine vtique cœlum ſupremum inprimis intelligitur. Ita enim dicitur; *Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ omnes quæ ſuper cœlos ſunt, laudent nomen Domini.*

Secundo probatur eadem doctrina ex SS. patribus. Id enim planè indicat Gregorius Nyſſenus in Hexaem. cum ait: *Poſtquam autem vna ab altera ſeparatæ ſunt aquæ; tum eæ, quæ videntur; tum illæ, quæ cogitatione percipiuntur, ac medius terminus duplicis aquarum naturæ deſignatum eſt cœlum, quod in principio quidem, vna cum terra, atque omnibus, quæ ad fabricationem mundi congeſta ſunt, factum eſſe dicitur; nunc verò perfectum pariter & nominatum eſt, in ea quæ poſtea accidit, creatione firmamenti, quod per ambitum ignis definitum & determinatum eſt, &c.* Vide etiam locum eiuſdem ſuperius aſſert. 8. citatum. Certè in vtroque aſſerit, aquas illas ſuper cælos eſſe, etiam ſupra illud, quod Deus in principio creauit, Genes. 1. v. 1. quodque omnium ſententia, aut eſt ipſum cœlum Empyreum, ſiue ſupremum, aut illud certè etiam includit.

*Gregorius Nyſſen.*

Idem ſignificat Theodoretus comment. epiſt. ad Hebr. cap. 9. vbi ait. *Hoc enim cælum, eſt quidem noſtrum tectum; poteſtatibus autem, quæ ſub aſpectum non cadunt, eſt loco ſoli & pauimenti;* vtique nihilominus aliquo corpore perſpicuo, liquido, & ſpirabili deſuper incumbente, vt ſupra dictum.

*Theodoretus.*

Sed & Beda etiam non ſolum lib. de mundi conſtitutione, inter varias ſententias, *de aquis ſupercæleſtibus*, etiam hanc, & quidem poſtremo loco refert, nec reiicit, quæ dicit, *ſupra aquas illas nihil eſſe, niſi inane*, vt

*Beda.*

dictum

dictum affert. præced. ſed etiam in lib. de nat. rerum cap. 8. diſertè aſſerit, aquas illas eſſe corporum omnium ſupremum: *Aquas*, inquit, *ſuper firmamentum poſitas, cœlis quidem ſpiritualibus humiliores, ſed tamen omni creatura corporali ſuperiores, quidam ad inundationem diluuij ſeruatas; alij verò rectius ad ignem ſydereum temperandum ſuſpenſas affirmant.* Quæ omnia iuxta modum & ſenſum aſſertionis poſitæ accipienda ſunt: etſi quod hic author ſimul indicat, cœlum Empyreum non eſſe creaturam corporalem, ſuperius q. 3. improbatum, vel potius explicatum eſt.

*Modus & tempus productionis aquarum cœleſtium.* Denique modus & tempus productionis earundem aquarum facile etiam ex dictis colligitur. Cum enim corpus cæleſte ſecundo primum die propter bonum vniuerſi fuerit conſolidatum, & ex ipſis aquis cœleſtibus, per ingentia ſpatia ab ignis & elementorum regione ſurſum diffuſis, quaſi compactum, vt notat. 2. dictum; nec tamen omnis illa materia liquida cœleſtis corporis in firmamenti conſolidationem inſumpta fuerit; idcirco pars illa eiuſdẽ corporis cæleſtis, quæ robur & ſoliditatem firmamenti non accepit, ſuam naturalem conditionem, nomenq; aquarum ſuperiorum retinuit: cum qua ne vlla vi aut ratione halitus elementares, aut vlla omnino ſubſtantia elementaris, quantumuis ad ſummam vſque ſubtilitatem perducta permiſceri poſſet, optima ratione aqua illa cæleſtis firmamento velut ſolidiſſimo quodam interſtitio, ab aquis & elementis omnibus inferioribus fuit ſeparata: prȩterquam quòd firmamenti conſolidandi, aquarumque ſupercæleſtium etiam plures aliæ fuerunt cauſæ vt dictum notat. 2. & 3.

QVÆ-

Digitized by Google

## QVÆSTIO IX.

### COELVMNE AC SIDERA, AN POtius terra moueatur?

*Quorundam ſententia terram moueri non cælum.*

FErtur olim Pythagoræ ac Pythagoricorum, atque etiam Ariſtarchi veteris Mathematici, fuiſſe opinatio, cælos non moueri, nec ſydera, ſaltem motu illo diurno, quem peragere quotidie videntur ab oriente in occidentem, ſed terram. Quod noſtrâ ætate etiam Copernicus, & poſt eum nonnulli alij Mathematici tuentur.

*Aſſertio oppoſita certa.*

Sed vera & certa eſt Aſſertio, Cælos ipſos, ſiue ſydera, motu illo diurno, ab oriente in occidentem moueri, non terram. Hanc concluſionem perſpicue tradit ſcriptura ſacra Eccleſ. 1. v. 4. & ſequentibus, vbi dicitur: *Generatio præterit, & generatio aduenit, terra autem in æternum ſtat. Oritur ſol, & occidit; & ad locum ſuum reuertitur; ibique renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem, luſtrans vniuerſa in circuitu pergit ſpiritus* (Sol cunctis quaſi rebus vitam inſpirans) *& in circulos ſuos reuertitur.* Vbi perſpicua hypotypoſi expreſſum pariter habemus, & terram ſtare, & ſolem moueri. Et pſal. 18. v. 6. & ſequentibus ad literam de ſole dicitur: *Ipſe procedens tanquam ſponſus de thalamo ſuo, exultauit vt gigas, ad currendam viam: A ſummo cælo egreſſio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius: nec eſt qui ſe abſcondat à calore eius.*

*Probatur ex ſcriptura.*

Idem ſignificat ſcriptura pluribus locis, quando ait, ſolem, lunam, aliaſque ſtellas oriri & occidere. Item quando velut ingens miraculum comemorat, quòd

quòd orante ad Deum Ioſue, ſol ſteterit. Ioſue 10. v. 12. *Sol contra Gabaon ne mouearis; & luna contra vallem Aialon. Steteruntque ſol & luna, donec vlciſceretur ſe gens de inimicis ſuis &c. Stetit itaque ſol in medio cæli, & non feſtinauit occumbere ſpatio vnius diei.* Idem colligitur ex hiſtoria Ezechiæ 4. Regum 20. quando in eius gratiam Deus *reduxit vmbram per lineas, quibus iam deſcenderat in horologio Achaz, retrorſum decem gradibus.* Et quod reſpondere forſan aliquis poſſet, regreſſum illum vmbræ in horologio Achaz, ſolius etiam terræ motu effici potuiſſe, id ex eo facile refellitur. Nam præterquam quod effugere ſenſum vix potuiſſet tam repentinus in aduerſam partem terræ motus; inſuper etiam Eccli. 48. v. 26. vbi rurſum de hac ipſa re ſermo eſt, expreſſè dicitur: *In diebus ipſius* (Ezechiæ) *retro redijt ſol, & addidit Regi vitam.* Vbi apertè audis, non vmbram tantum, ſed ſolem retro redijſſe.

*Idem probat Hiſtoria eclipſati ſolis in paſſione Chriſti.*

Idem colligitur ex hiſtoria eclipſati ſolis tempore paſſionis Chriſti, prout à ſancto Dionyſio deſcribitur epiſt. 7. ad Polycarpũ, vbi ait: *Eramus vna ambo* (Dionyſius & Apollophanes) *& ſtabamus ad Heliopolim; lunam inopinato ſe ſoli obiicientem cernebamus; neq; enim coniunctionis tempus erat: rurſusque cum eadem, ab hora nona ad veſperum, ſe mediæ ſolis lineæ præter naturæ ordinem opponebat. &c. Scit etiam* (Apollophanes) *obiectum ipſum* (ἔμπτωσιν ἀυτῆν, ſeu incidentiam lunæ in ſolem) *à nobis viſum eſſe oriri ab ortu ſolis, & ad ſolis extremum peruenire, poſtea repedare; rurſusque non ab eadem parte ſolis, & obiectum & receſſum euenire; ſed receſſum ab ea, quæ, vt ita dicam, naturali ex diametro erat contraria &c.* Vbi quanuis de motu quodam prodigioſo lunæ ſit mentio, facile ta-

*Dion. Areopagita.*

men inde colligimus, aſtris non repugnare motum illum diurnum, quantumuis velocem.

*Doctrina com SS. Patrum & Doctorum.*

Sed & ſtellas ac ſydera, ſpeciatim ſolem ac lunam moueri motu diurno, communis eſt, & conſentiens doctrina non ſolum Scholaſticorum Theologorum, ac Philoſophorum, ſed etiam ſanctorum patrũ omnium, ſpeciatim Philaſtrij & Diodori Tarſenſis, qui oppoſitam ſententiam hæreſis aut erroris nota damnare videntur, vt dictum q.6.

*Oppoſita Copernici ſententia damnata ab Eccleſia.*

Sicut etiam nuperrimè eadem ſententia, quod terra moueatur, cœlum & ſydera non item, à Congregatione Cardinalium ad indicem librorum prohibitorum deputatâ, ſub moderno Pontifice Paulo V. damnata eſt his verbis: *Et quia etiam ad notitiam præfatæ ſanctæ congregationis peruenit, falſam illam doctrinam Pythagoricam, diuinæque ſcripturæ omnino aduerſantem, de mobilitate terræ, & immobilitate ſolis, quam Nicolaus Copernicus de reuolutionibus orbium cæleſtium, & Didacus Aſtunica in Iob etiam docent, iam diuulgari, & à multis recipi, ſicuti videre eſt, ex quadam epiſtola impreſſa cuiuſdam P. Carmelitæ, cuius titulus, Lettera del Re. Padre Maeſtro Paolo Antonio Foſcarini Carmelitani, ſupra l opinione de Pyttagorici, e del Copernico, della mobilita della terra, e ſtabilita del ſole, & nouuo Pyttagorico ſiſtema del mondo, In Neapoli, per Lazaro Scoriggio, 1615. In qua dictus pater oſtendere conatur, præfatam doctrinam de immobilitate ſolis in centro mundi, & mobilitate terræ, conſonam eſſe veritati, & non aduerſari ſacræ ſcripturæ. Ideo ne vlterius huiuſmodi opinio in perniciem catholicæ veritatis ſerpat, cenſuit dictos Nicolaum Copernicum de reuolutionibus orbium, & Didacum Aſtunica in Iob, ſuſpendendos eſſe, donec corrigantur. Librum vero P. Pauli Foſcarini Carme-*

Digitized by Google

*Carmelitæ omnino prohibendum, atque omnes alios libros pariter idem docentes prohibendos; prout præſenti decreto omnes reſpectiue prohibet, damnat, atque ſuſpendit. In quorum fidem præſens decretum manu & ſigillo Illuſtriſsimi & Reuerẽdiſsimi Domini Cardinalis Sanctæ Cæciliæ Epiſcopi Albanenſis, ſignatum & munitum fuit, die 5. Martij 1616. Romæ ex Typographia Cameræ Apoſtolicæ Anno 1616.* Hactenus decretum: quo ſanè fit, vt oppoſita doctrina tutò defendi amplius non poſſit.

Ex quo ſimul etiam patet, quod ſuperius quæſt. 7. §. 1. notauimus, quantum inter obſeruationes & hypotheſes Mathematicorum interſit. Obſeruationes enim Copernici hactenus nemo damnauit; quin etiamnum in pretio ſunt: at verò hypotheſes eiuſdem quaſi pro libito tantum, ac ſine vllo firmo fundamento conſtitutas, (cum obſeruationes eædem aliter poſſint explicari & defendi) damnatas videmus. Omitto rationes philoſophicas, quibus eadem Pythagorica doctrina efficaciter refelli poteſt.

*Diſcrimen inter obſeruationes & hypotheſes Copernici.*

---

## QVÆSTIO X.

### *QVOT SINT COELI?*

DIfferunt inter ſe hac in re ſancti Patres. Nam primo Tertullianus lib. aduerſus Hermogenem, & Chryſoſtomus in Geneſ. homil. 4. velut certum tradere videntur vnum tantum eſſe cœlum. Sane Chryſoſtomus vehementi oratione ſecus ſentientes perſtringit: *Quis igitur*, inquit, *poſt tantam doctrinam feret eos, qui ex ſuo capite loqui, & contra diuinam ſcripturam multos cælos dicere audent?* Niſi forte

ſanctum hunc patrem exiſtimem⁹, non tam de cœlis, quam de pluribus ſimpliciter mundis locutum, quales nonnulli veteres philoſophi conſtituerunt. Quo ſenſu etiam Ariſtoteles lib. 1. de cœlo tex. 76. docet, vnum tantum eſſe cælum. Sed nec Mathematici defuerunt olim, qui plures cælos pernegarent; quos refert & perſtringit Baſilius homil. 3. Hexaem. his verbis: *Cum ij, qui demonſtrationibus vti ſolent grauioris multo momenti, vique probationum Geometricarum neceſſariò concludentium confirmarint; id ferre non poſſe naturam, vt præter vnum hoc cœlum, alterum conſtituat; tum ſane iſtorum Mathematicorum lineares nugas, quamlibet artifici ingenio concinnatas, tanto ſolutius ridebimus. &c.*

*Prima ſententia vnũ tantum eſſe cœlum. Tertull. & Chryſoſt.*

*Item Mathemat. vet. quos perſtringit Baſil.*

Secundo alij duos cælos ſolummodo numerāt. Ita videntur ſentire Clemens Romanus Recognitio. lib. 1. & 2. Acatius in Gloſſa Lipomani, Anaſtaſius Synaita lib. 2. Hexaemeron & Theodoretus in cap. 9. Epiſt. ad Hebræos & qq. in Geneſ. q. 11. vbi ait: *Cum ſcriptura diuina doceat, in principio Deum creaſſe cœlum & terram; deinde poſt lucis creationem ſecunda die dicat firmamentum factum eſſe, imperitiæ plena videtur eſſe huiusmodi (de numero cœlorum) quæſtio. Oportebat enim ex temporis ratione, & ipſo creationis modo, cœlorum diuerſitatem noſſe, & vnum luce prius, alterum verò poſt lucem; & illud quidem non ex aliqua alia materia, hoc autem ex aquis creatum eſſe &c. Qui igitur non credit, ſecundum eſſe cœlum, ſemitam rectam tranſgreditur; qui vero plures enumerare conatur, adhæret fabulis, poſtpoſitâ diuini ſpiritus doctrinâ.*

*Secunda ſent. duos eſſe cœlos. Theodor.*

Tertio alij Apoſtolum Paulum imitari volentes 2. ad Corinthios 12. tres cælos conſtituunt. Ita Baſilius homil. 3. Hexaem. Ambroſius ſecundo Hexaem.

*Tertia ſententia, tres eſſe cœlos. Baſil. Ambr.*

Digitized by Google

em. cap. 2. Damaſcenus lib. 2. Orthodox. fid. cap. 6. Philaſtrius hæreſi 66. & alij, quanquam non omnino eadem ratione. Quidam enim ita tres diſtinguunt cælos, vt primum faciant illud, quod in principio creatum fuit Geneſ. 1. v. 1. Secundum firmamentum, quod tamen ex ſubſtantia primi innuunt eſſe compactum; tertium id, in quod raptus fuit Sanctus Paulus. Ita Baſilius & Ambroſius. Alij primum numerant empyreum, ſecundum ſydereum, tertium aereum.

*Damaſc. Philaſt.*

Quarto nihilominus ex his ipſis quidam etiam ſeptem orbes ſiue circulos cæleſtes numerari poſſe admittunt. Ita Damaſcenus & Philaſtrius: qui rurſum etiam concedit, æquè duos quoque poſſe numerari. *Siue ergo ſeptem*, inquit, *quis acceperit, vt Dauid, ſiue tres, ſiue duos, non errat.* &c. Nec magnopere diſſentit Baſilius citata Homil. 3. Hexaem.

*Quarta ſententia ſeptem eſſe orbes ſiue circulos cæleſtes. Damaſc. Philaſt. Baſil.*

Et in eundem fere ſenſum Iuſtinus q. 57. cum quæſijſſet: *Si duplicis nobis cæli creationem expoſuit Moſes, quomodo plures eſſe ſcriptura docet; aliquando tradens cæli cælorum, aliquando, Aperti ſunt ei cæli.* Reſpondet: *Moyſes quidem cælos dixit; numero autem neque vnum, neque duos, neque plures tradidit. Conſueuit porro diuina ſcriptura, Interſtitia partium ſuperiora cælos nominare; veluti volatilia cæli, & aquilæ de cælo, & ſtellæ cæli. Ex dictis ergo hiſce, quæ poſita ſunt, conſequens eſt, vt intelligamus, cælos ſubſtantia quidem duos, interſtitiis autem plures. Atque ſi cælos ita accipiamus, nulla in verbis reperietur repugnantia.*

*Iuſtinus.*

Sane quidem hæc quæſtio inter Theologos eſſe non poteſt; niſi nominis, vt rectè etiam notauit S. Thomas 1. p. q. 68. a. 4. Nam ſi cælum late accipiatur pro corpore ſublimi & diaphano, terra & aquis ſu-

*Quæſtio hæc videtur potius eſſe de nomine.*



Digitized by Google

periori, ſic recte numerantur tres cæli, ſeu potius tria quaſi cælorum genera; aereum videlicet, ſydereum, & empyreum: quo plane reſpexiſſe videtur etiam Sanctus Paulus, cum ſe raptum fuiſſe ait *in tertium cælum 2.* Corinth. 12. v. 2. vt rectè etiam ex Damaſceno S. Thomas l. c.

*Qua ratione tres, duo & vnum cælum.*

Si autem cælum accipiatur ſtrictius, pro corpore elementis omnibus ſuperiori, ſic recte aſſignari poſſunt duo quaſi cælorum genera, empyreum immobile, & ſydereum mobile.

Si verò non tam rerum varias differentias, quã vniuerſum id corpus elementis ſuperius, vtcunque ſua quadam varietate diſtinctum, recenſere velis, dici poteſt vnum cælum, hoc eſt, aut vna cæli natura, aut vna cæleſtium corporum congeries, ſeu vnum ex pluribus aggregatum, quemadmodum vna V. G. dicitur natura humana, aut ciuitas vna Pragenſis, licet in tres ciuitates diuiſa &c. Nec aliud voluit S. Chryſoſtomus, vt ſuperius inſinuatum.

*Athanaſius.*

Atque hæc rectè etiam mihi tradidiſſe viſus eſt S. Athanaſius qq. ad Antiochum q. 5. vbi ait: *Quot ſunt cœli? Reſpondeo. In dubio eſt apud multos hæc quæſtio. Nam liber Geneſeos duos cælos commemorat. Diuus autem Paulus etiam tertium cælum ſeſe vidiſſe dicit. Et Dauid propheta de quarto cælo loquitur, Laudate eum cæli cælorum. Sciendum vero, quod quemadmodum natura hominum vna, & vnus homo dicitur, multi item ſunt homines: ſic etiam cælorum natura vna, & vnum cælum dicitur in diuina ſcriptura, & cæli multi.*

Quod ſi cælum ipſum mobile in ſua indiuidua velis cum philoſophis & Mathematicis diuidere, quæ-

quærendo, quot ſint eiuſmodi cœli mobiles, non ita pronum nunc eſt reſpondere. Licet enim hactenus communiter à philoſophis & Mathematicis, per annos fere trecentos, decem, aut ſi cum Magino in noua cæl. Theor. Copernici obſeruationes accenſeas, vndecim cæli mobiles, præter Empyreum immobile, aſſignati fuerint; quos ſequuntur etiam Clauius in cap. 1. ſphæræ, tom. 3. pag. 36. vbi vndecimum primum addit; Pererius lib. 2. in Geneſin. q. 4. & 9. Molina diſput. 10. qui denario adhuc numero contenti erant: tamen res hæc multis de cauſis non parum dubia videri poteſt. Nititur enim ea doctrina inprimis quidem fundamento Ariſtotelis, aliorumque philoſophorum, & Aſtrologorum quorundam antiquiorum, tot videlicet eſſe cælos, quot in cælis inueniuntur motus diuerſi; cum vni corpori non niſi vnus motus poſſit eſſe naturalis. Id tamen fundamentum non eſſe firmum ac ſolidum; imo nec ex omni parte verum, his videtur argumentis probari poſſe. *Difficultas de numero cælorum mobilium.*

Primum enim illud ipſum fundamentum ſupponit cælos eſſe ſolidos, ſtellaſque adeo moueri in cælis, non velut piſces in mari, aut aues in aere; ſed vt gemmas in annulo, aut in ligno nodos: quæ doctrina tamen non eſt adeo certa, vt oppoſitum abſque errore defendi non poſſit. *Ratio prima difficultatis.*

Secundo ſi cæli non à ſeipſis, ſeu propria ſua forma, ſed ab Angelis mouentur, vt ipſe etiam Ariſtoteles ſentit, neque neceſſarium, neque admodum etiam conueniens videtur, pro varietate motuum, qui in eodem firmamento, iiſdemque ſtellis firmamenti reperiuntur, plures alios ſuperiores cælos mobiles *Secunda ratio.*



Digitized by Google

biles conſtituere: cum nec motus talis cœlis propriè naturalis, ſed potius præter naturalis videatur; & facillimum ſit Angelo, firmamentum ipſum ita mouere, vt ad ortum quidem ſimpliciter, ſecundum quid vero etiam ad occaſum, aut ſeptentrionem, vel meridiem, moueri videatur; motuſque illius adeo ab ipſo Angelo motore omnem eam varietatem & modificationem recipiat, atque inferioribus etiam cœlis, quoad opus eſt, communicet; quam ipſa experientia cœlis conuenire demonſtrat. Neque enim DEVS & natura facere ſolet per plura, quod æquebene & cōmode fieri poteſt per pauciora. Hac vero doctrinâ admiſsâ ruunt iam duo illi cęli mobiles, qui ſupra cælum ſydereum ſiue firmamentum collocantur, vt eſt cœlum cryſtallinum, & primum mobile.

*Tertia ratio difficultatis.* Tertio Sed nec ſi de varietate motuum, qui in diuerſis ſtellis deprehenduntur, ſermo ſit, principium illud ex nouis phænomenis defendi poſſe videtur. Conſtat enim nouis experientijs & obſeruationibus, vt iam ſuperius dictum q. 7. circa Iouem quatuor nouos eſſe planetas, eoſque ſingulos proprium, & à cæteris omnibus ſtellis diuerſum habere motum; nec tamen propterea opus eſt quatuor nouis cœlis, cum proprio motu planetæ illi non deſcribant circulos, qui terram ambiant, ſed interuallo non niſi exiguo à Ioue abeant. Feruntur ergo in epicyclis ſeu orbibus Iouem quidem ambientibus, ſed non in cœlis diſtinctis. Simile quid accidere videtur cum maculis ſolaribus recens inuentis, quas etiam ipſas ſtellas quaſdam eſſe ſolem circumeuntes nonnulli exiſtimant, & tamen cœlum nouum non requirunt,

Digitized by Google

runt, niſi magno admodum numero cœlos multiplicare velimus.

Quarto. Ad hæc de ſtellis, ac planetis antiquis etiam duntaxat loquendo, nec dum apparet, principium illud eſſe vndiquaq; firmum & conſtans. Cum enim per nouas experientias & obſeruationes ſatis certo videatur conſtare, Venerem & Mercurium circa ſolem perpetuo moueri, nec proprio motu vnquã deſcribere circulum, qui terram ipſam complectatur, conſequens eſt, nec illos quidem requirere proprios cœlos, in quibus moueantur. Cum enim cœlum dictum ſit à celando, quòd omnia ſublunaria contegat, vt q. 1. dictum, nec adeo quilibet orbis ſeu ſphæra cæleſtis ſit proprium & diſtinctum cœlum: alioquin enim pro multitudine ipſorum etiam epicyclorum duntaxat, cœli multiplicandi forent; plane ſequitur; ſi Venus & Mercurius ſecundum motus proprios, non requirant, nec habeant orbes proprios & diſtinctos, qui centrum vniuerſi ambiant, fruſtra hactenus cœlum Mercurij & Veneris, proprio inter cælos numero accenſu fuiſſe habitum: cum orbes quidem ſinguli ex his planetis proprios habeant, ſed non niſi ſolem ambientes. Taceo cometas, qui & ipſi fortaſſe ſunt ſtellæ, proprium habentes motum, nec tamen ideo proprio ac ſpeciali cœlo indigent. Alias tot ferè cœli conſtituendi forent, quot cometæ; cum ſinguli propemodum hactenus proprios habuiſſe motus viſi ſint. Ex quibus omnibus denique concludi videtur, communem & receptam doctrinam philoſophorum & Mathematicorum de cœlis decem mobilibus admodum incertam, ſi non falſam eſſe.

*Quarta ratio difficultatu.*

Dd Sed

Digitized by Google

Sed nihilominus ne temerè, vel principium illud, tam à philoſophis, quam ab Aſtrologis, tanta annorum ſerie receptum, reprehendatur; vel concluſio inde deducta, de decem vel vndecim mobilium cœlorum numero reiiciatur, animaduertendum eſt, principium illud de multiplicandis cœlis, pro diuerſitate motuum, qui in iiſdem deprehenduntur, ſupponere quidem cœlos eſſe ſolidos, vt ſatis iam antea q. 6. & 7. probatum & defenſum eſt; at non intelligi de quibuslibet ſtellarum motibus diuerſis, ſed iis ſolum, qui circa ipſam terram ſeu centrum vniuerſi peraguntur. Nam de aliis ſatis conſtat, ex ipſius etiam Ariſtotelis, & antiquorum Aſtrologorum ſententia, non ideo multiplicandos eſſe cœlos, quantumuis diuerſos & ab aliis diſtinctos eſſe conſtet. Quod vel ex eo manifeſtũ eſt; quia non fugit illos, planetas quoſdam, præter motum illum; quem circa terram habent in orientem, aliquando etiam eſſe retrogrados, aliquando ſtationarios, adeoque habere etiam proprios quoſdam motus, quibus non quidem circa terram, ſed ſupra terram moueantur; nec tamen ob hãc motus diuerſitatem, proprios & diſtinctos cœlos illi conſtituendos putarunt; ſed ſolum vel orbes partiales, vel epicyclos diſtinctos in ipſis eorundem planetarum cælis.

*Notatio.*

*Propter ſtellas Iouiales, & maculas ſolares non multiplicandi cæli.*

Qua de cauſa quod de ſtellis Iouialibus, non terram, ſed Iouem proprio motu circumeuntibus; quod item de maculis ſolaribus, circa ſolem, vt fertur, moueri ſolitis, obiectum eſt, nihil ad propoſitum facit: conſtat enim, non quidem propterea nouos cælos eſſe conſtituendos; ſed nec tamen ideo à principio illo Ari-

Digitized by Google

lo Ariſtotelico quidquam recedi. Quod, vt dictum, non intelligitur de diuerſitate motuum ſupra terrã, ſed circa terram.

Similiter ſi certum vndequaque & exploratum eſſet, duos illos planetas, Mercurium & Venerem, habere ſolummodo motum proprium circa ſolem, non autem, quod veteres Aſtrologi & philoſophi exiſtimarunt, circa terram, ſeu centrum vniuerſi; plane pari ratione fatendum eſſet, Mercurium & Venerem non vendicare ſibi proprios cælos, in quibus ferantur, ſed ſolum epicyclos proprios in ipſo cælo ſolis, ſolemque ipſum ambientes. Sed quia res hæc, nondum vndequaque ſatis comperta videtur, nihil ego hic innouandum ſtatuo; ſed hoc ſolum moneo & opto, vt Aſtrologi rem hanc accurratioribus & diuturnioribus obſeruationibus diligentius adhuc inueſtigare pergant, atque in vnam eandemque ſententiam prius ipſi conſpirent, quam de nouo & abſoluto cælorum ſyſtemate conſtituendo quidquam particulatim definiatur.

*An Mercurius & Venus proprios cælos ſibi vendicent.*

Quod ſi experientia, & phænomena non obſtẽt, minime improbanda fuerit ſententia Ægidij, qui totam cœleſtem machinam vnum corpus eſſe docuit cum octaua ſphæra, varios tantum eccentricos & epicyclos complectens. Sic enim ait Hexaem. p. 2. cap. 32. *Difficultas quæſiti eſt, vtrum ſphæræ planetarum faciant vnam ſphæram, cum cælo ſydereo: quod multum videtur concordare cum textu, vbi dicitur, quod fecit Deus duo luminaria magna, & ſtellas, & poſuit eas in firmamento cæli. Si ergo luminaria & ſtellæ ſunt in firmamento cæli, & planetæ computantur inter luminaria cæli, videtur quod omnes planetæ ſint* 

*Sententia Ægidij de numero cælorum.*

 *infir-*

Digitized by Google

*in firmamento cœli, quod eſſe non poſſet, niſi ſphæræ planetarum facerent vnam ſphæram cum firmamento, ſiue cum cœlo ſydereo &c. Ponendo tamen eccentricos & epicyclos, nihil obſtat, quin omnes prædictæ ſphæræ ſint vna & eadem ſphæra &c.*

*Qua ratione obiectionibus ipſe reſpondeat.*

Et cum dixiſſet, ei ſententiæ non obſtare primò, quòd in cœlo cernatur quædam varietas ſecundum denſitatem & perſpicuitatem, cum alia pars poſſit eſſe denſa, alia perſpicua: nec ſecundò, quod alia aſtra ferantur ſurſum, alia deorſum; cum in tanto ſpatij interuallo, quantum eſt à luna ad orbem vſque ſtelliferum, poſſint plures ac varij intercedere eccentrici, *alij ſub*, inquit, *alij ſupra:* nec tertiò, quod aliud aſtrum ſit velox, aliud tardum; cum vnum quodque moueatur in ſuo proprio excentrico, tandem concludit. *Ergo planetæ poſſunt dici vnum cœlum cum octaua ſphæra, & poſſunt dici alij cœli ab octaua ſphæra: nam quantũ ad ipſas ſphæras, poſſunt dici vnum cœlum; & fruſtra fit per plura, quod poteſt fieri per vnum. Sphæra ergo poteſt dici vna, ſed deferentes debent dici plures, & debent dici alij, & alij. Erunt ergo ſeptem planetarum ſeptem deferentes, reſpectu quorum cœlum ſydereum, poteſt dici octaua ſphæra. Rurſus præter deferentes ſiue excentricos planetarum, ponimus epicyclos, quia aliquando videmus planetas retrogrados, aliquando directos, quod ex deferentibus tantum ſaluare non poſſumus. &c. Ex hoc etiam magis concordamus cum ſcriptura ſacra, dicente, ſolem, & lunam, & omnes ſtellas, eſſe in firmamento cœli; quia ex quo omnes ſphæræ planetarum faciunt vnum corpus cum octaua ſphæra, quod dicitur firmamentum, omnia huiuſmodi luminaria ſunt in firmamento cœli, & omnia huiuſmodi luminaria, habentia ſuos deferentes, & ſuos epicyclos, habent eos in firmamento cœli.* Hactenus Ægidius.

Econ-

Digitized by Google

Econtrario vero ſi non ſolum ipſius firmamenti, ſed etiam ſeptem planetarum motus proprios circa terram diuerſos eſſe compertum fuerit, vt veteres Aſtronomi & Philoſophi crediderunt, nullum erit dubium, quin octo cœli mobiles ſint conſtituendi; quemadmodum præter Ægyptios & Chaldæos pleroſque, fecerunt iam olim etiam Plato lib. 10. de Republica, & Ariſtoteles lib. 12. Metaph. t. 47. quibus poſtea primum propter nouum rurſus firmamenti motum obſeruatum, Hipparch⁹ quidem ante Christum natum, Ptolomæus verò poſt natum Chriſtum anno circiter CXXXI. nonum cœlum; ac rurſus circa Annum Chriſti MCCL. ob nouum trepidationis motum, Alphonſus Rex, alijque poſteriores Philoſophi & Mathematici decimum: denique Maiorum ætate Copernicus, alijque eum ſecuti vndecimum cœlum mobile addiderunt; probabili quidem, ſed non neceſſaria ratione: ſi quidē DEVS voluiſſet omnimodam illam motus varietatem ſeu modificationem, quam nunc firmamentum habere compertum eſt, immediate per Angelos firmamento tribuere: vti quidem reuera non ſolum per abſolutam potentiam, ſed etiam commodè & ſine abſurdo, nec minus fere rerum naturis conuenienter, potuiſſet facere. Sed vt dixi, ad nouum & abſolutum cœlorum ſyſtema conſtituendum diuturniori & accuratiori opus eſt Aſtrologorum obſeruatione, & maturiori ſapientum virorum iudicio, quod equidem vllo meo præiudicio nolo anteuertere.

*Nondum probatur ea ſententia Ægidij.*

*Qua ratione numerus cœlorũ auxerit.*

*Auctor ſuſpendit iudicium.*

Satis ſit hoc loco Chriſtophori Clauij poſtremam hac de re ſententiam adiungere. Ita enim ait in edit.

*Poſtrema hac de re Clauij ſententia.*



Digitized by Google

in edit. recognita comment. in Ioann. de ſac. Boſc. tom. 3. operum math. *Nolo tamen hoc loco latere lectorem, non ita pridem è Belgio adportatum eſſe inſtrumentum quoddam inſtar tubi cuiuſdam oblongi; in cuius baſibus compacta ſunt duo vitra ſeu perſpicilla, quo obiecta à nobis remota valdè propinqua apparent, & quidem longe maiora, quam reipſa ſint. Hoc inſtrumento cernuntur plurimæ ſtellæ in firmamento, quæ ſine eo nullo modo videri poſſunt.* Et mox: *Inter alia quæ hoc inſtrumento viſuntur, hoc non poſtremum locum obtinet; nimirum Venerem recipere lumen à ſole inſtar lunæ; ita vt corniculata nunc magis, nunc minus, pro diſtantia eius à ſole appareat; id quod non ſemel cum aliis hic Romæ obſeruaui. Saturnus quoque habet coniunctas duas ſtellas ipſo minores; vnam verſus orientem, verſus occidentem alteram. Iupiter denique habet quatuor ſtellas erraticas; quæ mirum in modum ſitu inter ſe, & cum Ioue variant, vt accuratè & diligenter Galilæus Galilæi deſcribit. Quæ cum ita ſint, videant Aſtronomi, quo pacto orbes cæleſtes conſtituendi ſint, vt hæc phænomena poſſint ſaluari.* Ita Clauius, qui, vt vides, nil interim de ſoliditate cœlorum addubitat, orbes enim cæleſtes vtique agnoſcit: ſed aliud ſolum eorundem orbium ſyſtema conſtituendum iudicat.

## QVÆSTIO XI.

## *AN ET QVA RATIONE COELI IN fine mundi ſint interituri?*

CONſtat ex ſcripturis, cœlos in fine mundi eſſe aliquo modo immutandos. Ita enim aperte multis in locis pronunciat ſcriptura; quos hic præmittere viſum eſt, veluti fundamenta, ex quibus

bus res hæc eſt diuidicanda. Primo enim aſſerit ſcriptura, poſt huius vitæ ſtatum, cœlos fore nouos Iſaiæ 65. v. 17. *Ecce ego creo cœlos nouos, & terram nouam, & non erunt in memoriâ priora.* Apocalypſis 21. v. 1. *Vidi cœlum nouum, & terram nouam. Primum enim cœlum, & prima terra abijt.* Et infra v. 5. *Dixit qui ſedebat in throno, ecce noua facio omnia.* Et quidem de cœlis etiam ſydereis eſſe hic ſermonem, colligitur præter alia, ex Iſaiæ 30. v. 26. vbi ſpeciatim declaratur, quomodo cœlum ſydereum ſit innouandum: *Erit*, inquit, *lux lunæ, ſicut lux ſolis, & lux ſolis erit ſeptempliciter, ſicut lux ſeptem dierum, in die, qua alligauerit Dominus vulnus populi ſui, & percuſſuram plagæ eius ſanauerit:* nimirum in fine ſæculi, quando corporibus ſanctorum etiam glorificatis, vulnera & reliquiæ peccati perfectiſſimè ſanabuntur.

*Plures Scripturæ loci, teſtātur cœlos in fine mundi innouandos. Prima claſſis.*

Secundò teſtatur ſcriptura, cœlos perituros, tranſituros, & tanquam veſtimentum atterendos, & antiquādos, pſal. 101. v. 27. & ad Hebreos 1. v. 10. *Initio tu Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli: ipſi peribunt, tu autem permanes, & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent, & ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur.* Iob. 14. v. 12. *Homo cum dormierit, non reſurget, donec atteratur cœlum; non euigilabit, nec conſurget de ſomno ſuo.* Eccli. 17. v. 30. *Quid lucidius ſole? & hic deficiet.* Vbi tamen potius de ſolis defectione, aut conſueta, aut extraordinaria, finem mundi anteceſſura ſermo eſt. Mathæi 24. v. 35. *Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt.* Quo ſpectat etiam illud, quod ibidem dicitur v. 29. *Stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commouebuntur.* Quanquam & hoc potius ad ignita meteora ſtellarum vti vocant cadentium, caprarum-

*Secunda claſſis.*

Digitized by Google

rumq; ſaltantium, atque inordinatos aſtrorum motus, extremum iudicium anteceſſuros, referendum ſit; cum ibidem mox ſubiungatur, *& tunc parebit ſignum filij hominis in cœlo.*

*Tertia claſſis locorum ſcript de cœli interitu.* Tertio affirmat ſcriptura, futurum, vt cœli liqueſcant & ſoluantur. Iſaiæ. 34. v. 4. *Tabeſcet omnis militia cœlorum, & complicabuntur ſicut liber cœli, & omnis militia eorum defluet.* Iſaiæ 51. v. 6. *Cœli ſicut fumus liqueſcent, & terra ſicut veſtimentum atteretur.* 2. Petri vltimo v. 7. *Cœli qui nunc ſunt, & terra eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſeruati, in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum.* Et infra v. 10. *Adueniet dies Domini vt fur, in quo cœli magno impetu tranſient; elementa vero calore ſoluentur, terra autem; & quæ in ea ſunt opera exurentur. Cum igitur hæc omnia diſſoluenda ſint, quales oportet vos eſſe, in ſanctis conuerſationibus, & pietatibus exſpectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cœli ardentes ſoluentur & elementa ignis ardore tabeſcent. Nouos vero cœlos & nouam terram ſecundum promiſſa ipſius exſpectamus.*

*Aſſertio 1. probatur.* Aſſertio Prima. Mundus in fine ſæculi, ſeu poſt extremum iudicij diem, non ita peribit, vt nullus ſit futurus. Eſt de fide certa, & extra controuerſiam. Probatur aperte ex ſcriptura Eccleſ. 3. v. 14. *Didici quòd omnia opera quæ fecit DEVS, perſeuerant in perpetuum.* & Rom. 8. v. 22. ait Apoſtolus, omnem creaturam quodammodo *parturire*, adeoque anxie exſpectare glorificationem electorum, vt ipſa quoque ſimul cum illis à ſeruitutis corruptione liberata, ſtatum perfectiorem acquirat. Plura inferius.

*Aſſertio 2.* Aſſertio ſecunda. Probabilius videtur; cœlos in fine mundi ſecundum ſubſtantiam non mutatum iri.

Ita

Ita Pererius lib. 1. in Geneſ. q. 1. & 2. Suarez 3. p. tom. 2. diſp. 58. ſec. 2. & quamplures ſcholaſtici veteres, cum S. Thoma in 4. diſt. 42. & in ſupplemento q. 74. a. 4. etſi contrarium ſentiant Molina de opere ſex dierum diſp. 3. Alphonſus Salmeron tom. 1. prol. 8. & alij. Probatur ex ſcriptura. Pſal. 148. v. 6. de corporibus cæleſtibus dicitur, *Statuit ea in æternum, & in ſæculum ſæculi; præceptum poſuit, & non præteribit.* Illud autem 2. Petri 3. *Cæli ardentes ſoluentur, igni repoſiti &c*, de ijs cælis intelligitur, qui fuerunt olim per aquam purgati; hoc autem eſt cœlum aereum, non ſydereum. Idem ex SS. Patribus docet Hieronymus in Iſaiæ 51. & 65. vbi hoc exemplo rem bene declarat: *Infans*, inquit, *cum in puerum creuerit, & puer in iuuenem & iuuenis in virum, nequaquam per ſingulas ætates perit; idem enim eſt, qui prius fuit: ſed paulatim immutatur, & ætati priſtinæ perijſſe dicitur.* Idem ſequuntur Auguſtinus lib. 20. de ciuit. Dei, Gennadius de Eccleſiaſticis dogmatibus cap. 70 Oecumenius in Collectaneis 2. Petri vlt: plura aſſertione ſeq. *Probatur.*

Aſſertio tertia. Nec elementa quidem ſecundum ſubſtantiam corrumpentur; ſed ſolum accidentali mutatione in meliorem ſtatum transferentur. Ita S. Thomas loco citato, Pererius citata q. 1. tametſi contrarium ſentiant Auguſtinus loco citato, & plures Scholaſtici, quos ſequitur Molina citata diſp. 3. Probatur ex ſcriptura, quę vniuerſim de mundo pronũciat Eccleſ. 3. *Omnia opera, quæ fecit DEVS, perſeuerant in perpetuum.* Et prima Corinthiorum 7. v. 31. *Præterit figura* (ſeu ſpecies externa, non natura ſiue ſubſtantia) *huius mundi.* Et Rom. cap. 8. v. 19. *Exſpectatio creaturæ* *Aſſertio 3.* *Probatur ex ſcriptura.*



Digitized by Google

*reuelationem filiorum Dei exſpectat. Vanitati enim creatura ſubiecta eſt non volens, ſed propter eum, qui ſubiecit eam in ſpe: quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quod omnis creatura ingemiſcit & parturit vſque adhuc.*

Certè ſi elementa ſecundum ſubſtantiam eſſent peritura, tum ſane dicere non potuiſſet Apoſtolus, omnem creaturam ingemiſcere & parturire, deſiderando quodammodo ſtatum alterius ſęculi, vna cum beatis. Melius enim eſſet illis, ſic eſſe, quam omnino non eſſe. Id quod ſaltem de creaturis ad ſubſtantiam huius mundi ſpectantibus, & in quibus reliquæ omnes creaturæ virtute continentur, intelligendum eſt. Accedit illud Eccleſ. 1. v. 4. *Generatio præterit, & generatio aduenit: Terra autem in æternum ſtat.* Idem ſentiunt Proclus & Methodius apud Epiphanium Hæreſ. 94. item Hieronymus, Gennadius, & Oecumenius l. c.

*Ratio aſſertionis.* Ratio eſt, quia vix apparet, quo nã modo mundus hic aliter, quo ad ſubſtantiam, & ſubſtantiales partes, conſtitui poſſit. Neque his obſtat ſcriptura, quia tranſitus & interitus cęli & terrę, item ſolutio & liquefactio, attritio, innouatio, conflagratio, & ſimilia, iuxta analogiam aliorum locorum ſcripturæ, de accidentali ſolum eorundem mutatione rectè intelliguntur. *Refellitur obiectio.* Dicimus enim etiam niuem, grandinem, gelu &c. interire, perire, tranſire, quando liqueſcunt, etiamſi quoad ſubſtantiam, (quæ eſt aqua) non pereant. Eadem ergo etiam ratione cœlum, vti nunc eſt, ſolidum, peribit, &c. vt mox dicemus.

*Aſſertio 4.* Aſſertio quarta. Cœli & elementa ita poſt diem iudi-

Digitized by Google

iudicij immutabuntur, vt & maiori quadam lucis ſeu luminis perfectione ſint exornanda, & ab omni impuritate purgata, omniſque mutationis expertia, de cætero, ſuum naturalem ſtatum, quem ab initio creationis habuerunt, ſint recuperatura. Prima pars, cælos & elementa poſt iudicij diem immutanda eſſe, patet abundè ex ſcripturis ſuperius adductis. Secunda pars, de acceſſione maioris lucis, ſeu luminis, patet ex illo Iſaiæ 30. *Erit lux lunæ, ſicut lux ſolis, & lux ſolis erit ſeptempliciter, ſicut lux ſeptem dierum.* Tertia pars, de imunitate & liberatione ab omni impuritate & mutatione; probatur ex illo Roman. 8. v. 20. *Vanitati enim creatura ſubiecta eſt, non volens; ſed propter eum, qui ſubiecit eam in ſpe; quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis.* Quo nomine intelligitur omnis eius viciſſitudo ac mutatio, etiam localis; quia his omnibus conditionibus deſeruire cogitur pręſenti cõditioni mortalis hominis, propter quem facta eſt, vt mox diſtinctius explicabitur. *Probatur.*

Quartam partem eiuſdem concluſionis, de naturali ſtatu quem ab initio creationis mundus acceperat, atque ſimul cæteras omnes eiuſdem concluſionis partes, ita vlterius probo & declaro. Conſtat enim, mundum quidem ipſum, ipſoſque adeo cœlos propter hominẽ fuiſſe creatos, iuxta illud Deuteronomij 4. v. 19 *Ne forte eleuatis oculis ad cœlum, videas ſolem & lunam, & omnia aſtra cæli, & errore deceptus adores ea, & colas, quæ creauit Dominus Deus tuus, in miniſterium cunctis gentibus, quæ ſub cœlo ſunt.* Et rationi ac ſcripturæ admodum conſentaneum eſt, cœlum & terram, cum cæteris elementis, in principio à Deo fuiſſe creata, in ſtatu ma- *Mundus poſt extremum iudicium recipiet priſtinum ſtatũ naturalem.*



Digitized by Google

tu maximè puro ac naturali; etſi deinceps ſubſequẽtibus diebus, quædam ijs conditiones, partim etiam, reſpectu vniuerſi, perfectiones, fuerint adiectæ, quæ ad ſolum corruptibilem huius vitæ ſtatum ſpectant, ſolique homini hanc vitam victuro ſunt vtiles, aut neceſſariæ.

*Quæ conditiones mundo præter naturalem eius ſtatũ adiectæ.*

*Prima.* Tales ſunt I. quòd Deus ſecundo die ſubſtantiam cœli liquidam condenſauit, & inſtar cryſtalli, addita duritie ſolidauit, vt eſſet firmamentum diuidens aquas ſuperiores & inferiores. Geneſ. 1. v. 6. de quo ſupra q. 8.

*Secunda.* II. quòd Deus die tertio vniuerſas aquas inferiores congregauit in locum vnum, vt terra appareret arida, Geneſ. 1. v. 10 vtique propter habitationem hominum: cum aliàs locus naturalis aquæ ſit ſupra terram.

*Tertia.* III. quòd Deus die tertio terram gramini, herbis, arboribusque progignendis vim ac materiam ſubminiſtrare voluit, quamuis eo ipſo à conditionis ſuæ puritate deficientem, ibidem v. 12.

*Quarta.* IV. quòd poſtquam Deus die primo cæleſtis corporis particulam quandam, in eum etiam finem fortaſſe condenſatam, tenui aliqua luce colluſtraſſet, eo ſolum, vt appareret, fine, vt eadem ſuo motu diebus futuræ conditionis diſtinguendis, tantiſper deſeruiret, Geneſ. 1. v. 4. idem poſtea die quarto, præter ſtellas innumeras, duo etiam quædam maiora ſydera, ſolem videlicet & lunam, addito vario fixoq; motu, iam non ſolum ad diem noctemque diſcernendam, ſed etiam ad quatuor anni tempora certa lege & ordine diſtinguenda, totumque anni circulum fixis legibus

Digitized by Google

gibus conſtituendum condidit; tenebris interim in altero ſemper terræ hemiſphærio relictis, Geneſ. 1. v. 16.

V. quòd Deus die quinto ex aquis omnis generis volatilia, reptilia, & aquatilia produxit; quo factum, vt idem aquæ elementum rurſum varijs alterationibus, mutationibuſque, à propria alioquin eius natura alienis, ſubijceretur, ibidem. v. 21. *Quinta.*

VI. quòd Deus die ſexto rurſum è terra omnis generis animantia, iumenta, beſtias, & reptilia terreſtria produxit, non ſine magna etiam ipſius terræ immutatione, ab eius inclinatione priuatâ aliena, ibidem v. 24. *Sexta.*

VII. quòd deniq; Deus eodem die homini mortali, prius ex terra formato, ius & poteſtatem, omnium rerum inferiorum, etiam conſumendarum, & deſtruendarum conceſſit, ita vt in eius ac iumentorum eſcam multiplicationemque omnigeni terræ fructus deſeruire iuberentur, nec in terra quidquam eſſet, hominis imperio ac poteſtati non ſubiectum. *Septima.*

Cum igitur plane exiſtimandum ſit, cœlum & terram cum reliquis tribus elementis (quibus rebus mundus ipſe totus ſubſtantialiter continetur) poſt hoc ſæculum iuxta dictum S. Petri antea citatum, à ſeruitute corruptionis libera, ad priſtinam ſuam puritatem ac ſtatum ab omni corruptione quam maximè remotum reditura, ita vt ipſius quidem lucis, velut minimè corruptiuæ qualitatis, acceſſione illuſtriora; à reliquis autem peregrinis & aduentitijs qualitatibus, quibus ratione corruptibilis huius vitæ ſtatus, ex diuina diſpoſitione ad tempus ſubiecta fuere, *Hæ in fine mundi rurſum auferentur.*

prorſus libera ſint futura; idcirco probabiliter exiſtimo, ea omnia, quæ antea commemoraui, poſt finem huius mundi ſuo quodam modo & ordine ceſſatura.

*1. Cælum liqueſcet; vt ſcriptura docet.*

Primò nimirum cœli, reſolutâ illâ, quam ob bonum totius vniuerſi ſecunda die acceperant, duritie, rurſum vti natura eorum poſtulat, liqueſcent, iuxta illud Iſaiæ 51. *Cæli ſicut fumus liqueſcent &c.* Et pſal. 101. *Ipſi peribunt* inſtar glaciei ſcilicet, quando liqueſcit, vt dictum. & Iob. 14. *Donec atteratur cælum*, hoc eſt, quaſi comminuatur, ac in tenuiſſimum veluti puluerem redigatur. Et ſecunda Petri vltimo *Cæli magno impetu tranſient* &c. Et infra: *Cum igitur hæc omnia diſſoluenda ſint* &c. ſicut enim in cęteris elemētis accidit, vt quanto ſuperiora ſunt, tanto natura ſua ſint liquidiora & ſubtiliora, ita veroſimile eſt, cœlis veluti ſupremis corporibus, liquiditatem & ſubtilitatem ſuâ naturâ, quam maximam conuenire, quam proinde in fine mundi denuo recuperaturi ſunt. Excipio tamen hic cœlum Empyreum, quod Beatorum habitationi deſtinatum, ſoliditatem vtique ſuam ob eandem cauſam perpetuo duraturam, retinebit, liquido nihilominus cœleſti corpore, quod aquas ſupernas eſſe diximus, in mediò vndiquaque perfuſum.

*Excipitur cœlum Empyreū.*

*2. Aqua totam terram circūdabunt.*

Secundò aquæ, quæ antea, vt hominum ac animalium habitationi commodum locum cederent, in vnum locum fuerant congregatæ, ad ſuum naturalem locum denuo redibunt, totamque adeo terram cooperient.

*3 Germina terræ peribunt.*

Tertiò proinde terra gramine, herbis, arboribusque deſtituetur; quæ ob ſolum mortalium hominum,

num, beſtiarumque vſum tertio die condita fuerant: vt colligitur ex 2. Pet. 3. v. 10. *Terra autem, & quæ in ipſa ſunt opera exurentur.*

Quarto, pro his, alijſque veteris mundi ornamentis, cœlum ac elementa omnia, quatenus ipſorum natura patietur, nouo auctiorique lumine collustrabuntur; ſublato cœlorum ac ſyderum motu, qui ad ſolas temporum viciſſitudines efficiendas, cælis aſtriſque inductus erat. Acceſſionem autem illam maioris luminis altero ex duobus modis euenturam credibile eſt: nimirum vt vel in cœlis iam non ſit vnus tantum ſol, qui vnum ſolummodo terræ hemiſphærium illuminet; ſed plures, multoque auctiori lumine ſinguli: qui totum mundum inferiorem ſecundum vtrumque hemiſphærium vndique affatim illuſtrent; ipsâ fortaſſis etiam lunâ ad ſolis claritatem euecta, iuxta illud Iſaiæ 30. *Erit lux lunæ, ſicut lux ſolis, & lux ſolis erit ſeptempliciter, ſicut lux ſeptem dierum:* vel vt lux cæleſtis corporis, poſt extremum iudicij diem non ſit ad vllas certas eiuſdem corporis partes adſtricta, ſed vndique per totum cæleſte corpus æquabiliter transfuſa. Quo modo etiam lucem primo die creatam (teniorem tamen vtiq;) per totum cæleſte corpus diffuſam fuiſſe, Patres nonnulli exiſtimarunt, vt ſuo loco dictum. *4. Motus ſyderum ceſſabit: aucto lumine cœlorum.*

Neque vero abſurdum exiſtimauerim, ſtellas ac reliquos planetas, cum in miniſterium hominis mortalis, vt dictum, & ob ſolas rerum inferiorum generationes adiuuandas fuerint producti, ſimul etiam tunc deſituros, atque auctiori cœlorum lumini, ad modum antea declaratum, materiam ſubminiſtraturos. *An ſtellæ perituræ.*

Digitized by Google

turos, vt ſignificari videtur Iſaiæ 24. *Militia cœlorum defluet*, & forte etiam illo loco Lucæ 21. *Stellæ de cœlo cadent, & virtutes cœlorum mouebuntur.*

*5 Omnia animantia terræ peribunt.* Quintò, Aquatilia, volatilia, reptilia, item beſtiæ & iumenta, cunctaque terræ animantia & corpora mixta, iuxta 2. Pet. 3. v. 10. *igne exuſta*, peribunt, vti de terræ germinibus ſuperius dictum: quandoquidem hæc ſine perpetua generatione & corruptione, multiſque ſordibus & impuritatibus conſeruari non poſſunt: niſi quis exiſtimet, beſtias, non minus quam homines, poſt hanc vitam quendam immortalitatis ſtatum conſecuturas; quod à communi fidelium ac ſanctorum Patrum ſenſu videtur alienum. Denique ſublatis beſtijs & animantibus, cæteriſque corporibus mixtis, cum nullus etiam homo futurus ſit mortali conditioni obnoxius, nullo etiam opus erit alimento, ex terra alijsue elementis percipiendo.

*Syſtema totius mundi poſt extremũ iudicij diem.* Qua quidem ratione, hoc totius mundi ſyſtema conſtituetur. Centrum mundi occupabit terra, eiuſque intimum ac infimum ſinum infernus damnatorum; locum paulo ſuperiorem limbus puerorum, qui ſine Baptiſmo & gratia deceſſerunt. Non enim facile audiendi, qui neſcio quam in terra naturalem felicitatem ac beatitatem illis tranſcribunt, vt ſuo loco docetur. Terram vndique cinget & complectetur ſphæra aquæ; hanc liquidus & purus aer; aerem ignis; hunc cœlum ſydereum immobile vnicum ac liquidum; idque ſeu multiplici iam ſole exornatum; ſeu vndique luce colluſtratum, quo vniuerſus mundus inferior, iuxta conditionem cuiuſque elementi, abunde illuſtrabitur. Denique ſupremum erit cœlum

Digitized by Google

lum empyreum, ſuâmet propriâ luce vndequaque perfuſum ac eximiè ſplendeſcens; cuius tamen media ac intima pars, vt & ad beatorum habitationem, & ad varias vitæ functiones, à Beatis obeundas, ſit accommodata, liquida erit, & ſubtiliſſimi ac puriſſimi cuiuſdam aeris inſtar, beatorum corpora ſuauiſſime afficiet.

Atque hac ratione intelligo poſt finem huius mundi futuros *cælos nouos, & terram nouam*; item cœlum & terram eſſe *tranſitura*, cœloſque *velut opertorium mutandos*. Et cætera, quæ ſuperius attulimus, ſcripturæ teſtimonia, ad eandem hanc doctrinam facile poſſunt accommodari, quæ quoad præcipua capita expreſſe traditur à pleriſque Scholaſticis Doctoribus, vt quòd cælorum motus ceſſaturus ſit; quòd elementa repurganda; quòd mixta omnia corpora ſint corrumpenda, &c. Vide S. Thomam. l. c. *Cæli noui, & terra noua.*

CONCLVSIO TOTIVS

*DISSERTATIONIS; AC BREVIS Synopſis eorum, quæ dicta ſunt; accommodata ad ipſum textum Scripturæ Geneſis I.*

TRadita hactenus de cœlis doctrina, ex eo non parum confirmatur, quod iuxta eam, totus contextus Geneſis, quatenus de cœlis agit, facile, plane, ac perſpicue intelligi poteſt, vt mox ipſa verba Scripturæ ordine proponendo & explicando demonſtrabo. Sic enim habent verba Geneſ. 1. iuxta traditam doctrinam explicata. *Confirmatur tota doctrina ex Geneſ. 1.*



Digitized by Google

Verſ. 1. Verſus 1. ***In principio*** (hoc eſt in primo inſtanti temporis, ipſiuſque primi diei naturalis) ***creauit*** (ex nihilo produxit, propria creatione) ***Deus***, ***cœlum*** (totum corpus cæleſte quoad ſubſtantiam) ***& terram.*** [adeoque etiam omnia intermedia, quæ ab his continentur, corpora ſimplicia, ſeu elementa, vt dictum q. 1. & 2.

Verſ. 2. Verſus. 2. ***Terra autem*** (vti propria eius natura ferebat) ***erat inanis & vacua***; ***& tenebræ*** (duodecim quaſi horarum, vniuſque adeo noctis ſpatio) ***erant ſuper faciem abyſſi***: (totiuſque mundi, iam antea quoad ſubſtantiam creati:) ***& ſpiritus Dei ferebatur ſuper aquas.*** [hoc eſt, Deus ipſe, qui ſpiritus eſt, intimâ ſuâ præſentiâ incumbebat, ſeu incubabat quodammodo toti liquido illi ac diaphano, tam cæleſti, quam elementari corpori, quo terra vndique tegebatur; tam illud fouendo, ac in ſuo eſſe conſeruando; quam ad vlteriores perfectiones & effectus ſucceſſiuè deinceps, diebus ſequentibus, recipiendos ac producendos deſtinando, vt pluribus explicatum q. 2. & 6.

Verſ. 3. Verſus. 3. ***Dixitque Deus***, (verbo mentis, non oris) ***Fiat lux***: (in aliqua videlicet cæleſtis corporis particula, aliquantulum fortaſſe condenſata, atque luce quadam imperfecta colluſtrata, eo ſolum fine, vt ſuo motu diebus noctibuſq; diſtinguendis tantiſper inſeruiret) ***& facta eſt lux.*** [poſt duodecim videlicet horas noctis ſeu tenebrarum; in plaga cœli orientali, reſpectu Palæſtinæ; vt dictum q. 1.

Verſ. 4. Verſus. 4 ***Et vidit Deus lucem, quòd eſſet bona*** (adeoque conſentanea rerum naturis; non quòd, vt opinor, ex eſſentia corporis cæleſtis velut proprietas e-

ma-

manet; ſic enim cœlos à principio lucidos fuiſſe neceſſe foret; ſed & aſtra conſequenter inter ſe, & à cœlis ſuis eſſentialiter differrent: ſed quod cœlos, velut eximia quædam perfectio, ab omni corruptione aliena, ſummopere exornet, bonoque totius vniuerſi admodum oportuna ſit:) *& diuiſit lucem à tenebris* [non efficiendo nouum aliquod interſtitium lucis ac tenebrarum, ſed ſpatia ac tempus eorundem certa lege diſterminando.

Verſus. 5. *Appellauitque lucem diem* (artificialem, non naturalem; hic enim vtriuſque, noctis ac diei artificialis ſpatium complectitur;) *& tenebras* (ſiue carentiam luminis in mundo iam creato) *noctem* : *Factumque eſt veſpere & mane*, (hoc eſt, ex tempore tenebrarum, duodecim horis creationem lucis antecedente, & tempore productæ lucis, totiuſque diei artificialis, duodecim itidem horas conficiente,) *dies vnus*, (ſiue primus.) vt dictum q. 1. *Verſ. 5.*

Verſus. 6. *Dixit quoque Deus, fiat*, (non producatur ex nihilo, ſed ex præſubiecta materia cœleſtis corporis,) *firmamentum* (condenſatione & conſolidatione cæleſtis corporis, antea liquidi) *in medio aquarum* (totius videlicet reliqui diaphani ac liquidi; tam cæleſtis, quam elementaris corporis:) *& diuidat* (ſe ipſo velut immutabili interſtitio) *aquas* (ſuperiores, ſiue ſuperiorem cæleſtis corporis ſubſtantiam liquidam, beatorum habitationi deſtinatam) *ab aquis* [inferioribus, totoque corpore liquido & diaphano elementari, vt dictum q. 2. 6. & 8. *Verſ. 6.*

Verſus 7. *Et fecit Deus* (non creauit ex nihilo, nec productione ſeu mutatione ſubſtantiali, ſed ſolum *Verſus. 7.*



Digitized by Google

accidentali, additâ cæleſti ſubſtantiæ ſoliditate) *firmamentum*, (ſolidam illam cœlorum machinam, in qua poſtea ſtellæ ac planetæ erant collocandi:) *diuiſitq; aquas, quæ erant ſub firmamēto* (elementaris naturę) *ab his, quæ erant ſupra firmamentum* [ſeu ſupra ipſum cōſolidatum iam cælorum corp' vt dictum cit. q. 2.6.&8.

Verſus. 8. *Et factum eſt ita, Vocauitque Deus firmamentum cælum*: (nomen illi ſubſtantiæ iam antea conueniens, etiam noua ſoliditatis conditione accedente, eidem quaſi confirmauit.) *Et factum eſt veſpere & mane* (noua rurſus elapſa nocte & die artificiali, ſpatio horarum 24.) *dies ſecundus* vt dictum q. 2.

*Verſus.8.*

Verſus. 9. *Dixit vero Deus, Congregentur aquæ, quæ ſub cœlo ſunt* (elementares fluidæ, & terram vndiq; ſphæræ modo circumdantes) *in locum vnum; & appareat* (ſitque re ipſa atq; extet) *arida*: *& factum eſt ita.* vid. q. 11.

*Verſus 9.*

Verſus. 10. *Et vocauit Deus aridam terram*, (nomen itidem huic ſubſtantiæ iam antea debitum, etiam accedente ariditatis conditione, eidem confirmando;) *congregationeſque aquarum appellauit maria. Et vidit Deus, quod eſſet bonum* [non quidem particulari naturæ aquarum, ſed totius vniuerſi, hominiſque ac animalium futuræ habitationi conueniens. Vid. q. 2.

*Verſus.10.*

Verſus 11. *Et ait, Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum, iuxta genus ſuum, cuius ſemen in ſemetipſo ſit, ſuper terram. Et factum eſt ita.*

*Verſus.11.*

Verſus 12. *Et protulit terra herbam virentem, & facientem ſemen, iuxta genus ſuum, lignumque faciens fructum, & habens vnumquodque ſementem ſecundum ſpeciem ſuam, Et vidit Deus, quòd eſſet bonum.*

*Verſus.12.*

*Vers. 13.* Verſus 13. *Et factum eſt veſpere & mane dies tertius.*

[Ho-

[Horum verſuum explicationem omitto, quia nihil
ad cœlos attinent.

Verſus 14. *Dixit autem Deus, Fiant luminaria,* (tam *Vers. 14.*
ſtellæ inerrantes, quam planetæ,) *in firmamento cœli*
(ſolido illo corpore cæleſti;) *& diuidant diem ac noctem,*
(non ſolum, hoc enim faciebat etiam lux illa imper-
fecta primo die creata, ſed) *& ſint* (motu ſuo proprio
difformiter vniformi quem vna cum ſuis orbibus,
quibus inexiſtunt, conficiunt) *in ſigna, & tempora, &*
*dies, & annos,* [quamdiu videlicet ad rerum inferio-
rum generationes, & habitantium in terra hominum
vſus, id erit neceſſarium: vt dictum q. 6. 8. & 11.

Verſus. 15. *Vt luceant in firmamento cœli, & illumi-* *Vers. 15.*
*nent terram. Et factum eſt ita.*

Verſus. 16. *Fecitque Deus duo luminaria magna,* (re- *Vers. 16*
ſpectu aliorum aſtrorum, ſaltem ad aſpectum) *lumi-*
*nare maius* (ſiue ſolem;) *vt præeſſet diei* (artificiali, eius
horas ac ſpatium ſuo motu ſupra horizontem defi-
niendo) *& luminare minus,* (ſiue lunam,) *vt præeſſet no-*
*cti,* (eam vtcunque etiam illuſtrando) *& ſtellas* [cæte-
ras, tam inerrantes, quam errantes reliquas. Ex
quæſt. 6. & 8.

Verſus. 17. *Et poſuit eas,* (vtriuſque eius generis
ſtellas) *in firmamento cœli, vt lucerent* (ſingulæ iuxta ſu-
am conditionem & modum) *ſuper terram.* De qua re
cit. q. 6. & 8. *Vers. 17.*

Verſus 18. *Et præeſſent diei ac nocti* (modo expli-
cato) *& diuiderent lucem ac tenebras. Et vidit Deus, quòd*
*eſſet bonum,* [toti nimirum vniuerſo, rerumque crea-
turam, ſeu faciendarum, naturis admodum conſen- *Vers. 18.*
tarum.

Verſus 19. *Et factum eſt veſpere & mane dies quar-* *Vers. 19.*



Digitized by Google

*tus*[naturalis, horarum 24. modo ſuperius explicato.

*Concluſio totius operis.*

Atque hactenus ex ſcriptura ſacra, ſanctiſque Patribus, ortum & interitum, eſſentiam, proprietates, ſeu accidentia, noua item phænomena, ac numerum cœlorum, vtcunque inueſtigauimus. Sed quia fieri non poteſt, vt in hac mortali vita, abſoluta & exacta harum rerum notitia acquiratur, libet repeterē verba illa diuina Iob. 38. ad ipſum hunc virum quantumuis ſapientē dicta: *Nunquid noſti ordinem cœli; & pones rationem eius in terra?* Et rurſum inferius. *Quis enarrabit cœlorum rationem?* Certe quamuis ad amuſſim omnia reſecare certis definitionibus non potuimus, id tamen complecti animus & ſtudium fuit, quod ſcripturæ ſacræ, & ſanctis patribus, ipſique etiam rationi naturali magis eſſet conſentaneum: nec recuſamus meliora diſcere, ſi quis docuerit.

*Nos interim*, vt cum Baſilio lib. 1. Hexaem. loquar, *Conditorem optimum rerum ſapientiſſimè formatarum glorificemus, & ex viſibilium pulchritudine, illum qui nimis optimus eſt, contemplemur. Et ex magnitudine corporum circumſcriptorum metiamur illum infinitum, & maximum, omnemque cogitationem cordis humani ſuæ virtutis amplitudine tranſgredientem. Nam licet creaturæ naturam minime comprehendamus, tamen idipſum quod tenuiter noſtro ſubijcitur intellectui, tantum habet admirationis; vt etiam velociſſima mens, inferior videatur his rebus, quæ in hoc mundo habentur exiguæ; debitamque ſuper omnibus laudem Conditori referamus impenſius; cui gloria & honor nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.*

*FINIS.*

**Laus DEO. Creatori cœli & terræ, & Deiparæ cœli Reginæ Virgini MARIÆ, omnibuſque cœli ciuibus.**

Ne

Digitized by Google

Ne charta hæc vacaret, viſum eſt, Candide lector, in tui gratiam, adijcere obſeruationem ac Iudicium, veteris, incogniti quidem, ſed non Imperiti Mathematici & philoſophi de cometa Anni 1472. ex tractatu eiuſdem de cometis, impreſſo Anno 1474. ab argumento huius libri non alienum; cuius verba ita ſe habent:

# DE DISTANTIA COMETÆ A TERRA.

*Qui Geometriæ ac Arithmeticæ rationes nouerunt, minime diſſentient ijs, quæ ex Ptolomæi poſitionibus* (habentur;) *quibus in Almageſto demonſtrauit, concauum orbis Lunæ triginta tribus vicibus tantum diſtare à centro terræ, quantum eſt ab eodem centro, ad terræ ſuperficiem. Semidiameter verò terræ, vt colligi poteſt, continet ferè nongenta & ſedecim milliaria Teutonica Et per ipſam, vt dicit Alphraganus viceſima prima doctrina, ratiocinantur diſtantiæ ſtellarum à terra. Conſiderando itaque maximam diuerſitatem aſpectus capitis cometæ ab Alranick ſtella ſibi vicinâ, quæ iuxta poſſibilitatem omnibus difformitatibus reductis, maior comprehendi non poterat, quàm ſex graduum, inſtrumentis congruis ad hoc ordinatis. Ad quam aſpectus diuerſitatem, neceſſariò ſequitur, Corpus cometæ à ſuperficie terræ diſtaſſe in nonecuplâ diſtantia, ad ſemidiametrum terræ; quæ ad minus eſt octo millia & ducenta milliaria. Ponebatur ergo in ſuperiore parte ſupremæ regionis aeris, & non in igne; ſuppoſitâ decuplâ quantitate, commenſurationis Elementorum, prout philoſophus 2. de Gen. determinat.*

## DE MAGNITVDINE COMETÆ.

*Cum enim Diameter capitis cometæ, vndecim minuta circuli magni chordaret, vt inſtrumentis comprehendebatur, quorum minutorum chorda, eſt vndecim minuta & medium fere. Illa ergo chorda, vt dictum eſt in prima parte, multiplicetur in diſtantia cometæ à terra, ſcilicet octo millia & ducenta milliaria, & producentur nonaginta quatuor millia & trecenta; quæ diuidantur per ſinum totum, ſcilicet tria millia ſexcenta minuta, & exibunt inde viginti ſex milliaria, quæ ſunt quantitas diametri capitis cometæ. Comæ verò circumquaque egredientes de capite Cometæ, chordabant ferè triginta quatuor minuta: fuit ergo diameter earum octoginta vnum milliaria ferè.*

DE

*Cauda autem in longitudine ſuâ maiori, cum Cometa eſſet circa ſtellas piſcis ſeptentrionalis, & protenderet caudam ferè ad pleiades, diſtantes à capite Cometæ triginta quinque gradibus, chordabat circa triginta gradus: fuit ergo eius longitudo plus, quam quatuor mille milliaria. Communi tamē eius longitudo diebus antecedentibus fuit duo millia & quingenta milliaria. Quod ſi non diſtaſſet à terrâ niſi ſecundum quantitatem diametri terræ adhuc longitudo eius fuiſſet quadringenta & ſexaginta milliaria. Horum omnium ſingulares Mathematicas demonſtrationes afferre, prolixum & valdè tædioſum eſſet Mathematicam non noſcenti, noſcenti verò nihil horum dubitatum eſt* Ita auctor.

# Errata corrigenda.

Pag. 14. ver. 28. *Confirnio*, leg. *confinio*. Pag. 20. v. 4. *elementa complaxa*, leg. *elementa complexa*. Pag. 57. v. 29. *Fuamoſitatibus*, leg. *Fumoſitatibus*. Pag. 87. v. 24. *quarum*, leg. *quartum*. Pag. 91. v. 11. leg *Almageſti*. Pag. 126. ver. 24. *aureæ*, leg. *aereæ*. Ibid. ver. 28. *ſoli*, lege, *ſolis*, Pag. 130. v. 14. leg. *Vogelinum* Pag. 146. v. 19. *poſſim*, leg. *paſſim*. Pag. 149. v. 29. *generari*, leg. *fieri*. Pag. 152. v. 9. *proportionali*, leg. *proportionati*. Pag. 155. v. 16. *eius*, leg. *eis*. Pag. 156. v. 22 *ſenſu*, add. *ductus*. Pag. 158. v. 28. *cis*. leg. *eis*. Pag. 175. v. 24. leg. *Cantuarienſis*. Pag. 183. ver. 26. *tanem*, leg. *tamen*. Pag. 217. v. 13. *duo illi*, add. *ſine tres*. Pag. 224. v. 1. *diuidicanda*, leg. *diiudicanda*.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EM.

Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google